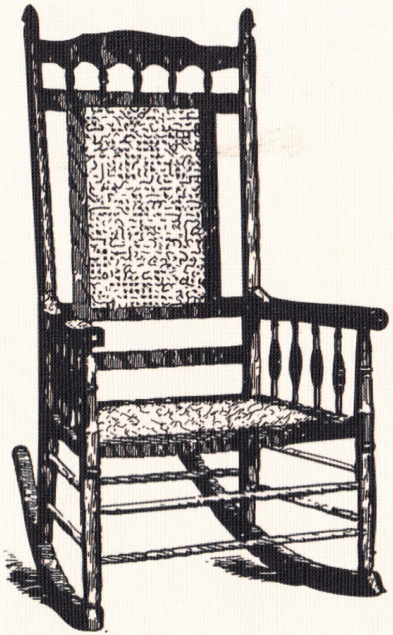
BABA KONUŞABİLİR MİYİM?

YANİ VLASTOS

ιστός
istos

istos yayın: 6
tanıklıklar: 2

Yani Vlastos - *Baba Konuşabilir Miyim?*

● istos yayın, İstanbul, 2012

Birinci Basım: Ocak 2013
İkinci Basım: Eylül 2014

Yayıma Hazırlayan:
Seçkin Erdi

Kapak Tasarım:
Altuğ Güzey

İç Tasarım:
Aykut Kaplan

istos yayın:
Mumhane Cad. No: 39 Aziz Andrea Manastırı Hanı, Kat 5
Karaköy-İSTANBUL
Tel: +90 212 243 41 61
www.istospoli.com info@istospoli.com

Sertifika No: 25219

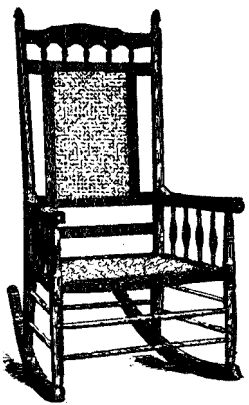
ISBN 978-605-4640-05-8

Baskı: Figür Grafik ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Yıldırım Oğuz Göker Caddesi, Nilüfer Sokak, 5. Gazeteciler Sitesi, No: A 19/5
Akatlar-İstanbul
Tel: +90 212 282 77 01

Sertifika No: 14746

Yani Vlastos

BABA KONUŞABİLİR MİYİM?

ιστός
istos

Yani Vlastos

1943 yılında İstanbul'un Çengelköy semtinde doğdu. İlkokulu Çengelköy ve Kuzguncuk Rum İlkokullarında tamamladıktan sonra tahsiline Robert Kolej'de devam etti. Daha sonra ticaretle iştigal etti. 1979 yılında eşi ve kızıyla Atina'ya yerleşerek ticarete orada devam etti. Atina'da bir kızı daha oldu. İki yıldır emekli olmasına rağmen işinden tamamen kopmamıştır.

Bu kitabı 45 yılı aşkın bir aradan sonra, kıymetli kardeşim Eyüp İlyasoğlu vasıtasıyla tekrar kavuştuğum RA64 sınıfına ithaf ediyorum.

ÖNSÖZ

Bu kitabı yazarken hayatımda karşılaştığım kendimce ilginç, bir kısmı hayatımın belki de rotasını değiştiren bir çok olayı bir araya getirerek okuyucuya sunmaya çalıştım. Unuttuğum veya bilhassa yazmadığım olaylar da vardır, zira hâlâ hayatta olan birçok dostum yazının içinde kendilerini tanıyacağından onları üzüp dostluklarını kaybetmek istemedim. Yazdığım bütün olaylar tamamen doğrudur, çoğunu bizzat yaşadım. Benim veya babamın yer almadığı, başkalarından duyduğum bir çok ilginç olaydan sadece yalan veya yanlış söylemeyeceğine emin olduğum dostlarımın anlattıklarını yazdım, bununla da yetinmeyerek ikinci bir kaynaktan doğrulamaya çalıştım. Olayların hiç birini abartmak istemedim, bilakis geçen yıllar belki de önemli teferruatın unutulmasına sebep olmuştur. Olaylarda adı geçen yakınlarımın ve benim olaylardaki rolüme mümkün olduğu kadar objektif bir gözle bakmaya çalıştımsa da becerememiş olabilirim, şimdiden özür dilerim. Yazılarının birçok yerinde isim yazmaktan çekindim, zira bahsettiğim insanların çoğu her ne kadar hayatı çoktan terketmişse de, onları daha değişik tanıyan akrabalarını ve sevenlerini üzmek istemedim.

Bu kitabı bugün yaşadığım Atina'da da Yunanca olarak neşretmek üzereyim. Türkçesini Yunancadan tercüme etmedim veya ettirmedim; yazdıklarıma tamamen sadık kalarak kendi Türkçemle yeniden yazdım. 1979 yılından sonra Türkçeye giren yeni kelimelere aşina olmadığım için onlardan pek azını kullanabildim. Eğer olursa genç okurlar bilmedikleri bir çok kelimeyle karşılaşacaklardır.

Kitabını Türkçe olarak yazarken özünden hiç ayrılmadım, Türk okuyucuyu üzebilecek olayları bile aynen yazdım. Ancak dinle ilgili hatıralarımı, okuyucuyu pek az ilgilendireceğine inanarak, biraz kısalttım. Buna rağmen kitabının Türkçesi Yunanca yazdığımdan daha uzun oldu. Belki de derdimi Türkçe olarak daha iyi ifade edebiliyorum.

Hayatının hemen hemen yarısını hem de en verimli yıllarını geçirdiğim İstanbul zerafeti, güzel ve çirkin, iyi ve kötü insanlarıyla kalbimdeki yerini asla kaybetmeyecektir. Ben de şair gibi yaşadığım yerlerin neresini beğenirim bilir misiniz?

"İstanbul'a dönüşünü!"

BABA KONUŞABİLİR MİYİM?

Mışıl mışıl uyurken, gördüğü tatlı rüyayı yarıda kesen hunhar bir elin onu dürttüğünü hissetti. Uyku sersemliğiyle gözlerini aralayınca başucunda annesi ile ağabeyinin korkuyla ona baktıklarını gördü.

"Kalk evladım" dedi annesi, "Etraf yanıyor evi terk etmemiz lazım, alevler bize doğru geliyor." O anda titreşen kuvvetli bir ışığın perde arasından odaya sızdığının farkına vardı.

Hemen giyindi ve annesi ile ağabeyini takip ederek dışarı çıktı. Dışarıda sağa sola telaşlı bir şekilde koşuşan, büyük bir kısmı şöylesine giyinmiş, bir kısmının pantolon paçalarından pijamaları sarkan, süslenmeyi püslenmeyi akıllarından bile geçirmeden sokağa dökülen, bağıran, ufkun yaklaşan kızıllığına çaresizce bakan bir kalabalıkla karşılaştı. Öksürmeye başladı, zira alevlerden çok daha evvel üstlerine gelen yoğun duman

nefes almasını engellemeye başlamıştı. Kuvvetle esen rüzgârın yardımıyla alevler hızla yaklaşıyor ve koşuşan kalabalığı yutmak istercesine geliyordu. Gerçi mal canın yongasıydı ama malları oldukları yerde bırakıp gitmek yapacakları en akıllıca iş olacaktı. Bir mucize olmazsa şayet mallarını kurtarayım derken canlarından da olacaklardı.

Mucize gerçekleşti! Birdenbire rüzgârın yönü değişince alevler başka tarafa döndü, başka evleri, başka mahalleleri başkalarının hayallerini kül etmeye koyuldu.

Büyük yangın yüzlerce evi yok etti, ama devlete, vatana, İstanbul'a da büyük bir 'iyilik' yaptı. Rumların yoğun olduğu, kanunun giremediği (!) Tatavla semti kurtulmuştu artık. Semt kısa bir müddet sonra "Kurtuluş" adını aldı.

* * *

Ege'nin her iki tarafındakilerin bu tahrif etme davranışlarını hiçbir zaman benimseyemedim. Tarihi unutturacaklarını sananlar o kadar çok şeyi sırf şöven duygular ve kompleksler yüzünden değiştirdiler ki zaman zaman gülünç duruma düştüklerini bile anlayamadılar. Yıllar geçtikten sonra tamamen turistik sebeplerden dolayı eski isimlerin tekrar kullanılması bizleri uyandırmıyor mu? Bütün dünyanın Türk kahvesi, komşuda isim değiştirirken bunun faydadan ziyade zarara sebep olduğunu anlamak zor mu?

Memleketinden uzakta olan İstanbullu bir Rum "*Apo pu ise?*" [Neredensin?] sualine "*Apo tin poli*" [Şehirden] cevabını verir. Aynı şekilde istikamet İstanbul'sa "*Nereye gidiyorsun?*" sualine "*İs tin poli*" [Şehire] cevabını verir. Onun gözünde İstanbul hiçbir zaman Konstantinopolis, Konstantiniye, Âsitâne, Dersaadet, Pay-ı Taht olmamıştır. İstanbul dünyadaki tek şehirdir onun için. Onun lisanını konuşan herkes bu kısa cevaptan nereli olduğunu, nereye gittiğini anlar ve hiçbir zaman "Hangi şehirden?" veya "Hangi şehre?" diye sormaz. Türkler de farkında olmadan bunu benimsemişler ve şehre İstanbul adını vermişlerdir. "*Polis*" kelimesinin Yunanlılar tarafından da kullanılması, eminim ki birçok politik sorunu çözecektir.

* * *

Ailesinin bütün yükünü çok küçük yaştan beri üstlenmişti babam. Tatavla Rum İlkokulu onu ancak üçüncü sınıfa kadar misafir edebilmişti. Orada öğrenebildiği üç beş bilgi ve çalışkanlığı hayattaki tek dayanağı olmuştu. Kasvetli bir sonbahar günü, kalorifer ustası olan ve ailesini bu işle geçindiren babası tramvaydan düşüp başının kaldırıma çarpmasıyla oracıkta hayatını kaybedince okulu terk etmeye mecbur olmuştu. Ağlamak, sızlamak hiçbir işe yaramıyordu. Devam eden hayatta mücadele etmeleri gerekiyordu, ancak ailede babamdan başka bu işi üstlenebilecek başka biri yoktu artık. Amansız bir hastalıktan mustarip olan ağabeyi ailenin geçimine hiçbir katkıda bulunamazdı. Zaten kısa bir müddet sonra o da babasıyla buluştu.

Galata semtinde Aya Nikola Kilisesinin yanı başında bir matbaacının yanında çalışmaya başladı. Aynı kiliseyi yıllar sonra "Türk Ortodoks Patriği" Papa Eftim, Türk makamlarının teşviki ve göz yummasıyla, vakıflarıyla birlikte gasp edecekti. Bu kilise ve vakıfları hâlâ cemaati olmayan Türk Ortodoks Patrikhanesine aittir.

Haftanın altı, bazen de yedi gününde, elinde sefertası, güneş daha doğmadan Tatavla'daki kira evinden yola koyulur ve yürüyerek Galata'ya giderdi. Aynı güzergâhı her akşam tersine yapardı.

Patronlar, o zamanlar, çıraklara çok sert davranırdı. Zaten anne, baba veya başka bir yakını çocuğu patrona teslim ederken "eti senin kemiği benim" demeyi ihmal etmezdi. Böylece bu yetkiyi resmen alan patronlar, en ufak bir hatada çırağa bağırırlar, söverler ve eşek sudan gelene kadar döverlerdi. Nasıl olsa onlardan hesap sormak kimsenin aklına gelmezdi. Bir-iki kere babam anasına dayak yediğinden şikâyet etmeye kalkışınca, "Kim bilir ne yaptın?" sorusuna muhatap olarak bir de ondan dayak yemiş, haklı veya haksız yediği dayağı artık sineye çekmeyi tercih etmişti.

Galata'da geçirdiği birkaç yıl onun çocukluktan delikanlılığa terfiini sağlamış, ancak aynı zamanda hayatının en eziyetli yıllarını geçirmesine sebep olmuştu. Yıllar sonra Galata'dan Tahtakale'ye giderken uğradığı haksızlıkları, bağırmaları, kü-

fürleri, yediği tokat ve tekmeleri unutamıyordu. Hele ölmüş babasını da kapsayan o "Eşşoğlueşek!" küfrü yok muydu? Gerçi son zamanlarda ustası dayak faslını kesmiş ve küfürleri biraz azaltmıştı – ama o daha sonra artık gaddar patronunu dövebilecek güce ulaştığını anladığı ve bunu yapmaya mecbur olmamak için semt ve patron değiştirmeyi uygun bulmuştu. Bütün kusurlarının yanında patronunun bir kusuru daha vardı: işçilerinin parasını nadiren zamanında ödüyordu.

O melun cumartesi gününü unutmasına imkân var mıydı? Paskalya arifesiydi! Patronu öğlen civarında gitmiş ve işini bitirdikten sonra geleceğini söylemişti. Karanlık çökmeye başlamış patron gelmemişti. Haftalığını verecekti, yarın Paskalyaydı. Saatler geçiyor, kimse gelmiyordu. Bekledi, bekledi ama boşuna! Saatin kaç olduğunu bile bilmiyordu. Birdenbire yanı başındaki kiliseden çan sesleri gelmeye başlamıştı. Saat 12'yi bulmuş kiliselerde İsa'nın dirilişi kutlanıyordu.

Dükkânı kilitledi ve Galata'dan Kurtuluş'a doğru yola koyuldu. Yolda ellerindeki yanan mumları kiliseden evlerine götüren mesut aileler ve gülen çocuklar görüyordu. O ise elinde ki boş sefertasıyla evine gidiyordu. Annesi merak etmişti, köşedeki pencerede bekliyordu onu. Söylediklerinin hiçbirine inanmadı. Kim bilir nerelere takılmış ve parasını kaptırmıştı ve o zaman büyüklerin en sevdiği pedagojik metoda başvurdu. Dayak!

Ağlamadı! Ağlamanın ne olduğunu unutmuştu artık. Hayatının sonuna kadar kuru gözlerinden bir tek göz yaşının bile aktığını görmedim.

Bütün olumsuzluklara rağmen eski işi ona çok önemli bir altın bilezik hediye etmişti. İşinde çok ustalaşmış, sivrilmiş ve aranır olmuştu. Bunun neticesinde yeni işinde hem çok daha yüksek haftalık alıyor, üstelik parası da hiç aksamadan, zamanında eline geçiyordu.

Yeni semti Tahtakale çok kalabalıktı, şimdi de olduğu gibi İstanbul'un ve Türkiye'nin ticaret merkeziydi. Ancak günlerimizde olduğu gibi bütün yapılar işyeri değildi. Dükkân, atölye, yazıhane ve az miktarda resmi daireler arasında çoğunluğunda Arnavutluk'tan gelmiş Rumların, eski İstanbul Rumlarının ve biraz da Türklerin oturduğu evler ve mahalleler vardı. "Türkün karnı doyunca nefsi uyanır" derler, ama bu cümle hayatı eziyet ve yoksullukla başlayan herkes için geçerlidir. Babam da artık ayaklarının üstünde rahatlıkla durabileceğini anladığı anda başını kaldırarak gözlerini Arnavutluk'un Ergiri şehrinden İstanbul'a göç eden bir ailenin güzel kızına dikti. Allahtan kız da ona karşılık verince bir müddet sonra usulüne uygun olarak söz kesildi ve nişanlandılar. Önünde askerlik engeli vardı. İki yıllık vatani vazifenin bitiminden sonra evlenmeye karar verdiler. Ancak evdeki hesap çarşıya uymayınca iki yıllık süre uzadıkça uzadı, dört yıla yaklaştı. İkinci Dünya Harbi büyük değişikliklere sebep olmuştu. Rumların ve diğer azınlıkların

tek koruyucusu olan Türk Devleti tam tersini yapmaya başlamıştı. Babam da bundan nasibini almış, daha terhis olamadan azınlık vatandaşlarının 20 sınıfının "ihtiyat" (!) olarak askere alınmasıyla askerliği uzatılmıştı. Yalnız mekânı değişmişti. Diğer azınlıkların da gönderildiği merkezlerden birinde, kazma kürek sallamaya, çukur açıp kapamaya başlamıştı. Kazma ve kürek kolunun uzantısı olmuştu artık. Bir de bazı onbaşı ve çavuşların "Mezarları iyi kazın da girince rahat edesiniz!" gibi söz atmaları olmasa durum hiç de kötü sayılmazdı. Ağızdan ağıza dolaşanların hiçbiri de iç açıcı değildi. Söylentiler en çok Yahudileri korkutuyordu, zira Alman işgalindeki ülkelerdeki Yahudilerin akıbeti az çok biliniyordu. Türk Hükümetinin harbe girmemek için Almanların gönlünü yapacağı söyleniyordu. Toplanan "ihtiyat"ların (!) Nafia Vekâleti emrine verilmiş olması da bu söylentileri destekliyordu. Ancak işe Mareşal Fevzi Çakmak'ın karışmasıyla Milli Müdafaa Vekâleti emrine transfer edilince korku ve endişe hafiflemeye başladı.

Azınlıklar bu imha planının Kâzım Karabekir'in mecliste yaptığı bir konuşmayla başladığına ve bunun İsmet Paşa'dan kaynaklandığına inanırlar. Fevzi Çakmak Paşa bu planı bozduğu için İsmet Paşa onu hiçbir zaman affetmemişti. Mareşal öldüğünde cenazesine bile gitmemiş, radyo programlarının matem gününe uymasına engel olmuştu.

Babamın eziyet çektiği o günlerde annemin ağabeyi Arnavut kökenli olduğu bahanesiyle, bir yolunu bularak bedelli

askerlik yapmaya muvaffak olmuştu. Üstelik 6 aylık askerliğini İstanbul Harbiye Orduevinde önce garson sonraları ise şef garson olarak tamamlamıştı. Bu vazifeyi terhis olduğu güne kadar, bir gün hariç bihakkın yerine getirmişti. O bir tek gün İsmet Paşanın Harbiye Orduevinde akşam yemeği yediği gündü. Yanlışlıkla birinin paşanın önünde ona adıyla hitap edebileceği tehlikesinden çekinen yetkili subay o gün için dayımı evine göndermişti. Bu olay İsmet Paşanın, Rumları ne kadar çok sevdiğinin bir örneği olsa gerek!

Günler çok yorucuydu ve yavaş geçiyordu. Sevdiklerinden uzun zamandır haber alamıyordu. Nişanlısından çok büyük aralarla gelen seyrek mektuplar, İstanbul'da her şeyin yolunda gittiğini yazıyordu. Zamanla o ilk günlerdeki korkutucu hava değişti, akşamları rakı sofraları kurulmaya başladı. Sesi güzel olanların okuduğu şarkılar, ki babam da onların arasındaydı, sıla hasretini gidermeye çalışıyordu. O günlerin çok sevilen Rumca bir şarkısının sözlerini durumlarına uydurdukları sözlerle hep beraber okurken İstanbul ve sevdikleri gözlerinde tütüyordu.

Benim gibi zarif bir genç,

Kazma kürek sallayabilir mi?

El arabasıyla toprak taşıyarak,

Yalnız fasulye mercimek yiyebilir mi?

Bir iki kadeh içkiyle,
Gideriz askerliğin kasvetini,
Hep beraber şarkı söyleyerek,
Unutmaya çalışırız ezikliğini!
Al sana bir kazma daha ,
Birazdan yanına bir tokat,
Aklım karıştı yine bugün
Artık her şeyi arkanda bırak!

Bu maceranın sonlarına doğru firar edenler de oluyordu, ama birkaç gün sonra kürkçü dükkânına döndüklerinde aleyhlerinde hiçbir şey yapılmıyordu, zira hava biraz değişmiş, herkes yapılanların haksızlığını anlamaya başlamıştı.

27 Temmuz 1942 "ihtiyat"ların terhis olduğu gündü, ancak babam o tarihten bir-iki ay önce İstanbul'a maceralı bir şekilde dönmüştü. Nasıl mı?

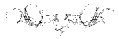
Hastalanmıştı, titriyordu ve ateşi vardı. Doktora ilk çıktığında, hiç muayene etmeden sapasağlam olduğunu söyleyen doktor ona birkaç aspirin vermekle yetindi. İlaç hiçbir işe yaramadı, titreme ve ateş devam ediyor, iştahı kesildiğinden hemen hemen hiçbir şey yemediği için hızla kilo kaybediyordu. Doktora ikinci çıkışında aspirinden başka, doktor ona bizzat bir ilaç daha verdi: iki adet okkalı tokat!

Muayeneye üçüncü defa çıkamadı, zira birkaç gün sonra ateşten, titremelerden ve halsizlikten düşüp bayılınca Haydarpaşa Numune Hastanesine sevk edildi. Oraya nasıl götürüldüğünün farkında bile değildi, zira kendine iki gün sonra geldi. 1,70 boyunda 39 kiloluk bir hastayı teslim alan hastane doktorları bile meslektaşlarının bu insanlık dışı davranışı karşısında şaşkına dönmüştü. Babam konuşabilecek durum gelince yakınlarına haber vermek için adres istediler. Babam ihtiyar annesini üzmemek için nişanlısının adresini verdi. Annem ertesi günü ve takip eden günlerde her gün babamı hastanede ziyaret etti. Aradan bir ay geçmişti babam oldukça kendisine gelmiş, ama henüz anasını görmemişti. Nişanlısından annesini getirmesini isteyince o, "Şimdilik gelmesin; ihtiyar kadın, ayakları da ağrıyor, ben zaten dün ona durumu izah ettim ve yakında taburcu olacağını söyledim. O kadar sabrettin, beraber gideriz" deyince itiraz etmedi.

Hayati tehlike kalmadığı için nişanlısından her gün gelmemesini rica etmişti. Onun gelmediği günlerin birinde doktorlar, artık isterse birkaç saatliğine izin alabileceğini söylediler. Bundan faydalanmak istedi, anasına sürpriz yapacaktı.

Haydarpaşa'dan vapura binerek Karaköy'e geldi. Oradan tramvayla ver elini Kurtuluş!

Evine gitti, kapıyı çaldı; bekledi, içerden ses çıkmadı. Tekrar kapıyı çalıp cevap almayınca, "Alışverişe çıkmıştır" diye dü-

şündü ve kapının eşiğine oturdu. Birden yandaki evin kapısına tanımadığı bir kadın çıktı ve kimi aradığını sordu. "Madam Eleni'yi" deyince aldığı cevap onu bir kez daha yaraladı.

"Ah! Evladım, Madam Eleni öleli 6 ay oluyor."

Annem hastalığında onu korumak için bu gerçeği saklamış, söylemeye dili varmamış, ertelemişti, ama bu şekilde öğrenmesine mâni olamamıştı.

Bir müddet daha kapının eşiğinde oturmaya devam etti. Gözlerinde yaş yoktu zaten.

* * *

Anamla babam 1942 yılında evlendiler. Nişanlısının ailesinin mali durumu yazları sayfiyeye gidecek kadar düzelmişti. Bir-iki yaz Boğaziçinin en güzel semtlerinden biri olan Çengelköy'üne gitmişlerdi. Orayı babam da beğeniyordu. Geçici olarak orada kalmaya karar verdiler ve ev kiraladılar. Bu "geçicilik" babamın ölümünden sonra da devam etti.

1943 yılının Ağustos ayında, tek çocukları olan ben, dünyaya geldim.

* * *

Meziyetleri çoktu, ama bir de büyük kusuru vardı baba-

mm. Çok sigara içerdi. Sabah uyanır uyanmaz, uyku sersemliğini daha üstünden atamadan eli sigara paketine uzanırdı. Anam hemen orta kahvesini yatağa getirir, kahve bitmeden ikinci sigarayı tüttürürdü. Evden çıkana kadar içilen sigaraları en azından dörtler, elde sigara on dakikalık yolda olan vapur iskelesine doğru yönlenirdi. Tabii ki vapurda da, çayla beraber 2-3 sigara daha dumanlardı. Ancak onun hiçbir zaman bitmekte olan sigarasının izmaritinden ikinci bir sigara yaktığını görmedim. Askerde çektikleri, iş şartları ve bilhassa sigara onun normal bir kiloya çıkmasını daima engellemişti. Onu daima yanakları içine çekik, nefes alıp vermekte zorluk çeken, hiçbir zaman koştuğunu görmediğim bir ihtiyar gibi hatırlıyorum. Pek haksız da sayılmazdım, zira 57 yaşında öldüğünde 70'ten fazla gösteriyordu.

Ben dört yaş sularındayken kendi işini kurmak istedi. Tek başına yapacak kadar sermayesi olmadığından biri ondan yaşlı, diğeri de çok genç iki kişiyle ortaklık kurmaya mecbur oldu. Tahtakale semtinin Balkapan Hanında bir taş baskı (litografi) matbaası kurdu. Balkapan Hanı eski tip, at arabalarının ve kamyonların dış kapısından girebildiği büyük bir handı. Babamın dükkânı zemin kattaydı, ama birçok yönünden taş merdivenlerle ikinci kata çıkıldığını hatırlıyorum. Üstü açık büyük bir avlunun etrafında ve ikinci katta yüzü, belki de ikiyüzü aşkın kubbeli işyeri odaları vardı. Bu gibi hanlar umumiyetle çift katlıydı.

Babamın baskı makinasının büyük bir kısmı dökme demirdendi. Makinenin hareketli kısmına baskı kalıbı olarak kullanılan taş yerinden kımıldamayacak şekilde konulurdu. Adı geçen kısım ileri geri hareket ederken, baskısı yapılacak kâğıt, teneke veya bez dikkatli olarak döner bir merdanenin üst kısmına yerleştirilir, merdane taş kalıpla buluştuğunda baskı gerçekleşirdi.

Babamın taş baskı makinasının en büyük parçası 500 kilo ağırlığındaydı. Şansı öyle yaver gitti ki (!) dükkânını, büyük bir masrafı üstlenerek, dört kez başka yere taşımaya mecbur oldu. Gerçi bunlardan birincisi hakikaten büyük bir şans eseri olarak onun çok lehine oldu. Babam taşındıktan kısa bir süre sonra Balkapan Hanı tamamen yandı.

Babamın taşınmalarından birinde ben de bulundum. İşi Kürt hamallar yapıyordu. Sıra 500 kiloluk büyük parçaya gelince az kalsın küçük dilimi yutacaktım. Hamalların en kuvvetlisi büyük, yekpare parçanın altına girdi. Diğer hamallar demir parçasını dört bir yanından tutarak yardım etmeye çalışıyorlardı. O vaziyette merdivenlerden aşağı indirdiler. Aynı parçanın birkaç yıl önce o merdivenlerden yukarı çıktığını düşündükçe istemeden irkiliyordum.

Babamın ilk işine iki ortakla giriştiğini yazmıştım. Ortaklardan biri babamdan oldukça büyük, nazari olarak işi bilen, fakat hiçbir şey yapmayan, tembel bir üçkâğıtçıydı. Diğeri ise

askerliğini yeni bitirmiş, efendi bir gençti. Büyük bir ihtimalle ailesinin parasını matbaacılıkta eritmeden önce işi öğrenmek için bu ortaklığa girişmişti. Seneler sonra başarılı bir matbaacı olarak onu gördüğümde kendimi tanıştırınca bana, "O ortaklık bana başarılı olmak için ne yapmamam gerektiğini öğretti" dedi.

Ortaklık yürümedi. Kabahatin büyüğü ihtiyarda ve ona inanan babamdaydı. Bunu teyit eden bir olayı anlatmadan geçemeyeceğim.

Üçkâğıtçı yaşlı ortağı, hayatımda kahvede bile görmediğim, kumarla en ufak bir ilişkisi olmayan babamı, paralarının eksik olduğu bir günde "Hiç merak etme, bana bir tüyo verdiler, %100kazanacak," diyerek Veliefendi'ye at yarışlarına götürmeyi becerdi. Eldeki para da gidince kavga ettiler, ortaklık kısa bir süre sonra bozuldu. Babam ortaklığın bütün borçlarını kabullenerek makineleri aldı ve başka bir yere taşınarak tek başına yeni bir iş kurdu.

Yeni hana taşındığında daha ilkokula başlamamıştım. Babam bazen beni yanına alıyor, ben de hanın koridorlarında babamın Kürt işçisi Nedim'in kardeşiyle misket oynuyordum. En büyük zevki yazın tadıyordum. İstanbul'un bütün seyyar dondurmacıları dondurmalarını her sabah orada hazırlıyorlardı. Dondurmanın yapılışı esnasında saatlerce elleriyle buz içinde çevirdikleri dondurma kaplarının sesi ne kadar güzeldi. Çen-

gelköy mahallelerinde dondurma satan pala bıyıklı Arnavut dondurmacı bile oradaydı. En çok sevdiğim çilek dondurması kimde varsa sif tahı benden olurdu. Yaptıkları dondurma çeşidi beşi geçmezdi. Aynı anda ikiden fazla çeşitleri nadiren olurdu. Arabalı dondurmacıların çeşidi daha fazlaydı. O günlerin dondurma çeşitleri kaymak, vişne, çikolata, çilek ve limondu.

Her hanın "odabaşı" denilen bir sorumlusu vardı. Odabaşı hanın her şeyinden sorumluydu, handa yatar kalkar, sabah han kapısını açar, akşam kilitler, mal sahipleri adına kiraları toplardı. İkinci gittiği dondurmalı hanın odabaşısı hiç tekin adam değildi. Günün birinde cinnet geçirerek sebepsiz yere tabancayla iki kişiyi öldürmüş sabaha kadar elinde silah han kapısında beklemişti. Hapishanede 10 yıl bile kalmamıştı. Babam bu arada başka bir hana taşınmaya mecbur olmuş, fakat istimlak nedeniyle yeni gittiği handan tekrar dondurmacı hanına, fakat bu kez zemin kata dönünce eski odabaşının hapisten çıkıp tekrar vazifeyi devralmış olduğunu görmüştü. Yıllar sonra babam sıhhi sebeplerden dolayı işini kapatmaya mecbur olunca dükkânına karşılık alabileceği "Hava parası" hayallerine, hayatını tehdit ederek son vermişti meşhur odabaşı. Babam her şeyi bırakarak bir tek kuruş alamadan gitmeye mecbur olmuştu.

Babam da sert ve gaddar patron düzeninden kendini kurtaramamıştı. "Eti senin kemiği benim" diyerek babama getirilen sakar Kürt Nedim'i az mı dövmüştü. Ben itiraz edince "Adam olsun diye dövüyorum" derdi. Peki babam benim adam olma-

mı istemiyor muydu? Buna rağmen yıllar sonra beraber misket oynadığımız kardeşi sayesinde çok zengin olan Nedim, babamı ne zaman yolda görse "Usta elini öpeyim" der ve eğilir öperdi. Benim oyun arkadaşım olan kardeşi, dokuz kardeşli ailenin tek okumuş çocuğu oldu. Askerliğini bitirince çok kazançlı bir iş kurmuş, uyuşturucu ticaretinden hapis yiyen ve burada ölen babasının yerine bütün ailenin geçimini üstüne almıştı. İşi çok basitti. Naylon fatura ticareti. Bundan çok para yapmaya muvaffak olmuş, gerekli bağlantıları bulmakta usta olduğundan hiçbir zaman tutuklanmamıştı. Bütün ailenin kendisine gösterdiği saygı ve sevgiye rağmen babam en zor anlarında bile onlara başvurmaktan daima çekindi. Onlarla yapacağı temasın kendisini daha az namuslu yapacağına inanıyordu.

Kardeşlerden biri aynı yöredeki başka bir taş matbaasında çalışıyordu, bir gün dikkatsizlikten kolunu merdaneye kaptırdı. Eğer makinenin şalterini indirmeselerdi sadece kolunu değil hayatını da kaybedebilirdi. Matbaa sahibinin yeğeni kazazede hastaneye sevk edildikten ve polis soruşturmayı bitirip izin verdikten sonra makineyi temizlemeyi üstlendi. Kemikleri, kanları, etleri temizler temizlemez düşüp bayılıverdi.

Çocukluk yıllarımın büyük mahrumiyet altında geçtiğini söyleyemem. Başka çocukları olmadığı için anamla babam bütün sevgilerini bana vermiş, kendi imkânlarına göre beni hiçbir şeyden mahrum etmemeye çalışmıştı. Diğer taraftan ben hiçbir zaman arzuladığım bir şeyi iki kere istemedim. Tabii ki

bu huyum gerek unuttukları, gerekse iyi duymadıkları için pas geçtikleri birçok şeyden mahrum olmama sebep oldu. Maalesef bu karakterimin kötü, belki de inatçı Arnavut tarafıydı.

Birçok akşam babamı hiç göremiyordum. Taş devrinden kalma makineyle işlerin zamanında bitmesi bazen aralıksız 48-60 saat devamlı çalışmasıyla gerçekleşebiliyordu. Bazen bir arıza veya hata yüzünden eve gelemiyordu. Hele o altın rengindeki baskılar yapılırken günlerce gelmediği oluyordu. Çok hassas olan bu basımın her safhasında orda olması gerekiyordu. O bitmeyen gecelerde ciğerlerine çektiği altın yaldız tozu ve içtiği sayısız sigaralar zaten hassas olan ciğerlerini yıpratarak onu bir an evvel mezara gönderen sebeplerden başlıcalarıydı.

Babamın beni sinemaya götürmeyi vaat ettiği o cumartesi günü hiçbir zaman hafızamdan silinmedi. Her şeyi ayarlamış, işçilerine gereken her talimatı vermiş son kontrolü yapıyordu. Birdenbire o gün baskısı yapılmakta olan mendillerin bir köşesinin baskısız olduğunu gördü. Hemen küfre başladı. Ne olmuştu?

Taş kalıbın kurumaması için zaman zaman ıslak bir bezle silinmesi gerekiyordu. Dikkatsiz işçi kullandığı ıslak bezin kezzaba batırılmış olduğunu anlamayınca kaş yaparken göz çıkarmış, kalıbın bir köşesini silivermişti. Kalıbın tamiri gerekiyordu. Ama bu hiç de kolay olmayacaktı. İki saatten fazla uğraştı, bu arada doğduğundan beri öğrendiği bütün küfürleri

defalarca saydı ve sonunda taş kalıbı tamir etti, ama ben o gün sinemaya gidemedim.

Bitirdiğinde başişçisine talimat vermeye başladı. Konuşurken işçi aniden bir sual sordu:

"Usta manav gelirse ne diyeyim?

İşçinin manav dediği, ailemizin çok yakını, saydığımız, sevdiğimiz ve babamla annemin Ortodoks dini adetlerine göre yapılan düğününde *kumbaros* [*best man*, sağdıç] olan Beyoğlu Balıkpazarında manav dükkânı bulunan bir Arnavuttu. Babam işçisine bir baktı ve,

"Senin de manavın da sülalesini s . keyim!" dedi

Çok dindar olduğu için Hoca lakabını taşıyan işçinin yüzü değişti, gözleriyle bir şeyler söylemeye uğraşıyordu. Arkamızı dönünce kapıda manavı gördük.

Babam şaşırmadı, adam daha adını açmadan:

"Bırak be *kumbaros*, bana böyle bir iş yaptılar ki saatlerce küfür etmediğim insan, makam kalmadı. Biraz önce sana bile küfür ettim" dedi. Adam zaten efendi bir insandı ağzını bile açmadı.

Demin yazdığım gibi sigara, altın tozu, iyi gıda almamak

ve sürekli çalışma babamın sıhhatini ileri derecede yıprattı. Zamanla ciğerleri esnekliklerini %70 nispetinde kaybettiler. Havayı içine çekiyor, ancak ciğerleri herkeste olduğu gibi alınan nefesi dışarı veremiyordu. Yürürken arada sırada duruyor nefes almaya çalışıyor ve biraz iyi hissettikten sonra devam ediyordu. Son zamanlarda bu mecburi duraklamalar 10-15 metreye kadar inmişti. Bu durumdan utandığı için ilginç bir şeye bakar gibi yapıyordu. Bir tanıdığı onunla beraber yürümeye teşebbüs edince, "Birini bekliyorum" diye duruyor ve başından savıyordu.

İşine gittiği bir gün, artık sık sık idrar yapmak zorunda olduğundan, vapurdan Tahtakale'ye gidene kadar sıkışmamak için, son anda vapurun tuvaletine gitti. İdrarını yaparken alttan patlayan bir dalga onu baştan aşağı sırılsıklam yaptı. Tiksindi miksindi ama çaresiz yola koyuldu. Yarım saat kadar sonra işine varınca başişçisinin kendisine acayip acayip baktığını gördü:

— Hayrola Hoca ne bakıyorsun böyle?

— Yahu usta saçlarında bir şey var.

— Evet, gelirken Yeni Cami'de güvercin sıçtı!

— Yahu usta, bu insan bokuna benziyor.

— Aferin be Hoca, sen boktan anlıyorsun!

Azınlıklara uygulanan varlık vergisi galiba babama hiç dokunmamıştı, çünkü yaşadığı müddetçe bana varlık vergisiyle ilgili hiçbir şey anlatmadı. O devirde işçi olduğu için bu badireyi atlatmıştı sanırım. Bunun aksine oto tamircisi olan kayınpederim, dükkânı mühürlenince pencereden girerek kendi âletlerini nasıl çaldığını anlatırdı.

1950'lerin başında ABD'nin teşviki ve isteğiyle ağır bir antikomünizm rüzgârı esmeye başlamıştı. Türkiye her zaman olduğu gibi kraldan çok kralcı kesilmişti. Rus salatasının Amerikan salatasına dönüşmesi bilmiyorum dünyanın başka herhangi bir ülkesinde oldu mu? Evinde *Larousse Ansiklopedisi*'ni bulundurmaktan, 1970'li yıllarda olduğu gibi o yıllarda da cahil bekçiler ve polisler tarafından karakollara alınanlar da işin gülünç kısmı.

O zamanlar bir şekerleme fabrikası, içinde bütün dünya devletlerinin bayraklarını ihtiva eden çikletler çıkarmıştı. Önceleri Rus bayrağının da basımı düşünülmüş, fakat sonradan bunun tehlikeli olabileceği ve suç teşkil edebileceği düşünüldüğünden vazgeçilmişti. Kalıpların tekrar yapılması uzun süreceğinden akıllının biri Rus bayrağının silinerek yerine ikinci bir Türk bayrağı basılmasını düşünmüş ve bu tatbik edilmişti. Ancak silme işi acele yapıldığından Türk bayrağının içinde belirli belirsiz Rus bayrağının orak çekici gözüküyordu. Al sana komünist propagandası!

Bu gibi işleri yapan bütün matbaacıları toplayarak Emniyet Müdürlüğüne sevk ettiler. Orada "Burada Allah yoktur" diye bir yazının bulunduğu söylenir. Yıllar sonra ben de suç zanlısı olarak Emniyet Müdürlüğünü ziyaret şansına nail olunca böyle bir levha görmedim.

Hepsini sıraya dizdiler. Babam şansına sıranın sonlarındaydı. Amir gelince ilk sözü "Pis Komünistler" ilk hareketi de sıranın birincisine sille tokat girişmek oldu. İlk şanslıyı biraz sonra kan revan içinde kollarından tutarak başka bir yere götürdüler. Hızını alamamıştı, ikinci kısmetli de aynı akıbete uğradı. İlerledikçe dayak faslı hafifliyor, tekme tokat ve yumruklar, başlarda olduğu gibi, pek kan çıkarmıyordu. Beşinci altıncı derken, her halde yorulmaya, elleri acımaya başladı ki durdu, geri kalanlara en galiz küfürleri savurduktan sonra "İfadelerini alın!" emrini verdi.

Babam için macera az sonra bitiyordu, zira matbaasında bu işleri yapmadığını ispat ederek serbest bırakıldı. Ancak şahidi olduğu korkunç sahne kısa hayatının sonuna kadar hafızasından silinmeyecekti.

Polis o zamanlar bütün olaylara kendi yöntemiyle yaklaşarak her şeye bir çare bulmayı başarıyordu. Babamın bana anlattığı aşağıdaki olay bunun bir örneğidir.

Küçük veya büyük muhtelif sebeplerden dolayı ortaklıkları

sarsılan, babamın tanıdığı, biri Yahudi diğeri Ermeni iki ortağın anlaşmazlığında bardağı taşıran son damla kasadan önemli miktarda paranın eksik olduğunu tespit ettikleri anda olmuştu. İkisi de suçu birbirinin üstüne atıyor, yanlış olabileceğine ihtimal vermiyor, gerginlik arttıkça artıyordu. Küfür faslından sonra sille tokat birbirlerine girişince yandaki dükkânlardan gelen komşular onları ayırdı, ama ikisi de karşılıklı şikâyetçi olmak için soluğu en yakın karakolda aldı. Karakol Mısır Çarşının hemen yanındaydı. İkinci kata çıktılar ve gerekli işlemin yapılması için Başkomiserin odasına girdiler. Başkomiser makamında yoktu, yerinde genç sempatik ve anlayışlı bir polis memuru vardı. Kendilerine olayın ne olduğunu sordu, onlar anlatınca nasihat faslı başladı.

"Bakın işte bu olmadı. Bunca yıllık ortak olduğunuzu söylüyorsunuz böyle davranmak size yakışır mı? Niçin eksik paranın bir yanlışlık eseri olabileceğine ihtimal vermiyorsunuz? Gidin sinirlenmeden hesaplarınızı tekrar kontrol edin, eğer bulamazsanız piyasadan ikinizin de güvendiği bir kişiyi hakem tayin edin, icap ediyorsa efendi efendi ortaklığınıza son verin. Biz Türkler kavgacı milletiz, Türk olsaydınız makul karşılardım, ama sizlere böyle davranmak yakışır mı?"

Utandılar, o genç polis memurunun söylediği sözlerin altında ezildiler ve yaptıklarının yersizliğini anladılar. Memura teşekkür ederek şikâyetlerinden vazgeçtiklerini ve söylediklerini harfiyen uyacaklarını söyleyerek kapıya doğru yöneldiler. O

anda içeri Başkomiser girdi ve ne olduğunu sordu.

"Efendim aramızda bir anlaşmazlık vardı ama sağ olsun memur bey aramızı buldu" dedi ortaklardan biri.

"Aramızı buldu ne demek? Biz eşekbaşı mıyız? Söyleyin bakalım da bu işin aslını biz de öğrenelim"

Olayı başından anlatınca Başkomiser genç polise çıkışmaya başladı.

"Sen bu mühim olayı nasıl kapatırsın? Bu olayda hırsızlık var, dolandırıcılık var, gasp var, vergi kaçakçılığı var, belki de yurtdışına para kaçırma bile var. Türk Ceza Kanununun yarısını kapsayan suçlar var burada. Bir daha bana danışmadan sakın böyle bir şey yapma!"

İki ortak yarım saat sonra karakoldan çıkarken, kasadaki eksik paraya önemli bir miktar daha eklenmişti.

* * *

Babam, annem onu tahrik etmedikçe uysal ve sakin bir adamdı; anamsa tahsilsiz olmasına rağmen zeki, faal ve dinamik bir kadındı. Sabah babam işe gider gitmez çarşıya giderek badana boyası satın aldığını ve hiç kimsenin yardımı olmadan evin tamamını defalarca boyadığını hatırlarım. Babam akşam döndüğünde evi değişmiş görürdü. Bir kusur görmeyiversin,

aynı şeyi ertesi günü tekrar etmekten çekinmezdi. Eve aniden gelen misafirlere birkaç yumurta, 3-4 adet patlıcan ve kabak ve biraz yağ ile 8-10 çeşit tabak kapsayan mükellef bir sofrayı kısa zamanda hazırlardı. Üşenmek, yorulmak nedir bilmezdi. Diğer taraftan benim dalga geçmeye cesaret edemediğim fobileri vardı. Şimşekten ve gök gürültüsünden feci korkardı. İlk şimşeği gördüğünde, daha gürültüsünü beklemeden, beni kaptığı gibi soluğu, sokağa göre bodrum, bahçeye göre zemin katta olan, ev sahibimizin mutfağında alırdı. Bu korkusu gerçi bana geçmemişti, ama onu sessizce takip etmekten başka çarem yoktu. Bir-iki kere dayanamayarak gülümsedim veya itiraz ettim, ama annem beni derhal hizaya getirdi. Çocukların doğru yola ancak dayakla geleceğine inanıyor ve bunu sık sık üstümde tatbik ediyordu. Ailenin tek çocuğu olunca da bütün o güzelliği tek başıma tatma zevkine nail oluyordum.

Daha büyük bir fobisi de denizle ilgiliydi. Lodos estiğinde katiyen vapura binmezdi. Ancak bu korkusu tamamen yersiz değildi. Genç kızken Çengelköy koyundaki bir sandal gezisinde, sandala haddinden fazla insan binince, ufak bir dalga alabora olmalarına sebep olmuş ve annem zor kurtulmuştu. O günden beri denizden daima korkmuş, tabii ki de sandala bir daha binmemişti.

* * *

Babamın sıhhati her geçen gün yavaş fakat emin adımlarla kötüleşiyordu. Yukarıda anlattığım sebepler onu ölüme yak-

laştırıyordu. Gerçi bu duruma yıllarca dayandı, ama günün birinde basit bir soğuk algınlığı onu bitirdi.

Sıhhatinin bu bozuk durumuna bir de meslek krizi eklenince, yenilikleri takip edecek ne gücü ne de parası olan babam işini kapatmaya mecbur oldu. Köyümüzde ufak bir kırtasiye dükkânı açmaya karar verdik. Annem babamın yanında yardıma hazırdı, zaten zamanla babam sandalyesinden kalkarken bile zorlanmaya başlayınca bütün işleri annem yapar oldu. Benim rolüm sadece dükkâna mal tedarik etmekti. Her akşam elimde paketlerle dükkâna geliyor, malları fiyatlandırıyordum; gerisi anamla babamın işiydi. İşin çoğu cumartesi ve pazar günleri oluyordu, zira o günlerde Çengelköy'deki Kuleli Askeri Lisesi'nin talebeleri çıkış yapıyordu ve bizim mallarımızın çoğu onların ihtiyacına göre ayarlanmıştı. Dünya tersine dönmüştü! 1955 yılında evlerimizi taşladıkları söylenen okulun o günkü talebeleri bizi destekliyordu.

Kısa bir müddet sonra dükkânımızın üstündeki bir daireye taşındık. Dairemizden Boğaz'ın Çengelköy'den Haliç'e kadar olan kısmını bütün ihtişamıyla görebiliyorduk. Bu arada Boğaziçi Köprüsünün yapım çalışmaları başlamıştı. Babam arka balkondan çalışmaların gidişatını her gün dürbünle takip ediyor, köprünün bitip açılacağı ve üstünden geçeceği günü iple çekiyordu. Gerçi bunu yapabildi, ama ne yazık ki göremedi; zira köprüyü, açılışından birkaç gün sonra, onu Şişli Rum Mezarlığına götüren cenaze arabasıyla tabutun içinde geçti.

Bugün, geçmişi yâd ederken çocukluk yıllarımın o zaman idrak edemediğim kadar güzel geçtiğini görüyorum. Hele benim çocukluğumu, çocuklarımın ve bugünkü çocuklarınkiyle mukayese ederken o büyük farkı görebiliyorum.

Yollara çok erken döküldüm. Mahallemizin ve civar mahallelerin bütün fertlerini tanırdık, onlar da bizi iyi bilirdi. Mahallemizde Türk, Rum, Arnavut, Kürt bir aile gibiydik. Evden sabah çıkar öğleyin geri dönerdim. Yemek faslından ve bir-iki saatlik mecburi istirahattan sonra hava kararmaya başlayana kadar yine sokağa. Önceleri annem bana "Bebeğim" diye hitap ederdi. Arkadaşlarım benimle alay etmeye başlayınca kesmesini rica ettim, ama oralı olmadı. Sonunda baktım ki olmayacak bir çare buldum. Bana "bebeğim" dediği zaman, yanında bile olsam cevap vermemeye başladım. Bu bana birkaç tokata mal oldu, ama sonunda isteğime uymaya mecbur oldu.

Doğduğumda kilolu bir çocuktum. Annem ne zaman doğumumdan bahsetse hikâyeye birkaç gram eklerdi. Sonunda o bile tek evladının doğduğunda 5 kilodan daha ağır olduğuna inanmaya başladı. İlk yıllarım öyle geçti, kilom vasatın oldukça üstündeydi. Ancak 3-4 yaşlarında difteri hastalığına yakalanınca kilolarımı fazlasıyla kaybettim, bir daha da alamadım. Doktorluğa ilk adımlarını atan çocuk doktoru E. Karakaşoğlu'na çok şey, belki de hayatımı bile borçluyum.

Kirada oturduğumuz ahşap evimiz yol tarafından iki katlı,

bahçe tarafından ise üç katlıydı. Oturduğumuz ikinci kat çok alçak tavanlıydı. Avizeleri nerdeyse tavana vidaladığımız halde, büyüyünce kafayı çarpmamak için dikkatli olmak gerekiyordu. Üstümüzdeki tavan arasında, evde kedi olmasına rağmen farelerin koşuştuğunu duyardık. Zemin katın pencerelerinde demir parmaklık vardı, ama onlar sadece annem evde olmadığında tırmanarak ikinci kat penceresinden içeri girmemi sağlıyordu. Hatta bir seferinde penceremizin açık olduğunu gören mahallemizin benden büyük bir çocuğu parmaklıklardan evimize geçmiş ve arka balkonumuza yaslanan incir ağacından bahçeye inmişti. Onu kovalayan da aynı şeyi hiç tereddüt etmeden yapmıştı. Bu olay bir daha tekrarlanmamış, zira annem babalarına şikâyet edince, babaları tamamen pedagojik yöntemlerle (!) onları bir daha böyle bir yaramazlık yapmamaları için ikna etmişti.

Askerden dönene kadar annem bana evin anahtarını hiç vermemişti. Saat kaçta dönersem döneyim evimizin sokağa bakan köşe penceresinden uyumadan yolumu gözlerdi. Ben de ısrar ederek keyfini bozmak istemedim.

Eve kirli ve çamurlu elbiselerle döndüğümde annem hemen ertesi günü tekrar giyebilmem için yıkar ve kurutmak için üstü kapalı tahta balkona asardı. Bu gençlik yıllarımda da böyle devam etti. Her gün giydiğim beyaz gömlek her akşam yıkanıyordu. Görenler benim bir sürü gömleğimin olduğunu sanıyorlardı, ama aslında benim sadece, biri yedek, iki gömleğim vardı.

Oyun için yollara dökülmediğim zamanlar vaktimi, bilhassa çok küçükken, ev sahibimizin bahçesinde geçirirdim. Oldukça büyük olan bu bahçede, mevsimine göre her çeşit sebze yetiştirilirdi. Hele o Çengelköy'ün bademleri yok muydu? Her yemekten sonra meyve niyetine anneciğim 4-5 tanesini soyar, tuza batıra batıra iştahla yerdim. Domatesleri, kabakları, patlıcanları fasulyeleri ve daha bir çoğunu kendi ellerimle keserek anneme götürürdüm. Ağaçlara tırmanarak meyve toplamak apayrı bir zevkti. Bahçe şeftali, kayısı, armut, elma, vişne, kiraz, badem, incir, ayva, ceviz, mürdüm eriği, nar ve hurma ağaçlarıyla doluydu. Ayrıca yolla bahçe sınırında büyük çitlembik ağaçları vardı. Çitlembiklerin siyah olmuşlarını yer, olmamış yeşilleri de patlangoç dediğimiz havalı silahımızda mermi diye kullanırdık. Ama hepsinin şahı can eriğiydi. Bahçede dört tane can eriği ağacı vardı. Koskocaman, yemyeşil, tatlı mı tatlı meyveler verirdi. Ağaçların ikisi yolla bahçe sınırında, diğer ikisi ise içerlerdeydi. Yol kenarındaki ağaçlar mahallenin ve komşu mahallelerin bütün çocuklarını hırsız yapmıştı. Bahçe sahibinin veya işçilerinin dikkati biraz başka tarafa kayınca, anında yoldan birkaç çocuk ağaçlara tırmanır, koyunlarını erikle doldururlardı. Her Allahın günü bir kovalamacadır gidiyordu, ama ne hırsızlığın önü kesiliyor ne de kimsenin canı yanıyordu. Sonunda bahçıvan baktı ki olmayacak yoldaki ağaçların ikisini de kesti, köklerini kuruttu.

Öbür iki ağaç bana kalmıştı. İstediğim zaman ağaca tırmanıp koynumu dolduruyor, dişlerim kamaşana veya karnım

ağrıyana kadar yiyordum. Fazlasını ise çaktırmadan arkadaşlarıma götürüyordum.

Ev sahibimizin yaşlı anası Arnavutluk'ta doğmuş, yıllar önce İstanbul'a gelmişti. Çengelköy'e yerleşeli çok olduğu halde bu zaman zarfında ne Türkçe ne de Rumca öğrenebilmişti. Bu lisanları konuşmayı denediği zaman muhatapları hiçbir şey anlamadıkları gibi gülmekten de katılıyorlardı. "Nine" diye hitap ettiğim ve sevdiğim ihtiyar o yaştan sonra yabancı dil öğrencisi olamayacağından, ben Arnavutça öğrendim. Zaten ana tarafımın tamamı Arnavutça biliyordu, böylece Türkçe ve Rumcadan sonra hemen hemen onların ayarında üçüncü bir lisan öğrendim. Arnavutça ilerde benim çok işime yaradı. Türklerin büyük bir kısmının Rumlardan, Rum adlarından, Rum dilinden tiksindiği ve Rumca konuşulmaması için baskı yaptığı günlerde, Çengelköy'den başka tarafa gidince, yolda ve vasıtalarda Arnavutça konuşurduk. Zaman zaman konuştuğumuz lisanın ne olduğunu sorarlardı. "Arnavutça" cevabını alınca ferahlar ve müdahale etmezlerdi kara cahiller. Arnavutçayı beraber büyüdüğümüz iki arkadaşımla da konuşurduk. Arkadaşlarımdan biri benim gibi Rum-Arnavut melezi, diğeri ise katıksız Hıristiyan Arnavut'tu. Onlarla aramızda yolda Türkçe de konuşurduk, zira alışmıştık buna, ancak gizli bir şey söylemek icap edince Rumca yerine Arnavutçayı tercih ederdik. Üçümüz birbirimize o kadar yakındık ki, büyüklerimiz bize "Üç As" derdi.

Aramızda çoğunlukla Türkçe konuşmamız, Türk arkadaşlarımızın çokluğu, ilkokuldan sonra gittiğim okul arkadaşlarının ezici çoğunluğunun Türk olması ve sonra iş hayatına Tahtakale'de atılmam Türkçemin oldukça yüksek seviyede olmasını sağladı. Yazımın seviyesini ise bu kitabın tamamını hiçbir yardım almadan tek başıma yazdığımı göz önüne alarak, siz, bu satırları okuyanlar takdir edeceksiniz.

Arnavutça bana askerlikte de yardımcı oldu. İhtisas devremde, aynı lisanı konuştuğumuzu gören terhisi yaklaşmış benden yaşlı bir Müslüman Arnavut asker beni kardeşi gibi korudu, yardım etti.

Babam Arnavutça bilmediği ve öğrenemediği için evde hep Rumca konuşurduk. Babamla dışarı çıktığım ender günlerde o bana Türkçe hitap ederken ben inadına, hafif sesle de olsa, Rumca cevap verirdim. Bu baskıyı kabullenemiyordum.

1955, 6-7 Eylül olaylarını takip eden okul mevsimini evimizden uzakta geçirdik. Evimiz tamamen tahrip edildiği için anneannemin evinde kaldık. Ev büyüktü, annemle babama bir oda tahsis edilmiş, dayım kendi odasında, anneannemle ben ise oturma odasında yatıp kalkıyorduk. Uzaktan akrabamız olan yaşlı bir Arnavut kadının eve misafir geldiği bir akşam babam nedense Arnavutça konuşmak istedi. Anneme hitap ederek "*Vaso, un e grita*" dedi. Odada aynı anda herkes makaraları koyuverdi, ihtiyar ise "*Gree o bir, pse mos ta greç?*" diye

cevap verdi. İkinci bir gülme faslı başlayınca şaşırmıştı babam, anneme dönerek ne olduğunu sordu. Annem onu kolundan tutarak "Gel anlatırım" diye cevap verdi.

Ne olmuştu?

Babam anneme "Vaso, ben kalkıyorum" demek istemişti. Bunu doğrusu "*Un u grita*" idi. Babam ise "*Un e grita*" derken, "Vaso, ben kaldırdım" demişti. İhtiyar da ona "Kaldır evladım, neden kaldırmayasın?" demişti. Babam o günden sonra bir daha Arnavutça konuşmaya kalkışmadı.

* * *

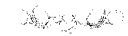
Bahçedeki gezintilerim her zaman kazasız geçmiyordu. Bir gün sebzeler arasında bir kedi kovalarken düşerek dizimi sivri bir taşa vurdum. Kanlar arasında dipte beyaz bir şey gördüm. Taş beni kemiğime kadar yaralamıştı. Mecburi eve döndüm. Bir taraftan yaralı dizimin bakımı yapılıyor, diğer taraftan tokatlar gırla gidiyordu. Bazen dayak faslı çok uzayınca aşağıdan Arnavut ninem veya oğlu ya da gelini, beni kurtarmaya gelirlerdi. Kendi çocukları olmadığı için beni çok severler ve annemin hışmından korumaya çalışırlardı. Bu sefer ben onlara engel olur "Bırakın dövsün" derdim, çünkü dayak faslı eksik kalırsa daha sonra tamamlayacağını bilirdim. Yıllar sonra torunlarına bir fiske bile vurmayan ve ben bir tek kere kendimce haklı olarak kızımın eline vurunca bana "Ellerin kırılsın" diyen

anama o haksız yere yediğim dayakları hatırlatınca, "Seni o kadar dövdüm ama adam edemedim!" cevabım verdi.

Biraz büyüyünce dayağı kesmeye mecbur oldu. Ellerini tutuyor, vurmasına engel oluyordum. Şimdi plak değişmişti "Beni bir kez dinle, oracıkta ölüvereyim" diyordu. "Senin ölmeni ister miyim ana? Tabii ki dinlemem" diyordum. Son bir silahı kalmıştı. Gözyaşı! Anam yüzünden gözyaşından nefret eder oldum. Hayatta benim fikrimi çelebilecek son şey gözyaşıdır.

Dizin pansumanından sonra o gün için oyun bitmişti, çaresiz evde kaldım. Öbür gün annemle, annesinin Tahtakale'deki evine gittik. Anneannemin evi Tahtakale'de, o zamanlar telefon idaresinin bulunduğu sokaktaydı. Sonradan evlerinin ve yanındaki evlerin yerine, bir kapısı bizim sokağımıza diğer kapısı ise Tahtakale Caddesine bakan Asri İşhanı yapıldı. Hâlâ var mıdır, yoksa yıkılıp yerine başka bina yapılmış mıdır bilmiyorum.

Öğleden sonra ailenin en küçüğü, lise talebesi olan teyzem geldi. Yaralı dizimin sadece annemin pansumanıyla durduğunu öğrenince beni iki yol kadar aşağıda olan İtimat Eczanesine götürmek istedi. Bütün komplo ben farkına varmadan kurulmuştu, zira benim böyle şeylerle aramın iyi olmadığını hepsi biliyordu.

"Gel gezmeye gidelim" deyince sevinerek tıpış tıpış yürüdüm, ancak 5-6 dakika kadar sonra eczanenin önüne gelince uyandım. Sıkı sıkı tuttuğu elimi bir anlık gevşetince kaçtım ve kalabalığın en yoğun olduğu o saatlerde evin yolunu bularak kapıya dayandım. 2-3 dakika sonra gelen teyzem "Çocuk burada mı?" sualine şaka (!) olsun diye hayır cevabını alınca kapının eşiğinde bayılıverdi.

* * *

Asri İşhanıyla ilgili birkaç yerden aynen duyduğum, ancak doğru olup olmadığını araştıramadığım bir olayı anlatayım.

Hanın sahibi onu satmak istemektedir. Birkaç kişiye bu arzusunu belirtmişse de henüz iyi bir müşteri çıkmamıştır. Bir gün telefonda biriyle satış için konuşurken hanın odabaşısı içeri girer ve istemeden kulak misafiri olur. Telefon bitince sorar "*Patron sen bu hanı kaça satıyon, bi de baalım.*" "Yahu ne yapacaksın, uğraştırma beni!" "*Sen parasını söle, gerisine garışman!*" Çaresiz satış için istediği fiyatı söyler.

"*Patron müsaade et de bi tilfon edem!*" O da olur ve odabaşı numarayı çevirdikten sonra karşı tarafa şöyle der:

"*Lan Memet, yanına bir küfeci al benim dolapta ne gadar para varsa hepsini buraya getür.*" 15-20 dakika sonra Memet yanında bir küfeciyle gelir. Küfenin üstü açılır, ters devrilir ve

paralar yazıhanenin önünde yere yığılır. İstenen miktarı sayarlar gerisini tekrar küfeye koyarlar.

İnanılmaz gibi görünüyor, ama en az on kişinin ağzından, hemen hemen aynı şekilde dinledim.

* * *

Aradan geçen bunca yıla rağmen çocukluk anılarının bir kısmı insanın aklında bütün teferruatıyla kalıyor ve gitmiyor. Dün akşam ne yediğimi hatırlamakta zorlanan kişi, 60 küsur yıllık olayları bugün olmuşçasına hatırlıyor. Az kalsın hayatıma son verebilecek olan o macerayı unutmama olanak var mı?

Kıştı, oldukça ağır geçirdiğim bir çocuk hastalığını yeni atlatmış, 4-5 yaşlarındaydım. Artık tamamen iyileşmiş olduğumu hissetmeme rağmen annem beni sokağa salmıyordu. Sonunda yalvarmalarıma, yakarmalarıma dayanamayarak bostana çıkmama izin vermiş, giydirdiği giysilerle beni adeta soğana çevirdikten sonra sıkı sıkı dikkatli olmamı tembih ederek kapıdan dışarı çıkarmıştı. Evde o kadar çok gün kalmıştım ki bu bile bana yetiyordu.

Başta her şey iyi gitmişti. Bahçede gezmekten sıkılınca havuz başında maydanoz demeti bağlayan ev sahibimiz ile işçisinin yanına gitmeye karar verdim. Havuz evden 20 metre kadar mesafedeydi. Eskiden yanı başındaki bostan kuyusundan sa-

atlerce olduğu yerde turalayan gözleri bağlı bir dolap beygiri vasıtasıyla su çekilerek doldurulur sonra da havuzun altındaki bir boru vasıtasıyla havuz suyu bostanın sulanması için su yollarına verilirdi. Daha sonra dolap beygiri hayvanlar cennetine göç edince elektrik motoruyla işleyen su pompası takılmıştı. Havuz yolun birkaç metre yakınında olduğu için, bostanın o kısmı çocukların girmemesi için iki metre kadar yükseklikte 15-20 metre kadar uzunlukta bir taş duvarla korunuyordu. Havuzla duvar arasında 5-6 metre genişliğinde bir kısım, dipte de bir tarafı duvara yaslanan diğer tarafı da havuzun sonuna kadar giden uzun bir ahır vardı. At göçünce ahırda artık sadece bir merkep kalmıştı.

Bahçıvan ile işçisi havuzda maydanozları yıkamış, duvar ile havuzun arasındaki açıklıkta sırtları havuza dönük maydanozları demetliyorlardı. Yanlarına gidip aklımca yardım etmek istedim, ama doğru yoldan gideceğime arkadan havuz ile ahır arasındaki çok dar bir yerden geçmeye teşebbüs ettim. Yavaş yavaş ahırın eğrilmiş tahtalarına tutunarak yürümeye başladım, ama rutubet ve eskilikten çürümüş olan tahtalardan biri kırılınca kendimi havuzda buldum. Bundan sonrasını daha sonra başkalarından öğrendim.

Maydanoz bağlayanlar suya bir şeyin düştüğünü duyunca, her zaman olduğu gibi çocukların dışarıdan taş attığını sanmışlar ve önem vermemişlerdi. Şansıma onlara kahve getiren ev sahibimizin anası benim batıp çıktığımı görmüş ve çığlığı

basmıştı. Bunun üzerine bostanın işçisi havuza girerek beni çıkarıvermişti. Beni eve götürdüklerinde anam hayati bir tehlikenin söz konusu olmadığını anlayınca, sözlerini dinlemem gerektiğini sesinin ve ellerinin bütün kuvvetiyle bana bir daha hatırlatmaktan çekinmedi.

* * *

Kış mevsimi köyde başlı başına bir zevkti. Her taraf Noel Baba masallarında olduğu gibi bembeyaz bir örtünün altına girer, o beyazlık ağaçları da süslemekten geri kalmazdı. Her taraf bembeyaz olduğunda ev sahibimiz Vasil Usta bahçenin birkaç köşesinde karatavuklara tuzak kurardı. Karların arasında yarım metreye yakın çapta, dairemsi bir kar temizliği yapar, bir ucunu yere çaktığı bir kazığa bağladığı misinanın öbür ucuna taktığı solucanlı oltayla onları yakalamaya çalışırdı. Bostanın birçok kısmına böyle tuzaklar kurduktan sonra eve döner, bir-iki çay içip ısındıktan sonra tuzakları tekrar kontrol etmeye çıkardık. Tuzakların çoğunda oltaya yakalanmış karatavuk bulurduk. Bazen tuzakta değil oltayı, misinayı bile bulamazdık. "Vay anasını! Ne kuşmuş, tuzağı dibinden söktü" derdi Vasil Usta. Ama ben çoğu kez oltayı sökenin kuş değil, tuzakları biraz evvel ziyaret ederek tuzağı, yakalanan karatavukla beraber çalan mahalle çocuklarının olduğunu bilirdim.

Sevdiğim başka bir kuş yakalama usulü de elekle olanıydı. Yine küçük bir yer kardan temizlenir, içine küçük ekmek

parçaları atılırdı. Bir yanına ufak bir sopayla bir tarafı desteklenen bir elek ekmek parçalarının üstüne gelecek şekilde konulurdu. Sopanın ortasına bağlanan 7-8 metre uzunluğunda bir ipi ucundan tutarak bir ağacın arkasına saklanır ve beklerdik. Ekmek kırıntılarını yemek için gelen küçük kuşlar eleğin altına girince ipi çekerek eleği düşürür ve yakalardık. Bu usulle yakalanan kuşları, genellikle küçük oldukları için bir müddet sonra serbest bırakırdık. Ancak kuyruk yağıyla kızartılan karatavukların tadına doyum olmazdı.

Mahalle çocuklarının büyük bir zevki de her gün sabahtan akşama kadar evlerimizin önünden geçen seyyar satıcılardı.

Leblebici, toprak testi satıcısı (hele o düdüklü testiler yok muydu), şekerci, kozhelvacı ve daha birçokları geçerken etraflarına üşüşürdük. Parası olup da alışveriş yapanlara gıptayla bakardık. Seyyar bileyici, kalaycı, kunduracı, cam eşya tamircisi geçip de bir de evlerden birinden iş alınca etrafında toplanır yaptıklarını seyre dalardık. En sevdiğim seyyar satıcı, sırtına aldığı kalın bir sopanın iki ucuna astığı yuvarlak teneke kaplarının içinden analarımızın verdiği tabakların içine koyduğu malını satan yoğurtçuydu. Oldum olası yoğurdun kaymağını çok severdim. Müşterilerin çoğu toz içindeki bu kaymağı istemediklerinden yoğurtçu bu kaymağı toplardı. Atmazdı zira onun da müşterisi vardı. Büyüklerimin bütün telkinlerine ve anamın tehditlerine rağmen, yoğurtçunun benim için sakladığı o tozlu kaymağı her akşam afiyetle yerdim.

1950'li yılların ortalarına doğru İstanbul çok soğuk, zor ve uzun bir kış geçirdi. Hatırladığım kadar ilkokulun beşinci sınıfındaydım. Beşinci sınıf benim için ilkokulun son sınıfı değildi, zira Rum İlkokulları altı sınıftı. Okulda maskeli bir eğlence vardı. Babam bana bir İspanyol matador elbisesi kiralamıştı. Okuldaki müsabakada birinci olmayı beklerken biraz da öğretmenlerin rakibimi kayırmaları yüzünden ikinci olabildim. Eğlence bitip o vaziyette çok yakın olan iskeleye gittiğimizden şaşakalmıştık. Boğaz bembeyaz buzlarla kaplıydı. Sonradan öğrendiğimize göre buz parçaları Karadeniz'e dökülen nehirlerden birinden koparak uzun bir seyahatten sonra boğazı istila etmişti. Bu durumun devam ettiği bir hafta zarfında buzların üstüne çıkan birçok kişiden başka, buzların üstünde Boğazın Rumeli yakasından buzların kümelendiği Çengelköy koyuna kadar gelenler olmuştu.

Maskeli ve matador elbisesiyle çarşıdan geçerken fırından ekmek almaya gittik. Tanıdığımız olan fırıncı beni görünce imalat kısmındaki işçilerin de beni görmesi için içeri girmemi rica etti. Kabul edip fırının arka tarafına gittik. Beni gören işçi korku içinde bir çığlık atıp elindeki tahta küreği kaldırdı. Fırıncı aceleyle araya girmeseydi bütün kuvvetiyle kafama indiriverecekti.

Okulda öğrenciliği angarya olarak gören benden büyük birkaç öğrenci vardı. Hele bunlardan biri "Aşağıya gidebilir miyim?" diyerek tuvalete gitmek için izin ister, umumiyetle

bir daha gelmezdi. Bir müddet sonra gözükmeyince öğretmen onu merak ederdi, ama biz son sınıfın denize bakan penceresinden onun, aynı zamanda balıkçı olan kilise zangocunun sandalında olduğunu görürdük. Balık tutmak ona öğrenmekten daha cazip geliyordu, zaten günlerden birinde okula gelmekten tamamen vazgeçti.

Benden bir sınıf büyük olan iki arkadaşımızın sınıf içinde birbirlerini kovaladığını nasıl unuturum. Biri kaçarken diğeri elindeki bayrak direğiyle "Allah-Allah" diyerek –"Yapmayın çocuklar" kelimelerinden başka bir şey diyemeyen altın kalpli Rüçhan öğretmenin önünde– kovalamaktan çekinmiyordu.

Köyümüzün ilkokulu beş sınıflıydı. İlkokulun altıncı ve son sınıfını başka bir boğaz köyünde, Kuzguncuk'ta okudum. Orada benim hayatımın akışına tesir eden bir insan tanıdım. Okul müdiresi Sotiria Hanım insanın ömründe tanışabileceği nadir insanlardan biriydi. Zaten sevdiğim matematik dersini daha da çok sevmeme sebep oldu. Her dersinde bir kâşiften bahsediyordu. İlk motoru, ilk buharlı gemiyi ve daha birçok ilkleri hep ondan öğrendim. O zamanlar kaç yaşında olduğunu bilmiyorum, ama ben onu daima yaşlı gördüm. O günlerde bütün öğrenciler öğretmenlerinden çekinir, korkardı. Bense ona karşı sadece sonsuz bir saygı duyardım. Öğrettikleri ve aşıladıklarıyla ilkokuldan sonraki okulumu seçmeye o sebep oldu. Her zaman aklımda olan, unutamadığım ve kendimce Azize mertebesine çıkardığım bir insandı.

Yeni okulumuzda yeni arkadaşlar da edinmiştik. Okulun altıncı ve son sınıfında üçü kız sekiz kişiydik. Kızlar biraz kalın kafalıydı, ama öğretmenler onları biraz kayırırdı. Ders aralarında eski bir konak olan ahşap okulumuzun önünde futbol oynar, yol çok meyilli olduğundan top kaçınca çarşıya kadar kovalardık. Okulun bahçesi yok denecek kadar küçüktü. 4x8 metre ebadında, içinde iki tane de ağaç bulunan ufacık bir yerdi, buna rağmen devamlı olarak yokuş aşağı kaçan topu kovalamaktansa zaman zaman orada oynamayı tercih ederdik. Okulumuza küçükken geçirdiği çocuk felci yüzünden bacakları hemen hemen hiç tutmayan Hayim adında bir Yahudi çocuğu gelirdi. Evi yakın olduğu için Rum İlkokuluna yazılmıştı. Futbol oynarken Hayim kaleci olurdu. Kurtarış yapmak isterken koltuk değnekleri bir tarafa, vücudu başka tarafa giderdi. O yaştaki çocuklar genellikle merhametsiz oldukları halde, bir gün bile arkadaşımızla alay eden olmadı. Belki de ana babasının oğullarını okulumuza göndermelerinin sebeplerinden biri de buydu.

Okul mevsiminin sonuna doğru çok yakın olan kilisenin salonunda, okul öğrencileri şarkılı, şiirli, piyesli bir müsamere verirdi. Bu müsamere için rol dağıtımı yapılır kimin ne yapacağı belirlenir ve çok öncesinden bitmez tükenmez provalar başlardı. Yeteneklerimizi annelerimize, babalarımıza ve diğer davetlilere önceden belirlenen bir pazar günü, kilisedeki ayin bittikten sonra gösterme fırsatı bulacaktık. Nihayet beklenen gün geldi çattı. Sabah hep beraber ayini takip ettikten sonra

kilise avlusunun içinde olan merasim salonuna yöneldik. Merasim salonu ayrı bir yapının ikinci katındaydı. Altındaki katta bir taraftan kilise yöneticilerinin toplantı salonu, yola bakan diğer tarafta ise yakında açılacak olan ve bu yüzden iç inşaat çalışmaları yapılan bir banka vardı.

Küçük merasim salonu hınca hınç doluydu. Kilise papazı da gelince müsamerenin başlamaması için hiçbir sebep kalmamıştı. Sahnenin kapalı perdeleri arkasında müsamerenin başlayabilmesi için istiklal marşını okumak üzere sıralanmaya başladık. Okul mevcudunun tamamı 40 civarındaydı. Önlerde küçükler ve kısa boylular, arkalarda ise daha uzun boylular sıralandıktan sonra oldukça kilolu olan öğretmenlerimizden biri "Dikkat!" diyerek ayağını yere vurdu, vurmasıyla beraber ayaklarımız yerden kesiliverdi. 40 öğrencinin ağırlığını zor kaldıran sahne için bardağı taşıran son damla öğretmenin ayağını yere vurması olmuştu. Önce sahne sonra da sahnenin altındaki zemin çökmüş bütün öğrenciler ve başlarındaki öğretmen, henüz açılışı yapılmamış olan bankayı zoraki ziyarete gitmiştik. Burada en büyük şans merasim salonunun zemininin çökmemiş olmasıydı, eğer bu olsaydı büyük bir felaket olabilirdi.

Bir an için bayılmış olduğumu sanıyorum. Kendime gelip de üstümdeki birkaç kişiyi kenara itince bankanın iç tarafa bakan bir penceresini kaldırarak dışarı çıkmak istedim. Allahtan daha iç pencereler örülmemişti. İlk gördüğüm kişi ön sırada oturduğu için ne olduğunu hemen anlayan ve 3-4 metrelik bir

yükseklikten atlayarak pencerenin önüne gelen kilise papazıydı. Papazın böyle telaşla öne çıkmasının şahsi sebebi de vardı, zira üç çocuğundan ikisi ağlayan, sızlayan, bağıran o çocuk kümesinin içindeydi.

"Bir şeyimiz yok, iyiyiz!" diyerek pencereden çıkmaya teşebbüs ettim. Telaşla çıkarken kafamı çerçeveye vurunca tekrar sırtüstü yere düştüm, ama yine de bir şey olmadı. Papaz derhal içeri girdi ve beni kucağına alarak yardıma gelenlere teslim etti.

Bana bir şey olmadığı için herkesin olayı yarasız beresiz atlattığını sanmıştım, ama ne yazık ki hiç de böyle değildi. Benim kadar şanslı olanlar pek azdı. Benim gibi birkaç kişiyi daha pencereden çıkarttıktan sonra, bankadaki çalışmaları yapan işçilerden birini bulmaya muvaffak olmuşlar ve onun getirdiği anahtarla ön kapıyı açmışlardı. Ambulanslar arka arkaya gelmeye ve yaralıları hastanelere sevk etmeye başlamıştı.

Arkadaşlarımın büyük çoğunluğu badireyi ufak tefek yaralarla atlatmıştı. Banka zemininde bir sürü inşaat malzemesi bulunduğu ve onların üstüne düştüğümüz halde, sahne zeminine serilmiş birkaç halı bizi korumuştu. Biri kız diğeri oğlan iki arkadaşımızın haricinde hepimiz kısa zamanda kendimizi toparladık. Adı geçen iki arkadaşımız gerçi hayati tehlike geçirmemişti, ama oldukça ağır yaralanmış ve bir ay kadar okula gelememişlerdi. Büyük bir ihtimalle onların üstüne öğretmenimiz ve kiloca ondan aşağı olmayan bir arkadaşımız düşmüş-

tü. Öyle olmasa bile arkadaşımızla ve öğretmenle uzun zaman alay ettik.

Öbür gün gazetelere manşet olmuştuk. Hiçbirimiz okula gitmemiş, gelen Milli Eğitim Bakanlığı müfettişleri okulu kapatmaktan bile bahsetmeye başlamışlardı. Öğretmenler ve cemaat yöneticileri evlerimize gelerek ana babalarımıza bizi okula göndermeleri için yalvarıyorlardı. Ben ikinci gün okula gittim, bir hafta kadar sonra ise iki kişi hariç öğrencilerin tamamı geri dönmüştü. Hiç kimse şikâyetçi olmayınca mesele kısa bir müddet sonra –herhalde yalnızca hatır için değil– kapanmıştı.

İlkokulda derslerimde çok iyi olmakla beraber oldukça yaramazdım. Okul karnelerimden birinde "Dersleri çok iyi fakat muamelesi çok fenadır" diye not düşülmüştü. İlkokul diplomamı aldığımda bütün derslerim "pekiyi," müzik ve resim-eliş derslerim ise "iyi"ydi. Kardeş saydığım ve ilkokuldan sonra yollarımız değil, okullarımız ayrılan arkadaşıma da aynı şeyi yapmışlar, kayıt olduğu Zoğrafyon Lisesi Müdürü, diplomasını görünce, "Bu öğretmen bu diplomayı bu şekilde bozarken utanmamış mı?" demekten kendini alamamıştı.

* * *

1952 veya 1953 yılında, toptan olarak Kültür Dersleri diye adlandırılan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi öğretmenimiz ödev olarak Çengelköy'ün nüfusunu bulmamızı istemiş-

ti. Bir arkadaşımla beraber Muhtar Niyazi beye başvurmuş ve "1950 sayımına göre 4800" cevabını almıştık. Çoğu Rum ve Hristiyan Arnavut olan azınlık vatandaşları ise 800 civarındaydı. Hele yaz aylarında Çengelköy'e sayfiyeye gelen Rum aileleri bu rakamı daha da yükseltirlerdi. Bugün Çengelköy Rumları 20 kişiyi geçmez.

Köylüler arasında, zaman zaman küçük ve büyüklerin alaylarına maruz kalan ilginç tipler vardı. Bunlardan biri, gerçek adını çoğumuzun bilmediği *Kududum*'du. Gençliğinde vatani vazifesini yapmak için onu askerlik şubesine çağırmışlar, ama aklının oldukça hafif olduğunu anlayınca çürüğe ayırmışlardı. Şubeden geri gelince merak edenlerin sorusuna "Kurtuldum!" cevabını vermek istemiş, ancak ağzından, hayatının sonuna kadar gerçek adını unutturan "Kududum!" kelimesi çıkmıştı. Yola bir elinde bastonu, diğerinde ise kirli çıkısıyla çıktığında, hele çarşıdan geçerken, onunla alay etmeyen yoktu. Hangi mahalleden geçse bütün çocuklar peşine düşer ve "Kududum dum dum!" diye dalga geçerdi. Oldukça ihtiyar olduğu için sadece bildiği bütün küfürleri sayımakla yetinirdi.

Günün birinde dayanamadı. Kaldırımın kenarına çökerek, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Alaylar bıçak gibi kesilmişti. Çarşı esnafı aralarında bir daha onu ağlatmamaya karar verdiler. Ertesi günü *Kududum* elindeki bastonuyla çarşıdan geçerken çıt bile çıkmıyordu. *Kududum* ilerliyor, sağa sola bakıyor, kimse ona sataşmıyordu. Biraz daha ilerledikten sonra dayana-

madı "A . . na koduğumun o . . . pu çocukları! Pu . . lar, İ . . . ler, G . . verenler! Sıkmadı değil mi? Sizin topunuzun sülalesini s . keyim" diye küfür saydırmaya başladı ve arandığı gibi nasibini aldı. O günden sonra her şey eskisine döndü. Madem ki içi böyle istiyordu, herkes yardım etmeliydi. Nitekim ölümüne kadar böyle devam etti.

Unutulmayan bir başka sima Bekçi Nazif'ti. O günlerin bekçilerinin tümü gibi o da cahil, fakat aynı zamanda iyi bir insandı. Geceleri mahallelerde dolaşırken sık sık düdüğünü çalar, karşı sırtlardan başka bir bekçi düdüğüyle cevap verirdi. Sık sık düdük çalmasının sebebi yalnız işini doğru yaptığını kanıtlamak değil, aynı zamanda etrafta olabilecek ve kendisi için tehlike teşkil edebilecek hırsızları kaçırmaktı. Kapkaranlık bir gecede "Bir canavar!" diyerek başıboş bir merkebe ateş edince silahı elinden alınmıştı.

Mahallemizde kol gezdiği bir gece, uzaktan iki hırsızın evimizin karşısındaki bakkalın kapısını zorladıklarını gördü. Hemen düdüğünü çalmaya ve aynı zamanda "Durun, durun geliyorum!" diye bağırmaya başladı. Şansı yaver gitti, hırsızlar onu beklemeden kaçtılar.

Marko, köyün renkli simalarından biriydi. Ağabeyi Koço, kısa bir müddet için neşredilen *Çengelköy Postası* adlı haftalık gazetenin kendisinden "Çengelköy Canavarı" diye bahsettiği azılı bir yerli hırsızdı. Çok pis bir de âdeti vardı. Soyduğu evle-

rin salonunun tam ortasına büyük abdestini yapardı, yani yaptığı hırsızlığı imzalardı. Defalarca hapishaneye girip çıktıktan sonra içerdeyken öldü.

Marko, Koço'nun aksine çok namusluydu, ancak aşırı içki içerdi. Parasızlık zamanında mavi ispirto bile içtiğini görmüştüm. Ancak bunalım geçirdiğim hayatının bir devresinde sonradan "Çengelköy Mehmetçik İlkokulu"nun inşa edildiği eski Rum Mezarlığında, Boğaza karşı onunla aynı şişeden şarap içtiğim günler az değildi. Ayık olduğu zaman birçok Rum evine çağırılır, temizlik yapardı. Ev hanımı yanlışlık edip de ona yarım bardak içki verdiği anda iş tamamen dururdu. Sarhoşken o eve iş için çağırıldığını unutur, ev hanımının onu yatağına almak için çağırdığını ballandıra ballandıra herkese anlatırdı.

Köyün renkli simalarını sayarken "Haso"dan bahsetmemek imkânsızdır. Hiç kimse ona Hasan demez, herkes Haso diye çağırırdı. Kısa boylu, uzun pala bıyıklı, başında kasketi, elinde veya ağzında tahta piposu olan orta yaşlı bir Kürttü. Çengelköy'ün o zamanlar meskûn olmayan bayırlarından birinde bostanı vardı. Her gün mallarını çarşı manavlarına satar, onlara veremediklerini ise eşeğine küfelerle yükler, mahalle mahalle dolaşarak satmaya çalışırdı. Mallarını bağırarak satar ikide bir eşeğine "*Çuu!*" diye seslenirdi. Bu eşek ile kendisi arasındaki özel lisana göre herhalde "yürü" demekti, zira merkep "*Çüş!*" demeden durmazdı. Bu arada ağzındaki pipo her zaman yanık olurdu. Eğer çarşıda bir dükkâna girmesi icap ediyorsa pipoyu merkebin semerinin üstüne bırakır, çıkınca tüttürmeye

devam ederdi. Büyük ve küçüklerin alaylarını duymazlıktan gelirdi.

Günlerden bir gün merkebiyle çarşıya inen Haso tekrar dönüş yoluna koyulmadan önce son olarak bir bakkala uğradı. Yanan piposunu bir ağaca bağladığı eşeğinin semerinin üstüne bıraktı. Bakkaldan çıktığında piponun yerinde yeller esiyordu. Yere baktı, geçenlere sordu karşıdan kıs kıs bakıp gülenlere sordu ve küfür etti,; nafile, pipo kaybolmuştu.

Sonunda karşı kaldırımdan seyrederek gülenlerden biri, yaklaşmadan,

"Lan Haso eşeğinin götünden duman çıkıyor" deyince her şey anlaşıldı. Muzibin biri, diğerlerinin de teşvikiyle pipoyu eşeğin arkasına sokmuştu.

Bütün çarşı gülmekten kırılıyordu. Haso bildiği bütün küfürleri sayarak pipoyu sokulduğu yerden çıkardı ve küfelerden birinin içine attı. Küfür ede ede çarşıdan ayrıldı, tabii ki olayı ağızdan ağıza bütün köy öğrendi.

Ertesi gün aynı pipo tekrar Haso'nun ağzındaydı.

* * *

Futbol en sevdiğimiz oyundu. Elimize, lastik veya meşin, bir top geçirince hemen çift kale yapardık. Topumuz olmadığı

zaman elimizdeki bozuk paraları birleştirerek pazardan bir top aldığımız çok olurdu. Lastik topların oyuna doymadan patladığına çok şahit olduk. Daha sonra meşin topumuz oldu, zira harçlıklar büyümüş, arkadaşlarımızdan bir kısmı da okulu bırakıp çalışmaya başlamıştı. Artık para bulmak daha kolaydı. Maçlarımızı umumiyetle karma takımlarla yapardık, zira "Türk- Rum" maçları genellikle yarıda kalırdı. Gerçi karakolda bitmezdi, ama bilhassa her gün oynadığımız arkadaşlarımızdan ayrı olarak başka mahallelerden gelip aramıza katılan Türk ağabeylerimiz Rumlara kaybetmeyi pek sevmezler, kavga çıkarırlardı.

Böyle bir denemeye girişerek başka bir mahallenin çocuklarıyla oynadığımız bir gün, bizden büyük bir çocuk sevdiğimiz bir arkadaşımıza, faul yaptığı gerekçesiyle bir yumruk atıverdi. Dudağı kanayan arkadaşımızı desteklemek için oyuna son verdik, zira kavgaya devam etmek pek akıl kârı değildi, her zaman olduğu gibi biz zararlı çıkardık.

Maç yarıda kalınca Türk çocukları aralarında oynamaya karar verdiler, ama bir kişi eksikti. Yüksek sesle takımları eşitleyecek bir kişiyi aramaya başladılar. Yumruğu yiyen "Ben varım!" deyince bu sefer dayağı bizden yedi.

Top oynarken seyrek de olsa ayakkabı değiştirirdik. Günlük ayakkabılarımızı bir kenara bırakır, top ayakkabısı, lastik ayakkabı veya eski bir ayakkabı giyerdik. Oyundan sonra bir

gün, kale arkasına bıraktığım ayakkabılarımın yerinde yeller estiğini gördüm. Tam ayakkabılarımın çalındığına karar verecekken biraz ilerdeki bir köpeğin ağzında ayakkabılarımdan tekini gördüm. Zavallı aç köpek biraz da ayak kokusundan iştahı açılınca kokulu ayakkabıyı kemirmeye başlamıştı. Ağzından almaya cesaret edemedik, ama taş atarak bırakmasını sağladık. Pabucun önemli bir kısmı midesine ulaştığı için ayakkabılarımı bir daha giyemedim.

İlkokul yıllarında her pazar günü kilise ayinini takip etme mecburiyeti vardı. Özel bir yerde sırayla dizilir, hiçbir şey anlamadan iki saat kadar ayakta kalırdık. Erkek çocukların kilise içinde bazı ufak tefek yardımı olabildiği için o iki saat bazen daha az sıkıcı geçiyordu. Başka bir çare de ayinde sağda ve solda sırayla ilahi okuyan "Muganni"lerin yardımcılığını yapmaktı. Bütün çocuklar ve daha büyüklerimiz Paskalyadan evvelki son cuma günü İsa'nın mezara verildiği gün, o günün ilahilerini hep birlikte okurduk. Bu ilahilerin müziği çok kolay olduğu için bunu seve seve yapardık. Ama yine de ağızlarını hiç ses çıkarmadan açıp kapatanlar da vardı. Her şeye rağmen bütün bunlar beni daha çok Hristiyan yapmaya muvaffak olamadı.

Paskalya! Küçük büyük herkesin sevdiği ve kutladığı en büyük dini bayramımız. Paskalya küçüklerin sevinmesi için bir vesileydi. En fakir aileler bile Paskalyada çocuklarına yeni elbise ve ayakkabı alırlardı. Bundan başka Paskalya gecesi kilisedeki gümbürtü de bu bayramı adeta iple çekmemizin sebeplerinden biri idi.

1955 yılına kadar İsa'nın dirilişini kutlayan Paskalya veya diğer adıyla "Diriliş" ayini cumartesi gecesi saat 11 sularında başlar, tam 12'de ilgili *İncil* kısmı okunur ve *Diriliş İlahisi* defalarca okunurdu. 1955 yılından sonra uzun bir müddet için bu ayin gece yapılmadı, pazar sabahı icra ediliyordu.

Diriliş İlahisi ilk okunduğunda çocukların zevki başlıyor ve ilahi her okunduğunda, ki o ayinde defalarca okunurdu, devam ederdi. Kilise içinde tabancayla veya yere koyup üstüne basarak mantar patlatmak senelerdir süregelen bir adetti. Eskiden Anadolu'da bu gece büyükler tabancayla mermi sıkarmış, bu âdet hâlâ başta Girit köyleri olmak üzere Yunanistan'ın birçok köyünde devam etmektedir. İstanbul'da bu artık yalnız çocukların bir oyunu şekline dönüşmüştü. Böyle günlerde kiliseyi hiçbir şekilde müdahale etmeden polis ziyaret ederdi. Dışarılara kadar taşan gürültüyü merak edip gelen köy gençleri de vardı. Ancak hiç olmazsa bizim köyümüzde Paskalya günü herhangi bir olayı veya sataşmayı hatırlamıyorum. Ayinden sonra evlerine yanan mumlarla giden Rumların yanına gelerek onların mumunu üfleyerek söndüren sarhoşlar bunu en çok Beyoğlu semtinde yapardı.

Kilise yöneticileri bizim mantar patlatmamıza hep mâni olmak isterdi, ama nafile! Ne ricaları ne de tehditleri netice vermezdi. Sonunda pazar günü öğlen yapılan ve *İncil*'in içlerinde Türkçe de bulunan birçok lisanda okunduğu kısa ayin esnasında uslu durmamız şartıyla müdahale etmemeye karar

verirlerdi, zira o ayine İstanbul'un her yanından önemli ziyaretçiler gelirdi. Yine de bütün çocukların bu anlaşmaya tamamen sadık kaldıkları söylenemez. Birkaç yıl sonra, 23 yaşımda ben de başka genç arkadaşlarımla kilise yöneticiliğine seçilince, çocuklara kötü emsal olarak Paskalya günü onlarla beraber mantar patlatırdık, zaten biz de çocukluktan yeni kurtulmuştuk. Ama buna karşılık, ertesi günkü ayinde bir tek mantar bile patlatılmazdı. Onlara gösterdiğimiz yakınlığın karşılığını bizden küçükler böyle verirdi.

Köyümüzün kilisesinde birkaç papazın değiştiğini gördüm. Ancak ilkokulun son sınıflarındayken kilisemize atanan ve on yıl kadar bu hizmette kalan papazı ve zaman zaman yadırgadığım icraatını hep hatırlarım. İşini yürütemeyen ve sonunda batırdığı için papaz olan bir tüccar eskisiydi, ancak tüccarlığı üstünden atamamıştı. Kısa zamanda inanç sömürücüsü olmaya muvaffak oldu. Bilhassa yazın ayazmaya gelen, onun kuvvetli nefesinden ve başka yeteneklerinden faydalanmak isteyenlerin sayısı az değildi. Müşterileri arasında sıklıkla Müslümanlar da mevcuttu. Ayazma Azizinin günü olan 27 Temmuz'u takip eden on-onbeş gün içinde ayazma ziyaretçilerle dolar taşardı. Saat başı köyümüzün iskelesine yanaşan vapurlarla gelenler, ayazma yokuşunu bölük bölük çıkar, küçük ayazmada mumlarını yakar, kutsal sayılan suyu içerler ve ayrıca yakınlarına götürmek için beraberlerinde getirdikleri şişelere doldururlar, bu arada papazın tezgâhını da ziyaret ederlerdi. İri göbekli papazımız oldukça iyi tezgâhtar olduğundan, onlara dualar okur, parsadan nasibini alırdı.

Ayazmayı ziyaret ettikten sonra gelenlerin çoğu yanı başındaki gazinoda oturur yemek yerler ve eğlenirlerdi. Bir kısmı evlerinden yemek getirip sadece masa parası öder, başkaları ise gazinonun çeşitli mezeleriyle mükellef bir rakı sofrası kurarlardı. Gazinonun biraz ilerisindeki boş bir arsaya bir sürü çadır kurulurdu. Cambazlar, yılanlı dansözler, sihirbazlar, ayı oynatanlar, üçkâğıtçılar ve bir sürü çeşitli eşya satanlar birikirdi. Bizler paramızın çoğunu burada harcardık.

Eksik olmayan laternaların eşliğindeki eğlence su gibi akan rakı yüzünden bazen kavgaya dönüşür, ama genellikle olaylar fazla büyümezdi. Zaman zaman var olduğunu hiçbir şeye müdahale etmeksizin fazla göze çarpmadan fark ettirmeye çalışan polis, yangına körükle gitmeyerek asayişi sağlamaya muvaffak olurdu.

Gerekli dua okunmaksızın papazdan komünyon almaya imkân yoktu. Dua bittiğinde elini rengârenk süslü cübbesinin altından çıkarır, avucu yukarıya bakar şekilde beklerdi. Duayı alan oralı olmayınca da başparmağıyla işaret parmağını birbirine sürterek Türkçe olarak "Haydi bakalım!" derdi.

Bu hareketi yapmadığı nadir günlerden biri, bizden büyük bir arkadaşımızın aniden askere çağırılması sırasında olmuştu. Askere Paskalya arifesinde çağrılan arkadaşımız perhiz* tutma-

* Bir nev'i oruç; komünyon almadan hiç olmazsa birkaç gün evvelinden perhiz tutulması ve komünyonun aç karnına alınması zorunludur.

mış ve hatta biraz önce yemek yemiş olmasına rağmen komünyon almak istemiş ve bunun mümkün olup olmadığını papaza sormuştu. Papaz "Bu özel bir durum. Günahı benim üstüme! Biraz sonra gelebilirsin," demişti. Allahsız arkadaşımız ise buna karşılık "Madem ki papaz izin verdi bir sigara içebiliriz" diyerek rahatça sigarasına tüttürmüş ve sonra da komünyon almak için papaza gitmişti.

Paskalyada papazın bizden, bizim papazdan çekeceğimiz vardı. Ayin esnasında bağırır çağırır, patlamalara son verilmezse cemaati ayini yarıda kesmekle tehdit ederdi. Önceleri ricayla başlar, netice alamayınca bir sürü tehdit savururdu. Nafile! Kimse dinlemediği gibi inadına durum daha da kötü olurdu. Yeni bir usul daha keşfetmiştik. Kısa bir tel parçasını daire şeklinde bükerek açık olan iki ucu arasına bir mantar yerleştirip uzağa fırlatırdık, dokunduğu yerde patlardı. Böylece patlama başka yerde, sebebiyet veren başka yerde olurdu; bu icat küçük, zararsız (!) bir bomba gibiydi – ancak avizelere attığımızda birkaç lambanın kırılmasına çok sebep olmuştu. Bir keresinde elimden çıkan bir mantar o anda ilahi okuyan, çok efendi bir kişi olan sağ taraftaki muganninin kel kafasında patlamıştı. Zavallı adam önce afallamış, sonra da hiçbir şey olmamışçasına ilahiyi okumaya devam etmişti.

Başka bir seferinde ayini çabuk bitirmek isteyen papaz "Hoca" dediğimiz, çok sevdiğimiz başka bir muganniye, ilahileri atlayarak okumasını ve işi (!) çabuk bitirmesini tembih et-

mişti. Papaz ile arası iyi olmayan Hoca bildiğinden şaşmayınca önce birkaç kez işaretlerle dediğini yapmasını göstermiş, ama o oralı olmayınca, ellerini beline koyarak: "Eşeğe çüş deyince durur, sen bunu bile anlayamıyorsun" demişti.

Eskiden her yıl 6 Ocakta haç Boğaz sularına vapur iskelesinin hemen önünden atılırdı. Yıllarca durdurulan bu gelenek zannedersem 1952 veya 1953 yılında tekrar başlamış, ancak 1955 yılındaki 6-7 Eylül olayları bunun tekrar durdurulmasına sebep olmuştu. Suya haç atma merasimini, iki yıl sonra Amerika'ya gönderilen bir papaz başlatmış, tüccar papazımız ise bunu bir-iki yıl daha devam ettirebilmişti. Ayin 6 Ocak sabahı kiliseden ilahilerle vapur iskelesine bütün cemaatin gitmesiyle başlardı. Papaz madeni haçı dibe gitmemesi için bir mantara bağlar, sırası geldiğinde suya fırlatır, 30-40 metre mesafede bir yarım daire çizmiş olan sandalların içinden birkaç genç yüzücü suya atlayarak haçı yakalamaya çalışırdı. Her şey normal olarak cereyan ederken beklenen an geldi. Papaz haçı atar gibi yaptı yüzücüler denize atladı. Papaz birkaç saniye sonra haçı ilk gösterdiğinden başka bir tarafa atınca buz gibi sularda yüzen gençler yön değiştirmeye mecbur oldular. Terslikler bununla da kalmadı. Papaz haçı mantara iyi bağlamamış, çözülünce haç dibe çökmüştü. Allahtan yüzücülerden biri çok iyi dalardı. Daldı ve hayli derin olan vapur iskelesinin önünde denizin dibindeki haçı buldu. Ayin bittikten sonra, başta haçı denizden çıkaran olmak üzere, bütün yüzücüler ellerinde haçla köyün Rum evlerini dolaşır, bahşiş toplarlardı.

Haçın denize atıldığı yıllar nedense büyük bir balık bolluğu vardı. Çoğu Laz olan Türk balıkçılar bile bu bolluğun sulara atılan haçla ilgili olduğuna inanırlardı. Bütün Boğaz sahilleri profesyonel ve amatör balıkçılarla dolar, herkes evine kilolarca balık götürürdü. Hele o torikler yok mu? Boğazın bütün sahil kaldırımlarını süslerdi. O üç yıl fakirler için bir neşe ve ümit kaynağı olmuştu.

* * *

Anam beni giydirip sokağa salıvermeden önce her zaman sıkı sıkıya kavga etmememi tembih ederdi. Çoğu zaman bu nasihatler bir kulağımdan girer diğerinden çıkardı. O zaman kavgada yediğim şamarlara bir de anneminkiler eklenirdi.

Ev sahibimiz Vasil Efendinin bahçesinde yaşlı bir Arnavut işçi çalışırdı. Beni çok sever ama bahçeye ona yardıma (!) gittiğimde bana yakası açılmamış şiirler öğretirdi. Annem ona defalarca rica etmişti, ama o oralı olmuyordu. Bana öğretilenleri ben de başkalarına söyleyince anamdan dayak yiyordum. Benden büyük çocuklar şiirleri okumam için çok ısrar ederdi. Başta direniyordum, ama sonunda dediklerini yapıyordum. Bu sefer onlar da anneme giderek "Teyze bak oğlun bize neler söyledi?" deyince bana yine dayak yemek düşüyordu.

Ailenin tek çocuğu olmak zor iş. Bilhassa bitmez tükenmez kış gecelerinde vakit hiç geçmezdi. Diğer taraftan bana iyiliği

dokundu bile diyebilirim. Yapacak başka bir şeyim olmadığı için okumayı çok sevdim, ama bir türlü çalışmayı sevemedim; belki de bu yüzden hayatta yapabileceğimden çok daha azını başarmaya muvaffak oldum.

❧ ❧ ❧

10 yaşlarındayken babam ciğerlerinden hastalanarak iki ay kadar evde kalmaya mecbur oldu – yıllar sonra ben de önemli bir ameliyattan sonra aynı hastalığa yakalanmış, ancak üç günde iyileşmiştim. Babam hastalanınca bulaşabileceğinden korkarak beni Kınalıada'da yazlıkta olan anneannemin yanına gönderdiler. Her hafta evime getirdiklerinde köşe başından anama eve girip giremeyeceğimi sorardım. Olumsuz cevap alınca boynumu büker, tekrar gidene kadar beklerdim. Sonradan öğrendiğime göre babamın bu hastalığı ailenin bütün parasını kurutmuş, elde avuçta hemen hemen hiçbir şey kalmamıştı. Üstelik her cumartesi günü babamın işçisi gelir, haftalık hesabı verdikten sonra, işçilerin haftalığını karşılamak için üstüne para alırdı.

Babamın cüzdanı tamamen kurumuştu. Cumartesi gelmiş çatmış, kara kara düşünmeye başlamıştı. "Hoca" geldiğinde haftalık masrafları yazarak altına da işçi maaşını eklemiş ve beklemeye başlamıştı. Babam üzüntü ve utanç içinde parası olmadığını gevelemeye başlayınca Hoca cebinden oldukça yüklü bir para çıkarmış ve "Usta bütün masrafları ödedim, ben

dahil herkesin parasını verdim, bu para da sana arttı" demişti. Babam gözlerine inanamıyordu. O günden sonra sıhhati müthiş olumlu bir gelişme kaydetti. Bir hafta sonra evime kabul edildim.

O zamanlar bankalar tasarruf hesabı açanlara kumbara verirlerdi. Babam bana Emniyet Sandığında hesap açmış ve bir kumbara getirmişti. Kumbaraya devamlı para atmış, hiç açmamıştım. Günlerden bir gün ailenin muhtelif kişilerinden aldığım bahşiş fazlasını kumbaraya atmak istedim, kumbarayı bulamadım. Anama sorunca, o babama babam ona öyle bir bakış attı ki bir daha sormadım. Anamla babamın kumbaramı kıracak kadar sefil duruma düştüklerini anlamıştım.

O hastalık babamı daha da çökertti. Sigara, altın tozu ve işinin kötü şartlarından sonra bu hastalık da gelince bir daha belini doğrultamadı. Onun hiçbir zaman ağırlık kaldırdığını veya koştuğunu görmedim. Düz yolda bile nefes nefese kalmaya başlamış bu durum gittikçe kötüleşmişti. 57 yaşında basit bir soğuk algınlığından sonra göçmüş, ancak bu duruma düşmesinin baş sebebi olan sigarayı belki azaltmış, ama hiçbir zaman tamamen bırakamamıştı.

* * *

Okul mevsimi daha bitmeden ne yapacağıma karar vermiştim. İstanbul'un en iyi okulunda okuyabilmek için giriş

imtihanı verecek, muvaffak olacak, orada yabancı lisan öğrenecek ve mezun olduktan sonra ben de ilkokulun son sınıfında okuduklarım gibi meşhur olacaktım. Hayatımda ilk kez istediğim bir şey için o kadar çok ısrar ediyordum. Babamın "bakarız" cevabıyla yetinmiyor, her gün, her saat, her an aynı şeyleri tekrarlıyordum. Sonunda babam, önceleri geçici bir heves olduğunu sandığı bu arzumun, hiç de geçici olmadığını anlayınca beni giriş imtihanını vermek üzere rüyalarımın okulu olan Koleje yazdırmaya razı oldu. Belki de içinden, basit bir Rum İlkokulundan mezun olan oğlunun bu giriş imtihanlarında muvaffak olamayacağını ümit ediyordu, zira o zamanın gündüzlü ücreti olan 800 TL onun için hiç de küçümsenecek bir meblağ değildi.

İmtihan günü gelip çattığında durumun sandığım kadar kolay olmadığını idrak ettim. Etrafımda benimle yaşıt, kendinden emin yüzlerce kişi gördüm. Sabahtan beri ağzıma bir lokma bile koymamış olmama rağmen açlık hissetmiyordum. İçimi sadece bir yalnızlık hissi kaplamıştı. Yalnızdım artık! Etrafımdaki o kalabalık bu hissimi azaltacağına daha da arttırıyordu.

Sonradan anladığıma göre o kalabalığın içinden sadece 90 civarında çocuk etrafımda gördüğüm o muhteşem binalarda okuma şansını elde edebileceklerdi. Aslında imtihana girenler arasındaki seçme sınavını kazanarak okula alınacakların sayısı bundan çok daha azdı, zira mebzul miktarda imtihansız girme

hakkı olan çocuk da vardı. Böylece giriş sınavında başarılı olabildiğim takdirde, Türkiye'nin tanınmış isimlerinin bazılarının çocuklarıyla aynı sıraları paylaşacaktım.

Sınavlar başlıca matematik ve sonradan zekâ testi olduğunu anladığım bazı şekillerle ilgiliydi. İyi hatırlamıyorum, ama zannedersem iki gün sürmüştü. Sınavların bir bölümü bittiğinde dinlenerek diğerinin başlangıcını bekliyor, bu arada birkaç suale cevap vermemiş olmanın üzüntüsünü, etrafımda bütün suallere doğru cevap verdiklerini söyleyen bir sürü çocuk arttırıyordu.

Neticeden pek iyimser değildim, bu hissi etrafımdaki çocukların emin tavrı yaratmıştı. Üzülüyordum, ama dünyanın sonunun gelmediğine de kendimi alıştırmaya çalışıyordum.

15-20 gün kadar sonra evimize sınavları kazandığını bildiren mektubu getiren postacı, yıllarca benim en sevdiğim kişilerden biri olmuştu. Bu mektupla benim için dünyanın, hayatın fethi başlamıştı.

Babamla beraber okula giderek kaydımı yaptırdık. Bu benim için hayatımın en mesut günlerinden biriydi.

Her şey yolunda gitmişti. Ders yılının başlangıcını iple çekiyor, yeni okuluma gitmek için sabırsızlanıyordum. Ama ne yazık ki olaylar bu rüyayı az kalsın tamamen sonlandırıyordu.

Kıbrıs meselesi, başlangıcında Türkiye'yi hiç ilgilendirmeyen bir konuydu. İsmet Paşa'nın partisi olan CHP, 1950 seçimlerini kaybetmeden az önce, zamanın başbakanı "Bizim Kıbrıs diye bir meselemiz yoktur!" demişti. DP iktidar olunca bu tutum yavaş yavaş değişmeye başlamıştı. Bunun değişmesinde her gün Kıbrıs ve kardeş Kıbrıs Türkleri hakkında etkileyici yazılar yayımlayan yeni kurulmuş *Hürriyet* gazetesinin rolü çok büyüktü. "Böl ve hüküm sür" sloganını hiçbir zaman unutmayan İngilizlerin bu hususta maddi etkisinin de Kıbrıs davasının büyümesinde hayati payı olduğu söylenir. Gazetenin tirajının müthiş rakamlara tırmanması her halde tesadüfi değildi.

Hikmet Bil adındaki bir gazetecinin başkanlığında kurulan Kıbrıs Türktür Derneği, İstanbullu Rumların aleyhine yaptığı nümayiş ve kampanyalarla olumsuz bir hava yaratmayı başarmıştı. Aynı kaba konulabilmeleri için Kıbrıs Hellenlerinden, Kıbrıs Rumları olarak bahsedilmeye başlanmıştı. İstanbullu Rumlar, Kıbrıs'taki Rum "kardeşlerine" maddi yardımda bulunuyordu. Bir Rum tüccara verilen her kuruş Kıbrıs'taki Rumların Türk kardeşlerimize sıktıkları bir kurşuna dönüşüyordu. Buna mâni olmanın tek çaresi Rumlardan alışveriş etmemekti. Hele o dünyanın en pis, en iğrenç, Türk kulaklarını tırmalayan lisanını uluorta nasıl konuşabilirlerdi? Saf Türklerin buna da engel olması gerekiyordu. Derneğin bu kampanya ve nümayişlerde en büyük destekçileri talebe birlikleriydi. Gerçi kampanya "Türkçe konuşmayanı ikaz et" diyordu, ama hiç kimse ne

beni ne de annemi Arnavutça konuştuğumuz için ikaz etmişti. Gerçi bir-iki kez konuştuğumuz lisanın ne olduğunu soran olmuş, "Arnavutça" cevabını alınca soru esnasında gergin olan yüz hatları yumuşayıvermişti.

Eylül ayının bulutlu ve soğukça bir akşamı babamla beraber Galata Köprüsünden Çengelköy'e giden vapur iskelesine yaklaşırken, sattığı gazetenin başlığını hiç durmadan tekrarlayan, merhum Sadi Tek'in "seyyar mikrop" diye adlandırdığı, daima sümükleri akan, iskelet kadar zayıf seyyar gazetecinin sesiyle irkildik. Selanik'te Atatürk'ün evi bombalanmıştı. Eh! Bu kadarı da çoktu artık! Haddini bilmez Yunanlılar, pis Rumlar buna da cesaret etmişlerdi. Bir müddet sonra bombayı koyanın Selanikli bir Türk öğrenci olduğu ispat edilmesine rağmen, Türkiye buna inanmadığını onu seneler sonra bir Anadolu iline vali olarak atamakla göstermişti. Ancak ister gerçek ister provokasyon olsun, bu olayın açtığı yaralar senelerin kapatamadığı, kapatamayacağı kadar derin olmuştu.

Köye varınca etrafımızdakilerin bize her zamankinden değişik davrandığını gördük. Tanıdıkların verdiği veya aldığı selam bile farklıydı. Babam üzülmüşse de büyük bir endişe duymamıştı. Birkaç gün içinde bunun da unutulacağına inanıyordu. Eve gider gitmez her zamanki gibi hazır olan yemeğimizi evin bahçeye bakan yemek odasında yedikten sonra haberleri Atina Radyosundan da, mümkün olduğu kadar sesi kısarak, dinlemek için oturma odasına geçtik. Atina Radyosu-

nu İstanbul Radyosunun hemen yanında, orta dalgadan dinleyebiliyorduk.

Biz daha odaya geçmeden oda pencerelerinden birinin camını kıran irice bir taş oturma odamızın tam ortasına düştü. Daha ne olduğunu anlamadan ilk taşı, evin yola bakan bütün pencerelerinin camlarını paramparça eden bir taş yağmuru takip etti.

Hemen hemen yuvarlanarak, üstümüze hiçbir şey almadan her gün çıktığım 13 basamağı indik. Bilâhıre ev sahibimiz ve eşiyle daha aşağıya, bodruma gittik. Bu kat yola nazaran bodrum, bahçe tarafından ise zemin katıydı. Bahçeden girişte büyük bir mutfak, onun arkasından içeriye doğru alaturka bir tuvalet ve onun uzantısı olan bir kiler vardı. Kilere ev sahibimiz Vasil Usta kışlık odun ve kömürü, bahçe aletlerini ve bir sürü kullanmadığı eşya koyardı. Orada o sıkıcı ve karanlık kilerde beş kişi korku ve soğuktan titreşerek, birbirimize sarılarak, uzun müddet bekledik. İhtiyar ninem bütün yalvarmalarımıza rağmen odasından çıkmayı reddetmişti. "Kaderimde bugün ölmek varsa hiç olmazsa köpek gibi kaçarak değil, insan gibi kendi odamda öleyim" demişti. Odasında altın lira sakladığı için gitmeye kıyamadığını söylerlerdi sonradan onu tanıyanlar. Ancak seneler sonra aniden ölen oğlunun acısına dayanamayarak yemekten sudan kesilerek ve hayata küserek ölünce odasında altın veya başka bir ziynet eşyası bulamamıştık.

Birkaç saat sonra eve giren gruplardan ilki bütün evi kırıp dökmesine rağmen ihtiyarın odasına dokunmamıştı. Odasına girip de onun vakur bir şekilde kılı kıpırdamaksızın oturduğunu görünce ne ona ne de odaya bir zarar vermişlerdi. Söylediğine göre bir ara bayılma numarası yapınca, ayıltmak (!) için yardım bile etmişlerdi.

Bütün camlar kırılmış olmasına rağmen taşlama devam ediyordu. Yakın cam sesleri kesilmişti, ama taşlar durmaksızın yağıyordu. Cam sesleri yerine artık taşların tahta döşemeye çarparak çıkarttıkları sesi beynimizin içindeymiş gibi duyuyorduk.

Yukarı mahallelere gitmek için mutlaka evimizin önünden geçen her grup, önceki gruplardan nasibini almış olan evimizi taşlamadan geçmiyordu. Hedefini bulan her taşın ardından duyulan "Helal olsun!" sesleri artık devamlı olarak kulaklarımızda uğulduyordu. Zaman zaman yakındaki kısa bir sessizliği uzaktan gelen cam ve insan sesleri bozuyordu. Demek ki o anda payını başkası alıyordu.

Bir ara etrafımızdaki sessizliği bozan bir kadın sesinin annemin adını defalarca tekrar etiğini duyduk. Önceleri cevap vermedik, ama bu ses ısrar edince ve karşımızdaki Türk komşumuza ait olduğunu anlayınca, annem korka korka merdivenlerin ortasına kadar çıktı. Oradan dış kapının yanındaki kırık pencereden seslenen komşumuzu gördü. Hemen yanına gitti ve kısa bir zaman sonra geri döndü. Komşumuz durumun çok ciddi olduğunu ve sonucun ne olacağının bilinmediğini

söylemişti. Bizi evine davet ediyordu. Bu durum devam ettiği müddetçe bizi saklayacaktı. Hiç tereddüt etmeden kabul ettik. İhtiyar nine odasında kalacağını tekrarlayınca kapının içerden sürmesini açarak komşunun 10 adım ötemizdeki evine daldık. Evin birinci katında oğlu astsubay olan ve kızı yakında evlenecek olan sevdiğimiz bir hanım oturuyordu. Annem kıza çeyizini hazırlamasında yardımcı oluyordu. Kızın bütün çeyizi nedense bizim evde bir bavulun içindeydi. Gecenin büyük olaylara gebe olduğu anlaşılınca ana kız bu durumu bilmeyen evin erkeğine durumu anlatmışlar o da anamın tarifiyle eve girerek çeyizi kurtarmaya muvaffak olmuştu.

Bizi evine alan hanım evin ikinci katında yaşıtım ve arkadaşım olan oğluyla beraber yaşıyor ve Denizcilik Bankasında çalışıyordu. Hatırladığım kadar arkadaşımın babasından ayrılmıştı. Merdivenlerden çıkarak ikinci kata vardık. Merdiven bizi bir tarafı açık bir oturma odasına götürdü. Zaten daha evvel kış aylarında defalarca gittiğim için evin bu kısmını biliyordum, arkadaşım da soğuk kış günlerinde oynamak için bize sık sık gelirdi.

Annesi her ne kadar bizi kurtarmak için evine çağırdıysa da olanlardan çok etkilenmiş, Atatürk'ün evini bombalayarak bu geceye sebep olan Yunanlılara ve Kıbrıslı "Rumlara" ateş püskürüyordu. Cevap vermek, bunlarla ilgimiz olmadığını söylemek haddimize mi?

Oturma odasının sağ ve solunda biri mutfağa diğeri yatak odasına açılan iki kapı, tam karşımızda da ne olduğunu bilme-

diğimiz iki küçük kapı daha vardı. Birazdan bu kapıların ne olduğu anlaşıldı. Komşumuz durumun çok vahim olduğunu, katliamdan bile bahsedildiğini ve bizi böyle ortada bırakamayacağını söyledi. Kapıların biri büyük bir dolaba aitti. Annem, babam ve ben oraya girdik, kapının önüne bir kanepe çekildi. Öbür kapı ise tuvalete aitti. Oraya da Vasil Usta ile eşi girdi. O kapının önüne de bir koltuk çekildi. Tuvalet ihtiyaçlarını alt katta karşılayacaklardı.

O daracık, sıkıcı, havasız, kapkaranlık yerde uzun bir süre kaldık. Konuşmaya bile cesaret edemiyorduk, ancak daha sonra büyük bir tehlike karşısında kaldık. Nefes alamıyorduk! Bilhassa babam sık sık soluyor, ıstırap çekiyordu. Oradan bile sokaktan geçenlerin seslerini ve uzaktaki gürültüleri duyabiliyorduk. Uzun bir sessizlik zarfında komşuya seslenerek çıkmak istediğimizi söyledik. Orada kalınca nefessizliğin, önce babamdan başlamak üzere bizi öldüreceğine inanmıştık. Ne olursa olsun çıkacaktık. Komşumuz bu arada olayların kırma, dökme, yakma sathında kaldığını ve insan hayatına mal olacak bir durumun bahis mevzuu olmadığını öğrenmiş ve biraz rahatlamıştı. Böylece atıldığımız hapishanelerden çıkarak oturma odasında toplandık. Kurtarıcımızın ikram etiği sayısız çaylarla sabahı edebildik.

* * *

O geceyi takip eden günlerde başka semtlerde olayların daha vahim cereyan ettiğini öğrendik. Suçsuz insanlar dövülmüş, birçok kadın ve kızın ırzına geçilmiş, yaralama ve öldür-

meler olmuş, birçok ev ve kilise yakılmıştı. Kiliselerin birindeki rahip kiliseyle birlikte yanmış, birkaç rahip dövülmüş, aralarında bir-ikisi zorla sünnet ettirilmişti. Mezarlar tahrip edilmiş, bir kısmı tamamen açılarak ölüler veya kemikleri yollara atılmıştı. Irza geçme vakalarının aslında çok daha fazla olduğunu, ancak aile içinde sır olarak kaldığını sanıyorum.

Yıllar sonra İstanbullu Rumların Atina'da yaptırdığı bir ihtiyar evinde sakat bir kadın tanıdım. Yakınlarından öğrendiğime göre 6-7 Eylül gecesi, genç kızken defalarca ırzına geçilmiş, bu yetmiyormuş gibi evinin ikinci katından sokağa atılmıştı. Sakatlığı ondandı. O geceden hiç bahsetmezdi, ben de hiçbir zaman direkt olarak sormaya cesaret edemedim, ancak o günün yıldönümünde birkaç uyku hapı alarak devamlı uyuduğunu hatırlarım.

Olaylar başlayınca Türkler pencerelerine Türk bayrağı asarak kimliklerini belirlemek istediler. Zaten buna hiç gerek yoktu, zira ilk imha grupları köylümüz olduğundan hepimizin evini biliyorlardı. Evleri gösterenlerin arasında hepimizin çok iyi tanıdığı bir Rum'un olduğu da söylenirdi, ama ben bunu hiçbir zaman kesin olarak teyit edemedim. Ancak ne derler, "duman olan yerde ateş de vardır!"

Bizden bir blok kadar uzakta kalan iki çocuk babası bir Rum köylümüz evini taşlayan ve üstüne yürüyenlerin köylümüz olduğunu görünce evindeki Türk bayrağını alarak dışarı

çıkarak onlarla konuşmak istedi. Daha ağzını açamadan grubun başındakilerden biri elindeki kalın sopayı kafasına indirerek onu yere serdi. İkinci ve üçüncü darbeler belki de onun oracıkta canını alacaktı. Allahtan benden bir-iki yaş büyük olan oğlu evden fırlayarak araya girdi ve: "Ne yapıyorsun ..... Abi? Babamı öldüreceksin!" deyince sopa bir daha inmedi. Bu hareketiyle evini de kurtardı, ama yediği darbe sıhhatinde büyük problemler yarattı. Hayatının sonuna kadar beyniyle ilgili sorunlar yaşadı.

* * *

Hulûsi Bey, Çengelköy Havuzbaşı İlkokulunda öğretmendi. Evimizden bir mahalle yukarıda, kendisine ait eski bir konakta, eşi ve ikisi oğlan biri kız üç çocuğuyla beraber yaşardı. Etrafındaki bütün evler Rum eviydi. Çok saygın bir insan olduğundan bütün komşuları onu sayar ve severdi. Öğrencilerine karşı çok sertti. Okuldan eve 15 dakika kadar yürüyerek dönerken bir tek çocukla karşılaşmazdı. Uzaktan onun geldiğini gören bütün ilkokul çocukları ortadan kaybolur, yan sokaklara dalarlardı. Bu sertliği bir yana, Hulûsi Hoca çok doğru bir insandı.

Olaylar başlayıp durumun vahametini anlayınca eline evinde bulundurduğu silahını alarak sokağın başına dikildi. Güruhun ellerinde sopalar ve vahşi niyetlerle yaklaştığını görünce hiç çekinmeden silahını kaldırdı ve

"Ulan eşşoğlueşekler! Hepiniz talebemsiniz, ama şart olsun ki adımını atanı yere sererim! S . ktir olun gidin buradan!" dedi

"Hocam elini öpelim!" diyerek gittiler ve bir daha evinin civarına uğramadılar. O her şeye rağmen elinde silah sabaha, örfî idarenin gönderdiği silahlı asker yerini alana kadar bekledi.

Maalesef bu gibi insanlar çok az çıktı o gün. Bazısı yapılanları olumlu karşıladı, bir kısmı karışacak kadar önem vermedi, "Bana ne!" dedi, başkaları da korktu. Ben şu anda o değerli *insana* mevlit okuyorum.

Hulûsi Bey'in küçük oğlu, Türk arkadaşlarının ona "Gâvur Erdoğan" lakabını takmasına neden olacak kadar bizleri severdi. En iyi iki arkadaşı –benden biraz daha büyük– komşusu iki Rum'du. Üçü de Galatasaraylılık aşkıyla yanardı. Erdoğan'dan daha sonra bahsedeceğim.

Tahripçilerin ilk grubu her gün gördüğümüz ve selamlaştığımız köylülerden müteşekkildi. Hiçbirine bir kötülüğümüz dokunmamıştı. Bilakis çoğu esnaf olduğundan günlük alışverişlerimizi onlardan yapıyorduk. Buna rağmen o akşam onlar tahripkâr, her şeyi yerle bir eden veya zapt eden bir Ortaçağ Türküne dönüşmüştü.

Rumların yaşamadığı civar köylerden de yardımcılar (!) gelmişti. Elleri boş mu duracaklardı? Onların da bu *milli*

dava'ya katkıları olmalıydı. Bütün mahalleleri, ellerinde önceden hazırlanmış sopalarla talan ederken köylülerimizin bıraktığı tahrip izlerinden faydalanıyor, ama yine de bir yanlışlık olmasın veya eksiklik kalmasın diye aralarına Rum evlerini iyi bilen birkaç köylüyü alıyorlardı. O gece Kuleli Askeri Lisesi talebelerine de yardımcı olmaları için izin verildiği söyleniyordu. Kuleli Kışlasındaki erlerin bir kısmına da izin verilmişti. Seneler sonra bu şayianın hiç de asılsız olmadığını öğrenme fırsatını buldum.

Çengelköy'de Antakya menşeili bir Ortodoks Hristiyan tanıdım. Olayların cereyan ettiği günlerde Kuleli Kışlasında vatani vazifesini yapıyordu. Adı ve soyadı Türklüğünden şüphe edilmesine engel olduğundan, sivil giyinmek şartıyla, vatan kurtarıcılarına katılmasına başkalarıyla birlikte izin verilmişti. O gece okuldan çıkanların arasında talebelerin de bulunduğunu bana o söyledi, ama yine de ben bunun doğru olduğunu bir türlü kabul edemiyorum.

Köyün çarşısına varınca, birkaç pazar mum yakmak için gittiği kilisenin etrafında büyük bir kalabalık gördü. Kilisenin dış kapısı ardına kadar açılmış sopalı vatanseverler içeri giriyordu. Onları takip ederek kiliseye girdi ve içeridekilerin her şeyi tahrip ettiklerini gördü. Hiçbir şey yapamayacağı için o da onlara yardım etmeye başladı. Ancak o, kilisenin içini mümkün olduğu kadar karanlıkta bırakmak için bulduğu kalın bir sopayla avizeleri kırıyordu. Bir ara kilisenin mukaddes sayılan iç

kısmına girdi, orada da her şeyi kırıp döken her darbede "Helal olsun!" diye bağıran gözü dönmüş vatanseverler vardı. Bir köşede elindeki mukaddes komünyon kabının içine işemeye çalışan birini görünce dayanamayarak arkasına geçti ve elindeki sopayı bütün kuvvetiyle başına indiriverdi. Çapulcu darbenin şiddetinden yere düşmüştü, ama arkadaşımız da daha fazla dayanamamış ve gözyaşlarını tutmaya çalışarak deniz kenarına gitmişti. Böylece yıllar sonra benim için bir esrar perdesi daha kalkmış oldu.

6-7 Eylül delikanlılarının elebaşılarından biri devamlı alışveriş ettiğimiz bir kasaptı. Olaylardan sonra günlerce başı sarık gibi bantlı dolaşmış, sebebine bir türlü akıl erdirememiştik. Hristiyan askerin anlattıklarıyla bu işin nedeni de belli oluyordu.

O gece kiliseyi tamamen tahrip ettiler. Sağlam bir şey bırakmadılar. Bununla da yetinmediler. Oldukça yüksek olan çan kulesine tırmanarak çanı önce aşağıya, sonra da sürükleyerek vapur iskelesinin önünden denize, 8-10 metre derine attılar. Bütün bunları her gün gördüğümüz, selamlaştığımız insanlar yapıyordu.

Birkaç gün sonra, örfî idarenin tesiriyle her şey sakinleşince bizden büyük Rum köy gençleri çanı denizin dibinden çıkarmayı denediler. Buna yine bir-iki yıl önce haçı denizden çıkaran, birkaç yıl sonra da komünyondan önce sigara tüttüren, çok iyi yüzücü ve dalıcı olan ağabeyimiz yaptı. Birkaç dalıştan

sonra, halkasından kalın bir ip geçirmeyi becerince, iskeledekiler çanı yukarı çekmeye muvaffak oldu. Ondan sonrası kolaydı artık. Çan tekrar yerine takıldı, İstanbul ve Çengelköy Rumlarının büyük acısına rağmen yine eskisi gibi çaldı.

Bir müddet sonra kilise tamir edilerek tekrar ibadete açıldı. Bunun olabilmesi için herkes yardım etti. Devlet bile alakalandığını ve olayların tertibiyle hiçbir ilgisi olmadığını ispat etmek maksadıyla küçük bir tazminat verdi. Olayların köydeki elebaşılarından bir kısmı, suç onlarınmış gibi, tutuklandı ve bir müddet Selimiye Kışlasında misafir edildi. Tekrar işlerine döndüklerinde sanki hiçbir şey olmamıştı. Kendilerinin hiçbir suçu yoktu, suç onları azmettiren, onları kullananlardaydı. Hiç utanmadan yüzümüze bakıyor ve her gün selam veriyorlardı.

İstanbul'un başka birkaç semtinde kiliseler o kadar ucuz kurtulamamıştı. Tahrip ettikten sonra ateşe verilmiş, itfaiye yangınları söndürmeye teşebbüs etmemişti. Kiliselerin birinde –daha önce andığım gibi– papaz da canlı canlı yanmıştı.

❧ ❧ ❧

Etrafımızda ve şehrimizin diğer semtlerinde olan biteni zaman geçtikçe teferruatıyla öğrendik. Bizim hikâyemize dönersek, o melun gece bitmek tükenmek bilmiyordu. Midelerimiz sıkıntı ve korkudan başka, içtiğimiz sayısız çayın tesiriyle düğümleniyor, ağrıyordu.

Arkadaşım evde hiç durmuyordu. Ara sıra geliyor, bir çay içip bir şeyler atıştırıyor dışarda olan bitenlerden bizi haberdar ediyordu. Yine böyle bir arada annesi üstünden pardösüsünü alırken, cebinden taşlar döküldü ikisi de kalakalmıştı. Çocuk pişkin, hemen kaçıverdi. Annesi sarardı bozardı ve "Çocuk ne olacak! Büyüklerinden ne görse onu yapıyor" deyiverdi. Bu olaya rağmen arkadaşlığımız sonraki günlerde de devam etti.

Komşumuz hafifçe radyoyu açmış, başka tarafta olayların nasıl geliştiğini haber bültenler vasıtasıyla öğrenmeye çalışıyorduk. Ancak radyoda dinlediklerimiz pek aydınlatıcı değildi. Duyduğumuz en iyi haber, sabah saat altıya doğru, İstanbul'da sıkıyönetimin, o günkü tabirle örfî idarenin ilan edildiğiydi. Mahallemize askeri vasıtalarla asker getirilerek muhtelif yerlere nöbetçi dikildiğinde daha da rahatladık. Sıkıyönetimin sürdüğü altı ayı aşkın zamanda, penceremizin dibinde gece gündüz devamlı nöbetçi vardı.

Bu yeni durum kıymetli (!) bir kadın komşumuzun bize, "Dün Şeker Bayramıydı, yarın Kurban Bayramı!" demesine mâni olmadı. Yanlış anlaşılmaması için bunları söylerken parmağını boğazına sürtmekte tereddüt etmemişti.

Nihayet gün biraz ilerleyince evimize gidebildik. Sağlam bir şey bırakmamışlardı. Ayrıca bir sürü de kayıp eşyamız vardı. Kırmadıklarını çalıvermişlerdi. Orada kalmamıza imkân yoktu artık. İki yıl önce Tahtakale'den Beyoğlu'na taşınmış

olan anneannem ile dayımın, 6-7 Eylül gecesinden nasibini almamış evine gittik. Bir apartman katındaki daireleri, bizi de barındıracak kadar büyüktü.

Birkaç gün sonra evimizdeki zararı kaydedecek bir komisyonun geleceğini ve evde bulunmamız gerektiğini bildirdiler. Babamla beraber evimize gittik. Hakikaten bildirdikleri saatte, ellerinde bir sürü evrakla, iki polis memuru geldi. Daha eve girmeden babama zararın kısmen mi yoksa tamamen mi olduğunu sordular. Babam "İçeri buyurun, kendi gözlerinizle görün" diye cevap verdi. Merdivenleri çıkıp açık kırık kapıdan içeri bir adım atınca gördükleri manzara her iki polisin ağzından, "Tamamen" sözlerinin çıkmasına sebep oldu. Babama doldurması ve polis karakoluna götürmesi için birkaç evrak verdiler. Aynı evraklar, ninenin evi terk etmemesi yüzünden zararı sadece evin girişindeki birkaç eşyanın tahrip edilmesiyle kalmış ev sahibimize de verilmişti.

Babam dindar olmamasına rağmen, dindar geçinenlerden çok daha doğru bir insandı. Aynı zamanda biraz karakteri, biraz da gâvurluğun verdiği çekingenlik yüzünden, kanunlara gerektiğinden fazla riayet ederdi. Böylece hasar listesinin tanzimini yaparken eksik bile yazmıştı. Beyan ettiği zarar o zamanın parasıyla 2400 TL'ydi. Ev sahibimiz ise zararını şişirdikçe şişirmiş 2000 TL'ye çıkarmayı becermişti. Uzun bir müddet sonra her ikisi de devletten maruz kaldıkları hasara karşı tazminat almaya çağırılınca onlara, herkese olduğu gibi, beyan ettikle-

ri miktarın %25'i nakit olarak verildi. Böylece evinde bir tek sağlam eşya kalmayan babam 600, ev sahibimiz Vasil Usta ise 500 TL almıştı.

Polis olaylara karışanlardan bir çoğunun evinde aramalar yapmış, bunların neticesinde bir sürü çalınmış eşya bulmuştu. Bulunan eşyaların tamamını Çengelköy Rum İlkokulunun bir salonunda teşhir etmeye karar verdiler. Hepimiz oradan geçerek bize ait olan eşyaları tespit edecek ve bunları alacaktık. Hakikaten gittiğimizde annem bize ait olan birkaç parçayı tanıdı. Ben de bana ait olan bir şey bulunca dünyalar benim oldu. Bulduğum babamın bana birkaç gün önceki doğum yıldönümüm için aldığı otomatik bir masa takvimiydi. Çok sevinmiştim, ama sevincim kursağımda kaldı. Adımızı kaydettiler, bürokratik bir kısım engeller aşıldıktan sonra iade edeceklerini söylediler. Ne yazık ki bürokratik engeller hiçbir zaman aşılmadı. Takvimim kim bilir kimin çocuğunu sevindirmişti.

Evimizin tahribi ailemizin yediği tek darbe olmamıştı. Gerçi babamın dükkânına dokunmamışlardı, ama Mısır Çarşısının arkasında perakende ve Türkiye'nin her bir yanına toptan oyuncak satan dayımın dükkânı büyük hasara uğramıştı. Dükkânı her ziyaret edişimde arzu ve kıskançlıkla bütün o sergilenen oyuncaklara zevk ve gıptayla bakardım. Dayım arada sırada bana da oyuncak verirdi, ama çocuk aklım ve gözlerim doymak bilmiyordu. Ancak bu gizli isteklerimi hiçbir zaman açığa vurmuyor, dayımın verdikleriyle yetiniyordum. Zaten

dükkânın tamamının dayımın olmadığını biliyordum. Müessesenin esas sahibi hiçbir şeye karışmıyor, küçük bir hisseye sahip olduğunu sandığım dayım dükkânı idare ediyordu. Arnavut olan patronunun hayırsız, tembel bir yeğeni vardı. Ne zaman dükkâna çalışmak için gelse herkesle kavga etmiş, amcasının birkaç kere yaptığı yardımları, har vurup harman savurmuştu. Günün birinde amcası onu temelli kovunca gitmeden evvel: "Sen geberince gelip mezarına işeyeceğim!" diye tehdit etmişti. O kadar adi ve aşağılık bir insandı ki, amcası öldüğünde gidip mezarına işediğini, göğsünü gere gere anlatırdı ve ne yazık ki amcasının mirasından payını aldı.

Müessese çok eskiydi, 1900 yılından önce kurulmuştu. Yıllar sonra dayıma dükkânı taşıması için yardıma gittiğimde Rumca, Fransızca, Ermenice ve Eski Türkçe yazı başlıklı bir sürü alış faturası buldum. Biraz vakıflara ait olan dükkânın acele olarak boşaltılması gerektiğinden, fakat en çok da eşekliğimden bulduklarımın bir tekini bile saklamadan attım. Hatta attıklarımın arasında 1880'li yıllara ait Rumca yazılı birkaç muhasebe defteri de vardı.

* * *

1960'lı yıllarda İstanbul Ticaret Odası, bulunduğu Bahçekapı semtinden Unkapanı'na, yeni yapılan binasına taşındı. Bir müddet sonra bütün Ticaret Odası üyelerine, yeni sicil numarası almak üzere odaya başvurmaları yazıyla bildirildi. Mu-

amele çok basitti, eski sicil numarasıyla başvuruluyor ve yerine yeni numara veriliyordu. O zamanlar artık okuldan ayrılmış, dayımla beraber çalışıyor, dükkân haricindeki bütün işlerle ben ilgileniyordum. Böylece sicil numaramızı bir kâğıda yazarak odaya başvurdum. İlgili memura kâğıdı uzatmamla –bir an baktıktan sonra– hakaretamiz bir şekilde geri vermesi bir oldu: "Şunun doğrusunu yaz getir de bizi uğraştırma!"

Önündeki verdiğim kâğıtta ilk numarası 1 olan üç basamaklı bir rakam vardı. Ona göre bunun doğru olmasına imkân yoktu. Israr etmem fayda etmiyordu, son kozumu kullandım. "Madem ki doğru değil, ben işyerimizin aidatını nasıl oluyor da bu numarayla ödüyorum?" diye soruverdim. Durakladı ve arka tarafa gitti. Biraz sonra yanında dört beş memur daha olduğu halde yanıma geldi. "Şaşılacak şey! Doğruymuş!" deyiverdi. Tabii ki özür dilemek aklının köşesinden bile geçmedi. Buna belki de şaşkınlığı engel olmuştu. O an işyerimizin İstanbul Ticaret Odası kurulduğundan beri –belki de ilk günden beri– odanın üyesi olduğunu anladım.

❧ ❧ ❧

Dayımın dükkânına gittiğimde gözlerime inanamıyordum. Her gördüğümde benim olmasını arzuladığım o canım oyuncaklar kırılmış, paramparça olmuş, çöpçülerin toplaması için kapının önüne konuluyordu. Mahalle dükkânlarının yarısından fazlasında durum aynıydı.

Esas dükkân aşağı yukarı 60-70 m^2 civarında, dar ve uzundu. Dükkânın sonundaki başka bir kapıdan arka taraftaki 150 m^2 civarındaki depolara gidiliyordu. Her akşam o kısım kilitli bir kepenkle esas dükkândan ayrılıyordu. İşyerimizi tahrip edenler her halde o kepengin de arka taraftan yola çıktığını sanmışlardı ki oradan geçmeye teşebbüs etmemişler böylece depolar kurtulmuştu. Bütün çalışanlar ve yardıma gelmiş olan birkaç dost dükkânın zeminine yığılmış olan kırık oyuncakların içinden sağlam olanları ayırmaya çalışıyordu. Ben de yardım etmeye başladım, ama ne yazık ki sağlam bir şey bulunamıyordu. Sadece özel olarak imal edildiği belli olan birkaç kalın sopa bulabilmiştik. Bu gecenin çok daha evvelden planlandığı ve yapılan hareketin veya provokasyonun, barutu ateşleyen beklenen fitil olduğu aşikârdı artık.

Bizimle beraber oyuncakları karıştıran orta yaşlı bir imalatçımız vardı. Balolar için kâğıt şapka, serpantin, konfeti ve yılan düdüğü imal ederdi. "Necip" kendi halinde, namuslu eksantrik bir insandı. Bir müddet önce "ben hümanistim!" deyince, bunu "ben komünistim" anlayan polisler tarafından iyice dövülmüştü. Hiçbir zaman Allaha şükretmezdi. Şükrederse Allahın ona ihtiyacı olmadığı için hiçbir şey vermeyeceğine inanır veya öyle gözükürdü.

Necip bir köşede oyuncakları karıştırırken birdenbire şarkı söylemeye başladı. Ya heyheyleri tutmuş yahut da sağlam bir oyuncak bulmuştu. Yanımıza gelince sevincinin kaynağını an-

ladık. Elinde silme o zamanın en büyük banknotundan ibaret olan hiç dokunulmamış bir deste vardı. Çapulcular yazıhanenin çekmecelerini çıkarıp dağıtır ve kırarken paranın farkına varmamışlar, deste kırık oyuncakların arasına karışmıştı. Necip belki fakirdi, ama kimsenin hakkını yemez, yiyemezdi. Daha sonra ben orada çalışmaya başladığımda dükkânımıza bazen öğle vakti geldiğinde beni yemek yerken bulurdu. Buyur ettiğimde, "Ye oğlum, bir kişilik yemek iki kişiyi aç bırakır" derdi.

Kısa bir müddet sonra geçen asırdan beri hiçbir tadilat görmeyen dükkân temizlenmiş, yenilenmiş, modern bir şekle dönmüştü. Eski halinden defalarca daha güzeldi. Daha sonra çok ışıklı olduğu için göze çarpmaması için ışıkların yarısını kapatmaya başladılar.

❧ ❧ ❧

6-7 Eylül olayları ailemize yaptığı maddi zarardan başka az kalsın bütün hayatımı değiştiriyordu. Birkaç gün sonra okul mevsimi açılacaktı, yeni okuluma gideceğim için sevinçten uçuyordum. Uçuyordum, ama babamın yaptığını öğrenince yere çakıldım. Anamla babam beni sınıf arkadaşlarımın büyük çoğunluğunun Türk olduğu bir okula göndermek istemiyorlardı. Beni ezdirmeyeceklerdi. Babam kaydımı silmiş, verdiği kaparoyu geri almıştı. Evde kıyamet koptu. Rüyamı parçalamalarına asla izin vermeyecektim. Kendi yeteneğimi değerlendirerek kazandığım bu okuldan başkasına gitmeyecektim.

Hayatımda ilk defa olarak dediğimden dönmedim. Sonunda işin ciddiyetini anlayan babam beni tekrar kaydetmek istedi. Ancak artık bu da kolay değildi. Yerime başkası alınmış kontenjan dolmuştu. Burada imdadıma uzaktan tanıdığımız Bay Mantikas yetişti. Bizi beraberine alarak üst düzeydeki birkaç kişiyle görüştürdü. Kaydımın silinmesine sebep olan özel şartları anlattı ve sonunda kaydım yenilendi.

O ısrarım için hayatımda hiç pişman olmadım. O okulda okumakla hayata değişik bir bakışla bakmayı öğrendim. Fikrimi açıkça söylemeyi, haksız bile olsam fikirlerimi savunmayı öğrendim. Belki bana hovardaca bahşedilen bütün bu imkânlardan bihakkın faydalanamadım, ama yine de çok şey kazandım. O zamanlar kıymetini anlamadığım birçok kişiyi, birçok olayı tekrar hatırlarken onların sayesinde neler kazandığımı, fakat aynı zamanda gereken önemi vermemekle neler kaybettiğimi şimdi çok daha iyi anlıyorum.

Tarih hocamız, okuduğumuz kitabı yazacak kadar kıymetli bir hocaydı. Coğrafya hocamız da öyle! Buna karşılık biz ne yapıyorduk? O ders verirken ağzımızı açmadan mırıldanıyor, adamı deli ediyorduk. Ancak bir gün nerdeyse gözlerinin yaşardığını görünce buna son verdik.

Edebiyat hocamız Türkiye'nin en tanınmış milliyetçi şairlerinden biriydi. Onun dersinde bulunmak başlı başına bir imtiyazdı. Atatürk hayranı olup, cumhuriyet kurulduğundan

beri bütün politikacıları ve o zamanın Türk edebiyatını teşkil eden bütün isimleri yakından tanımıştı. Nadiren kitaba bağlı ders veriyor, fakat onun yanında öğrendiklerimizle bilmediğimiz ve bir daha öğrenmeye fırsat bulamayacağımız bilgilerle doluyorduk. Behçet Kemal Çağlar Bey bazı hususlarda yürüyen bir ansiklopediydi. Atatürk'le ilgili bitmez tükenmez hatıralarını anlatırken olayları bir kez daha yaşıyor gibiydi. Zil sesini duyunca üzüldüğümüz tek ders onunkiydi. Oldukça iyi kompozisyon yazdığım için sevdiği talebelerdendim. En beğendiği iki-üç kompozisyonu sınıfta okurdu. Birçok kere benim yazdıklarımı da okuyarak beni şereflendirmişti.

❧ ❧ ❧

Anamla babamın kaygıları tamamen yersizdi. O okulda okuduğum müddetçe –bir tek kişi hariç– hiç kimse bana değişik olduğumu hatırlatabilecek bir davranışta bulunmadı. Her zaman arkadaşlarımla samimi bir rahatlıkla konuşur ve aynı davranışla karşılaşırdım. Yıllar sonra teknoloji sayesinde arkadaşlarımla aynı şekilde fikir teatisi yapmaya devam edebiliyorum.

Tek istisna, bana olan ve Rumluğumdan kaynaklandığını belirttiği antipatisini açıkça göstermekten çekinmeyen bir sınıf arkadaşımdı. Her fırsatta bana gâvurluğumu, kefereliğimi hatırlatıyor, beni kızdırmaya çalışıyordu. O güne kadar hayatımda bu sıfatları defalarca duymuş olmam beni büyük bir

pişkinlikle silahlandırmıştı. Onunla hiç ilgilenmemem bu terbiyesizi daha da kudurtuyor, beni kızdırabilmek için yeni yöntemler arıyordu. Sonunda aklınca bir çare buldu. Soyadımın son hecesini hakaretamiz bir şekilde üst üste iki defa tekrar ederek bana kızacağım bir lakap takmaya çalıştı. Maalesef bu da aleyhine döndü. 50 yılı aşan bir zamandan sonra bile bütün arkadaşlarım hâlâ beni –bir an bile kızmadığım– o lakapla bilirler. Şikâyet etmek asla aklımın köşesinden geçmedi, ancak sabrımın taşarak sille tokat girişmeme lüzum kalmadan, birikmiş ve benimle hiç ilgisi olmayan kabahatleri yüzünden daha okul yılının sonu gelmeden kovuldu. Üzüldüm diyemem, bir beladan kurtulmuştum. Buna benzer bir davranışla bir daha karşılaşmadım.

* * *

6-7 Eylül olayları yüzünden evimiz oturulmaz durumda olduğundan, biraz da her gün selamladıkları insanlara bu şekilde davranmaktan çekinmeyenlerle hiç olmazsa bir müddet karşılaşmamak için uzun zaman anneannemin Beyoğlu'ndaki evinde kaldık. Babam sordu soruşturdu, her sabah aylık bir ücret karşılığında öğrencileri evlerinden alarak okula götüren ve akşamları bu güzergâhı tersine yapan bir otonun şoförüyle anlaştı. Yani küçük bir okul arabası! Benimle beraber yedi kişiydik. Otomobil bana geldiğinde ben beşinci olarak biniyordum. En cüsseli iki kişi şoförün yanında oturuyor, diğer beş kişi ise arkaya sıkışıyorduk. Okula gidene kadar vakit o

kadar güzel geçiyordu ki kimsenin aklına bu sıkışıklıktan dolayı şikâyet etmek gelmiyordu. Arabanın sahibi Mustafa Ağabey orta yaşlı, güleç bir insandı. Bazen bizi almaya aynı adı taşıyan yeğeni gelirdi. Akşamları küçük Mustafa'yı görünce keyfimize diyecek yoktu. Keyiflenirdik, zira bizi evlerimize dağıtırken biraz yolunu değiştirir, o günlerde trafiğe açık olan Abanoz Sokağından geçerdi. Yoldan geçerken küçücük yüzlerimizi pencere camlarına yapıştırır, kapı önlerinde birikerek kapı mazgalından eş seçmeye çalışan kalabalığın arasından, bazen kapı önüne yarı çıplak çıkan kadınları görmeye çalışırdık. Bazen şansımız o kadar yaver giderdi ki bize uzaktan selam ve öpücükler gönderirlerdi. Küçük Mustafa ağzımızı sıkı tutmamızı tembih ederdi, ama zaten bizi uyarmasına gerek yoktu. Geveze olup da bu manzarayı kaybetmek işimize gelmiyordu ki!

Birkaç yıl sonra yolun her iki tarafına duvar örerek trafiğe kapattılar. Artık 'o' sokağa giriş, küçük bir kapıdan, reşit olmayanları içeri geçirmeyen polis veya asker kontrolünden sonra gerçekleşebiliyordu.

Yıllar sonra bu araba takımından sadece Türkiye'nin meşhur komedi aktörlerinden birine dönüşen bir arkadaşımı görebildim. Yer aldığı bir dizi Yunan Televizyonunda da gösteriliyordu. Yaptığım İstanbul seyahatlerimin birinde onu yıllar sonra bulabildim ve bir müddet için eski günleri andık. Sanki seneler geçmemiş, hiçbir şey değişmemişti.

Bir gün otomobil çok gecikti. Dairemizin yola bakan köşe penceresinde uzun müddet boşuna bekledim. Tam ümidimi kaybetmişken arabanın yokuştan aşağı indiğini gördüm. Çantamı kaparak üçüncü kattan adeta yuvarlanarak kapının önüne vardım. Arabaya girdiğimde "Ne oldu, lastik mi patladı?" diye sordum. "Hayır" cevabını alırken bir şey daha dikkatimi çekti. Her gün benden sonra aldığımız arkadaşlar da arabadaydı ve ortam çok gergindi. Herkesin yüzü asık, ağızlarını bıçak açmıyordu. Sonunda bugünün aktörünün söylediği bir cümle her şeyi açıklayıverdi. "Rumlar Kıbrıs'ta beş kardeşimizi öldürdüler!"

Kafama dank etti. Olayı beni almaya gelirken öğrenmişler, oradaki katil "Rumlar"ı arkadaşları Rumla bir görmüşlerdi. Önce beni arabaya almayacak kadar gönüllerinden silmişler, daha sonra ise –kim bilir ne tartışmalardan sonra– mantıkları üstün çıkarak geç de olsa beni almak için, belki de yarı yoldan, geri dönmüşlerdi. Bu şüphelerimi ısrarlarıma dayanamayan o araba arkadaşım, Zeki Alasya da sonradan doğruladı. Ancak bu olay orada bitti.

❧ ❧ ❧

Okul binaları normal ebattaki sahalardan biraz küçük bir futbol sahasının etrafında inşa edilmişti. Her yıl bütün sınıfların iştirakiyle lig usulu bir futbol turnuvası düzenleniyordu. Mensubu olduğum kısım, hazırlık sınıflarından ortaokulun

üçüncü sınıfına kadar *Robert Academy* adı altında bir takım çıkarıyordu. Bütün üst sınıflar bu ligde temsil ediliyor şampiyonluk kupası yıl sonunda veriliyordu. Büyük 11 kişilik futbol sahasından başka 7 ve 9 kişilik iki sahamız daha vardı. Bu sahaları her gün öğle tatilinde ve öğleden sonra derslerin bitmesinin akabinde şereflendiriyorduk. Bu okulumun bir yeniliği daha vardı, diğer okulların aksine cumartesi günleri tatildi.

Futboldan başka hemen hemen bütün sporlar yapılıyordu. Basketbol ve voleybolda sınıflararası ligden başka, tenis, eskrim, boks, jimnastik, masa tenisi, atletizm, beysbol gibi dallarda faaliyet gösteriliyordu. Bunların çoğu okuldaki iki kapalı spor salonunun büyüğünde yapılıyordu. Beden Eğitimi hocalarımızdan biri 1948 Londra Olimpiyatları'na katılan milli güreş takımımızda yer almıştı. Başka biri ise Ekim İhtilalinden sonra Rusya'yı terk ederek Türkiye'ye yerleştiği söylenen bir Beyaz Rus'tu. Bütün spor dallarında derin bilgisi vardı. Eskrim hocası oydu. Atletizmde milli hakem olduğunu *Field Day* diye adlandırılan bir atletizm şöleninde Türkiye gençler yüksek atlama rekorunu kıran Herkül Millas'ın rekorunun, atletizm federasyonunun tüzüğüne göre üç milli hakemin o şölende bulunması vesilesiyle resmen tescil edildiği gün öğrendim. O üç hakemden biri, beden eğitimi ve bir çok sporda hocamız olan Alexander Nadolsky'ydi.

Okulda öğrenci sınıf kurulları, öğrenciler arasındaki küçük anlaşmazlıkları çözen bir öğrenci mahkemesi ve teksir makina-

sıyla basılan bir gazete mevcuttu. Ancak herhangi bir faaliyete katılmanın önemli bir şartı vardı. Ortalamaları 100 üzerinden 65'ten aşağı olan öğrenciler hiçbir faaliyete katılamıyordu. Beş haftada bir not karnesi verildiğinden, bu durumu düzeltmek pek zor değildi. Bu da sevdiği faaliyetten kopmamak isteyenleri teşvik eden ek bir unsurdu.

❧ ❧ ❧

İlk yıl geçtikten sonra, babamın yine oturulabilir duruma sokmaya muvaffak olduğu evimize döndük. Okuldaki ikinci yılımda artık her gün köyümden 7:40 vapuruna biniyor karşıya geçiyordum. Turistler için çok ilginç olan Asya-Avrupa seferini her gün, hem de günde iki sefer 10 dakika içinde tamamlıyordum.

Arada sırada İstanbul Boğazına çöken sis benim gibi boğazın Anadolu yakasında oturanlar için bir sevinç kaynağıydı. Sis kesif olduğunda vapur seferleri aksıyor ve dağılana kadar normal başlayamıyordu. Birçok kere sis ancak öğle sıraları dağılabiliyor, hiç okula gitmediğimiz günler de oluyordu. Okula gidememenin suçlusu nasıl olsa biz değil, sisti.

Okulda çok güzel yıllar geçirdik. Futbol aşkının bizi birbirimize bağladığı bir grubumuz vardı.

Bir kaç yıl sonra bu gruptan birkaç kişi *Robert Academy* fut-

bol takımının birer mensubu olmayı başardık. Her çarşamba veya perşembe günü büyük sahada resmi maç yapıyor, müsabaka gününü adeta iple çekiyorduk.

Çarşamba günleri umumiyetle öğleden sonra dersimiz yoktu, bundan faydalanarak takımda oynayan üç kişi ile gruptan birkaç arkadaş daha Aşiyan Gazinosuna öğlen sefasına gittik. Meze, içki derken biraz sonra maça çıkacağımızı unutur gibi olduk. Takımın kalecisi, santrforu ve santrhafı olan ben kafayı buluverdik. Maçtan yarım saat kadar evvel soyunma odamızın bulunduğu küçük kapalı salona geldik ve formalarımızı giyerek salonun önündeki ufak sahada ısınma hareketleri yapmaya başladık. Sahaya çıkmadan az önce Amerikalı müdürümüz bize muvaffakiyet dilemek için yanımıza geldi. Tek sıra halinde karşımızdaki müdürü dinlerken yanımdaki santrforumuz "ben Müdürden bir makas alacağım" diye tutturdu. Gayet ciddiydi, ben herhalde ondan daha ayıktım ki zorla kolundan tutarak mâni olabildim. Allahtan kazasız belasız sahaya çıkabildik. Biraz sonra maç başlayınca kalecimizle ben seyrüsefer memuru gibiydik. Aksine santrforumuz hayatının oyununu çıkarmış, aslan kesilmişti.

Santrforumuz oldukça kalın camlı gözlük taktığı için ona "Kör" lakabını takmıştık. Bir gün okul binamızın önünde dururken onu uzaktan görünce "Ulan kör!" diye seslendim. Seslenmemle beraber arkamda bir ses "Efendim!" diye cevap verince döndüm ve bugün bile anısı beni utandıran bir du-

rumla karşılaştım. Arkamda elindeki beyaz bastonuyla başka bir sınıfta okuyan âmâ bir arkadaşımız duruyor ve yüzünde meraklı bir ifadeyle konuşmamı bekliyordu. O anda ne gevelediğimi hatırlamıyorum bile, utancımdan kıpkırmızı olduğumu hissediyordum. İstemeden bile olsa, bana yapılmasını istemediğim bir şeyi bir başkasına, hem de özrünü yüzüne karşı vurgulayarak yapmıştım. O günden sonra arkadaşıma bir daha "kör" diye hitap etmedim.

* * *

Futbol, Yunanistan'a ilk seyahatimi yapmama sebep oldu. Kardeş okul *Anatolia College* tarafından futbol, basketbol ve voleybol müsabakaları yapmak üzere Selanik'e davet edildik. Böylece okul sezonunun sonunda Amerikalı müdürümüz ve bizden birkaç kişiye, biraz ilerde anlatacağım gibi, tehlikeli anlar yaşatmış olan Hamarat Bey'in nezaretinde otobüsle Selanik'e seyahat ettik. Yola çıkmadan evvel Amerikalı müdürümüz bize kısa bir konuşma yaparak özetle şunları söyledi:

"Aranızdan bir çoğunuzun sigara içtiğini ve çok istememe rağmen benim nasihatlerimle bundan vazgeçmeyeceğinizi biliyorum. Bütün seyahat boyunca benim önümde bile serbestçe sigara içebilirsiniz, ancak bizi misafir eden okulda bunu yapmanızı istemiyorum."

Sigara içmediğim için söyledikleri beni ilgilendirmiyor-

du, ama içenler bu serbestlikten fazlasıyla faydalanmışlardı. Selanik'e vardığımızda arkadaşlarımızdan biri misafir edildiğimiz okulun yatakhanesinde de sigara içmeye teşebbüs edince ona mâni olduk, ama öğrendiğim kadarıyla yerli öğrencilerle biraz tanışınca sigara içenler tehlikesizce dumanlarını tüttürebilecekleri yerleri öğrenivermişlerdi.

Yaptığımız üç maçta da yenildik. Aralarında benim de bulunduğum birkaç kişi gıda zehirlenmesi yüzünden gereken performansı gösteremedi. Sahaya çıkmama rağmen maçı bitirmeye muvaffak olamadım, Allahtan rahatsızlığımız çok çabuk geçti.

Orada fazla büyümeden biten bir de hadise oldu. Ziyaretçilerin arasında Rumca bilen birinin varlığından habersiz olan bazı kendini bilmezler benim önümde aralarında konuşurken bizden hakaretamiz sözlerle bahsettiler. Dayanamadım, onlara kendi lisanlarında bildiğim bütün küfürleri sıraladıktan sonra üstlerine yürüdüm. O anda onlar herhangi birine değil, beni yıllarca aralarına kendilerinden biri sayarak almış olan arkadaşlarıma ve dolayısıyla bana hakaret ediyorlardı. Arkadaşlarım bana mâni oldular, onlarsa özür dilediler ve olay böylece kapandı. Arkadaşlarımın bütün ısrarına rağmen Yunanlı talebelerin ne dediğini söylemedim, belki de tekrarlamaktan utandım. Samimi olarak söylüyorum ki bugün hatırlamıyorum bile!

Futbol kariyerim (!) bir öğlen vakti küçük 7 kişilik sahada-

ki bir maç esnasında sona erdi. Kuru bir dalın kırılırken çıkardığı sesi duyup kolumun dirsekle bileğin tam ortasından ikiye katlandığını görünce ufak bir şok geçirdim. Kolumu sarkıtarak düzelmesini sağladıktan sonra, bir arkadaşımın kolunun üstüne uzattım ve okul revirine gittim. Oradan gönderildiğim Amerikan Hastanesinde kolumu alçıya aldılar. 45 gün sonra alçılar açılınca tekrar top oynamaya başladım, ama artık eski halimden çok uzak olduğumu biliyor ve anlıyordum. Geçirdiğim bu macera beni ürkütmüştü. *Anatolia College* ertesi yıl iadei ziyarete geldiğinde ben oynayamadım.

* * *

Okuldaki her gün bir neşe kaynağıydı. Her saati, her dakikayı, her saniyeyi içimize sindire sindire şakalarla, kahkahalarla geçiriyorduk. O zavallı müzik hocamız sınıfa girip de kürsünün üstündeki hareketsiz talebeyi ve etrafında ağlaşan diğerlerini görünce adeta şoke olmuştu. Sarardı bozardı, ne olduğunu adeta korkarak sordu: Konuşup gülüşürken birdenbire arkadaş yere düşmüştü, nefes almıyordu, belki de ölmüştü. Arkadaşlardan biri dayanamayıp gülünce ölü, yani ben, diriliverdi. Biraz eksantrik, fakat tatlı ve iyi bir insandı müzik hocamız. Bizimle beraber o da güldü ve olay orada tadında bitti. Buna karşın başka bir muzipliğimiz az kalsın böyle ucuz atlatılamayacaktı.

Edebiyat hocamız, belki de mesleğe yeni başlamış, genç bir kızdı. Otorite sağlamak için sert, acımasız pozlara bürünüyor,

onu saymamızı bu yolla elde edeceğini ümit ediyordu. Eğer bizimle iyilikle ve arkadaşça yakınlaşma yoluna gitseydi, eminim ki amacına çok daha kolay ulaşacaktı, ancak o kendi fikrine göre daha doğru olan, fakat tipine ve karakterine yakışmayan zor yolu seçmiş ve bunun neticesinde antipatik olmayı ve sınıfı kendisine düşman etmeyi başarmıştı.

Baktık ki bu durumun değişeceği yok, ona bir ders vermeye karar verdik. Baş rolde tabii ki sınıfın soytarısı, yani ben!

Bugün kimler olduğunu hatırlamadığım iki arkadaşımla eczaneden *Jacotin* adlı bir haşerat ilacı aldık. Tarife göre tablet halinde olan bu haşerat ilacından bir veya ikisini bir kap içinde ısıtarak onların buharlaşmasını sağlıyor ve ilaçlanan yerin kapı ve pencereleri iki saat kadar kapatılınca her nev'i haşerat telef ediliyordu. Sınıfımız büyüklüğünde bir yer için iki tablet yeterliydi, ancak biz 10 tane kullandık.

İlk dersimizin edebiyat olduğu bir gün üç arkadaş erkenden sınıfa girdik. Pencereleri tamamen kapattıktan sonra esas planı tatbik etmeye koyulduk. Madeni bir *Vicks* öksürük tableti kapının içine 10 tane *Jacotin*'i koyduktan sonra küçük bir teneke kapağın içine ispirto dökerek ateş yaktık. Bulduğumuz iki küçük demir parçasını ateş yanan kapağın üstüne koyunca alevin hava almasını sağladık ve madeni kabı demirlerin üstüne oturttuk. Biraz sonra tabletler erimeye başladı, biz merakla üstünde duruyor neticeyi bekliyorduk. Tabletler tamamen eri-

di, ama hiçbir şey olmuyordu. Biraz daha yakından bakmak için daha da eğildik ve birdenbire kuvvetli bir "fışşş" sesinden sonra bütün sınıfı müthiş bir duman ve kesif bir koku kapladı. Eğer haşerat olsaydık o anda geberivermiştik. Telaş içinde, ellerimizi yakma pahasına bütün suç aletlerini toplayarak öksüre öksüre kapıyı bulabildik ve kendimizi zor dışarı attık. Her şeye rağmen arkamızdan kapıyı kapamayı unutmadık. Topladığımız suç aletlerinin bir kısmını tuvalete atıp diğerlerini dışarı savurduktan sonra sınıf kapısına önünde beklemeye başladık. Arada bir olan biteni bilmeyen arkadaşlar geliyor, onlar da her şeyden haberdar ediliyordu. Biraz sonra sevgili öğretmenimiz geliverince neden dışarıda bekleştiğimizi sordu. İçeriye girmenin imkânsız olduğunu söyleyince kapıyı açtı ve açmasıyla kapaması bir oldu. O birkaç saniye bile kesif kokunun ve dumanın koridora taşmasına sebep olmuştu. Bir an bile durmadan, gözleri belki dumandan, belki de üzüntüden yaşlı olarak gitti. Biraz sonra yanında aynı zamanda kısmımızın kayıt işleri ve öğrenci işleri müdürü olan Ermeni asıllı Hamarat Bey'le gelince gidişin şikâyet etmek için olduğunu anladık.

İnsanlara bile tesir edebilecek kadar kesif koku yüzünden on gün kadar kullanmadığımız sınıfa girmeyi Bay Hamarat da başaramayınca bizi başka bir sınıfa götürdüler. Orada ders değil, önce nasihat sonra ise tehdit faslı başladı. Sınıfımız en iyi talebelerin bir araya getirildiği A kısmıydı. Hamarat Bey bunu defalarca vurguladıktan sonra böyle bir hareketin bizim sınıfımız kadar güzide bir sınıf tarafından yapılmasına hayret etti-

ğini söyledi. Önce suçluların itiraf etmesini, bu olmayınca da dediğine göre bütün sınıfı utandıranların ihbar edilmesini istedi. Hiç kimse konuşmadı, çünkü artık olayın çok ciddi olarak kabul edildiği anlaşılmıştı. Onlar öğretmenin prestijini kurtarmak istiyor, biz ise yapılacak bir itirafın veya ihbarın okuldan atılmaya kadar gidebileceğini anladığımızdan kendimizi sukutumuzla korumaya çalışıyorduk. Diğer taraftan Allahtan basit bir arama yapmayı düşünmemişlerdi. Eğer hepimizi tek tek koklasalar yanına yaklaşılmayacak derecede pis kokan üç kişiyi bulmaları hiç de zor olmayacaktı. O koku sayısız banyoya rağmen üstümüzden zor ayrıldı.

Hamarat Bey o anda suçluları bulamayacağını anlayınca dersler bittiğinde hepimizi aynı sınıfta bekleyeceğini ve akşam 6'ya kadar orada kalacağımızı söyledi. Bu, suçlu veya suçlular bulunana kadar her gün devam edecekti.

Kararlaştırılan saatte hepimiz ordaydık. Hamarat Bey gelince yine nasihat ve ufak ufak tehditlere başladı. Okuduğumuz okulun bize balışettiği en büyük hak fikrimizi serbestçe söyleyebilmemizdi. Birkaç arkadaş bundan faydalanarak, suçluları bilmemelerine rağmen, olaya karşı olmadıklarını ve buna öğretmenimizin tavrının yol açtığını söylemekten çekinmediler. Az çok bütün sınıfın olayın arkasında olduğunu anlamasına rağmen Hamarat Bey yumuşamadı. Aynı stilde nasihat çekmeye devam ederek ertesi gün saat 6'da tekrar görüşmek üzere bizi serbest bıraktı. Randevumuza sadık kalarak dersler-

den sonra yine oradaydık. Yatılı talebeler için zaten bu büyük bir problem değildi, bu sefer hepimiz daha akıllı davranmış ertesi günün derslerini yanımıza almıştık. Ama bugün ne yazık ki işler sarpa sarmıştı!

Sınıf arkadaşlarımın arasında çok çalışkan Büyükadalı bir Ermeni vardı. Çok iyi bir talebeydi, ama aşırı derecedeki çalışkanlığı, tikleri ve bir takım tuhaf davranışları zaman zaman onu diğer arkadaşlarının şakalarına hedef yapıyordu. Bunların büyük bir kısmı eşek şakasıydı.

Sinirli hareketler yapmaya, bağırmaya ve bana yalvarmaya başladı. "Ne olur itiraf et, bizi serbest bıraksınlar, bu hapishaneye dayanamıyorum artık. İtiraf etmezsen ben söyleyeceğim."

Epey korkmuştum, her şey bitiyor muydu? Bu zor durumdan beni izci olan başka bir arkadaşım kurtardı. Cebinden büyük bir izci çakısı çıkararak açtı ve onu uyardı: "Eğer ağzını açarsan, vallahi de billahi de seni bu çakının üstüne oturturum!" O kadar korkmuştu ki gözleri fal taşı gibi açıldı, ama ses çıkarmadı. Diğer taraftan o gün cezamız son buldu. Ya netice alamayacaklarına kanat getirmişler ya da arkadaşlarımdan birinin babası devreye girmişti, bilemiyorum. Bütün bu olaydan olumlu bir durum ortaya çıkmıştı. Genç öğretmenimizin, herhalde kulağı bükülmüştü ki bize karşı tavrı yumuşamış, daha insancıl olmuştu. Buna karşılık o da kazançlı çıkmıştı, zira bu tavrı, aylarca sertlikle elde edemediği saygıya başka yoldan ulaşmasını sağlamıştı.

1960, 27 Mayıs ihtilalinden sonra Türkiye çok değişti. İçimde hâlâ 6-7 Eylül olaylarının acısını taşıdığım ve o hadiselerden DP hükümetini sorumlu bulduğum için bunu ilahi bir tecelli olarak kabul ettim. Başbakanın oğlu ile aynı soyadını taşıyan başka bir kabine mensubunun oğlu bir daha geri dönmemek üzere okuldan ayrıldılar. Yapılan mahkemelerden sonra Başbakan, Dışişleri Bakanı ve Maliye Bakanı idam edildiler. İçişleri Bakanı bütün bu macerayı yaşamadan, tevkif edildiği ilk günlerde, intihar (!) etmeye muvaffak olmuştu.

Okulu terk edip iş hayatına atıldıktan sonra okulla tek rabıtam çok sevdiğim edebiyat öğretmenim Bay Turan Çağlarca'ydı. Zaman zaman dükkânımıza uğruyor, okul ve arkadaşlarım hakkında haberler veriyordu. Uzun bir müddet sonra sınıf arkadaşlarımdan bazılarının iş hayatındaki başarılarını gazete sayfalarından iftihar ederek takip etmeye başladım. Atina'ya göçünce bütün bunları kaybettim.

Yıllar sonra çok sevdiğim sınıf arkadaslarımdan biri eşinin yazdığı bir eserin Yunanca tercümesini takdim etmek üzere Atina'ya geldi. Arnavutköylü olan bu arkadaşımla beraber, illaki müdürden makas almak isteyen takımımızın santrforu da gelmişti. Kitabın takdimi İstanbullu Arnavutköylülerin Atina'da kurduğu bir derneğin tavassutuyla yapılacaktı. Derneğin başkanı da aynı okuldan olduğundan beni de davet etme nezaketinde bulundu. Sayın Evin İlyasoğlu'nun *Teodora'nın Düşmanları* adlı eseri takdim edilirken ben kırk

yıl sonra kalecimiz Eyüp İlyasoğlu'nu ve santrforumuz Halûk Kaptanoğlu'nu tekrar görüyor Eyüp'ün sayesinde hayatımda beklenmeyen yeni bir sayfa açılıyordu. Beni bütün sınıf arkadaşlarımızın üye olduğu bir gruba dahil ederek, şu ana kadar devamlı olarak onlarla temas etmemi sağladı.

* * *

Köyde hayat, hele yaz günleri, ne kadar güzeldi. Her gün değişik bir olay, bir şaka, bir oyun, bir eğlence süregidiyordu. Günlerimiz futbolla, yiyip içmekle, kızların peşinden gitmekle geçiyor, arada sırada açıkhava kahvesinde bizden büyüklerin asırlarca yaşlı çınarların altında oynadıkları tavla veya kâğıt oyunlarını seyrediyorduk.

Bizden birkaç yaş büyük oldukları için her şeyi bildiklerini sanan birkaç ağabeyimiz devamlı nasihat eder, fikir verirlerdi. Aslında onların nasihate ihtiyacı vardı, ama hallerine düşmemek için söylediklerini ve yaptıklarını yapmamak yeterliydi. Hele bizden on yaş kadar büyük biri vardı ki hep çocuğu yaşta küçük kızları kovalardı. Bu zevkinden dolayı onunla dalga geçtiğimizde "Bir kız sandalyeye oturduğunda ayakları yere değiyorsa, artık büyümüştür!" derdi. Kız çocukları, söyledikleriyle bağrışırlar gülüşürler, ama yanma pek yanaşan olmazdı...

İskele Meydanının tam önündeki otobüs durağında bir gün dört arkadaş otobüs beklerken 30-40 adım uzaklıkta olan

kahveden bizden birini çağırdığını duyduk, çağrılan arkadaş yanına yaklaşınca ona "Yahu Apo şu zarı versene!" deyiverdi. Tavla oynarken düşürdüğü, birkaç adım öteye yuvarlanan zarı kalkıp almaya üşenmiş, otobüs durağından arkadaşımızı çağırmıştı. Tabii zar yerine usturuplu bir küfür aldığını söylememe gerek yoktur sanırım.

Bu arkadaşımız köye oldukça geç gelmesine rağmen bizimle yaşıt olduğundan "Üç As"a katılmış, kareyi tamamlamıştı. Yıllar sonra bu kare, hepimizin tek tek Atina'ya göçüyle dağılmıştı. O kareden bugün sadece biri hâlâ İstanbul'da yaşıyor, kareye son katılan ise bu hayatı terk edenlerin ilki oldu.

Hayatımızın her anını dopdolu geçiriyor, farkında olmaksızın en güzel günlerimizi yaşıyorduk. Dördüncü arkadaşımız bir hendeğe düşerek bisikletimi paramparça ettiğinde bile üzüleceğime, diğerleriyle beraber katıla katıla gülmüştüm. Bir akşam başına geleni anlatırken gülmekten kasıklarımıza ağrı girmişti:

Kuzguncuk'tan yürüyerek Çengelköy'e geliyordu, o zamanlar vasıta ve yayalara açık olan Beylerbeyi Sarayının altındaki tünelden geçmiş Beylerbeyi Spor Kulübünün lokaline yaklaşıyordu. Etraf ıssız ve karanlık çökmek üzereydi. Nedense nefsi uyandığından mastürbasyon yapmak istedi ve kalınca bir ağacın arkasına saklanarak işe koyuldu. Bir ara yandaki yoldan bir otobüsün geldiğini duydu, ama ışıkları sönük olarak geldiği

ve o da ağacın arkasında göremeyecekleri kadar saklı olduğu için işine hiç durmadan devam etti, zaten zevkin doruğuna ulaşması yakındı. Ağaca varmasına birkaç metre kala otobüsün ışıkları birdenbire ortalığı aydınlattı. Zirveye yaklaşmış olması farkında olmadan herhalde yerini değiştirmişti ki birdenbire birçok ağızdan çıkan "Yuh!" sesleri yüzünden çareyi ters istikamete kaçmakta buldu.

* * *

Her küçük veya büyük açıklık bizim için bir futbol sahasıydı. Mahallemizin evleri arasında kalmış, yaklaşık 20 metre uzunluğunda ve 7-8 metre genişliğinde bir boş arsa hemen hemen her gün bizi misafir ediyordu. Bir tarafı muhtelif zerzevattan başka bir de çiçek serasını barındıran bir bahçeye, diğer tarafı ise mahalle yollarının birine bakıyordu. Kale arkalarında her iki tarafta da birer ev vardı. Bunlardan biri bir arkadaşımızın dedesi olan bir Türke, diğeri ise bir Ruma aitti. Türk evinin küçük bir de bahçesi vardı. Kale sınırlarını tespit eden taşları bahçeden biraz uzağa koyduğumuz için o taraf bize pek problem yaratmıyordu, ama ne oluyorsa öbür eve oluyordu. Alt katının tek penceresi demir parmaklıkla örülü olduğundan orası paçayı kurtarıyordu, ama sahamıza bakan ikinci katın penceresi o kadar kolay kurtulamıyordu. Zaman zaman ikinci kat penceresinin camına gelen her şut, genellikle ince olan pencere camını paramparça ediyordu. Aramızda para toplayarak camı tekrar yerine takıyorduk, ama bu para her zaman

kolay toplanamıyordu. Paramızın kıt olduğu bir gün cam kırılınca camcıda bulduğumuz en ince ve en ucuz camı almış, köy çarşısından mahallemize gelene kadar camı taşırken rüzgârın her esişinde kırılmaması için durmaya ve onu vücutlarımızla korumaya çalışmıştık. Birkaç gün sonra o da kırılınca daha kalınını alabildik.

Yukarı mahallede orta yaşlı, çocuksuz bir çift otururdu. Ufak bir ahşap evde otururlar, biraz yüksek sesle konuştuklarında gelen geçen herkes bütün konuşmalarını duyabilirdi. Bazen evlerinin arkasına geçer, hava alması için daima açık olan tuvaletin penceresinden bütün konuşmalarına kulak misafiri olurduk.

Mutat ziyaretimizi yaptığımız bir gece değişik konuşmalar duyduk. Çift aşk yapıyordu. Ağızlarından çıkan bütün aşk kelimelerini, inlemeleri sık nefes almaları duyuyor ses çıkarmıyorduk. Bir ara kadının erkeğe şöyle dediğini duyduk: "Daha isterim, ne olur biraz daha derine isterim!"

Erkekten "Başka kalmadı, hepsi bu, fazlasını nerde bulayım?" cevabı gelince kendimizi tutamayıp makaraları koyuverdik. Koyuvermemizle kaçmamız bir oldu.

Bütün bu olaylarda ilkokul öğretmeni Hulûsi Bey'in oğlu eksik olmuyordu. Kendisine *Legamenos,* yani en yakın anlamıyla "öteki" lakabını takmıştı. Tabii ki bu lakabı ciddi olarak hiçbirimiz onun için kullanmadık. Buna mukabil ben de onun

ağzından, şaka için bile olsa "gâvur" kelimesini hiç duymadım. Bizim "Üçlü," bir üstümüzdeki ev sahibimiz Vasil Usta'ya gece karanlığında tatlı bir şaka yaptığında o da oradaydı.

Karanlık, mehtapsız, fakat yıldızlı bir yaz gecesi, yol üstündeki odamın köşe penceresinden sokağa bakarken üç arkadaştan ikisinin evimizin yanındaki bahçe kapsıından içeri girdiğini gördüm. Üçüncüsü biraz ilerde erketecilik yapıyordu. Mahallemizdeki hiçbir evin, hiçbir kapının özel bir korunması yoktu. Anahtarımız mahalledeki bütün evlerin kapılarını açabiliyordu. Hele bahçe kapılarını açmak daha da kolaydı. Bir büyüğümüzün dediği gibi "Anahtar dost için"di, "düşmanı hiçbir anahtar durduramaz"dı. Zaten o günlerde köyde pek hırsızlık olayı olmuyordu. En son yakalanan ve her girdiği evde salonun ortasına büyük abdestini yaparak imza atan "Çengelköy Canavarı (!) Koço" yakalandıktan sonra köyde hırsızlık bitmişti. Pencerede beni görünce elleriyle sus işareti yaptılar; benim zaten ses çıkaracağım yoktu, bu işin altından ne çıkacağını merakla beklemeye başladım. Biraz sonra dışarı çıktıklarında arkalarında bahçıvanın eşeğini ipinden çektiklerini gördüm. Evin giriş kapısına doğru yürüyünce ben de diğer pencereden olacakları takip etmeye başladım. Eşeğin boynundan sarkan ipin ucunu çok kısa olarak kapının tokmağına bağladıktan sonra kapının diğer yüzündeki tokmağı şiddetle kaldırıp indirdiler. Gecenin sessizliğini yırtan bu gürültüye az sonra "Kim o!" diyen ev sahibimizin sesi cevap verdi. Cevap vermeden tokmağı tekrar kaldırıp indirdiler ve kapının arkasındaki sürme-

nin çekilmeye başladığını anladıkları anda yolun altına doğru kaçmaya başladılar. Bahçıvan kapıyı açıp içeri doğru çekince bağlı olduğu ipin kısalığı yüzünden eşekle neredeyse öpüştü. İlk önce irkildi, az kalsın sırt üstü yere düşüyordu, sonra ise kapıya çıkarak uzaklaşan ayak seslerinin istikametine doğru baktı. Evin 50-60 metre kadar ilerisinde bir yol ışığı vardı, muzip üçlüyü oradan geçerken gördü ve tanıdı.

"Gördüm sizi, tanıdım bre!" dedi o tatlı Arnavut şivesiyle. Yakalandıklarını anlamışlardı, ortaya çıktılar, ama onlardan biri "Vasil Usta seni sevdiğimiz için yaptık!" deyince, "Beni daha az sevin de, böyle boklar yemeyin" diye cevap verdi. Vasil Usta'nın hayatında küfür ettiğini veya sinirlendiğini hiç görmedim, tabii ki bu olay da tatlı bir şaka olarak gelip geçmişti.

Bahsettiğim üçlüden birinin ağabeyinin oldukça besili alet edevata sahip olduğu söylenirdi. Bu niteliğinden faydalanarak malum yoldan onu besleyen bir dost edinmişti. İstediği zaman gidiyor, harçlığını alıyordu. Ancak bu paraları tek başına yemeyi sevmiyordu. Ne zaman paralansa o anda önüne kim çıkarsa beraberine alır, yenilir içilir, herkesin parasını o çekerdi. Meşhur caddenin Taksim'e bakan tarafında son model özel ve kiralık otolar vardı. Bunların arasında en sevdigimiz 56 veya 57 model kuyruklu, kırmızı bir *Chevrolet Impala*'ydı. Arabaya o zamanın parasına göre oldukça büyük bir miktar olan 50 TL veriyor, 45 devirli pikabın çaldığı en son çıkan Rumca şarkılar eşliğinde Boğaz turu atıyorduk.

Aramızdaki bizden büyüklerden biri Arnavutköylü bir kıza âşıktı. İlk olarak onu bir düğünde görmüş, o zamandan beri aşkından deli divaneye dönmüştü. O günler için bir lüks olan telefonunun numarasını müşterek bir dosttan bulunca, ikide bir ona telefon etmeye başlamıştı. Kız ona hiç cesaret vermediği halde o bu tavrını sadece naz olarak kabul ediyor, günün birinde hayatlarını birleştireceklerine samimi olarak inanıyordu. Bir gün arabayla mahallesinden geçtik. Yazdı, evlerinin yakınındaki bir meydanlıkta çocuklar oyun oynuyordu. Hayallerinin kadınının kapısının eşiğinde oturduğunu uzaktan görünce eridi, biz de ona iyilik yapmak için oynayan çocuklardan birini kızı çağırmaya gönderdik. Çocuk yanına gidip arabayı gösterince, biraz meraktan biraz da arabanın güzelliğinden ve mahallenin her tarafına yayılan Rumca şarkılardan etkilenerek yanımıza doğru gelmeye başladı. Arıcak biraz daha yaklaşıp tanıdık simayı görünce tiksintiyle yüzünü buruşturarak geri döndü. Bu bile arkadaşımızı uyandırmamıştı, ona göre kız bizleri kalabalık gördüğü için utanmıştı, her şey o kadar basitti.

Bu 'hastalığı' onu bir çok kez zor duruma düşürmesine rağmen rüyasını hakikate çevirmeye çalışmaktan hiç vazgeçmedi.

Bütün kusurları bir yana aynı zamanda tembeldi. Biz okula gidenler tembelliğimizi öğrenci olmakla örtebiliyorduk, ama onun böyle bir mazereti yoktu. Bütün gününü İskele Meydanındaki açıkhava kahvesinde geçiriyor, parası olduğunda tavla veya başka oyunlar oynuyor, olmadığı zaman ise seyirci

olmakla yetiniyordu. Her acıktığında, ki bu günde 4-5 sefer oluyordu, kahveden yürüyerek 15 dakikalık mesafede olan evine gidiyor, atıştırdıktan sonra geri dönüyordu. Hiçbir zaman dışarıdan yemek için bir şey satın aldığını görmemiştik. Bir simit bile!

İyi günlerinden, yani paralı olduğu günlerden birinde, başka bir arkadaşımızla tavlaya oturdu. Zar tutabildiğini, yani istediği zarın hiç olmazsa birini daima atabileceğini sanıyordu. Eline zarları aldığında iki zarı birbirinin üstüne koymaya çalışırdı. Eğer zarları atarken iki zar birlikte düşerek üstteki zar alttakinin yuvarlanmasına engel olup onu tavlaya çakabilirse istediği oluyordu. Ancak 10 atışının dokuzunda bunu beceremiyordu. Diğer taraftan elindeki zarları istenen şekle koymaya çalışırken oyuna hiç dikkat etmiyor, rakibi yalan yanlış da oynasa farkına varmıyordu. O gün zarları dizmeye çalışırken rakibi doğru olarak 4-2 oynamasına rağmen 4-3 attığını iddia ederek su koyuverdi. İş açmaza girince yanlarında oyunu seyreden, biraz gerzek bir arkadaşa sormayı denedi. "Lan Koço! Ne attı?" O doğruyu, yani arkadaşımızın beğenmediği cevap olan 4-2'yi söyleyince yüzünü döndü, "Sen de p . ştsun!" deyiverdi. Atılan zarı mecburen kabul etti, 4-2 oynandı, arkadaşımız kendi zarını attı ve oynadı. Rakibi zarı tekrar atarken yanındaki Koço "Ulan sen bana nasıl p . şt dersin?" diyerek bütün gücüyle sol gözüne bir yumruk indirerek onu sandalyeden yere uzattı. Yumruğu atmadan evvel hiç olmazsa bir dakika ona yapılan hakaretin ne olduğunu anlamaya çalışmış, sonunda yumruğu

atmaya karar vermişti. Yumruğu yiyen tek kelime söyleyemeden o sersemlikle evine gitti 15-20 gün kadar gözü mosmordu. Babası şikâyetçi olmak istemiş, ama onu caydırmışlardı; zaten yumruğu atan da bir müddet ortalıktan kaybolmuştu.

Köyümüzün Rum İlkokuluna eskiyen sıraların yerine yenilerinin yapılması gerekiyordu. Arkadaşımızın esas mesleği marangozluk olduğundan, kilise ve okul idare heyeti bu işi ona teklif etti. Hem kaliteli bir işçi olduğu hem de ona yardım etmek için bu teklifi yapmışlardı.

İtiraz etmeden hemen malzemeyi aldı ve bir an bile aksatmadan canla başla çalışmaya başladı. Bir ay kadar sonra iş bittiğinde o günler için hatırı sayılır bir para alarak bankada bir hesap açtı. O para bitene kadar hemen hemen her gün bankadan ufak ufak para çekiyordu, eminim ki veznedar usanmıştı.

Yeni elbise yaptırmaya karar verdi. Arkadaşlarımızdan biri usta bir gömlek imalatçısıydı. Gömlek ve pantolonun kumaşını satın alırken bütün yakın arkadaşlarını da beraberinde taşıdı, her kafadan bir ses çıktıktan sonra gömlek için cam göbeği, pantolon için ise bej renkte karar kıldılar.

Gömlek uzun kolluydu, ön taraftaki sağ ve sol ceplerden başka her iki koluna sigara ve çakmağın konulabileceği birer cep daha dikilmişti, provaları yapılırken 8-10 kişiyi beraberinde sürüklerdi. Biz gülmek için gider, ama o gülünç olduğunu hiç anlamazdı.

Pantolon işi gömlek gibi maceralıydı. Pantolonu iyi bir pantoloncu olan Türk arkadaşımız dikiyordu. Her provaya toplu olarak katılıyor, doğru yanlış, öylesine fikir yürütüyorduk. Bu işler bitince Beyoğlu Sirano Mağazasından bir çift bej ayakkabı, iki çift de kahverengi çorap almıştı. Yeni iç çamaşırı alıp almadığını hatırlamıyorum. Uzunca bir müddet sonra başka birine başından geçmiş bir olayı anlatırken cam göbeği gömleğinden bahsederken dayanamayıp "Meşhur gömlek mi?" diye sorunca dalga geçtiğimi anladı ve "Dikkat et, bu günlerde kalbini fena kıracağım!" deyiverdi. Ne olur ne olmaz, bunun da aklına sonradan vurmak gelebilir diye düşünerek biraz açıldım, ama devam etmedi.

* * *

O dönem azınlıklar ve köyümüz için güzel bir dönemdi, iskeleye yakın yalılar arasındaki eski bir sahil sinemasını gazinoya çevirmişler, hafta sonu akşamlarında sarkılı çalgılı eğlenceler yapılıyordu. İstanbul'un tanınmış Rum şantözlerinden Pola Morelli'nin geldiği akşamlar yalnız köyümüzden değil, başka semtlerden de gelirlerdi. Bir cumartesi akşamı büyük bir grup yaparak eğlenmeye karar verdik. Gazino tam 12 de kapandığı için müzik saat 9 sularında başlıyordu. Gece çok güzel başlamış her şey tıkırında gidiyordu, ama birdenbire ortam gerildi. Grupta bulunan ve aynı erkeğe âşık olan iki orta yaşlı *gay* biraz da içkinin tesiriyle birbirlerine karşı seslerini yükselttiler Bütün kuvvetleriyle çığlık atarken hepimiz kasıklarımızı tuta

tuta gülüyorduk. Ancak birinin eli bir şarap bardağına çarpıp içindeki kırmızı şarabın tamamı arkadaşımızın gözünden iyi baktığı pantolonuna dökülünce herkes birdenbire sustu. Bundan sonrasını onun ağzından dinleyelim.

"Şarap pantolonumun üstüne dökülünce dünyanın başıma yıkıldığını sandım. Vurma hakkı şimdi bana geçmişti, ama kime vurayım? Hiçbir şey söylemeden evin yolunu aldım. Eğer orada kalsaydım elimden mutlaka cinayet çıkacaktı. O p . ştların ikisini de oracıkta temizleyecektim."

Arkadaşımız çok şanslıydı, evine giderken tanıdık bir hanıma rastladı. Selam vermeden geçmesine rağmen, kadın halini görüp ısrar etti ve daha taze olan şarabın leke bırakmaması için ne yapması gerektiğini anlattı. Hakikaten talimatı uygulayan arkadaşımız ertesi günü kahveye geldiğinde pantolonda en ufak bir iz bile kalmamıştı.

* * *

O yaz maceralarla doluydu, daha başkaları da gelecekti.

Bankasından yine para çektiği bir gün bana karşıya, 'sevgili'sinin köyüne gitmemizi teklif etti. Yapacak daha önemli bir işim yoktu, sıkılıyordum, böylece kabul ettim. Biraz sonra gelen vapura binerek 10 dakikada Arnavutköyü'ne vardık. Kızın mahallesine doğru bir tur atmamızı teklif etti, yine reddetmedim, beş dakikalık bir yürüyüşten sonra evinin çok

yakınındaydık. Hiç kimseyi göremeden evin önünden geçerek dönüş yolunu alırken arkamızdan bir kadının bize galiz küfürlerle hitap ettiğini duyduk. Dönüp bakınca sevgilisinin evinin kapısının açılmış olduğunu ve kapı eşiğine çıkmış olan bir kadının küfür ve hareketlerle bize sataştığını gördük. Aşkını hiçbir zaman uzaktan tanıyabilecek kadar iyi görmemiştim, onun için, "Seninki bu mu? Cidden tebrik ederim" dedim. "Bu ablası, benimki iyi kız" diye cevap verdi. Bu arada görmediğimiz birileri onu zorla içeri çekmişlerdi, ama bir erkeğin bile böyle aleni savuramayacağı galiz küfürler evin içinden bütün mahalleye yayılıyordu.

Dayanamayarak geri döndüm. Kapıyı çalıp iki adım kadar geri çekildikten sonra bekledim. Kapı açıldı, ürkek fakat nazik bir genç kız bana ne istediğimi sordu. Bu kadar küfrü gerektirecek bir suç işlemediğimizi hiç kimseyi rahatsız etmeden sadece o mahalleden geçtiğimizi anlatmaya çalıştım. Daha sözümü bitiremeden, arkadaşımın sevdiği kız olduğunu anladığım kızın ardından başka bir kadın bana hücum etmeye kalkıştı. Küfür lağımı yine açılmıştı. Anlaşmanın imkânsızlığını gördüğümden ısrar etmeden yolun alt kısmına "damadın" beni beklediği yere kadar yürüdüm ve beraberce bizi karşıya, köyümüze götürecek vapura binmek için vapur iskelesine gittik. Şansımıza vapur biraz evvel gitmiş, öbürü iki saat sonra gelecekti, vapuru beklerken iskelenin tam yanındaki gazinoda yemek yemeye karar verdik. "Damat" rakı içmek istedi, ama olacaklar sanki içime doğmuştu bira içmeyi teklif ettim. İki şişe biradan

ben sadece bir bardak içebildim, gerisini damat bey yuvarladı. Yemeğimizi bitirdiğimizde vapura daha yarım saat vardı, iskelede bekleyeceğimize iskelenin önündeki yoldan Bebek istikametine doğru yürüdük, akıntı burnundaki çayhanenin deniz kenarındaki masalarının birinin başına oturarak ısmarladığımız çayları içmeye başladık. Çay ocağı Arnavutköy'den Bebek'e giden yolun üstünde solda, karakolun hemen bitişiğindeydi.

Daha çayımızdan ikinci yudumu alamadan kulaklarımızda "Sen benim evimde çocuklarımı nasıl rahatsız edersin?" diyen bir ses yankılandı ve damadın yüzünde onu az kalsın denize düşürecek kadar kuvvetli bir yumruk patladı. Daha ne olduğunu anlamadan iki polis ile iki bekçi bizi kollarımızdan tutarak karşıdaki karakola ve bilâhire amirin odasına adeta sürüklediler. Amir *boksör*'e bir bakış attı, "Bu" cevabını alınca, "Atın şunu nezarete" deyiverdi. Bizlerle beraber gelen polislerden biri büyük odanın bir köşesindeki kapıyı açınca damadı kapının ardındaki ışıksız yere ittiler. Beni, hiçbir şey demeden kenarda bir sandalyeye oturttular. Epey vakit geçtikten sonra, bütün bu olayların yaratıcısı, arkadaşımın aşkı geldi. O gelince damadı da deliğinden çıkardılar ve kız onun önünde ifade vermeye başladı. Bütün olayları, başlangıcından beri, hiç yalan söylemeden tek tek anlattı, kendisine yapılan sataşmanın sadece sözlü olduğunu belirtti. Amirin, beni göstererek "Bunu tanıyor musun?" sorusuna "Hayır, ilk defa görüyorum" diye cevap verdi. Kız ifadesini verirken bir polis memuru bir daktilo

makinasıyla ifadeyi zapta geçiriyordu. İfade bitince amir kıza şikâyetçi olup olmadığını sorunca kız cevap veremedi, durakladı ve dışarıdan babasını çağırdı. Baba orta boylu, tıknaz, her kolu benim baldırım kadar olan orta yaşlı biriydi. Arkadaşımın yediği yumruğun şiddetini şimdi daha iyi anlıyordum. Baba kız aralarında biraz konuştuktan sonra, bir daha rahatsız edilmemek şartıyla davacı olmayacaklarını söylediler. Damat bey bu şartı kabul ettiğini söyleyince zabıt her ikisi tarafından imzalandı ve olay bitti. Baba kız teşekkür ederek ayrıldıktan sonra karakol amiri arkadaşıma nasihat vermeye başladı. "Şansın varmış ki iyi adamlara rastladın, bak şikâyetçi bile olmadılar" deyince arkadaşım patladı. "Efendim, asıl ben onlardan şikâyetçiyim, durup dururken bana yumruk attı" deyince amirden okkalı bir Osmanlı tokadı yedi. "Ulan utanmaz, hem aileleri rahatsız edersin hem de şikâyetçiyim dersin!" Bundan sonra yapılacak herhangi bir sataşmanın bugünkü olayları da kapsayacağını hatırlattıktan sonra bana dönerek "Bu senin neyin oluyor?" diye sordu. "Arkadaşım!" diye cevap verince ardından cevaplayamadığım ikinci bir soru geldi: "Sen kendine başka arkadaş bulamadın mı?"

O büroda bir müddet daha kaldık, amir gitti yerine babacan bir polis memuru geldi. O da nasihatlere başladı ve sonunda "Kim bilir oğlum? Belki de kısmette birleşmeniz vardır" deyince damat bundan cesaret alarak, "Benden niçin şikâyetçi olmadıklarını anlamadınız mı? Size kısa zamanda nikâh şekeri getireceğim" diye söz verdi.

Dışarı çıktığımızda suratı bir karıştı. "Sana çok kızgınım. Kendine başka arkadaş bulamadın mı diye sorunca, ben arkadaşlarımı seçmesini bilirim diyecektin" diye çıkıştı:

"Ne diyorsun sen? Senin yediğin yetmiyormuş gibi bir de ben mi dayak yeseydim?"

Onları bir daha rahatsız etmeyeceğine dair söz vermesine ve bunu imzalamasına rağmen akıllanmadı; Arnavutköy'ü ziyaret etmeye devam etti. Tabii şimdi eskiden olduğu gibi mahallesinde serbestçe gezinmiyor, onun teneffüs ettiği havanın yakınında bulunmak ona yetiyordu. Tabii ki ben ona bir daha refakat etmeye cesaret edemedim.

Parası olanın arkadaş bulması zor olmadığı için yalnız gitmiyor, her zaman bir refakatçı buluyordu. Bir gün köylümüz bir Türke, karşı köyün meşhur bir lokantasına gitmeyi teklif etti. Bu Türk ondan oldukça büyük, sözünün eri, tam manasıyla bir delikanlıydı, Çengelköy Karakolu'nun önünde balık satardı. Kabul edince vapurla karşıya geçerek meşhur *Kaplan'ın Tavernası*'na gittiler, masayı donatarak içmeye başladılar. Rakı masasındaki konu arkadaşımızın büyük aşkından başka bir şey değildi. Gece ilerledi rakı havayı değiştirince yan masayla sözde bir sataşma yüzünden kavga etmeye başladılar. Rakı arkadaşı her zaman yanında taşıdığı saldırmaya el atınca etraf karıştı ve biraz sonra polislerle doldu. Saldırmanın sahibi onu son anda masanın altına saplayarak saklamaya muvaffak olmuştu.

O hengâme içinde damat tavernadan kaçmaya muvaffak oldu, bir taksiye binerek önce Beşiktaş'a oradan da motorla Üsküdar'a geçti. Üsküdar'da dolmuşun içinde, dolup kalkmasını beklerken devam eden sarhoşluğu yüzünden dolmuşu hareket ettirmeye teşebbüs etti. Gaza biraz fazla basınca araba öndeki arabanın arkasına şiddetle vurdu ve taksi şoförlerinden bir araba dayak yedikten sonra kendisini İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün nezarethanesinde buldu. Nezarethanede onu bir sürpriz daha bekliyordu. Beraber içtikleri delikanlı da tutuklanmıştı. Onu bırakıp gittiği için ateş püskürüyor, çıktıklarında hesabını göreceğini söylüyordu.

Ertesi gün babası onu kurtarmak için kesenin ağzını iyice açmaya mecbur oldu. Hasara uğrayan arabaların zararını fazlasıyla tazmin ederek şoförlerin davacı olmamalarını sağlayınca oğlu mevcutlu ve elleri bağlı olarak Çengelköy Karakolu'na getirildi; bu rezilliğe mâni olamamıştı. Mahalli polis karakolu engelini de aştıktan sonra onu alıp eve götürmüştü. Evde o yaşında bile küçüklüğünde uyguladığını bildiğim *'bel kayışıyla eğitim metodu'* nu tekrar hatırlatmış mıydı bilemiyorum. Ancak birkaç gün sonra şoförlerden yediği dayağın izlerini yüzünde daha taptaze taşırken, tavernadaki olayın sevdiği kızın akrabası olan taverna sahibi tarafından tertip edildiğini söylüyordu. Bir gün için meşhur olmaktan kurtulamadı, önemli bir haber yokluğundan marifetleri –adıyla, soyadıyla– bütün akşam gazetelerine geçmişti. Tek şansı soyadının yanlış yazılmasıydı.

Geçen birkaç gün delikanlının kızgınlığını da yumuşatmış, bütün olayın aşkının ve sarhoşluğun tesiriyle meydana geldiğine kani olarak onu affetmişti.

* * *

Mangal gibi yüreği olan bu delikanlı –daha önce de andığım gibi– seyyar balıkçıydı. Balıklarını Çengelköy Karakolu'nun önündeki bir çeşmenin yanı başında, canlı canlı satardı. Müşterilerine karşı çok nazik davranır, hiçbir kadına kem gözle bakmayan, namuslu ve her zaman en taze balıkları makul fiyatlarla satan bir esnaftı. Bu huyları yüzünden herkes tarafından tercih edilir, çok para kazanırdı. Kazandığı parayı her akşam barlarda pavyonlarda yer, gününü gün ederdi. Bir akşam gittiği bir barda etrafı kızlar tarafından çevrilince onlara,

"Paraları böyle harcadığıma bakmayın! Ne kaçakçı ne fabrikatör ne de mal mülk sahibi bir mirasyediyim. Namusumla para kazanan bir seyyar balıkçıyım sadece!" dediğini o gün onunla beraber olanlar anlatmıştı.

Bir gün bir müşterisiyle kavga etti. Münakaşayı başından beri takip edenler haklı olduğunu söylüyordu. Olay büyümeden ve tezgâhtaki keskin bıçaklara el atılmadan yetişen polisler ikisini de içeri aldılar. Karakolun önünde olayı başından beri takip edenlerden başka oradan geçerken takılan bir sürü insan toplanmış neticeyi bekliyorduk. Onbeş dakika kadar sonra,

yüzünde memnun bir ifadeyle müşteri dışarı çıktı. Beş dakika kadar sonra da yanlış hatırlamıyorsam Hürriyet gazetesinde çıkan *Canbaba* tipini andırdığı için bu lakabı taşıyan balıkçımız da çıktı.

"Canbaba, ne oldu?" sorusuna arkasında duran polis ve bekçilere aldırmadan yüksek sesle, yıllarca unutamadığım şu cevabı verdi:

"A . . na koyayım, ben de bir karakol açacağım!"

O zamanın bazı karakollarının olaylara bakış açısını gösteren başka bir olay da çok saydığım ve sözüne güvendiğim bir büyüğümün başından geçmişti.

Büyük bir grup halinde İstanbul Boğazının Avrupa yakasındaki bir lokantaya akşam sefasına gitmişlerdi. İçkiyi biraz fazla kaçırınca aralarında kavga çıkmış, masalar devrilmiş, gelen polis hepsini toplayarak en yakın karakola götürmüştü. Gelen lokanta sahibi hesabı ve hasarı ödedikleri takdirde davacı olmayacağını söyleyince aralarında para toplayarak o beladan kurtulmayı başardılar. Ancak iş bununla bitmiyordu. Emniyet Müdürlüğüne sevk edileceklerdi. Usulüyle sorunca bu beladan da yine aralarında para toplayarak kurtulabileceklerini anladılar. Ancak hesabı ödeyince ceplerde pek para kalmamıştı. Zar zor 75 TL toplayabildiler, yalvara yakara o 75 lirayla hürriyetlerini kazanmaya muvaffak oldular. Serbest bırakılmadan evvel

onlarla ilgilenen amir bir sürü nasihat çektikten sonra sözünü şöyle bitirdi: "Bunu da söyleyeyim, bir daha böyle ucuz karakol bulamazsınız!"

Son evim karakola bitişikti. Birçok akşam falakaya yatırılan suçlu veya suçsuzların haykırmalarını, yalvarmalarını, ağlamalarını duyardık. Sabah olunca ya bir yolunu bulup serbest bırakılır ya da filmin devamı için İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne sevk edilirlerdi.

Bir gece, yerel polis, bir ihbarı değerlendirerek köydeki askeri okulun biraz ilerisinde kaçak sigara dolu ufak bir kamyon ele geçirdi. Şoför aracını bırakıp kaçınca veya kaçmasına göz yumulunca, kamyon evimin bitişiğindeki karakolun önüne getirildi. Sabaha kadar o kamyondan yarı, belki de daha aşağı fiyata karton karton sigara satıldı. Altımızdaki katta oturan ev sahibimizin oğlu gidip geliyor, her gelişinde birkaç karton getiriyordu. O müşterilerden sadece biriydi. Ben iki sebepten dolayı bir tek paket bile almadım: birincisi sigara içmemem, ikincisi ise duyulduğu takdirde en kolay şey evime girerek arama yapmalarından korkmamdı.

Kamyon ertesi günü Emniyet Müdürlüğüne sevk edildiğinde yükü oldukça hafiflemişti. Belki de orada da dağıtım devam edecekti. Nasıl olsa yükün miktarını beyan ederek onun kendisine ait olduğunu söyleyecek kimse yoktu ortalarda. Civar köylerden birinde oturan kamyonun sahibi akşam erken-

den kapısının önüne bıraktığı aracını sabah yerinde bulamadığını mahalli karakola şikâyet etmişti.

* * *

O yılların partileri de unutulmayan hatıralarımdandır. Fırsat buldukça bir evde toplanır, erkekli kızlı eğlenirdik. En sevdiğimiz içki, biraz da ucuzluğundan dolayı, Tekel vermutuydu, zaten o günlerde içki çeşidi bulmak pek de kolay değildi. Diğer kullanılan içkiler rakı, votka ve biraydı; ama rakı partilere pek yakışmazdı. Genellikle kız kıtlığı vardı, ama işi grubumuzdaki iki kız kardeşe aktarınca bu eksiklik de kolayca gideriliyordu.

Köyümüze o zamanlar genç gözükmeye çalışan ve geniş gruba girmeyi başaran orta yaşlı biri geldi. Kısa bir müddet sonra bizden büyük birkaç kişiye sulanmaya başlayınca asıl niyeti anlaşıldı, zaten fazla vakit geçmeden kendisine bizim büyüğümüz olan işsiz bir genci eş olarak buldu. O zamanlar Türkiye'de *binici*'nin homoseksüel olmadığı kanaati vardı. Hâlâ da öyledir sanırım.

Bir gün bir parti esnasında her zamanki eşinin orada olmadığı bir anda, çok ciddi, efendi, o taraklarda bezi olmayan bir büyüğümüzü ikna ederek onunla beraber tuvalete girdi. Daha iş bitmeden her zamanki aygırı geldi, durumu anlayınca tuvaletin kapısına dayanarak, "Aman kapıyı çabuk aç üstüme yapacağım!" diye bağırmaya başladı. Tuvaletten, zevkten değiş-

miş bir sesle şu cevap geldi: "Dur bre paşam! Çocuk kusuyor!"

Kusan çocuğun adı neydi acaba?

* * *

Mahallemizde, evimizin biraz ötesinde benden çok daha büyük çocukları olan Arnavut bir aile yasardı. Genç kızlığını oldukça aşmış olan kıza görücü usulüyle evlenme teklif edilince, damat ile ailesinin kızı istemeye gelecekleri akşam verilecek ziyafette, iyi bir aşçı olan annemin yardımını istediler. Annem kabul ederek kollarını sıvayıp mutfağa girdi ve kimsenin yardımı olmaksızın bütün yemekleri hazırladı. Biz de ailece şölene davetli olduğumuzdan, işini bitirip her şeyi hazırlayınca yıkanmak ve giyinmek için eve geldi. O an kapı çalındı, kapıda gelin hanımın erkek kardeşi vardı. Gece için giyecek bir şeyi olmadığını, annemden mümkünse babamın kostümlerinden birini ödünç olarak vermesini istedi. Annem onu da yaparak babamın topu topu iki kostümünden iyi olanını ona verdi. Akşam babam gelip de onu giymek isteyince, son anda lekeli olduğunu gördüğünü söyleyerek onu atlattı. Babam ikna olarak annemin dediğini giydi, ama eğlence esnasında annemin yanına giderek, "Hanım karşımda dans eden kostüm benimkine çok benziyor" deyince annem inkâr etti. Ertesi günü hakikati söylemeye mecbur olmuştu, ama olan olmuş, kostüm yalnız lekelenmekle kalmamış, pantolonun paçasında kocaman bir sigara yanığı deliği açılmıştı.

Bütün aile bambaşka bir âlemdi. Büyük ağabeyleri tembel, pis, dolandırıcı, içkici ve devamlı olarak herkesten ödünç para isteyen bir tipti. Ağzından çıkanların hemen hemen hepsi yalandı. "Allah birdir!" dediğinde, inananlar bile o söylediği için tereddüte düşerlerdi.

Babam ona bir gün Tahtakale'de her zaman gittiği bir berberde rastlamıştı. Selamlaştıktan sonra elindeki bir şişeden herkese şahane bir vişne likörü tattırdı. Babam hariç orada bulunan herkesten sipariş aldı, zira likör kalitesine göre çok ucuzdu.

Bir müddet sonra babam berbere tekrar gidince berber ona likörcü ustanın adresini bilip bilmediğini sordu. Getirdiği kapalı şişelerin içinden sadece boyalı su çıkmıştı. Babam onu uzaktan tanıdığını, yerini yurdunu bilmediğini söyledi.

Bir kaç yıl sonra akşam vapurdan çıkarken yanıma yaklaşarak, "İki gündür açım, ne olur bana iki buçuk lira ver de karnımı doyurayım" diye yalvardı. Onu çok iyi tanımama rağmen dayanamayıp istediği parayı verdim. Sokakta oyalanmayıp yemek yemek üzere yüz adımdan daha az mesafedeki evime devam ettim, ancak yemek henüz hazır olmadığı için bir çay içmek ve orada toplanan arkadaşlarımı görmek için kahveye çıktım. *Şekerci* –bu üçkâğıtcının lakabı buydu– kahvenin bir köşesinde bir arkadaşımızla tavla oynuyordu. Hiç konuşmadan yanlarına otururak oyunu sonuna kadar takip ettim.

Kaybetti! Cebinden benim yarım saat evvel aç karnını doyurması için verdiğim iki buçuk lirayı çıkartarak, hiç utanmadan önümde kazanana verdi. Tabii bu olay bir bakıma iyi oldu, zira geberdiğini bile görsem ona artık zırnık bile vermeyecektim.

Küçük kardeşi de ondan pek farklı değildi. Ancak ağabeyinin aksine iyi kötü bir aile kurmuş, arada sırada çalışıyordu. Çok parası varmış gibi, ailesine zor bakarken bir de dost edinmişti.

Günlerden bir gün Tahtakale'deki dükkânımızın kapısına gelerek beni dışarı çağırdı. Yanına gidince ağlamaya başladı. Annesi hastanede ölmüş, cenazesini kaldıracak parası olmadığından yardım istiyordu. Annesinin birkaç gün evvel acilen Balıklı Rum Hastanesi'ne kaldırıldığını biliyordum, ancak o ara benim de bu masrafı karşılayacak kadar param yoktu, dayımdan da ödünç almak istemiyordum; ancak aklıma başka bir çare geldi. Beyoğlu Balıkpazarı'nda tekel bayiiliği yapan iyi kalpli bir köylümüz vardı, ben kefil olursam belki de parayı ondan alabilecektik. Dayıma acil bir işim için birkaç saatliğine gitmem gerektiğini söyleyip yanıma 'zavallı yetim'i alarak Galatasaray dolmuşuna binip oraya çok yakın olan tanıdığımızın dükkânına gittik. Parayı ödemediği takdirde benim ödeyeceğimi söyleyince hiç tereddüt etmeden gereken parayı verdi. Ertesi gün annesinin bırakın ölmeyi, sıhhatinin iyiye gittiğini öğrendik. Mazereti (!) annesini ziyarete gittiğinde onu doktorlara göre "ümitsiz" bir durumda gördüğü ve öleceğine

inandığıydı. Tabii ki verdiğimiz paranın bir lirasını bile iade etmedi. Bildiğim kadarıyla o parayı evinde de harcamadı, Türk dostuyla Türkiye içinde bir seyahate gitti. Benim kefaletimle parayı veren ise, onu çok iyi tanıdığı için kendisinin daha suçlu olduğunu savunarak benim ona, değil paranın tamamını bir kısmını bile vermemi kabul etmedi. "Bu para, biliyorsun, beni sarsmaz ama seni sarsabilir" dedi.

Yıllar sonra o dolandırıcıyı Yunan Televizyonunda gördüm. Kendisini acındırmak için elinden geleni yapıyor ekranı yalanlarıyla dolduruyordu. Bir müddet bunda muvaffak oldu, yıllar sonra da eceliyle öldü.

* * *

Her şeye rağmen yaşadığımız güzel günlerin, anıların arasında sevinç ve saadetimizi yaralayan olaylar yok değildi. Geçen zaman o olayları sadece acı bir hatıra olarak bırakıyor, başka bir etkisi olmadan, onların özünü silmeye muvaffak oluyor. Ancak bunlardan biri içime o kadar çok işledi ki geçen elliyi aşkın yıla rağmen olayı unutamıyor ve onu yaratana olan içimdeki kini aynen ilk günkü kadar kuvvetli olarak içimde taşıyorum.

Rumca konuştuğumuzu duyan birçok Türk içlerindeki kini, içlerindeki zehri saçmaktan çekinmiyorlardı. Çengelköy İskelesinin yanı başındaki kayık iskelesine yanaşmak

üzere olan sandaldaki arkadaşlarımı beklerken yanı başımda duran, herkesçe tanınan bir Çengelköylünün damadı, beni Rumca olarak sandala davet eden arkadaşlarıma küfür etmeye basladı. Durumu gören arkadaşlarım yanaşacaklarına uzaklaşmışlardı, ama küfürler bitmiyor, tükenmiyordu. Bir ara dayanamayıp "Ağabey bir şey yapmadılar ki!" diyebildim. Demeımle kendimi yerde bulmam bir oldu. Benden 10-15 santim kadar daha uzun ve 40-50 kilo kadar daha ağır, nefesi pis pis içki kokan bir ayı, beni yere yatırmış, bir eliyle boğazımı sıkarken diğer taraftan beni denize atmaya çalışıyordu. Etraftan yetişenler gerçi beni onun elinden kurtardılar, ama bir Allahın kulu bile ona yaptığının doğru olmadığını söylemedi, söyleyemedi. Eğer cennet ile cehennem bir gerçekse o yaratığın cehennemin en eziyetli kısmında olmasını candan temenni ederim. İnsan demeye dilimin varmadığı o düşünen (!) hayvan içimdeki kin ateşinin hâlâ yanık kalmasına sebep olan tek yaratıktır.

Başka bir gün köyümüze giderken, pek kalabalık olmayan vapurun üst salonunda, yine Rumca konuştuğumuz için bize hakaret edenler ve susmamızı söyleyenler oldu. Aynı gruptan birinin "Bunlara ne yapsan azdır!" dediğini duyunca yine dayanamadım. Yüksek sesle, "Yani ne demek istiyorsunuz? Bir 6-7 Eylül daha mı yaratacaksınız, yoksa onun da mı ötesine gideceksiniz?" diye bağırdım. Bu da yetmiyormuş gibi herkesin duyabileceği bir sesle arkadaşlarıma, 'O' akşamı teferruatıyla anlatmaya başladım. Şansıma uzatmadan kalkıp gittiler,

zira iş büyüseydi sonunda yine biz suçlu çıkacaktık, ama o anda o kadar kendimden geçmiştim ki bunu düşünemedim.

Bunlar hepimizin karşılaştığı gündelik, rutin olaylardı. O zamanın revaçta olan suçlaması olan "Türklüğe hakaret"ten yüzlerce azınlık mensubu mahkemelerde sürünmüş, bir kısmı hapishaneyi boylamış ve onlardan çok daha fazlası ise paçayı kurtarmak için rüşvet vermeye mecbur olmuştu. Böyle bir suçlamaya maruz kalmak için suçlu olmak, bunu hakikaten doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yapmış olmak gerekmiyordu. Türkçeyi iyi kullanamadığı için söylediği yanlış bir kelime veya başka herhangi anlaşmazlık yüzünden bir Türkün öfkesine maruz kalmak yetiyordu. Bir Türk seni, Türklüğe, Türk diline, Türk bayrağına, Atatürk'e, Türk parasına hakaret etmekle suçladığı anda, pirincin taşını ayıklamak suçlanana düşüyordu, suçlayanın sözleri bunu kanıtlamak için kâfiydi. İşyerimizde de böyle bir olayla karşılaştık. Oyuncak satın alan bir müşterimiz aldığının karşılığını ödemeye gidince vezneye çok yıpranmış, her tarafından yapıştırılmış ve bir köşesi eksik bir banknot vermişti. Veznedar bayan eline aldığı banknotu iyice tetkik ettikten sonra gayet nazik bir şekilde bunu alamayacağını, mümkünse değiştirilmesini rica etmişti. Müşteri banknotu değiştireceğine, "Ne? Siz Türk parasına hakaret mi ediyorsunuz?" diye çıkışınca veznedar sapsarı olmuş titremeye başlamıştı. Müşteri vezneye yaklaşırken tipini beğenmediğim için "ne olur ne olmaz" diye düşünerek veznenin yanına gitmiştim. Kasiyer bayanın cevap vermesi-

ne fırsat vermeden, "Bu parayı bu hale getirmiş olmakla asıl hakaret eden sensin!" diye adeta yüzüne tükürdüm. Şivem benim de azınlık vatandaşı olduğumu belli etmediğinden ve daimi müşterimiz olmadığı için herhalde bu çıkışı yapanın Türk olduğunu sanmış olacak ki hiç konuşmadan ve oyuncağı da almadan çekti gitti.

O günlerde yine bir kampanya başlamıştı: zaman zaman hortlayan ve herkesi sürükleyen "Türkçe konuşma kampanyası." Aynı zamanda sadece Türk işyerlerinden alışveriş yapılmasını öneren tabelalar basılmış ve İstanbul'un bütün dükkanlarının vitrinine konulmuştu. *Vatandaş Türkçe konuş! Konuşmayanı ikaz et!* tabelasıyla azınlıklara ait iş yerlerinden alışveriş edilmemesini yazan tabelaları biz bile dükkânımızın vitrinine koymaya mecbur edildik. Vitrinimizin mutena bir köşesine yerleştirdiğimiz bir tabela ise bize verilen her TL'nin Kıbrıslı Türk kardeşlere sıkılan bir kurşuna dönüştüğünü yazıyordu... Biz neymişiz de haberimiz yokmuş!

* * *

İstanbul'da lisanımız yüzünden başımıza gelenler, o boyutta olmasa bile az çok Atina'da da devam etti.

İstanbul'da özellikle lisan hususunda yaşadığımız baskı yılları, bir çoğumuzun Türkçeyi Rumcadan çok daha iyi konuşmasına sebep olmuştu. Bilhassa *Karamanlı* tabir ettiğimiz,

mübadele öncesi kapağı İstanbul'a atabilmiş aileler, evlerinde bile aralarında Türkçe konuşurdu. Bundan başka iş hayatına erken atılmış, piyasada Türklerle haşir neşir olmuş, zar zor bitirdiği veya bitiremediği Rum İlkokulundan sonra Rumca bir mektup bile okumamış olanlar da Türkçeyi Rumcadan çok daha iyi konuşurlardı. Hele iş hayatı ile Karamanlılık birleşince ağızlarından doğru dürüst bir Rumca cümlenin çıkması mümkün değildi. Yunanistan'a buranın lisanını bilmeden gelen bu ailelerin çoğunun evinde hâlâ Türkçe konuşulmaktadır. Gerçi çocukları ve bilhassa torunları artık buraya asimile olmuşlardır, ama yaşlıların buna uyması kolay değildi. Bu yüzden birçok kişi hiç çekinmeden, dertlerini çok daha kolay anlatabildikleri Türk dilini her yerde kullanmaya devam ettiler. Maalesef Yunanlıların küçük bir kısmı bir zamanlar bizleri Rumca konuşmaktan meneden cahillerin seviyesine düşerek, Türk lisanını duyduklarında rahatsız oldular. Geldiğim ilk zamanlarda Türkçe konuşurken ben de bazı beyinsizlerin hiç de nazik olmayan ikazlarına maruz kaldım. Hiçbir zaman susmadım, onlara gerekenleri söyledikten sonra hiçbir şey olmamış gibi Türkçe konuşmaya devam ettim.

"Türkler İstanbul'da lisanımızı konuşmamıza mâni olurken onları barbar olarak vasıflandırıp kınıyor, kötülüyordunuz; sizin iftihar ettiğiniz Yunan medeniyeti bu mu? Burada hâlâ yaşadığını iddia ettiğiniz bu medeniyeti ne hakla böylesine aşağılıyorsunuz?"

Bu ve buna benzer çıkışlardan sonra genellikle herhangi bir karşılık almıyordum. Zaten iş büyür de resmi makamlara kadar uzanırsa haksız çıkacaklarını biliyor ve devam etmiyorlardı. Halbuki Türkiye'deyken susmaya mecbur olan taraf ben oluyordum, zira iş resmiyete dökülecek kadar büyürse haksız çıkacağını biliyordum.

Bir gün Atina'da işyerime gelen bir müşterimle ufak bir münakaşamız oldu. Laf arasında "İstanbul'a hiç gittiniz mi?" diye sorunca, "Bizim olunca gideceğim!" diye cevap verdi. Cevap vereceğime, itiraf ederim ki biraz da alaylı olarak, gülümseyince rahatsız oldu. "Her Yunanlı buna inanmaya mecburdur. Sen inanmıyor musun?" diye sordu. Bunun sadece hiçbir zaman gerçekleşemeyecek bir hayal olduğunu, 10 milyonluk Yunanistan'ın 15 milyonluk İstanbul'u aldıktan sonra nasıl dolduracağını ve nasıl elinde tutabileceğini merak ettiğimi ifade ettim. Hakaret dolu bir bakışla "Sen Yunanlı değilsin!" dedi. "Her şeyden evvel realistim, ancak size bir sualim var, siz nerde doğdunuz?" Göğsünü gere gere "Burada, Yunanistan'da" diye cevap verdi. "Demek ki vatanınızı siz seçmediniz, her şey kendiliğinden oldu; bense Türkiye'de doğmuş olmama rağmen oradan mecburen ayrılıp da kendime yeni bir vatan seçmem gerekince, elimdeki imkânlarla bütün dünya bana açıkken vatan olarak burayı seçtim. Bir düşünün bakalım hangimiz daha Helen? Tesadüfen burada bulunan siz mi, bilinçli olarak burayı seçen ben mi? Ancak şunu da belirtmek isterim ki sizin gibi düşünenlerle karşılaştıkça verdiğim kararın doğruluğundan şüphe ediyorum!" dedim.

Hiç cevap vermeden alacağını aldı ve düşünceli olarak gitti. Bu, onun dükkânıma son gelişi değildi, ancak ne ben ne de o ikimizi de üzebilecek bu konuyu bir daha açmadık.

* * *

Yunancayı yanlış konuşmak her gün rastlanan bir olaydı. Türkçede kullandığımız bazı kelime ve deyimleri Yunancaya aynen tercüme ederken bazen nahoş bazen de komik durumlarla karşılaşırdık. Mesela otobüsün duraktan kalkış saatini öğrenmek için "Saat kaçta hareket ediyor?" diye sorulması gerekir. Eğer biri, hele de bir kadın, "Saat kaçta kalkıyor?" diye sorarsa alabileceği cevapları burada yazmaktan utanırım. Eskiden bu gibi sorular çok duyulurdu, artık İstanbullular da uyandı Yunanlılar gibi soruyorlar.

Boyu iki metreye yakın oldukça kilolu bir arkadaşımız ilk geldiği günlerde Atina'nın merkezi Omonia Meydanında iki kişinin çok ateşli olarak söz dalaşı yaptığını görür. Eskiden Atina'da bu gibi kavgalar umumiyetle sözde kalır, zira ilk yumruğu atan hukuken daima suçlu kabul edilirdi – Atina'nın nüfus yapısı ve zaman değiştikçe bu da değişti, artık silahlar bile konuşuyor. Bu kavganın biraz sonra yumruk yumruğa dövüşe çevrileceğini sanan arkadaşımız dev gibi cüssesiyle araya girdi, münakaşa edenleri birbirinden uzaklaştırdı ve Türkçe-Yunanca karışık "Boş ver *re file* [be kardeşim]" deyiverdi. Kavgacılar bir şey anlamamışlar, ama iri cüssesinden çekinerek her biri başka tarafa yönelmeyi tercih etmişlerdi.

Başka bir arkadaşımız pantolon diktirmek için terziye gidince terzi ölçü almaya başlamış iş bizim tabirimizle "Takımlar hangi tarafta?" sorusunu sormaya gelince onun alışmadığı, bilmediği bir şekilde sormuştu: "Aile hangi taraftan?" Arkadaşımız saf saf "İstanbul'dan!" cevabını verince herkes makaraları koyuvermiş, ancak o izah edilene kadar neden güldüklerini anlayamamıştı.

* * *

Tahtakale'deki işyerimizde çalışanlardan biri çok ilginç, dalgacı bir tipti. Çok iyi bir tezgâhtar olduğundan istediğine dilediğini satardı. Bir oyuncağı tanıtırken bütün teferruatıyla anlatır, hele keyifli ve neşeli olduğu zamanlar ona doyum olmazdı. Bir gün o civardaki resmi bir dairede çalışan iki hanım gelerek oyuncak almak istediler. Bir küvetin üstünde oturan çiş yapan bir bebek satmak istedi ve oyuncağın özelliklerini anlatmaya başladı. Küvetin içine doldurulan su bebeğin arka kısmında lastik bir pompaya basılınca bebeğin bacak arasından çıkan yeşil bir plastik boru vasıtasıyla fışkırtılıyor, dolayısıyla bebek çişini yapıyordu. Tezgâhtar oyuncağın nasıl işlediğini en ince teferruatına kadar anlatıyor, bebeğin apış arasından çıkan boruyu daha iyi anlatabilmek için mümkün olduğunca çekip dışarı çıkarttığından bebeğin vücuduyla uzvun uzunluğu pek uygun görünmüyordu. Kadınlar o anlattıkça kıkır kıkır gülüyordu, hele bir tanesi "Çok gördüm, ama yeşilini hiç görmemiştim!" deyince dayanamayarak hep beraber kahkahalarla güldük.

Başka bir sefer de müşterisi kafasına saç ekili bir bebek almaya gelen Arnavut bir kadındı. Arnavut olduğunu anladığı andan beri ona Arnavutça hitap etmeye başlamıştı. Bebeğin meziyetlerini anlata anlata bitiremiyor bebeğin saçlarının yapıştırılmış olmayıp dikili olduğundan bahsediyordu, çocuğu onları istediği gibi tarayıp yıkayabilirdi.

Her ülkede olduğu gibi Arnavutlukta da çeşitli bölgelerde bazı kelimeler değişik olarak kullanılır. Kadın herhalde Arnavutluk'un başka bir bölgesindendi ki tezgâhtarın kullandığı kelimeler ona uymuyordu, sonunda bunu en sarih bir şekilde belirtti.

"Bak deminden beri bebeğin saçlarından bahsederken yanlış olarak kıl kelimesini kullanıyorsun. Bilmiyorsan öğreteyim! Bunlar saç – *saçlarını gösterdi*, bunlar da kıldır!" – *eliyle malum yerini gösterdi.*

Söylediklerinden sonra bir kahkaha atarak bebeği satın aldı ve gitti.

* * *

İşyerimizden geçenler çoktu. Bazıları iki laf etmek için, büyük bir kısmı futbolla haşir neşir olan dayımla görüşmek veya anlaşmak için, bazıları da parasız bir hediye almak için gelirlerdi. İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde çalışan daima sivil

giyimli, efendi, genç bir memur gelirdi. Dayım ona çocuğu için birkaç balon verir, o buna karşılık "Ağabey, elini öpeyim!" derdi. Dayım tabii ki elini öptürmezdi, ama o genç insan birkaç balonu büyük bir şey sayardı.

Mahallenin kabadayısı da bizi ziyaret etmekten geri kalmazdı. İki metreye yakın boyda, cüsseli, devamlı olarak hapse girip çıkan, tehlikeli bir Kürttü. Arada sırada geliyor, dayım ona def'i bela kabîlinden ufak bir harçlık veriyordu. Sözde bize koruma satıyordu, ama aslında bizi sadece kendinden koruyordu. Dayımın seyahatte olduğu bir gün gelerek onu aradı, on gün kadar işinde olmayacağını söyleyince benden para istedi. Kimseye para vermeye salahiyetim olmadığını söyleyince de cebinden büyük bir sustalı çakı çıkararak ucunu boynuma dayadı. Ne kadar korktuğumu saklamaya çalışarak yine de para veremeyeceğimi, zira işimi kaybetmek istemediğimi söyledim. Biraz düşündükten sonra defoldu gitti.

Her cuma günü dilenci resmi geçidi vardı. Her hafta aynı dilenciler hemen hemen aynı saatte gelip haftalıklarını alırlardı. Hele bir tanesi vardı ki aynen filmdeki Frankeştayn'a benzerdi. Onu uzaktan gördüğümüzde daha dükkâna girmesine imkân vermeden kapıya çıkar parasını eline verirdik.

Kadın bir dilenci bir gün şöyle şikâyet etti: "Yıllardır her cuma günü buradayız, bir zam yapsanız artık!" Demek ki kendisini yılların müşterisi sayıyordu.

A. Bey ise çok sevdiğim, saydığım efendi bir müşterimizdi. Şişli bölgesinde bir sinema pasajının içinde bir kırtasiye dükkânı işletiyor, oyuncak da satıyordu. Kibar, saygıdeğer, başkalarına karşı saygılı tam bir İstanbul efendisiydi. Okuldan ve askerlikten sonra kısa bir süre için polis memurluğu yapmış, ancak zihniyeti ve faaliyeti çoğunluğa uymadığından piyasayı bozmakla suçlanmıştı. Bu duruma dayanamayınca istifa ederek hâlâ işlettiği kırtasiye dükkânını açmıştı. Babam yaşında olduğu halde benimle bütün konularda bu farkı görmeksizin konuştuğu ve hoşsohbet bir kişi olduğu için onunla konuşmaktan zevk alıyordum. Onun gibi insanlardan, elimden geldiği kadar, kimseyi küçümsememeyi ve herkesle her şeyi konuşmayı, hiç olmazsa buna teşebbüs etmeyi öğrendim. Türkiye'deki durumdan hiç memnun olmadığını her zaman ifade etmekten çekinmiyordu, bunu tekrarladığı bir gün, her şeyin düzeleceğine inandığımı söyleyince dayanamadı:

"Evladım tarihimize bir göz at!" dedi, "Hep savaş ve gasp. Başkaları çalışmış eser meydana getirmiş, biz onların bir kısmını tahrip etmiş diğerlerini ise kendimize mal etmişiz. Çalışacağımıza gasp ettiğimiz toprakların sahiplerini çalıştırmış, onlardan bir şeyler öğrenmeye çalışmamışız. Gerçi cumhuriyetten sonra bu konuda önemli adımlar atmışız, ama eski huylarımızdan da vazgeçmediğimizi aynı şeyleri Kıbrıs'ta da yapmakla ispat ettik, geçenlerde Kıbrıs'a gittim, gitmez olaydım!"

Gittiği Kıbrıs Türk kesiminde onlara ilginç turistik yerle-

ri gösterirken, Kıbrıslı bir Rumun el konulan ve Anadolu'dan getirilen bir göçmene verilen evine götürmüşler. "İnanmazsın evladım! O Allahın ayısı ona verilen güzelim XV. Louis stili masanın ayaklarını keserek kendisine bir yer sofrası yapmış. Bunu da gördükten sonra oradan ayrılana kadar otelden çıkmadım."

* * *

Her Allahın akşamı saat altı sularında gelerek torununa oyuncak alan yaşlı bir Yahudi müşterim vardı. Geldiğinde ona daima ben hizmet ederdim, onun için haddi hesabı olmayan satın aldığı oyuncakların neler olduğunu ben biliyor, vermiş olduklarımı tekrarlamıyordum. O zamanlar oyuncak ithali serbest olmadığından artık ona yeni bir oyuncak vermekte oldukça güçlük çekiyordum. Dükkânımızdaki oyuncak çeşidinin hemen hemen tamamını torununa götürmüştü. Belki de bu çaresizliğin tesiriyle sohbet ettiğimiz bir ara ona, "Gerçi ben memnunum, ama torununuza o kadar çok oyuncak almakla onu şımartmıyor musunuz?" diye soruverdim. Verdiği cevabı hiç unutmadım, unutamam da!

"Bak oğlum Yani! Kızım da öyle diyor, ama ben sevdiklerime hediye alırken yalnız onlar değil, ben de seviniyorum. Ben ölünce yalnız onlar sevinecek!'

Demek ki müşterimin cebi bunları söyleyebilecek kadar yüklüydü.

İşyerimizde çalışanların tamamı Arnavut veya Rum değildi, Türk tezgâhtarlarımız da vardı. Bunlardan biri Rusya'da tıp fakültesinin eczacılık bölümünü bitirmiş ve genç yaşta Türkiye'ye göçmüş olan İslâm Bey'di. Türk uyruğunu almak için yaptığı başvuru yıllardır sürüncemedeydi. Bu yüzden diplomasını kullanamıyor, mesleğini icra edemiyordu. Zaten bizde de kaçak olarak çalışıyordu, zira tezgâhtarlık yabancı uyrukluların resmen yapamayacağı bir meslekti. Bizde on yılı aşkın bir zaman için çalıştıktan sonra Türk uyruğuna kabul edilince hayatı değişti, *SQUIBB* şirketine dilekçe vererek satış mümessili olarak işe alınmayı başardı. Senelerce yaptığı tezgâhtarlık ve yeteneği kısa zamanda sevilmesine ve hayat seviyesinin yükselmesine sebep oldu. Her şeye rağmen ona zor günlerinde yardımcı olanları unutmuyor, sık sık bize ziyarete geliyordu. Ancak bir tek şikâyeti vardı,

"Burada çalışırken aldığım parayla kıt kanaat geçiniyordum, şimdi o paranın dört-beş katını almama rağmen yine yetmiyor, bu nasıl iştir?" diye söyleniyordu. Yeni hayatı yalnız gelirini değil masraflarını da arttırmıştı.

Başka bir işçimiz Batı Trakya Türklerindendi. Yanlış hatırlamıyorsam İskeçeliydi. Rumcayı oldukça iyi biliyor, aramızda her iki lisanda da anlaşabiliyorduk. Yunanistan'da geçirdiği yıllar hakkında hiçbir şikâyette bulunmamasına rağmen Sabri'ye göç sebebini hiç sormamış, diğer taraftan o da bu konuyu kendiliğinden hiç açmamıştı.

Kayda değer bir işçimiz daha vardı. Çok kısa boylu, kupkuru, kulakları hemen hemen hiç duymayan Hikmet, 1964 yılına kadar bir arkadaşımızın plastik imalathanesinde çalışırdı, sağırlığı makinelerde çalışmasına engel olmuyordu. Yunan uyruklu olan patronu Türkiye'den kovulunca, dayıma gelerek hiç olmazsa bu işçisini yanına almasını rica etti. O haliyle başka bir iş bulmasının zorluğunu gören dayım, biraz da yakın arkadaşını kırmamak için onu işe aldı. Belki de sağırlığının tesiriyle uysal, sessiz, fakat aynı zamanda namuslu ve verilen işi yapmaya çalışan bir insandı. Çok yorulduğu zaman kendisini tuvalete atar, çağrıldığını tesadüfen duysa bile ses çıkarmaz, bir müddet sonra da içerden "*Geliyom, geliyom*" diye seslenirdi. Özründen başka biraz da eksiği vardı.

Pazar günleri ne yaptığını sorunca, arada sırada kahveye gidip okey oynadığını söyledi. Ama bir şikâyeti vardı, hep kaybediyordu. "Sakın senin sağırlığından istifade edip makasa almasınlar?" diye sorunca "Nasıl olur patron, ben onlara sağır olduğumu söylemedim ki!" diye cevap verince, ancak "Haklısın Hikmet!" diyebildim.

* * *

Bize yıllarca mal veren bir kurşun asker imalatçımız vardı. Büyük bir ihtimalle benim yaştakilerin hepsi küçükken onun askerleriyle oynamışızdır. Her şey plastiğe dönmeye başlayınca o da askerlerini plastikten imal etmeye başlamıştı. Atölyesinde

tek başına çalışıyor, son zamanlarda ise her geldiğinde yanında "kafası hiç çalışmıyor" dediği ve okula devam ettirmediği 13-14 yaşlarındaki oğluyla geliyordu. Çocuğun yüzünde devamlı olarak korkak bir ifade, hareketlerinde bir tedirginlik, bir ürkeklik vardı. Babası "konuş" dediğinde konuşmaya cesaret eder "sus" deyince susar, babasının koyduğu yerden bir adım öteye gitmezdi. Bu arada atölyede babasına yardım ederek işi öğrenmeye çalışıyordu; babasına bakılırsa hiçbir işe yaramayan oğlu tekme tokat yardımıyla bile geç öğreniyordu. Birkaç yıl sonra, çocuk 18-19 yaşlarındayken ve babasının hakkındaki kanaati zerre kadar değişmemişken baba aniden ölüverince, iş rahmetli babasının tabiriyle "salak" oğlana kaldı. Oğlan baba işini yalnız devam ettirmeyi becermekle kalmadı, askerliğini bitirir bitirmez Amerika'ya seyahat ederek oradan birkaç oyuncak modeli getirdi. O modelleri kullanarak yaptığı malları piyasaya sürmeye başlayınca kısa zamanda Türkiye'nin bir numaralı oyuncak imalatçısı oldu.

* * *

Dükkânımıza arada sırada İskeçe doğumlu sempatik bir bey gelirdi. İstanbul'a her halde gençliğinde gelmiş olduğu için Rumcayı oldukça iyi konuşurdu. Hiç sormadığım sebepler yüzünden İstanbul'u doğduğu yere tercih etmişti. Fakat burada da Rumlardan kopamamıştı, Rum bir avukatın yanında çalışıyor, bütün dış işleri ve muameleleri takip ediyordu. Tatlı dilli, babacan bir adam olduğu için anlattıklarını merak ve

zevkle dinlerdim. Yanında çalıştığı avukat, günlerin modasına ve mecburiyetine uyarak Atina'ya göç edince yazıhanesini ve bütün müşterilerini yardımcısı genç bir avukata devretmişti. Muameleci Mehmet Bey de yapılan anlaşmaya göre devir paketinin içindeydi, ama ne yazık ki Mehmet Bey yeni patronuna uzun müddet dayanamadı. Piyasamıza uğradığı her seferde yaptığı gibi bizim dükkâna gelince, ilk defa olarak işini bırakmasının sebebini öğrenmek için ısrar ettim; anlattıkları cidden pis ve tiksindiriciydi.

Rumların İstanbul'u terkinin doruğuna vardığı bir devirdi. Türk resmi makamları Rumların İstanbul'daki mevcudiyetini sıfırlamak için ellerinden geleni yapıyor birçok şeye göz yumuyorlardı. Malını mülkünü satanların bir yolunu bularak paralarını yurtdışına kaçırdıkları herkes tarafından bilindiği halde bunun önüne geçebilecek tedbirler gevşek tutuluyordu, zira ilk ve tek gaye İstanbul'un arınmasıydı. Bu durum birçok kişiyi haksız olarak zengin ediyor, binlerce lira cep değiştiriyor, bu şebekenin içindeki Rum ve Türkleri daha da zengin ediyordu. Her "yardım" eden parsadan payını alıyordu.

Mehmet Bey'in yeni patronu bu işin oldukça derinindeydi, her hafta onun ününü duyan en az 2-3 aileye yardım ediyordu. Arada bir eksik olan bazı evrakları tamamlama maksadı veya bahanesiyle Ankara'ya gidiyor, evraklarını tamamlayacağı 8-10 kişinin her birinden avukatlık ücretinden başka, uçak biletinin parasını alıyordu. Ama ne yazık ki belki de normal

sayılabilecek bu prosedür ve işlemler tamamlanınca aldığı para da onu tatmin etmiyordu ki daha da çoğunu kazanmak için iğrenç bir numara kullanıyordu. Müşterilerinin İstanbul'dan kati ayrılışlarından bir-iki gün evvel onları acele çağırıyor, kilit bir dairedeki bir adamının haklarında yurtdışına para kaçırdıklarına dair ihbar olduğunu öğrendiğini söylüyor ve durumun çok ciddi olduğunu vurguluyordu. Allahtan şansları yaver gitmişti de içerideki adamı vasıtasıyla bu ihbarı zamanında öğrenmişti. İhbar dosyasını hasıraltı etmek için maalesef yüklü bir para gerekiyordu. Bütün paralarının ve hürriyetlerinin tehlikede olduğuna inanan zavallılar hem istenen parayı veriyor hem de velinimetlerine bitmeyen teşekkürlerden başka hediyeler yağdırıyor, başkalarına da o avukatı tercih etmelerini tavsiye ediyorlardı. Bütün muameleleri tamamlamış ve onların ne kadar temiz olduğunu bilen Mehmet Bey sonunda dayanamayarak huylarından başka her şeyiyle de pek erkek olmayan patronuna küfür ederek işten ayrılmıştı. O günden sonra Mehmet Bey'i bir daha görmedim, belki de yaptığı itirafın altında ezilmişti.

* * *

İşyerimiz çok işlek bir caddenin üstündeydi, hele bir de bir otomobil veya kamyon dükkânlardan birine mal boşaltmaya kalkışınca yol tıkanır, kalabalık saatlerdeki belediye otobüslerinin arka sahanlığına dönerdi. Yolun bu hali aldığı bir saatte iki kadın kendilerini adeta dükkânımızın kapısından içeri attılar. Yaşlarına göre ana kıza benziyorlardı. Önce müşteri sandık, ama telaşlarından ve genç kızın İngilizce olarak anlattıkların-

dan kendilerini kurtarmak icin dükkânımıza sığındıklarını anladık. Genç kız Yugoslav turisti olduklarını söyleyerek, kalabalık dağılana kadar dükkânımızda kalmalarına müsaade etmemizi rica etti. Kısacık bir mini etek giyen kızcağız kalabalığın içine düşünce yüzlerce kişi tarafından en mahrem yerlerine kadar ellenmiş, yediği çimbiklerden bacaklarının birçok yeri anında renk değiştirmişti. Onlar konuşurken, kıza dokunduklarına emin olduğum birkaç işportacı gelerek olayı kınamaya başladılar. Kız sadece "çok ilkel insanlar, buraya gelmekle çok hata ettik" diyebildi. Meraklılara bunu tercüme edince utandılar (!) üzüldüler (!).

Bir yaz akşamı işimden Eminönü-Çengelköy vapur iskelesine giderken, Sirkeci istikametinden bana doğru gelen genç bir turist gördüm. Ayaklarında postal, kıçında bir şort, üzerinde bir *t-shirt* ve sırtında çantası vardı. Enteresanlık *t-shirt*'ündeydi. Önünde büyük harflerle *The Aegean is Greek* [Ege Yunandır] yazıyordu. Yanma yaklaştım ve üstündekini hemen çıkarmasını tembih ettim. Daha önce o yazının kimsenin dikkatini çekmemiş olmasını kendisi için büyük bir şans olarak nitelendirdikten sonra kısaca bu durumu yaratan sebepleri de izah ettim. Üstündeki bluzu hemen çıkararak teşekkür etti ve yarı çıplak olarak yoluna devam etti.

* * *

O Paskalya günü son defa olarak kısa pantolon giymiştim. Sebep *S.* adında güzeller güzeli, sapsarı uzun saçlı bir Türk kı-

zıydı. Kiliseye bir Rum kız arkadaşıyla beraber gelmişti. Kilise avlusunun uzantısı olan ilkokulumuzun bahçesinde oturup konuşurken kısa pantolonum beni utandırıyordu. Kendimce artık erkektim, ama kısa pantolonum tam tersini söylüyordu. O gün geçti, ama o melek aklımdan silinmedi. Düşlerimin, gecelerimin ve gündüzlerimin içine girmiş o tatlı yüzü bir türlü gözlerimin önünden ayrılmıyordu. Arkadaşı Rum kızı ondan bir mesajım olduğunu söyleyince aşkımın (!) tek taraflı olmadığına kanaat getirerek mahallemizden biraz uzaktaki evinin yakınlarında sık sık gezinmeye başladım. Eskiden evinin karşısındaki boş arsada futbol oynardık, ama kayınvalidesi Rum olan yan bostandaki bahçıvan, topraklarına düşen topları keserek iade etmeye başlayınca kendimize başka saha bulmaya mecbur olmuştuk. Eşi yarı Rum olmasına rağmen nedense bizi çekemiyordu.

Dayım bana bir ağız mızıkası hediye etmişti. Uzun bir çalışmadan sonra birkaç parçayı falsosuz çalmaya başladım. Benden bir yaş kadar küçük bir arkadaşımı ve ağız mızıkamı alıp hayallerimin meleğinin evinin karşısındaki bir ağacın altına çökerek, çaldığım müzikle hislerimi anlatmaya çalıştım. Çalarken çok yakınımıza bir taş düştü, ama herhalde bir yerden çocuklar atmıştır diyerek önemsemezken daha yakınımıza ikinci bir taş geldi. Daha ne olduğunu anlamadan yanımızda elinde bir sopayla yukarıda anlattığım bahçıvan peyda olarak arkadaşımın ayaklarına insafsızca vurmaya başladı. Bana vurmadı, ama söylediği cümle beni dayak yemekten de beter etti:

"Sen bu memlekette Türk kızı s . . emezsin!"

Ertesi gün kızın babası evimize şikâyete gelince o büyük aşk, daha başlayamadan oracıkta bitti.

Benim candan bir arkadaşım bu hususta benden çok daha şanslıydı. Esmer bir Türk kızıyla olan aşkı benimkinden çok daha fazla sürerek oldukça ileri gitti. Bu gibi aşklar genellikle mutlu bir sonla bitmez, bazen en güzel yerlerinde kopuverirdi. Daha sonra benim komşu bir kızla olan aşkım gibi! Benim için her şeyi yapabileceğini, dinini değiştireceğini ve bu ortamın kininden kurtulmak için benimle beraber Yunanistan'a bile gidebileceğimizi inanarak söylemeye başlayınca ürktüm, korktum. Allahtan imdadıma askerliğim yetişti. Ben askerdeyken onu evlendirdiler ve ne yazık ki genç yaşta bu hayata veda etti. Arkadaşlarından bir-ikisi ölümünden beni suçladılar.

Bizi bir gün köyden uzakta tenha bir yerde tanıdığımız biri gördü, benden biraz büyük, sinirli, kavgacı, boksör bir delikanlıydı. Kardeşiyle birçok kez kavga etmiş, dövüşmüştük; nedense karşısında bir yumrukluk canımın olacağını bildiği halde ağabeyinden yardım istememiş ya da o ilgilenmemişti. Uzaktan birbirimize sarılmış olarak oturduğumuzu gördüğü halde yanımıza yaklaştıkça başını öbür tarafa çeviriyordu. Bir kaç gün bir şey çıkar diye çok korktuk, zira köydeki herkes kızın babasını tanıyordu, ama hiçbir şey olmadı, bunda da delikanlı gibi davranmıştı.

Başka bir kere o kadar şanslı değildik. Eski Ümraniye'nin bomboş, ıssız bir yerinde etrafımızı aniden dört asker çevirmişti. Olabilecekleri düşündükçe sırtımdan soğuk terler dökülmeye başlamıştı, ama Allahtan verdiğim bir kaç lirayla yetinerek bizi bırakmışlar. Hatta aralarından, konuşmasından kültürlü olduğu belli olan biri oralara pek gelmememizi tembih ederek, burada gezinenlerin çoğunun tehlikeli olduğunu belirtmişti.

Bir müddet için yakın bir semt olan Bağlarbaşı'ndan güzel bir kıza ilgim vardı. Rumca imla hataları sayısız olmasına rağmen hiç bıkmadan sık sık aşk mektubu yazar, okuduğu lisedeki Çengelköylü sınıf arkadaşlarının vasıtasıyla yollardı. Birkaç ay sonra yollarımız ayrılınca doğrudan doğruya bana söyleyeceğine müşterek bir arkadaşımız vasıtasıyla mektuplarını geri istedi. Aracı koyduğu için çok içerlemiştim güvensizliğinin intikamını kendimce çok orijinal bir buluşla aldım. Bütün mektuplarındaki imla hatalarını kırmızı kalemle düzelterek her mektubun başına hata sayısının yekûnunu yazdım; 85 yanlış, 68 yanlış, 73 yanlış gibi. Rakamların büyüklüğü sizi şaşırtmasın, Yunan imlası oldukça zordur.

Bütün arkadaşlarım sigara içtikleri halde hiçbir zaman sigarayı sevemedim. Büyüklerin hiçbir zaman yerine getirmediğimiz nasihatlerinden çok, belki de buna yol açan ilk tecrübemdeki başarısızlığımdı; 10-12 yaşlarındayken yakın bir arkadaşımla beraber babasından yürüttüğü sigarayı içmeye çalışırken dumanı içime o kadar acemice çekmiştim ki öksü-

rükten nerdeyse ciğerlerimin ağzımdan çıkacağını sanmıştım. Buna karşılık içkiyi severdim. Benimle içki içenler sigara içmememe şaşarlar, ben de bazen sürüden kopmamış olmak için bir sigara tüttürür, dumanı içime çekmeme rağmen, bundan hiç mi hiç zevk almazdım. Evlenmeden biraz önce bir takım dedikoducular müstakbel eşime "İyi çocuktur, ama çok içer" demişlerdi, ama ben aşırı içki içmeyi askerliğim esnasında kesmiş, artık bir-iki kadehten fazlasını ağzıma koymuyordum.

* * *

Bir akşam bir arkadaşımızın bahçesinde rakı içmeye karar verdik. Az miktardaki mezelerden başka mangal üstünde asma dalları arasında sardalye balığı pişirdik. Balık şahane olmuş rakı gırtlağımızdan aşağı su gibi akıyordu. Rakı bitince canımız daha da çekiyordu, ama gece ilerlemiş, çarşıda dükkânlar herhalde kapanmıştı. Gruptan bir akıllı (!) sahile inerek çırılçıplak yüzmeyi teklif edince hepimiz kafayı bulmuş olduğumuzdan itiraz eden olmadı. Arkadaşın evinden 6-7 dakika mesafede olan sahile indik. İskelenin biraz ilerisinde Vaniköy istikametinde bir Rum kadına ait bir her zaman izin almadan girdiğimiz bir yalının kapısına geldik. Zaten görseler bile pek kızmazlar o andaki keyiflerine göre hareket ederlerdi, diğer taraftan vakit zaten gece yarısını bulmuş olduğu için bu saatte herkes çoktan uyumuş olmalıydı. Fazla ses çıkarmamaya dikkat ederek kapıyı usulca açarak deniz kenarına vardık. İçkili ve tıka basa tok olduğumuza aldırmadan 6-7 kişi çırılçıplak

boğazın soğuk ve orada derin olan sularına dalarak birkaç dakika yüzdükten sonra dışarı çıktık. Arkadaşların bir kısmı yediklerini çıkarmaya başlamıştı, ama Allahtan sarhoş kafayla yaptığımız bu aptallığın, birkaç arkadaşta yarattığı hazımsızlıktan başka, kötü bir neticesi olmamıştı. Ama ne yazık ki kısa bir müddet sonra aynı yerde bir dram yaşanacaktı.

Köyümüzde eskiden kilise idare heyetinde olan, fakat işlerinin iyi gitmemesi yüzünden papaz olan biri vardı. Eşi ve o zamanlar 3-4 yaşlarında olan kızıyla beraber çarşıya çok yakın baba evinde yaşarlardı. Anne ile babası ise aynı evin üst katında oturur, dede her gün torununu elinden alarak bütün köyü arşınlardı. Torunu tombulca, sapsarı saçlı sempatik güler yüzlü bütün köyün sevgilisi olan bir çocuktu.

O melun gün, dede torununu elinden tutarak her günkü turunu atmaya başladı, adımları onu sık sık ziyaret ettiği bizim birkaç gün önce, gece yarısı denize girdiğimiz yalıya götürdü. Bir an için başka tarafa bakarken elinden kurtulan kız denize düşünce dede suyun üstünde kalmak için çabalayan torununu kurtarmak için yüzme bilmediği halde kendisini suya atınca, birkaç dakika sonra olanların farkına vararak yetişenler denizden ikisinin de cesedini çıkarmaktan başka bir şey yapamadılar.

O zamana kadar Çengelköy'de Rum, Türk herkesin bir insan seli halinde katıldığı böyle bir cenaze ne olmuştu ne de bir

daha olacaktı. Ama bu tek çocuklarını kaybeden, ondan sonra da başka çocukları olmayan anne ile babayı teselli edebilmiş miydi?

* * *

Aramızda bir futbol takımı kurmuştuk. Köyün takıma girebilecek kadar futbol oynayan Rum gençleri yeterli olmadığı için aramızda, sevdiğimiz ve bizlerle olmaktan çekinmeyen Türk arkadaşlarımız da vardı. Başka takımlarla ya Kuleli Askeri Lisesi'nin arkasındaki sahada ya da muhtelif semt sahalarında oynardık. Zamanla takım dağılınca ilgimizi çekecek yeni alanlar bulmaya çalıştık. Bir arkadaşımızın babası her şeyde bize seve seve yardım ediyor, hatta öncü oluyordu. Tahsilli değildi, ama küçüklüğünde göremediklerini, yapamadıklarını, yaşayamadıklarını çocuklarına ve diğer gençlere verebilmek için içinde sönmez bir ateş yanıyordu. Bu idealinin gerçekleşmesinde benim katkım olabileceğine inandığından sık sık hayallerini bana açıyordu, cemaatimizin bütün gençlerini toplayacak bir dernek kurmak istiyordu. Ortamın uygun olduğunu hissettiği anda bunu önce bana, sonra da diger arkadaşlarıma açıkladı. Bütün İstanbul'da yerel azınlık mensuplarının kurduğu bir sürü dernek vardı, biz neden kuramıyorduk? Kurabileceğimize kanaat getirince adım adım planımızı tatbik etmeye başladık.

Kilise idare heyetinden bize, onlara ait boş salonlardan birini vermelerini istedik. Sıkı pazarlıktan sonra, talep ettiğimiz

büyük merasim salonunun yerine heyetin toplantı salonunu vermeyi teklif ettiler, ancak haftada bir akşam gerektiği takdirde toplantıları için onlara tahsis edecektik. Diğer taraftan daha büyük bir salon gerektiren faaliyetlerimizde bize büyük merasim salonunu vereceklerdi; kabul ederek işe koyulduk.

Azınlıklarca kurulan derneklerin hemen hemen tamamının adı "Kültür Derneği"ydi. Ancak köyümüzde Türk gençlerinin kurduğu, senelerdir faaliyet göstermeyen bir kültür derneğinin varlığını öğrenince derneğimizin adını *Çengelköy Eğitim Derneği* olarak belirledik.

Derneği kuranlar arasında yaş itibariyle yönetim kuruluna girebilecek tek kişi arkadaşımın babasıydı, diğerlerimiz henüz reşit değildik. Bir taraftan tüzük çalışmaları yapılırken diğer taraftan yönetim kuruluna girmeleri için büyüklerimize ricalarda bulunuyorduk. İlk yönetim kuruluna girenlerden biri de babamdı. İleriki yıllarda gençler reşit oldukça yönetim kurulu kurmak daha da kolaylaştı, zaman geldi ki hizipleşmeler bile oldu.

On yılı aşkın bir müddet için, kurduğumuz dernek bizim her şeyimizdi, İç içe iki küçük odanın birinde masa tenisi, diğerinde ise tavla ya da satranç oynuyor, kitap okuyor, önceleri müzik dinliyor daha sonraları ise televizyon seyrediyor, haftada iki kez İngilizce dersi bile veriyorduk. Zaman zaman gazetelerde yazılanların aksine politika ve benzeri şeylerle hiç mi hiç

ilgilenmiyorduk. Sonraki günlerin ve bilhassa pazarların planını her akşam 20-25 kişinin toplandığı o lokalde yapıyor ,kahvelere gitmek aklımızın köşesinden bile geçmiyordu. 1970'li yıllarda dernek gerilemeye başladı, Rumların başka diyarlara göçmesi yüzünden sonunda eridi, faaliyetine son verdi.

Dernek kurulunca aramızda daha çok kaynaştık, üç-dört kişilik gruplar büyüdü. Yakın yerlere günlük otobüs gezileri, çaylar, tiyatrolar düzenliyor ve bu faaliyetler dernek kasasına yardımcı olmaktan başka köylüleri birbirine daha çok yakınlaştırıyordu. Başka derneklerin düzenlediği masa tenisi turnuvalarına katılıyor, ancak aldığımız ödüller "Centilmenlik Kupası"ndan öteye gidemiyordu. Kilise idare heyeti kararlaştırıldığı gibi her isteğimizde büyük salonu kullanmamıza izin veriyordu. En aykırı düşünenler bile fikir değiştirmiş, cemaat gençliğinin bu nezih faaliyetinden dolayı gurur duyuyordu.

Cemaat salonu, okul binasının okul tarafından kullanılmayan bir yerinde, boyu eninin iki misli olan bir dikdörtgendi. Kapıdan girişte solda dipte, bir metre yüksekliğinde altı metre kadar genişlikte, salonun hemen hemen bütün enini kaplayan bir sahne ve onun solunda sahne arkasına yol veren bir kapı vardı. Salonun diğer kısmı, çaylarda masalı 100-110, tiyatro ve konuşmalarda ise masasız biraz daha fazla seyirci alırdı.

Okulun yılbaşı ve okul sezonu sonundaki merasimleri de o salonda yapılırdı. Yılbaşında Noel Baba elbisesiyle giydirdi-

ğimiz biri önce öğrencilere dernekçe satın alınan hediyeleri dağıtır, sonra da köyün ileri gelenlerine şiirli, kafiyeli hediyeler sunulurdu.

Bir pazar günü salonda bir çay tertipledik; vermut, kuru yemiş ve limonatayı kapsayan giriş ücreti çok düşük olduğundan salon hınca hınç doluydu – limonatayı meşhur şekerci hazırlamıştı ve cidden nefisti. Herkes güle oynaya eğlenirken biz yöneticiler eğlenceden çok az bir pay alabiliyorduk, zira garsonluk ve bulaşık yıkama dahil her şeyi biz üstleniyorduk, ancak her şeyin iyi gittiğini görmek bütün yorgunluğumuzu gideriyordu.

Bir ara tuvalete gitmek istedim, tuvalet 50-60 metre kadar aşağıda kilisenin avlusundaydı – daha sonra para toplayabilince gerekli tadilatı yaparak salonun yanı başına iki adet tuvalet inşa ettik. Tuvaletin kilitlenmemiş olan kapısını açınca karşılaştığım manzarayla adeta donakaldım ve hiç vakit geçirmeden kapıyı tekrar örttüm. Kapıyı açınca içerde aşk yapan tanıdık bir çift görmüştüm. Kız mümkün olduğu kadar eğilerek ellerini karşı duvara dayamıştı, erkekse bacaklarının arasında gidip geliyordu. Ancak o birkaç saniyelik bakışta bile birleşmenin *hak yolundan* olmadığını görebilmiştim. Çok iyi tanıdığım kız zaten beni görmemişti, ama nişanlısı olan erkek yan gözle beni görmesine rağmen hiç istifini bozmadan işine devam etmişti. Birkaç ay sonra evlendiler.

Okulun tertip ettiği bir eğlence gününde Yunanlı bir yazarın kısa, tek sahnelik birkaç piyesini oynadık. Oyuncular arasında ben de vardım. Son anda oyunculardan biri hastalanarak gelemeyince, orada olan bir arkadaşımızdan çok kısa olan rolü oynamasını rica ettik; önce çekindi, ama rolün kısa ve kolay olduğunu görünce kabul etti. Piyesin sonunda kapıyı çalıp içeri girecek, o ana kadar karım ile kızımı büyük bir şair olduğuna inandıran misafirim "Başka duş istemiyorum, deli gömleği istemiyorum!" diyerek öbür kapıdan kaçacaktı. Ben, doktor olan ve kısacık rolü oynayan yeni misafirime "Şairi tanıyor musun doktor?" diye soracak, o da "Evet! Altı ay tımarhanede tedavim altındaydı!" diyecekti.

Her şey yolunda gitti, kapıyı çalan doktor içeri girince şair kaçtı, ben de doktora şairi tanıyıp tanımadığını sordum. "Hayır!" demez mi?

Adeta dondum, piyes zaten onun cevabıyla bitiyordu, onu uyandırmaya çalıştım:

"Yahu doktor bey, bu adam seni görünce kaçtı, nasıl tanımazsın?" Allahtan uyanarak doğru cevabı verdi de piyesi kurtardık.

Sonradan dalga geçince suali yazılı olduğundan değişik olarak sorduğumu iddia ederek kabahati üstüme atmaya çalıştı.

Türkiye'nin en eski gazetelerinden biri olan, 1925 yılında kurulan *Apoyevmatini* gazetesinin o günlerdeki başyazarı Yaveridis'in derneklerle arası pek iyi değildi. Gazete yazıhanesine her gittiğimizde "Sizin dernekte kanepe var mı, yumuşak mı?" diyerek faaliyetlerimizin başka yönde olduğunu ima ederdi; buna rağmen yakın bir dostu Çengelköylü olduğundan dernekçe neşrettiğimiz ilanlar için para almazdı.

Dernek toplantıları da bir âlemdi, o kadar ki bizlerden biri bir toplantımızı sahne üstünde yaparak buna köylüleri de davet etmemizi teklif edince hiç garipsemedik. Hakikaten enteresan toplantılarımızdan birini sahneye aynen aktarabilseydik millet gülmekten kırılabilirdi.

Kararlaştırıldığı gibi kilise yönetim kurulu onbeş günde bir toplantısını lokalimizde yapıyordu. Yönetim kurulunun veznedarı, kel kafasının tam ortasında üçgen şeklinde oldukça derin bir çukur olan, bir ayağı aksak, orta yaşlı bir köylümüzdü. Büyüklerimizin anlattığına göre gençliğinde çok kadın meraklısıydı. Günlerden bir gün bir yoldan geçerken balkonunda saksılarını sulayan genç bir kadın görmüş, manzara her halde o kadar güzelmiş ki orada kalıp yukarılara bakmakla yetinmemiş, gördüğüyle ilgili yüksek sesle yorum yaparken kafasına saksıyı yiyince kendisini hastanede bulmuş. Kadının ailesi herhalde varlıklıymış ki ona yüklü bir para vererek istikbalini sağlamışlar, iş mahkemelere intikal etmeden anlaşmışlardı. Ancak başındaki çukur ve aksak ayağı bu macerasını hayatının sonu-

na kadar hatırlatacaktı. Her şeye rağmen akıllanmamış, hâlâ o yaşta ve o haliyle istediği kadını elde edebileceğine inanıyordu.

Kilise yönetim kurulu toplantısından evvel bütün dernek mensupları lokalden ayrılıyorduk, ancak bir akşam arkadaşlarımızdan biri hâlâ oradaydı. Türk arkadaşımızla birlikte derneğin çay ocağını işlettiği için, temizlik yaparken biraz geç kalmıştı. Veznedar onun hâlâ orada olduğunu görünce, rahatsız olarak "Küçük burada ne yapıyor?" diye sordu.

Hiç de küçük olmayan "küçük" hemen dışarı çıktı ve toplantı başladı. Beş dakika kadar sonra kapı birdenbire açıldı ve hışımla içeri giren küçüğün yumruğu veznedarın yüzünde patladı. Devam etmeye niyeti vardı, yere düşen veznedarın üstüne saldırdı, ama diğerleri mâni olarak dışarı çıkardılar. Yumruğu yiyen kendine gelince şikâyetçi olmak üzere karakola gitti, ama şahit bulamadı. Kimse bir şey görmemişti; küçük, herkesçe o kadar çok seviliyordu.

Derneğin ikinci yönetim kuruluna ben de girmiştim, genel sekreterdim. Günlerden bir gün derneğimize polis karakolundan *Rum Kültür Derneği* adına bir evrak gönderdiler. Derneğimizin adının bu olmadığını, o zaman yürürlükte olan cemiyetler kanununa göre Rum adının kullanılamayacağı gerekçesiyle evrakı iade ettim; özür dileyerek evrakı geri aldılar ve ertesi günü adımızı doğru yazarak tekrar gönderdiler.

Gönderilen yazı Üsküdar kazasının bütün derneklerini, nahiye müdürlerini ve daha birçok kişiyi kapsıyordu. Üsküdar'da bir "Atatürk Anıtı" yapılması düşünülüyor, bunu üstlenecek derneğin kuruluşuyla ilgili çalışmaların başlaması için yazıyı alan bütün dernek ve kişilerin belirtilen bir tarihte ve saatte Haydarpaşa Lisesi'ne gelmeleri isteniyordu. Bu toplantıya katılmamamız doğru olamazdı, onun için yönetim kurulumuzun toplantısında derneğimizi temsil edebileceğimi söyledim, arkadaşlarım da bunu onayladılar.

Hakikaten kararlaştırılan gün ve saatte derneğimizi bu ilk toplantıda temsil ettim. Uzun konuşmalardan sonra ben dahil, toplantıya katılanların hemen hemen tamamı yeni kurulacak derneğin kurucuları arasında yer aldık. Ancak iş orada bitmedi. Birkaç gün sonra Çengelköy Karakolu aracılığıyla, Beylerbeyi Nahiye Müdürü Zeki Bey beni makamına davet etti. Büyük bir yakınlık göstererek benden geçici yönetim kurulu toplantılarına katılmamı istedi. Okul saatlerim toplantı saatleriyle çatışıyordu, nazik bir şekilde bunu anlatmaya çalıştım, "O hususu bana bırak" diyerek okul müdürlüğüne resmi bir yazı yazdı. Ertesi gün yazıyı Hamarat Bey'e götürdüğümde gözlerine inanamadı. Konu çok nazik olduğundan bir şey diyemeden gereken izni verdiler.

Yapılan toplantıya katıldığımda adeta iğne üstünde oturuyordum. Katılanların her biri bir unvana sahip birer kişi, bense 18 yaşını birkaç ay aşmış bir öğrenciydim. Zaten büyüklerim

dururken benim herhangi bir şey yapmama imkân yoktu. Toplantının sonunu zor getirince ertesi günü Zeki Bey'in makamına giderek bu durumun öğrenciliğime zarar vereceğini, zaten aldığım iznin de kolay verilmediğini söyledim. Zeki Bey anlayış gösterdi ve bana teşekkür ederek kapıya kadar uğurladı. Bu olay birkaç ay sonra bir tanıdığımın beni inanç olarak yakın olduğum bir siyasi partinin gençlik kolu toplantısına götürmesine sebep oldu. Oradaki havayı teneffüs etmemin imkânsızlığını daha ilk ziyaretimde anlayınca, bütün ısrarlara rağmen bir daha gitmedim.

❀ ❀ ❀

Derneğimizde yaptığımız birçok faaliyet vesilesiyle –masraflar çıktıktan– sonra dernek kasasında daima bir miktar para bulunurdu. O parayı gereksiz yerlere harcayacağımıza, velveleye vermeden, hayır işleri yapmaya çalışırdık. Bu çocuklu yoksul bir dula, vatani vazifesini yapan ihtiyaç sahibi bir gence veya işinde umulmadık bir zarara uğrayan bir dükkân sahibine yapılan yardım olabiliyordu. Bugün bile, herkesin kolayca anlayabileceği sebepler yüzünden, teferruata girmek niyetinde değilim.

Toplantılarımızdan birinde köyümüzün hasta ve yoksullarına, kim olduklarına bakılmaksızın, elimizden geldiği kadar, doktor ve ilaç yardımı yapmaya karar verdik. Bunu gerçekleştirmek için Çengelköylü Doktor Halim Bey'le konuşmaya

karar verdik. Eskiden Türk ordusunda muvazzaf subay olan Halim Bey, istifa ettikten sonra Çengelköy'de mütevazı bir muayenehane açmış, orada hastalarına bakıyordu. Ailemizin doktoru olan Halim Bey'in eczacı eşi ise birkaç adım ileride, köyümüzün o zamanki ikinci eczanesini açmıştı. Halim Bey'i bulmak istediğimizde, eğer eve hasta ziyaretine gitmemişse, ya muayenehanesinde ya da eczanede bulurduk.

Aralarında benim de bulunduğum iki veya üç kişi, kalkıp muayenehanesine gittik. Ziyaretimizin sebebini anlattıktan sonra, derneğimizin yazısıyla ona gelecek her hastayı para almadan muayene etmesini rica ettik. Biz daha sonra geçerek muayene ücretini ödeyecektik – bu arada, eğer o ücrette de bir tenzilat yapabilirse çok iyi olurdu. Yüzümüze biraz baktıktan sonra her zamanki ciddi ve babacan tavrıyla istediğimiz kişileri hiç düşünmeden göndermemizi söyledi. Muayene için hiçbir ücret almamakla kalmayacak, ilaçları da eşinin eczanesinden bedelsiz olarak verecekti.

"Böyle düşündüğünüze bakılırsa bana vermeyeceğiniz parayı yine bir hayır işinde kullanacağınıza eminim. Tebrik ederim!" diyerek bizi kapıya kadar uğurladı. Öğretmen Hulûsi Bey'den sonra, *insan* olmanın dini, ırkı olmadığını ispat etmek sırası Halim Bey'e gelmişti. Bu iki insan, daha sonra ondan bahsedeceğim bir üçüncü *insan*'la beraber gönlüme, dimağıma, kalbime öyle silinmez harflerle yazılmışlardı ki onları her hatırladığımda, anam babam kadar rahmetle anıyorum.

Cemaatimizin içinde bir de kâşif geçinen bir büyüğümüz vardı. Tahsilli değildi, ama doğurgan bir beyne sahipti. Eğer tahsilli olup da kader onu fırsat memleketi Amerika'ya atmış olsaydı, belki de o zamanlar hayalden öteye gidemeyen projelerinden bir kısmını gerçekleştirmeye muvaffak olurdu. Biz onunla dalga geçerdik, ama o deniz suyunu akaryakıta çevirmenin veya vapurların sisli günlerde rahatça seyredebilmeleri için sisi dağıtacak bir mekanizmayı yapmanın çarelerini arıyordu.

Bir tuhaflığı daha vardı. Nerede veya etrafında kim olursa olsun gazını içinde tutmuyordu. Etraftan tiksintiyle bakanlara ise pişkin pişkin, "Pisliktir ama rahatlıktır!" derdi.

❧ ❧ ❧

Derneğimizin bir genel kurul toplantısında yapılan yönetim kurulu seçimlerinde adaylığını vermesi için Hulûsi Bey'in oğlu, Türk arkadaşımız Erdoğan'a çok ısrar ettik. Önceleri direndi, ama samimi olduğumuzu anlayınca kabul etti. Katılanların oylarının tamamını alınca da hem bu adaylığı teklif edenler hem de o çok sevindi. Ona olan sevgi ve saygımızı bir kez daha ispatladığımız için hem sevinmiş hem de sevindirmiştik.

Bir müddet sonra derneğimiz, başka dernekler gibi, o zamanın patriği Patrik Athenagoras tarafından Fener'e davet edildi. Derneğimizi temsil eden üç kişi arasında Erdoğan da

vardı. Patrik bize uzun bir konuşma yaptı, ama 50 yıl sonra o gün söylediklerinden hiçbir şey hatırlamıyorum. Sadece arkadaşımızın hemen hemen hiçbir şey anlamamasına rağmen patriği ciddiyet ve huşu içinde hiç kımıldamadan dinlediğini hatırlıyorum. Konuşma bittiğinde hepimiz patriğin önünden geçiyor temsil ettiğimiz derneğin adını söylüyorduk. Sıra bize gelince arkadaşımızın Türk olduğunu söyleyerek, babasının 6-7 Eylül akşamı yaptıklarına kısaca değindik. Patrik hiçbirimize yapmadığı bir hareket yaptı, eğilerek –çok uzun boyluydu– Erdoğan'ı alnından öptü.

* * *

Paskalya dinimizin en büyük bayramıdır. Derneğimizin sayesinde köyümüzün cemaatini birbirine kaynaştırarak daha da büyüdü ve hakiki bir "sevgi bayramı" oldu. Cumartesi gecesi saat 11:00 sularında başlayan dini ayini bütün cemaat hemen hemen başlangıcından itibaren takip ediyordu. Tam saat 12:00'de İsa'nın dirildiğini söyleyen *İncil* okunuyor, ayinin sonuna kadar devam eden gürültü patırtı başlıyordu. Genellikle yerel karakoldan bir-iki polis hiç karışmadan, daha çok meraktan gelir, onlara dışardan kurusıkı mantarların sesini duyan meraklılar da katılırdı. Bunların hiçbiri bizleri rahatsız edecek ne bir hareket yapar ne de bir söz söylerdi. Ayin bittiğinde kimse dağılmazdı. Herkes dernek lokaline gider orada süt içilir, paskalya çöreği yenir, kırmızı yumurta tokuşturulurdu.

Atina'ya geldiğimde cemaatin %95'inin onikiye beş kala gelip onikiyi beş geçe civarında gittiğini gördüm. Şimdiye kadar çok kişiye sordum, ama Atina'da görevlilerin haricinde bir Paskalya ayinini başından sonuna kadar takip eden bir tek kişiye bile rastlamadım.

* * *

Birçok arkadaşım yaz aylarında çalışarak harçlık çıkarırlardı. Ben bu hususta şanslıydım. Babam, okul mevsiminden biraz daha az olmasına rağmen yaz aylarında da harçlık vermeye devam ediyordu. İlk yıldan sonra okulda birkaç sene %50 burs aldığım için babam biraz rahatlamıştı. Bursun kesildiği daha sonraki yıllarda ise okul parasına biriktirdiğim harçlığın da katkısı olmuştu.

Kendimi bildim bileli okumayı çok seven, fakat ders çalışmaktan tiksinen bir insandım. Hayatımda bir dersi iki kez okuduğumu hatırlamıyorum. Bundan daha kötüsü, kitabımızdaki bir yazıyı sırf beğendiğim için okuduğum ve gereken derse bakmadığım günler az değildi. İyi ki sınıfımızda, kafalarını dersten kaldırmayan hafızlar, inekler vardı da onlara sabah sabah dersi anlattırıyordum. Buna karşılık ben de onlara arada sırada bir kompozisyon yazıyor, gerekirse beraberce çok sevdiğim matematik ve geometri dersini çalışıyorduk. Benim boş vaktim çalışmak için değil, okulda futbol, akşamları evde ise kitap okumak içindi.

Küçükken kabakulak hariç hemen hemen bütün çocuk hastalıklarını geçirdiğim için uzun günler evde kalmaya mecbur oluyordum. Annem her gün 10 dakikalık mesafedeki çarşıda alışverişten dönerken o gün çıkan bütün çocuk mecmualarını getiriyordu. Birkaç dakikada hepsini okuduktan sonra her akşam babamın getirdiği *Her Gün* gazetesini en ücra köşesine, günlük pehlivan tefrikalarına varana kadar okuyordum. Yunanistan'dan gelen birkaç mecmua da kültürümü (!) arttırıyordu

Yunanistan'dan gelen mecmualar elimize varmadan sansüre uğruyordu. 25 Mart ve 28 Ekim milli bayramlarındaki mecmualar umumiyetle kapaksız geliyordu, zira genellikle kapaklarında Yunan bayrağı vardı. Sansüre tabi sayfalar içerde de mevcutsa mecmua inceldikçe incelir, bazen hiç satılmadan iade edilirdi. Her hafta *Larousse Ansiklopedisi*'nin Yunancasını 16 sayfalık formalar halinde alırdım. Her formanın fiyatı 3 TL'ydi. Daha sonra her hafta 9 TL kıymetinde 3 forma birden satın almaya mecbur olunca bayağı zorlandım ve araya askerliğim girince asla tamamlayamadım.

Yunan sineması 1950'li yılların başında hayatımıza çekine çekine girmeye başlamıştı. Evimizde konuştuğumuz, ancak yollarda konuşmaya cesaret edemediğimiz lisanla konuşan filmleri seyretmek epey hoşumuza gidiyordu. Rum azınlığının yüksek rakamlarda olduğu 6-7 Eylül öncesi o dönemde Yunan filmlerini gösteren sinemalar hıncahınç oluyordu. Aynı

zamanda Yunanistan'ın tanınmış tiyatro grupları da geliyor, gelenlerden hiçbirini kaçırmamak için özen gösteriyordum. O yıllarda bilhassa *Baklahoran* tabir edilen perhizin başladığı günün arifesinde Kurtuluş Spor Kulübü ve Beyoğluspor Kulübü tarafından maskeli balo tertiplenir, bu günün etkinliklerine Yunanistan'ın en ünlü şarkıcıları gelirdi. Birkaç yıl sonra gelmiş geçmiş en büyük Yunan şarkıcısı Kazancidis ve onunla aynı dönemde meşhur, ancak bir basamak aşağı olan Angelopulos konserler vermek için İstanbul'a gelmişlerdi. Bu gündüz konserlerinin hepsine gitmiştim, zira aynı günlerin akşamı İstanbul'un yüksek (!) tabakası gibi onları gece kulübünde görebilecek kadar param yoktu.

* * *

Futbol, hayatıma renk katan çok sevdiğim bir spordu. Belki muhtelif sebeplerden dolayı hayallerimdeki kadar iyi oynayıp yüksek seviyede bir oyuncu olamadım, ama oldukça yüksek seviyede bir futbol seyircisi olmayı başardım. Yıllarca Beyoğluspor Kulübü'nde idarecilik yapan ve bu kulübün başkanıyken bu hayattan göçen dayımın sayesinde Beyoğlusporlu oldum. Bütün diğer arkadaşlarımın aksine hiçbir zaman üç büyüklerden birinin taraftarı olamadım. Gerçi bütün Rumlar Beyoğlusporluydu, ama gönüllerinde önce BJK, GS veya FB yatardı. Benimse dayımın götürdüğü Şeref Stadındaki ilk maçtan beri gönlüme BSK aşkı aşılanmıştı.

Şeref Stadında maçlar sabah 9:00'da başlar, karanlık çökmeden biraz evvel biterdi. Maça gittiğimiz o gün takımımızın oyunu başlamıştı. Kimin nereye attığını anlamadan birkaç gol gördüm. Maç bittiğinde dayıma maçın kaç kaç bittiğini sordum. "Berabere bitti" deyince ağzımdan ikinci bir soru çıktı, "12-12 mi?" Biz mahalle aralarında "6'da *haftaym*, 12 de biter" diye oynuyorduk.

Beyoğluspor'un yöneticilerinin hepsinin ve takımda oynayan oyuncuların bir kısmının Rum olmasına rağmen hiçbir zaman diğer takım seyircilerinin koro halinde ırkçı küfürlerine maruz kaldığımızı hatırlamıyorum. Tek tük, kendini bilmezin biri "Kefere" veya "Gâvur" diye küfredince umumiyetle diğer Türkler "Ayıp, ayıp" diyerek onu susturuyorlardı. Bu medeni hava sadece Beyoğluspor ile Ermeni takımı olan Taksimspor arasındaki maçlarda bozuluyor, nedense birbirlerini çekemeyen bu iki azınlık takımının maçlarında mutlaka arbede çıkıyordu. Bugünkü maçlardaki olayları, biraz daha küçük çapta da olsa iki takımın maçlarında görüyorduk.

Bütün arkadaşlarım zaman zaman beni de sevdikleri takımın saflarına çekmek için çok uğraştılar. "Her zaman alt sıralarda olan bir takımı tutmakla ne kazanıyorsun?" dediler. Sevgilimi değiştirmedim, değiştiremedim. Bunun bana büyük bir faydası da oldu. Yenilmeyi, hem de yalnız futbola münhasır olmamak üzere öğrendim. Takımımı İstanbul Profesyonel Ligine yükseldiği 1952-1953 sezonundan beri senelerce kesin-

tisiz takip ettim. Genellikle sonuncu olmamak için mücadele ediyor, bunda muvaffak oluyorduk. Hakemler umumiyetle bize haksızlık ederlerdi, ama hayatının her safhasında haksızlığa uğrayan bir cemaat için bu pek de önemli değildi. Ama bazen yapılan haksızlıklar bizim bile sabrımızı taşırıyordu. Bursa'da yapılan ve sıralamada ilk üç sırayı alacak takımların Milli Lige yükseleceği baraj maçlarından birinde futbolcumuz Alpay'ın 20 metreden çektiği enfes şut gol olurken kale içinde ağları tutan yan demire çarparak sahaya geri dönmüştü. Hakem Mustafa Gerçeker "oyna" diye işaret edince takımım Ankara Demirspor'la 2-2 berabere kalmıştı. Ertesi günü bütün gazetelerin hakemle alay eden ve onu kınayan yazılarına rağmen takımını baraj maçlarında beşinci olmuştu. Ancak Milli Lige çıkması planlanan Vefa da dördüncü olunca federasyon bir gün içinde almış olduğu kararları değiştirmiş, yükselecek takımların sayısını beşe çıkarmıştı. Ancak Rum cemaatinin erimeye başlaması yüzünden BSK, Milli Ligde fazla tutunamadı. Gelen yıllarda Üçüncü Lige kadar düştükten sonra, aldığı bir kararla profesyonel futbol şubesini feshetti.

Futbol liglerindeki bütün yıllarında BSK örnek bir kulüp olmuştu. Güzel fakat neticesiz bir futbol oynardı. Netice alamamasının bir sebebi de genellikle düdüklerini karşı tarafın lehinde kullanan hakemlerdi. Ancak netice ne olursa olsun her hafta randevumuza sadık kalarak sahadaydık. BSK'nin nasıl bir yapıya ve inanca sahip olduğunu belirten kilit maçlar vardı. İkinci Ligin son haftasında oynanan BSK-Bursaspor maçı gibi.

O maçta Bursaspor takımımıza yenilmediği takdirde şampiyon olarak Birinci Lige yükselecekti. Bursaspor bize yenildiği ve ikinci sırada bulunan Vefa rakibini yendiği takdirde şampiyon Vefa olacaktı. Bursaspor takımımıza, yenilmesi için büyük paralar vaat etti. Oraya kadar getirmişken işi şansa bırakmak istemiyorlardı. Beyoğluspor o pazar günü Şeref Stadında Bursa'yı yendi; böylece rakibini yenen Vefa şampiyon oldu.

Ertesi yıl Bursa deplasmanında, maçtan evvel soyunma odasına giren polis amiri ve askeri makamlar, takımımızın fazla direnmeden yenilmesini tavsiye etti. Durum çok kritikti, hayati tehlike söz konusuydu. Baştan sona kadar galiz küfürler ve atılan birçok cismin yağmuru altında oynanan maçta BSK 6-0 yenildi. O yıl Bursa bir yıllık bir gecikmeyle Milli Lige yükseldi.

Kulübümüz, Kasımpaşa Kulübü Başkanı Sultan Demircan'ın lokalimizi ziyaret ederek elinde tespih ve belindeki tabancayı göstere göstere yaptığı tehdite de boyun eğmedi. İstediğini elde etmemesine rağmen tehditlerini yerine getirmeyen Sultan Demircan birkaç yıl sonra öldürüldü.

Üçüncü Ligde yer alan BSK, ligin bitmesine birkaç hafta kala yaptığı genel kurul toplantısında profesyonel futbol şubesini kapatmaya karar vermişti. Son maçtaki rakibimiz de bize yenildiği takdirde lige veda etme riski taşıyan bir takımdı. Kapanma kararımızı öğrenmişler, mağlup olarak onları kurtarmamızı istiyorlardı. Yendik!

BSK takımından birçok büyük oyuncu geçti. Bunlardan en ünlü Türk futbolcular Kadri Aytaç, Şeref Has, Sabri Dino ve Feridun Bugeker'di. Bunlardan başka futbol hayatlarının son yıllarında Beyoğuspor'a transfer olan birçok futbolcu vardı. Rengi ve takımı yüzünden futboldan hakkı olan payını alamayan *Arap Güngör* –Güngör Sürel– vardı. Güngör layık olmasına rağmen milli takımda, belki de ırkçılık yüzünden oynayamadı. Lefter'i, Rober'i, Garbis'i, Sofyanidis'i, Niko'yu ve başkalarını milli takıma almaktan çekinmeyenler nedense Arap Güngör'e ay yıldızlı formayı giydirmemişlerdi. Üç büyüklerden birinin mensubu olmaması ikinci bir sebepti. Beyoğluspor'un koro halinde alay ve hakarete uğrayan tek futbolcusu Güngör'dü. Bütün saha "Arap, Arap" diye inler maçtan sonra soyunma odasında hüngür hüngür ağlamasına sebep olurdu. Ancak sevdiği beyaz tenli kız diğerleriyle aynı kafada olmayınca onunla evlendi.

Beyoğluspor'un gelmiş geçmiş en büyük futbolcusunun, oynadığını göremediğim Buduris olduğunu söylerlerdi. Pek az yıl futbol oynamış, askerde çektirdikleri eziyet yüzünden zatürree olarak çok genç yaşta ölmüştü. Bildiğim kadarıyla –söylenenlerin aksine– Türkiye futbol tarihinde birinci yeri tutan Lefter, Beyoğluspor'da hiç oynamadı. 38 yaşma kadar oynadığı Fenerbahçe'ye transfer olmadan Ermeni takımı Taksimspor'da oynamıştı. Fransa ve İtalya'da da oynayarak, yurdun sınırlarını aşan ilk futbolcular arasında yer almış, Avrupa'daki kariyerini tamamladıktan sonra tekrar Fenerbahçe'ye dönmüştü. 1956

yılının başlarında, 1954 yılında acayip şartlar altında Dünya Kupasını kaybeden Macaristan'la oynadığımız maçta takımızda yer alarak 3-1 lehimize biten maçın iki golünü attı. Müthiş bir çalımcı olan Lefter, zaman zaman şahsi hareketlerle gol atmaya muvaffak olarak takımını sırtında taşıyordu. Takımı ve bütün Türkiye onu çok sevdi. Türkiye'de 50 kez milli olma şerefine ilk ulaşan, defalarca Türk milli takımının kaptanlığını üstlenen, futbolun *Ordinaryüs*'ü Lefter'di. Daha yaşarken doğduğu Büyükada'nın bir sokağına adını vermişler, FB stadının önüne büstünü koymuşlardı. Yunanlılar tarafından pek sevilmeyen Lefter'e Yunanistan'a giriş vizesi verilmeyince, zamanın Başbakanı Ecevit bunu bizzat ilgilenerek halletmiş, Lefter'e bir tokat atmaya cüret eden Büyükada Emniyet Amiri ise bu hareketinden dolayı hududa sürülmüştü.

Bu dünyayı terk ettiğinde son ikametgâhına onu onbinlerce kişi uğurlamış, o güne kadar görülmeyen sahneler yaşanmıştı.

Lefter hakikaten büyük futbolcuydu. Futbolu terk ettikten sonra aldığı birkaç kilo bile eski stilini değiştirmemiş, bu kilolar başkalarında olduğu gibi özel yerlerde toplanmamış, ahenkli olarak bütün vücuda yayılmıştı. Son günlerine kadar futbol en büyük aşkıydı. Bunu teyit eden bir olayı önce onu iyi tanıyan bir arkadaşımdan, daha sonra da bizzat Lefter'in ağzından dinledim.

90'lı yılların ortalarında, 70 yaşını aşmış olan Lefter, benim de yaşadığım, İstanbullu Rumların yoğun olduğu *Paleon Faliron* semtinde mahalle aralarında gezinirken küçük bir arsada top oynayan 4-5 çocuk görür. Hastalık bu ya! Dayanamaz ve çocuklara yarım yamalak Rumcasıyla "Ben de oynayabilir miyim?" diye sorar -- Lefter'in Türkçesi de pek iyi sayılmazdı.

"Ne diyorsun be dede, elimizde kalırsın hiç yoktan başımız belaya girer!" diye cevap verir çocuklar.

Lefter'in tepesi atar, "Şu en küçüğünüzü bana kaleci olarak verin, hepiniz geçin karşıya!" diye gürler. Çocuklar bu ihtiyardan kurtulamayacaklarını anladıklarından, onunla biraz da alay etmek için kabul ederler. Nasıl olsa bembeyaz saçlı bu ihtiyar birkaç dakika sonra şişecek ve rezil olacaktır. Beş dakika sonra hakikaten rezil olan bir taraf vardır. Yedikleri çalımlardan başları dönen ve kovaladıkları topa bir türlü erişemeyen çocuklar pes ederler, "Yahu dede! Sen kimsin?" diye sorarlar. Lefter büyük bir memnuniyet hissederek meraklarını gidermeden yanlarından ayrılır. Birkaç yıl evvel Türk televizyonunda bu olayı çok hatırlatan, Lefter'in yer aldığı kısa bir reklam filmi izledim.

Dayım BSK vasıtasıyla Türkiye-Macaristan milli maçı için bana bilet bulduğu halde, o kadar kalabalığın içine tek başına 12 yaşlarında bir çocuğun gitmesine annem ağlayarak müsaade etmedi. Yerime babam gitti. Maçtan bir gün evvel, okul

dönüşü Dolmabahçe Hastanesinin (yani stadın) önünden geçerken turnikelerin önünde yorgan ve battaniyelerine sarılarak orada sabahlamaya niyetli olan yüzlerce kişi gördüm.

Lefter'den başka meşhur Rum futbolcular Yordan, Niko, Sofyanidis, Kasapoğlu ve Galatasaraylı Avram Kalfin'di. Bunların hemen hepsi milli takıma kadar yükselmişti. Ancak bu saydıklarımdan başka yıllarca Sarıyer'de oynayan ve bugün de hâlâ "Kaptan" olarak sayılan ve sevilen Ruli'den bahsetmemek kendisine ve Sarıyer Kulübüne büyük saygısızlık olur.

Futbolu yalnız takımımın maçları içinden takip etmiyordum. Önceleri İstanbul Mahalli Liginin, sonra ise Türkiye Milli Liginin İstanbul'un tek stadında, Mithatpaşa'da oynanan bütün maçlarını, ayrıca Türk takımlarının Avrupa kupalarındaki hemen hemen bütün maçlarını takip ediyordum. Gördüğüm en güzel maçlar, bilhassa Galatasaray'ın Avrupa kupalarındaki birkaç maçı ile özellikle Brezilya takımlarıyla yapılan sezon öncesi hazırlık maçlarıydı. 1960'tan önce Brezilya'nın tanınmış takımlarından *Vasco De Gama*, *Fluminense*, *Desportes* ve başkalarını zevkle izledim. Daha sonraları gelen Pele'nin *Santos* takımı, rakibi Fenerbahçe'nin açık oynamasıyla bize tam bir futbol şöleni yaşatmış ve maçı 6-1 almıştı. Aynı *Santos*, Yunanistan'da *Olympiakos* ile yaptığı maçta karşısında çok sert oynayan bir rakip bulunca ve Pele'yi durdurmakla yükümlü savunma oyuncusu acımasız bir tekmeyle onu saha dışı edince, Yunan futbolseverleri gerçek *Santos*'u görememişlerdi.

1960 yılında Balkan Kupasının finali Yunan *Olympiakos* ile Bulgar *Lefski* arasında "bitaraf" (!) saha Mithatpaşa'da oynanmıştı. Yarı yarıya dolu olan Mithatpaşa'daki seyircilerin ezici çoğunluğu İstanbullu Rumlar olduğundan Yunan takımı adeta kendi sahasında oynuyordu.

Takımlar sahaya çıkarken İstanbul ve tribünler şiddetli bir deprem yüzünden sallandı, ama maç normal olarak oynandı ve *Olympiakos*'un 1-0 üstünlüğüyle bitti. Atina'ya göç ettiğimde birçok İstanbullunun o maç yüzünden *Olympiakos* taraftarı olduğunu üzülerek gördüm. Üzülerek diyorum, zira İstanbullu olup da sarı siyahlı, İstanbullu bir grup tarafından 1923 yılında kurulmuş *AEK*'in taraftarı olmamak benim anlamadığım bir şeydir. Ben bu gibileri, yarı şaka yarı ciddi, "ırk haini" olmakla itham ediyorum.

* * *

Mithatpaşa Stadı çok imtiyazlı bir bölgede inşa edilmiştir. İstanbul'un her semtine kolayca ulaşılabilir. Taksim'e, Nişantaşı'na Karaköy'e ve Beşiktaş'a yürüyerek 10-15 dakikada varılabilirdi. Boğaz'ın Anadolu tarafına geçiş Dolmabahçe Sarayı'nın yanındaki meydana yanaşan motorlarla, 5 dakika mesafedeki Kabataş'tan araba vapuruyla veya 10 dakika mesafedeki Beşiktaş'tan vapur ve motorlarla oluyordu. İlk yıllarda stadın oldukça mühim bir problemi vardı. Stadın Maçka sırtlarına bakan tarafının arkasında İstanbul'un havagazı ihtiyacı-

nı karşılayan *gazhane* vardı. Bacalarından çıkan kesif kapkara duman, bazen maçı birkaç dakika durduracak kadar sahayı kaplardı. Bembeyaz gömleğim isten kapkara olurdu. Daha sonra *gazhane* kaldırıldı ve stada yeni tribünler eklendi.

Futboldan başka, basketbol hariç birçok spor dalını daha takip ederdim. Atletizm –ve dolayısıyla Balkan Oyunları– ve güreş en sevdiğim sporlar arasındaydı. Basketbolu çok daha sonra Yunanistan'a Amerika'dan gelen ve bu sporun bu ülkede Avrupa şampiyonlukları kazanacak mertebeye ulaşmasında büyük rolü olan Nik Galis yüzünden sevdim.

Beyoğluspor'u bana bu kadar sevdirmeyi başaran dayım her bakımdan zararlı olan sigaraya alışmamamı sağlayanların başında gelir. Sigara içmemekle –çok sigara içenlerin dediği gibi– belki iki apartman sahibi olamadım, ama içmiş olsaydım büyük bir ihtimalle önemli sıhhi problemlerle karşılaşabilecek, yaşadıklarımı da atlatamayacaktım. Dayıma çok saygı duyuyordum, babamdan da fazla diyebilirim, zaten sigara hususunda annemle babam benim takip edebileceğim bir yolda değillerdi.

Askerde bile bütün arkadaşlarım sigara içer ve hatta bunlardan bir kısmı esrar dahi kullanırken bana kimse sigara veya esrar teklif edecek cesareti bulamadı. Bu hakkı onlara hiçbir zaman vermemiştim.

Askere bir yıl kadar geç gittim. Artık dayımla beraber çalışıyor, ilk yoklamayı yapmış olmama rağmen durumu pek önemsemiyordum. Ta ki bir gün askerlik şubesine sormak için gidene kadar! Az kalsın beni anında sevk ediyorlardı, asker kaçağıydım. Allahtan babacan bir subaya rastlamıştım. "Bak evladım" dedi, "Ne ben seni ne de sen beni gördün, yani kısacası buraya hiç gelmedin. En kısa zamanda işlerini ayarla ve gel seni sevk edelim. Ancak askerlik kanununun 85. maddesine göre işlem yapılacağını da göz önüne al." Epey telaşlanmış ve korkmuştum. 85. madde asker kaçaklarıyla ilgiliydi ve problem yaratabilirdi. Sora sora, yazıhanesi Fitaş Sinemasının yanında olan ve Türk adı ve soyadı kullanan bir Ermeni bulduk. İşi kıymete bindirmek için uzattıkça uzattı ve sonunda suçlamayı asgariye indiren, kitabına uygun bazı ayarlamadan sonra sevk kâğıtlarımı getirdi. Buna göre 48 saat zarfında Ankara Etimesğut'ta bulunan zırhlı tugaya teslim olacaktım. O baskı içinde şansım yaver gitmişti. Etimesğut benim için iki bakımdan ideal bir birlikti. Birincisi en iyi müşterilerimizden, aile dostumuz diyebileceğimiz ikisi Ankaralıydı. Dayım telefon ettiğinde, para dahil hiçbir şeyin sorun olmayacağını söylediler. İkincisi ve daha mühimi, babamın bir işçisi Etimesğut'taki askerliğinin son 45 gününü yapıyor ve izni bittiğinden benden bir gün evvel kıtasına dönüyordu. Bir gün sonra nizamiyede bekleyecekti. Askerliğine o kıtada başladığı ve orada bitirdiği için hemen hemen bütün bölüklerde tanıdığı vardı, elinden geldiğince yardım edecekti. Filvaki ertesi günü babamla beraber tugaya vardığımızda Mehmet Cemal

bizi nizamiyede bekliyordu. Bizi sıraya dizdiklerinde, giyim eşyamızı ve ayakkabılarımızı verdiklerinde hep yanımdaydı. Çıkardığım elbiseleri toplayarak sonradan babama götürdü, ancak bu hengâmede ayakkabılarımı kurtaramamıştım, kaşla göz arasında çalındı. Yeni askerlerin çoğunun sivil elbiseleri sökük, yırtık ve pisti. Bunları açıkta bir yerde bir küme halinde toplamışlardı, Mehmet'in dediğine bakılırsa üstüne benzin döküp yakacaklardı. Mehmet sevk edildiğim bölüğü öğrenene kadar yanımdan ayrılmadı, elimdeki dosyada bölük adını görünce çok sevindi; bölüğün yazıcısı İstanbullu bir arkadaşıydı. Yanına alarak beni kurbanlık koyun gibi bölüğüme götürdü.

Arkadaşı, askerliğinin bitmesine altı ay kalmış olan sempatik bir delikanlıydı. Devamlı olarak "*Viran olan kalbimde...*" diye başlayan şarkıyı okurdu. Bölük komutanının sağ kolu ve herkes tarafından sevilen biriydi. Beni getiren Mehmet'in nizamiyedeki babama elbiselerimi ve benimle ilgili haberleri götürüp dönmesine kadar beni bölük yazıhanesinde ağırladı. Mehmet bu vazifeyi de yaptıktan sonra bölüğüne döndü.

Ailemden ayrı uyuyacağım nadir günlerden biriydi ve ne yazık ki bu günü başkalarının da takip edeceğini gayet iyi biliyordum. Okul grubuyla yaptığımız Selanik seyahatinin haricinde o zamana kadar dayımın evi ve evimizden başka hiçbir yerde gecelememiştim. Buna rağmen o anda hiçbir şey hissetmiyordum. Ne evimin ne annemin ne babamın ne de herhangi bir kimsenin hasreti vardı içimde, bomboştum. Önümüzdeki

iki yıl yalnızlığımla baş başa kalacağımı ve kimsenin yardımını beklemeden bütün zorluklara tek başıma göğüs germeye mecbur olduğumu biliyordum. Hiç kimseye bir fayda sağlamayacağına inandığım, hayatımdan gasp edilen ve ömrümün yüzde kaçı olduğunu bilmediğim bu iki yılın hayatımda sefil bir parantez teşkil ettiğini düşünüyordum. Ancak bu düşüncelerim zaman geçtikçe ve eşlerini sivil hayatımda görmediğim kıymetli insanlarla karşılaştıkça çok değişti. Her şeyi sineye çekmemi gerektiren bir neden daha vardı. Bu duruma mecbur edilmemiş, ben seçmiştim. Seçmiştim diyorum, zira orduya katılmadan kısa bir müddet önce yurtdışından, Türkçe, Yunanca ve İngilizceyi iyi bilen biri olarak bana iş teklifi gelmişti. Hiç düşünmedim! Anamla babam tek evlatlarını belki bir daha göremeyecekler, bense onlardan başka, herkesten ve etrafımdaki her şeyden mahrum olacaktım. Eğer teklif Yunanistan'dan gelseydi gider miydim bilmiyorum, bugün bile bunun samimi cevabını veremiyorum. Ancak verdiğim karar için hiçbir zaman pişman olmadım.

* * *

Askere ağustos ayının ortalarında katıldım. Günler çok sıcak olmasına rağmen rutubet yoktu. İlk günün akşamı yemek saati gelmişti. Yazıhaneden hep beraber 150-200 kişi alabilecek büyüklükte bir barakaya girdik. Girerken elimize pek de temiz olduğunu sanmadığım alüminyum bir tabak, kaşık ve bir parça taze ekmek verdiler. Sıra yavaş yavaş ilerliyor, karava-

nanın önüne gelenin tabağına kepçeyle yemek konuluyordu. Ben usta erlerle beraber sıraya girdiğimden karavananın yüzeyinde hâlâ yağ vardı. Bizden sonra gelenler yemeği yağsız yiyeceklerdi. İlk günün menüsünde "türlü" vardı, ama gözlerime inanamıyordum. Suyun yüzüne çıkmış birkaç yarım patlıcan yüzme öğrenmeye çalışıyordu. Tabağıma yarım bir patlıcan ve birkaç parça sebze ile koyu bir yemek suyu gelmişti. Allahtan ekmek tazeydi de aç kalmadım.

Bana, "ekmeksiz yemek mi yoksa yemeksiz ekmek mi yemeyi tercih edersin" diye sorsalar daima ikinciyi tercih edeceğimden pek üzülmedim.

O ana kadar bütün vaktimi bölük yazıhanesinde geçirdiğim için daha koğuşa gitmemiştim. Tekrar yanımıza gelmiş olan Mehmet yemekten sonra arkadaşına bana göz kulak olmasını tekrar tembih ederek ayrıldı. Torbamı sırtıma alarak koğuşlara yöneldim. Tek katlı koğuşların merkez kapısının tam arkasındaki duvarın dibinde, sonradan *Kırıkkale 1938* model olduğunu öğrendiğim silahlar ve gece gündüz açık olan kapı girişinde bir nöbetçi bulunuyordu. Girişin sağ ve sol tarafında bölüğün koğuşlarına giden birer kapı vardı. Beni sağ tarafa götürdüklerinde kapıdan içeri girer girmez az kalsın kokudan burnum düşecekti. Vücut terinin kokusuna, ayak kokusu, osuruk kokusu ve daha kim bilir hangi kokular karışmış ortaya inanılmaz bir şey çıkmıştı. Bu koku ahşap evinizde, bizim birkaç günlük akraba ziyaretimiz sırasında kedilerin boğarak ortada bıraktığı fare leşlerinin kokusundan da beterdi.

Kapının eşiğinden sonra 25-30 metre kadar uzunlukta dar bir koridor ve bu koridorun her iki tarafında iki katlı yekpare ranzalar vardı. Yatanları ayıran bir şey yoktu, herkes kendi battaniyesinin altında yatıyor ve uyuyordu. Bana alt katta bir yer gösterdikten sonra yazıcı koğuşçuya arkadaşı olduğumu söyleyerek ayrıldı.

Koğuşun tam ortasında gündüzleri koğuşçunun, geceleri ise koğuş nöbetçilerinin doldurmakla yükümlü olduğu bir soba vardı. Gerçi daha havalar sıcaktı, ama eylül ayının başlarında sobayı yakmaya başladılar. Acemi olduğum ve devremi kaçırdığım için, biraz da yazıcını yardımıyla ilk zamanlarda nöbet tutmadım. Zaten bu, aşağıda anlatacağım sebepler yüzünden, çok sonra oldu.

Her halde çok yorgundum ki o gün yaşadıklarımın baskısına rağmen rahat uyudum. Yanlış hatırlamıyorsam "Kalk" borusu 5:30 sıralarındaydı. Borudan sonra koğuş nöbetçisi avazının çıktığı kadar "Koğuş kalk!" diye bağırıyor, herkes 5 dakika içinde hazırlanmaya mecbur ediliyordu. Sonra nöbetçi onbaşı veya çavuş geliyor yüksek sesle "Vukuatı olan var mı?" diye soruyordu. Vukuatı olmayanların susması yetmiyordu, herkesin bir sesle "Yok" demesi gerekiyordu. Tabii bu arada eğer vukuat varsa, "Var" sesi gürültünün içinde duyulmuyordu. Böyle bir günde sesler kesildikten sonra "Var, var!" diyen telaşlı bir ses duyuldu. "Ne oldu lan?" diye sorulunca gelen cevap, çok ama çok ilginçti:

"Ayakkabımın içine sıçmışlar!"

Hakikaten sabah sabah kısmeti açılmış, ayakkabısını giyerken ayağı vıcık vıcık dışkıların üstünde kayarken hayatının en büyük sürpriziyle karşılaşmıştı. Çavuşun etrafında gülen birkaç kişi tokadı yiyince gülmemiz kesildi. Vukuatın failini bulmak ise uzun sürmedi. Alt ranzada yatan mağdurun üstünde yatan birkaç kişiyi sıraya dizerek pantolon ve donlarını indirdiler. Donu pis olanı bulmak uzun sürmedi. Gece karanlığında tuvalete gitmekten korkmuş, koğuş nöbetçisinin uyuduğu bir esnada, mabadını ranzadan aşağı uzatarak ferahlamıştı. Falakaya yatırılınca daha da ferahladı, bundan nasiplerini koğuşun bütün gece nöbetçileri de aldı. Bu olay ilk gün değil daha sonra olmuştu.

* * *

İkinci günümüz mıntıka temizliğiyle başladı. Bütün bölük cephe halinde tek sıra olup yürüyor, geçtiğimiz yerlerde bulunan en küçük çöp bile toplanıyordu. Bu yalnız sabahları değil, günün değişik saatlerinde de oluyordu. Yerde bir sigara izmariti gören bir subay veya astsubay "mıntıka temizliği" diye bağırıyor herkesi sıraya diziyordu.

Askere gittiğim ilk günde bana unutulmaz bir cümle söylediler: "Mantığın bittiği yerde, ordu başlar!" Başka ülkelerde de bunun böyle olup olmadığını bilmiyorum, ama Türk ordusunda bunu çok kez doğrulandığını gördüm.

Temizlik angaryasından sonra kahvaltıya gittik. Kahvaltı her zaman aynı tabaklar içinde aynı kaşıklarla içilen bir çorba ve bol ekmekti. Tahta masaların üstünde su dolu sürahiler ve herkese bir bardak vardı. Hayatımda annemin babamın bardağından bir kerecik bile su içmemiş olan ben yanımdaki tanımadığım insanlarla aynı pis tabağı, aynı pis kaşığı ve aynı pis bardağı paylaşıyordum.

Mideme sıcak fakat tatsız çorbayı zorla indirdim, zira artık yemeği beğenmeyince 10 dakika içinde bana başka bir şey hazırlayan anam yoktu yanımda, her şeyi kendim yapmalıydım. Zaten birkaç gün sonra nedense yemeğin kalitesini biraz düzeldiğini hissettim. İstanbulluların teşkil ettiği küçük gruba bunu söyleyince kıs kıs gülmeye başladılar. Yemekler hep aynıydı, ama ben alışmaya başlamıştım.

Boyum 1,85 olduğu halde o güne kadar kilom 67-68'i geçmemişti. Yemeğin biri yavan diğeri tuzsuz öteki ise tatsızdı, yediğimden nadiren zevk alıyordum. Askerde hayatımda ilk defa olarak kısa zamanda 75 kiloya çıktım. Değişmek için annemin mükemmel Rum, Türk ve Arnavut mutfağından mahrum olmam gerekiyordu. Askerden sonra artık yediğim yemeklerden hiç şikâyet etmedim. Bir taraftan da inadım vardı, ne olursa olsun bu durum beni bükmeyecekti. Benden çok daha tecrübeli, daha çok görmüş geçirmiş bir arkadaşımın yaptığı gibi, "Baba gel beni al, dayanamıyorum!" demeyecektim. Tabii o da söylediklerinin olamayacağını anlayınca ortama uymuş ve

askerliğini bitirmişti, ama şimdiye kadar anasının kucağından ayrılmayan ben, bunu bile yapmayacaktım. Bu inadım en zor anlarımı bile kazasız belasız geçiştirmemi sağladı.

* * *

Zor bir devirde askere gitmiştim; kısa bir müddet evvel Kıbrıs, Türk Hava kuvvetleri tarafından bombalanmış, bu olay Türkiye ile Yunanistan arasında gerginlik yaratırken, er terhislerinin durdurulmasına sebep olmuştu. Benden çok daha eski bir ere bir gün kaç aylık asker olduğunu sorunca yüzüme alaylı bir şekilde bakarak, "Senin günün kadar benim günüm geçiyor lan!" diye cevap vermişti.

Askerliğim süresinde hiçbir zaman dindaşlarımı arayarak daha yakın bir arkadaşlık kurma yoluna gitmedim. Zaman zaman böyleleriyle karşılaşmadım diyemem, ama onların da benim için diğerlerinden –müşterek ikinci bir lisanımızdan başka– bir farkı yoktu. Daha yakın bir arkadaşlık kurarak hedef olmayı istemiyordum. Zaten kurduğum arkadaşlıklarda ırk ve din benim için bir kriter değildi. Askerliği hayatımın zorunlu, fakat acı bir parentezi olarak kabul ediyor, sonuna kadar yarasız kalmaya çalışıyordum. Hayatımın bütün safhalarında olduğu gibi burada da fotoğraf çektirmiyordum. Belki bunda hata ettim diyebilirim, zira şimdi albümümde değerli birkaç insanın resminin eksikliğini hissediyorum. Maalesef kötü huylarından biri de bu, fotoğraf çektirmekten nefret ediyorum.

İtiraz etmeden fotoğraf çektirdiğim tek gün acemi bölüğünde, bütün İstanbul takımının bölüğün o günkü ayakkabı boyacılığını gönüllü olarak üstlendiği gündü. İstanbulluların boyacılığını başka bölüklerden bile merak edip gelenler olmuş, etrafımıza büyük bir kalabalık toplanmıştı. İşi gönüllü yaptığımız için büyük özen göstermiş oldukça iyi iş yapmıştık. Sonunda bütün takım bir hatıra resmi çektirmiştik. Ne yazık o resim bile artık elimde yok, ya kaybettim ya da bir bunalım anında yırttım, hatırlamıyorum.

Bütün angaryalar kesik ve sert emirlerle, bazen anlamayanlar için bir-iki tokatla birlikte veriliyor ve tartışmasız yerine getiriliyordu. İstanbullu grubumuz elinden geldiği kadar, pek açık vermeden, bu angaryalardan kaytarmanın yolunu buldukça ortalıktan toz oluyordu. Bir gün bölüğün önünde aralarında bizim de bulunduğumuz 35-40 kişilik bir grup oturup dinlenirken gelen bir astsubay bize bir angarya verdi. Fakat bize büyük bir sürprizi vardı. Ne sesini yükseltti ne küfür etti ne de başkalarının büründüğü imparator pozlarına büründü. Gayet düzgün bir şekilde *insanca* ve *efendice* bize bir vazife verdi. Beş dakika sonra astsubay geri geldiğinde vazife başında sadece grubumuz vardı, diğerlerinin hepsi kaçmıştı. "Nereye gitti bunlar?" diye sorunca bilmediğimizi söyledik. "Siz neden kaçmadınız?" diye üsteledi. Dayanamadım, ne olursa olsun diyerek öne çıkarak konuştum. "O kadar günlük askeriz, bizi insan sayan ve ona göre davranan ilk siz oldunuz, nasıl kaçabilirdik?" Hakikaten aramızda daha evvel konuşmuş ve söylediğim sebepten dolayı kaçmamaya karar vermiştik.

Hiçbir şey demeden gitti, ama yemekten sonra bütün bölüğü sıraya dizerek aralarından hatırladığı birkaç kişiyi palaskasıyla dövmeye başlayınca bütün kaçanlar tek tek ortaya çıktı. Hepsini acımasızca dövdü, zira dayağı yiyen kaçanlardan bir başkasını göstermedikçe kurtuluş yoktu. Bahsettiğim astsubay o günden sonra grubumuzdan kimseye angarya yüklemedi, ayrıca bizimle konuştuğunda tavrı tamamen değişiyordu.

* * *

Günler çok ağır, monoton ve meşakkatli geçiyordu. Özel bir eziyet altında olduğumu söyleyemem, ama önceden sayısını bildiğin ve hayatında olumlu bir etkileri olmadığına inandığın günler o kadar ağır geçiyordu ki, bu başlı başına bir işkenceydi. Her geçen gün bir evvelkinin aynıydı, yeknesak ve sıkıcı. Her gün –bazen iyi yıkanmış bazense yağlı– aynı tabaklardan yemeğimizi yiyor, uzun bir müddet için hayatımızın böyle süreceğini hazmetmeye çalışıyorduk.

Birkaç gün sonra bana da yemekhanede iş verdiler. Her yemekten önce büyük ekmekleri keserek parçalara ayırıyor, kapıdan içeri giren asker arkadaşlarıma veriyordum. Böylece bu kolay işi yapmakla daha büyük angaryalardan mümkün mertebe kurtulmuş oluyordum. Yemekhaneye diğerlerinden 15-20 dakika kadar evvel gitmem yeterliydi, yazıcı arkadaş beni yine kollamıştı.

Daha güneşin kaybolmadığı bir eylül başı akşamı yemekhaneye girdiğimde gözlerime inanamadım. Masaların üstüne, her erin oturacağı yerin önüne Amerikan filmlerinin hapishane sahnelerinde gördüğümüz ayrı ayrı birkaç yemek alabilen alüminyum tepsiler, çatal bıçak ve kaşıklar ve o güne kadar görmediğim temiz, kaliteli bardaklar ve sürahiler konmuştu. Her masanın başında içinde birkaç çiçek bulunan birer küçük vazo vardı. Nihayet bir şeyler değişiyordu: Hayal! Hayal! Hayal!...

Sonradan öğrendiğimize göre tugayımızı NATO subayları ziyaret ediyordu. Bu ziyaretlerinde tugayın birkaç kısmını gezmeleri muhtemel olduğundan, ne olur ne olmaz diyerek vitrin süslüyorduk. Yemek saati geldiğinde elimize her günkü tabakları, kaşıkları vererek yemeğimizi yemekhanenin arkasındaki boşlukta yiyeceğimizi söylediler.

O gün yemek yememeyi tercih ettim, hiç olmazsa kendime, köpek olmayıp insan olduğumu ispat edecektim.

Ekmek dağıttığım bir akşam yanıma Anadolulu bir onbaşı yaklaşarak hakaret ve kin dolu gözleriyle bana şunları söyledi:

"Ulan sen gâvurmuşsun be! Biz Müslümanlar da oturmuş senin elinden ekmek alıp yiyoruz! Bu haram be!"

Cevap vermedim, içimde büyük bir acıyla dışarı çıkarak

yemekhane duvarlarını çevreleyen sete oturdum ve kendimi tutamayıp hüngür hüngür ağlamaya başladım. Bu ağlamam annemden dayak yerken biraz da abarttığım ağlamalara benzemiyordu, hayatımda ilk defa, daha evvel hiç yapmadığım gibi, içten ve kendimi tutamadan ağlıyordum. O akşam belki de gözyaşlarını bitirdim. Kendime böyle bir söz vermediğim halde bugüne kadar bir daha ağlamadım. Anamı babamı ve birçok sevdiğimi kaybederken gözlerimden bir tek damla yaş akmadı. Başkalarının ve bilhassa ailemin sandığı gibi bunun beni daha kuvvetli yaptığına hiç inanmadım, ama nedense o akşamki olay gözyaşlarımın kurumasına sebep oldu. Ben de başkaları gibi gözyaşı dökerek ferahlamayı çok isterdim, ama nedense olmuyor, yapamıyorum.

Yapayalnız olduğumu sanıp kendimi koyuvermişken ne söylediğini anlayamadığım bir sesin sahibinin omuzuma dokunduğunu hissettim. Başımı kaldırınca bu elin –kolundaki banttan o akşamın nöbetçisi olduğunu anladığım– tanımadığım bir yüzbaşıya ait olduğunu gördüm. Başaramadan gözyaşlarımı tutmaya çalışarak ayağa kalktım ve zar zor künyemi okuyabildim. "Koskoca delikanlı böyle ağlar mı? Niçin ağlıyorsun asker?" diye sorunca, "Ahmet Onbaşıya sorun!" diyebildim.

Başka bir şey sormadan beni yanına alarak yemekhaneye girdi. Nöbetçi subayın girmesiyle "Dikkat" komutunun duyulması bir oldu. Eliyle herkesin oturmasını işaret ettikten ve

"Afiyet olsun!" dedikten sonra, etrafına dolan usta erlere bakarak, "Bu eri kim ağlattı?" diye sordu.

Ahmet Onbaşı çekine çekine ortaya çıktı ve olayı aynen yalansız anlattı, sadece" gâvur" kelimesini "gayrimüslim" olarak değiştirmişti.

Yüzbaşı herkesin ondan beklediğini yapmadı, yani askerliğin yazılı olmayan kanunlarına uygun olarak onbaşıya vurmadı, herkese hitap ederek şunları söyledi:

"Bundan böyle bu er benim himayem altındadır, ona en ufak bir sataşma yapılırsa buna sebep olanın anasından emdiği sütü kusturur, onu doğduğuna pişman ederim."

Başka bir tek kelime söylemeden çıktı gitti. Onu bir daha hiç görmedim, belki de tanıyamadan görmüşümdür, ama yaşlı gözlerim ve o andaki hislerim yüzüne iyice bakmama mâni olmuştu. Ancak tanımadığı bir Hristiyan ere karşı bu büyüklüğü gösteren o *insanı* düşünebildikçe, yani var oldukça, zihnimde, kalbimde ve gönlümde tutacağım. Adını bile bilmediğim bu *insan* benim nezdimde annemin, babamın, Öğretmen Hulûsi Bey'in, Doktor Halim Bey'in bulunduğu mahalde olmaya layıktır. Adını bilmesem, simasını hatırlamasam da büyüklüğünü hatırlıyorum ya!

O günden sonra hiç kimse bana en ufak bir söz söylemeye

cesaret edemedi, herhalde yüzbaşıyı tanıdığımı ve şikâyet ettiğimi sanıyorlardı. Gerçeği yani onu ilk defa gördüğümü yalnız grubumuza anlattım.

❧ ❧ ❧

Zaman geçti, artık ekim ayına girmiştik. Koğuşun sobası artık gece gündüz yanıyordu. Her gün aynı şeyleri yapmanın ezikliği altında sıkılmaya başlamıştım. Küçüklüğümden beri mustarip olduğum, fakat artık kendimden bir parça olarak saydığım için artık pek önemsemediğim romatizma ağrılarım biraz artınca revire çıktım. Ağrılarımı abartarak yürüyemiyor pozlarına büründüm. Yaptıkları tahlil sonunda kanımın bir saatlik sedimantasyonu [çökme hızı] 85 mm olunca beni Etimesgut Hava Hastanesi'ne sevk ettiler. Numaram tutmuş, hiç olmazsa bir hafta kazandığını sanıyordum; ama kazın ayağı böyle değildi, kazancımın çok daha fazla olduğunu o anda bilmiyordum.

Sevk edildiğim hava hastanesinde beni, diğerleri dolu olan altı yataklı bir koğuşa götürdüler. Akabinde sonradan hava yüzbaşısı olduğunu öğrendiğim bir doktor gelerek tahlillerime baktı, birkaç soru sorduktan sonra ilaç yazdı, diğer erlerle de ilgilendikten sonra çıktı gitti. İlaçlarım geldiğinde her iki tarafında MSB harfleri görülen beyaz haplar olduğunu gördüm ve diğer hastalardan aspirin olduğunu öğrendim. O haplardan her gün 10 adet almam gerekiyordu. Aspirinin faydası kadar

zararlarını da bildiğim için hiçbir gün bu rakamı dördün üstüne çıkarmadım. Zaten aspirinlerin çoğu koğuşun içinde elimize geçmeden kayboluyordu. Hastaneden ayrılmadan birkaç gün önce bu esrarı da çözdük. Aramızdaki bir hasta koğuşa gelen aspirinlerden yarısından fazlasını yürütüyor, yanındaki dolapta sakladığı yuvarlak, uzun bir teneke kutuda topluyordu. Her halde giderken evine götürecekti. Hiç kimseyle konuşmayan antipatik bir tipti. Tuvalete gittiği bir anda kutudaki bütün aspirinleri boşaltarak kutuyu ufak kömür parçalarıyla doldurduk, anlamaması için de üstüne birkaç sıra aspirin koyarak kutuyu tekrar yerine koyduk. Kutusundan çıkardığımız aspirinleri de bildiğim birkaç Kürtçe kelime ve küfrü bize öğreten, aynı koğuştaki sempatik bir Kürt hastaya verdik. Öğrendiğimiz küfürleri, Kürtlüğüne de dokundurarak Kürde karşı kullanıyor, o da çekinmeden ve gülerek bize aynen küfrediyordu. Kızmak veya alınmak hiçbirimizin aklından bile geçmiyordu. Paylaştığımız üniforma ve hastalık bizi kardeş yapmıştı.

Günler geçtikçe artık fazla numara yapamıyordum. Her gün bizi ziyaret eden babacan doktor yüzbaşı sorduğunda daha iyi olduğumu söylüyor, ama bu iyileşmenin beni tekrar bölüğüme göndereceğini bildiğimden üzülüyordum. Ama birdenbire bir ümit ışığı yandı, doktorumuz bilhassa romatizmalı hastalara kolaylıkla hava değişimi veriyordu. Sonunda karar günü gelip çatmıştı. Yüzbaşı bir gün evvelden ertesi gün bizi taburcu edeceğini söylemişti. Evet! Taburcu oluyorduk ama nereye gidecektim, bölüğüme mi, evime mi?

Heyecanlı ve uykusuz bir geceden sonra sabah 10:00 sıralarında yüzbaşı geldi. Önce, hastalığı tıbben *Hipokrom Anemi* olarak vasıflandırılan ve konuşulan dilde "Kansızlık" olan hasta arkadaşımızın yanına gitti. Tekrar halini hatırını sorduktan sonra "Sana 45 gün hava değişimi verdim" dedi. İkinci olarak bizim Kürtün yanına gidip de ona "Senin neyin vardı?" diye sorunca aldığı cevap az kalsın hepimizi bölüğümüze gönderiyordu. Bizim tatlı Kürtümüz romatizma yerine, son heceyi vurgulayarak "*Domatés*" deyince kendimizi tutamayarak makaraları koyuverdik. Doktor bize döndü ve "Ne gülüyorsunuz, salaklar!" diyerek bizi azarladı. Ona 3 ay hava değişimi verdi. Yanıma geldiğinde ümidim artmış, içimden dua ediyordum. Kısa bir konuşmayı takiben ben de 3 ay hava değişimi aldım. Sıra aspirin hırsızına gelmişti. O bağırsaklarının bozulmasından mustaripti, ama tamamen iyileşmişti. "Seni taburcu ediyorum, kıtana dönebilirsin!" dediğinde o utanmadan, "Bana da biraz hava değişimi verseniz olmaz mı?" diye sordu. O efendi doktor dayanamayarak onu sözleriyle dayak yemişten beter etti, ama elini kaldırıp o küstaha vurmadı.

❧ ❧ ❧

Hastanedeki koğuşumuza biz taburcu edilmeden birkaç gün evvel, bölüğümüzde de gördüğüm bir er gelmişti. Bu kişinin nasıl olup da askere alındığını anlamış değildim. Orta boylu fakat kambur diyebileceğimiz kadar eğilmesi yüzünden boyundan hiç olmazsa on santim eksik gösteren, konuşurken dili sürçen, salya ve sümükleri devamlı akan, yüzü ergenlik çı-

banlarıyla dolu bir zavallıydı. Hastaneye sevk edildiğinin ertesi günü annesi ve babası doktor yüzbaşıyla görüşmeye gelmiş, ancak 5 dakika kadar sonra bütün hastane doktorun onları sesinin bütün kuvvetiyle bağırarak kovduğuna şahit olmuştu. Tahminime göre ebeveyni yüzbaşıya evlatlarını çürüğe çıkarması için para teklif etmiş, böyle bir kişi olmayan doktor da onların yüzünden zavallı Notre Dame'ın kamburuna haksızlık etmişti. O zavallının Türk ordusuna, Türk ordusunun da ona ne faydası olabilirdi? Her şeye rağmen o erin iki yıllık askerliğini bitirmeden terhis olduğuna eminim, zira her gün maruz kaldığı alay ve aşağılanmalara tamamen delirmeden dayanmasına imkân ve ihtimal yoktu. Bölükte usta erler devamlı yanlarına çağırarak bıkmadan usanmadan, her Allahın günü, onu ağlatana kadar aşağıdaki dörtlüğü tekrar ettirirlerdi:

Adanalı Aliyim,

Yakası düğmeliyim,

Biraz kafadan kontak,

Birazcık da deliyim!

* * *

Sevincim büyüktü, benden çalman 24 aydan 3'ünü iade etmişlerdi. Bölüğüme döndüm, gerekli evrakları aldıktan sonra yola çıktım. Asker elbisesiyle mi, yoksa sivil olarak mı gittim hatırlamıyorum.

Geleceğimden kimsenin haberi yoktu, annem ve daha sonra babam beni birdenbire karşılarında gördüklerinde az kalsın küçük dillerini yutacaklardı. İlk kucaklaşmalar ve ilk heyecan geçince "Sen hasta olmasan sana hava değişimi vermezlerdi" demeye başladılar. Sapasağlam olduğuma onları ikna edene kadar akla karayı seçtim. Ancak iki gün sonra evde kalmaktan sıkıldığımı ve işe gideceğimi söyleyince ikna oldular. Kasım ve bilhassa aralık ayları dünyanın her tarafında olduğu gibi Türkiye'de de oyuncakçılık işinin en verimli aylarıdır. O zamanlar 60 yılı aşkın bir mazisi olan müessesemiz, Türkiye'nin her tarafına oyuncak sevk ediyor, aralık ayının başından sonuna kadar siparişleri zamanında yetiştirmek için cumartesi-pazar demeden sabah 7'den gece yarılarına kadar çalışıyorduk. Hava değişiminin tamamını işimde geçirdim, ertesi yıl ise yine yardımcı olabilmek için aylık iznimi aralık ayında aldım.

3 ayın sonunda kıtama döndüğümde benim tertibim ayrılmış yeni acemiler gelmişti. Ben her ne kadar askerliğimin 3 ayını evimde geçirmişsem de artık acemi çaylak değildim, askerliğim 6 aya yaklaşmıştı. Şansıma arkadaş yazıcı daha terhis olmamıştı, acemi bölüğünü terk edip ihtisas bölüğüne geçtikten birkaç gün sonra o da terhis oldu.

* * *

Yeni tertibimin temel eğitimi bitince bölüğümüzün bulunduğu tepeden 1 km kadar uzaktaki karşı düzlükte bulu-

nan ihtisas bölüklerinden birine gönderildim. Burada yataklar yekpare tahta ranza değil, çift demir karyolaydı; hiç olmazsa geceleri daha müstakil hissediyordum. Yanındaki üstündeki battaniyeyi çekmiyor, ayakları mideni tekmelemiyor, gördüğü bir rüyanın tesiriyle tokadı veya yumruğu yemiyordun. Böyle durumlarda çocukluğumu hatırlıyordum. Çok küçükken bir gece gördüğüm rüya yüzünden korkmuş ve annemle babamın yatağına giderek aralarında uyumuştum. Gördüğüm kâbus veya bir başkası beni orada da takip etmişti, mahallenin birkaç çocuğu beni dövmek için kovalıyordu. Kaçmak istedim, ayaklarım tutulmuştu koşamıyordum, uçmak istedim, uçamadım, çaresiz onlara karşı dönerek bütün gücümle yumruğumu salladım. Salladığım yumruk babamın burnunu bulunca yalnız uyanmasına değil, burnunun da kanamasına sebep olmuştum.

Gündüz ve geceler çok soğuktu. Mart ayının ortalarındaydık ve dondurucu soğuk içimize işliyordu. Geceleri bir eşofman giydiğim halde tek battaniyenin altında yine de üşüyordum fakat orada da hem şansım yaver gitti hem de geri tepti. Şansım yaver gitti diyorum, zira Müslüman Arnavut bir usta er tanıdım. Şivesinden Arnavut olduğu çok kolay belli oluyordu. Arnavutça konuşarak bunu teyit edince bana "kardeşim" diye hitap etmeye başladı, günde birkaç kere yanıma gelerek bir derdim olup olmadığını soruyor, elinden geldiği kadar beni korumaya ve yardım etmeye çalışıyordu, onun sayesinde bir battaniyenin daha sahibi oldum. O gece üşümedim, ama ertesi gün bütün vücudum tatlı tatlı kaşınmaya başlayınca soluğu

aldığım tuvalette hayatımda ilk defa olarak bit denen mahlukla tanışma şerefine nail oldum. Senelerce sonra, bilhassa Yunanistan ve Atina'nın müthiş sıcak ikliminde bunun o kadar müthiş bir şey olmadığını ve kolayca mücadele edilebildiğini öğrendim, ama o anda dünya sanki başıma yıkılmıştı. İç çamaşırlarımı derhal değiştirerek, yenisini alacağım bahanesiyle eşofmanımı 5 liraya sattım. Arkadaşıma olanı söyleyince suçlunun son gelen battaniye olduğu anlaşıldı, yatağımın çarşafını ve battaniyeleri alarak iyice tetkik ettikten sonra temizlerini getirdi. Hafta sonuna kadar dondum, ama cumartesi günü izinli çıkıp yeni bir eşofman satın alınca sorun kalmadı.

Yeni bölüğüme gittiğim ilk gün herkesin bölüğümüzde yedek subay olarak vatani vazifesini yapan asteğmenden korkuyla bahsettiğini duydum. Ondan dayak yememiş olan er hemen hemen hiç yok gibiydi; sebepli sebepsiz, herkesi kırıp geçiriyordu. Konuşurken telaşlı bir-iki erden müjdeyi aldık, teğmen geliyordu.

Koğuşu bir ölüm sessizliği kaplarken kapıdan içeri erlerin kâbusu girdi. Kısa sayılabilecek bir boyda olup kilosu boyuyla mütenasipti. Kapıdan koğuşun sonuna gidene kadar beş kişi dövdü, bunu zevkle yapıp yapmadığını bilmiyorum, ama onun hakkında o kadar kötü konuşanları anında doğrulamıştı. Bu durum her gün devam ediyordu, ama o parsadan, çok şükür ki, payımı almamıştım.

Yeni bölüğümde gayrimüslimler çok azdı; tek Rum –veya melez– bendim, bir Ermeni birkaç da Yahudi vardı. Azınlık mensubu erlerle herhangi bir yakınlık kurmaktan kaçındığımı daha önce de yazmıştım, hem böyle bir gruplaşmanın içinde olmak istemiyordum hem de içimden gelmiyordu. Azınlık vatandaşlarını artık toplu olarak başta Amasya olmak üzere sayılı bir-iki eğitim merkezine gönderiyorlardı, ben bu kaideden özel şartlar yüzünden sıyrılmıştım. Böyle bir eğitim merkezindeki ilginç iki olayı sözüne güvendiğim ve inandığım iki arkadaşımdan duydum, hoşuma gittiği için aynen aktarmaya çalışıyorum:

Bir mola zarfında bir subay aralarında konuşan, şakalaşan, gülüşen 8-10 kişilik bir gruba yaklaşır ve askerlerden birine bir sual sorar. Asker hemen künyesini okuyarak cevap verir. Ermenidir! İkinci sorulan da Ermeni, üçüncü Yahudi, dördüncü ve beşinci Rumdur. Subay fazla üstelemeden ayrılırken yüksek sesle şöyle söylendiği duyulur:,

"Ulan şu işe bak! A . . na koduğumun Türk ordusunda bir Türk bulamadık!"

Buna benzer bir olay da yine bir acemi merkezinde gerçekleşmişti. Akşam kışlayı devriye gezen nöbetçi subayı nizamiye, cephane, kule, koğuş ve diğer yerlerdeki bütün nöbetçilerin azınlık mensupları olduğunu görünce deliye dönmüş, ertesi günden sonra nöbet yerlerinin çoğu kaıksız (!) Türklere veril-

mişti. Nöbet tutan o Ahmet Mehmetlerin içinde, kanunsever azınlık mensupları yerine belki de fırsatını bulduğunda hizmet ettiği vatanına en büyük kötülüğü yapabilecek insanlar vardı, ama olsun onlar müslümandı, daha güvenilir insanlardı.

Maalesef gelmiş geçmiş Türk Hükümetlerinin hiçbiri Rum, Ermeni, Yahudi ve onlara benzer azınlık mensuplarının bu memlekete zarar vermeyeceğini, veremeyeceğini anlayamamışlar, onları daima şamar oğlanı gibi kullanmışlardır. Kıymetli profesör Herkül Millas'ın bir makalesinde yazdığı gibi ben de yaşadığımız bugünün, bahardan fazla bir pastırma yazı olmasından korkuyorum. Büyük tehlike (!) hayırlısıyla atlatılınca eski suçlular ve hedefler tekrar gündeme gelecektir.

* * *

Dondurucu soğuğa rağmen her gün eğitime çıkmaya devam ediyorduk. Her gün yeni bir şey öğretmeye çalışıyorlardı. Küçük bir kısmımızın on gün içinde tamamını bitirebileceği eğitim, çoğunlukta olanlar yüzünden kaplumbağa adımlarıyla ilerliyordu. Eğitmenler arada bir öğretilenlerle ilgili basit sualler soruyor, bunlara müteaddit tekrarlara rağmen cevap veremeyenlere gereken (!) muameleyi gösteriyordu. Hiçbir zaman kolumu kaldırıp da bildiğim cevabı söylemek istemedim. Askerliğimin ilk günlerinde bir usta erin söylediği söz kulağıma küpe olmuştu:

"Kaçma, karışma, konuşma!"

Eğitimin 5. veya 6. günü o zamana kadar yaşadığım en soğuk gündü. Sonradan öğrendiğime göre termometre o gün Ankara ve çevresinde -28°, Kayseri'de ise -41° göstermişti. Eğitim alanında rahat durumunda büyük bir daire halinde, elimizde dipçiklerini toprağa dayadığımız silahlarla başlama komutunu bekliyorduk. Belki Ankara'da askerliğim esnasında daha düşük sıcaklıklarla karşılaştım, ama hiçbirinde açıkhavada değildim. Soğuğun içime içlediğini hissediyor, ama her şeye rağmen İstanbul'da çok daha az soğuk olan bazı günler daha çok üşüdüğümü unutmuyordum. İstanbul'un rutubeti Ankara'da yoktu.

Aniden yanımdaki erin hiç bükülmeden, kaskatı olarak, yüzüstü yere düştüğünü gördüm. Hemen dört beş kişi koşarak geldiler ve barakalara doğru taşıdılar. Daha ne olduğunu anlamadan, dairenin çeşitli yerlerinden sapır sapır dökülmeler başladı. Baştaki subay derhal bölüğe dönme emri verdi. Koğuşlara dönerken bayılıp düşen arkadaşlarımızı koğuşun dışında karla ovduklarını gördük. Biraz kendilerine gelince içeri alarak ovma faslına devam ettiler ve iyice kendilerine gelmeden sobaya yaklaştırmadılar.

Kendimle iftihar ediyordum. Anaının büyük ihtimamını görerek zaman zaman beni kızdırmak için bana "muhallebi çocuğu" diyen birkaç arkadaşımı tekzip etmiş, bir zorluğu daha

yenebilmiştim. Çektiğim zorlukların hiçbirini ana babama anlatmadım, anlatmış olsaydım onlara yükleyeceğim üzüntüden başka ne kazanacaktım? Belki yıllar sonra olayların bir kısmını, boyutlarını asgariye indirerek anlatmış olabilirim, ama bunu ancak laf arasında yaptım.

* * *

2-3 gün sonra iklim şartları düzelmiş yine eğitim alanına dönmeye başlamıştık. Bölüğümüzün acımasız yedek subayı, teşkil edilmiş ve bir onbaşının, çavuşun veya usta erin nezaretine verilmiş mangaları bir bir dolaşıyor verilen ders hakkında sualler soruyordu. Her ziyaretinde hiç olmazsa bir-iki kişi cevabını veremedikleri sualin cezasını asteğmenin elinden alıyorlardı. Birçoğu etüt etmekte olduğumuz silahın parçasını doğru söylemedikleri için dayağı yiyordu. Bu hususta ağızdan ağıza dolaşan bir de fıkra vardı.

Bir tanksavar silahın üstünde huniye benzeyen bir parça vardı, teknik adı "Alev Örten Huni"ydi. Mangalardan birinin yanına gelen bir yüzbaşı, Türkçeyi pek iyi bilmeyen Kürtün birine o parçanın ismini sormuştu. Kürt, berbat bir şiveyle "*Alafortenuni*" deyince duyduğunu hiçbir şeye benzetemeyen yüzbaşı manga öğretmenine sitem ederek şunları söylemişti:

"Güzelim Türkçemiz dururken neden erlere şunun gâvurcasını öğretiyorsunuz?" ...

Biz yine eğitimimize dönelim. Mangaları dolaşan teğmenin bize de uğrayacağı geldi. Sorduğu bir-iki soru kazasız belasız atlatılınca gidiyor diye ümitlenmişken son olarak bir sual daha sordu. Suali sorduğu asker, vatani vazifesinin ilk dört ayını "Ali Okulu" tabir edilen okuma yazma okulunda geçirmiş olan bir Kürttü. Okuma yazma bilmeyenlere dört ay bu okullarda okuma yazma öğretiliyor, ancak "Ali" adı onları terhislerine kadar takip ediyordu. Angaryalar için önce daima "Aliler" çağırılıyordu. Askere gelirken tek kelime Türkçe bile bilmeyen bu er derdini anlatacak kadar Türkçe öğrenebilmişti, ama sorulan sualleri anlayacak, hele hele onlara doğru cevap vermeyi becerebilecek duruma gelmekten çok uzaktı. Cevap veremeyip bir de sorulan parçaları karıştırınca teğmen onu insafsızca dövmeye başladı. Tekme, sille tokat derken mola düdüğü çaldı, hem eğitime hem de dayağa ara verildi. Teğmen molayı da bizim mangada geçirdi. Yan mangadan da usta erler ve birkaç acemi gelmiş güya yağcılık yapıyorlardı. O havadan sudan bahsediyor, etrafındaki bizler huşu içinde onu dinliyorduk, benimse içim içime sığmıyordu her şeye rağmen bu haksızlığa karşı, dayak yemek pahasına bir şeyler yapmalıydım. Aklıma her şeyi çekinmeden konuştuğumuz okul yılları ve bize eşit muamelesi yaparak suallerimize cevap veren ve tezimizi tezle çürüten saygın hocalarımız geldi. Hiç kimse o yıllarda fikrimi serbestçe söylememe mâni olmamış, beni fikirlerimden dolayı küçümsememişti. Nazari olarak son sözü söylemeleri doğal olan öğretmenlerimiz fikre fikirle karşılık vermiş, Sezarın hakkı daima Sezara demişlerdi. Konuşmasına ara verdiği bir anda

bütün cesaretimi toplayarak, "Haddim olmayarak size bir şey sorabilir miyim teğmenim?" diyebildim.

Yüzünde alaycı bir ifadeyle "Sor bakalım!" dedi.

"Efendim inancıma göre muvazzaf bir subay ilk önce asker sonra insandır, yedek bir subay ise önce insan sonra askerdir. Siz yedek bir subay olarak erlere karşı niçin o kadar sertsiniz? Doğruluğuna inandığım bu kaideye neden uymuyorsunuz?"

Teğmen şaşırmış etraftaki er ve erbaşlar donmuş, teğmenin bana girişmesini bekliyorlardı. Teğmen adımı sordu, künyemi okudum, şaşkınlığı daha da artmıştı, belli oluyordu. Allahtan molanın bittiğini belirten düdük çaldı da ben de diğerleri gibi silah başına gitmek için selam vererek geri döndüm. Beni durdurarak, "Sen gitme, yanımda kal" dedi. Diğer arkadaşlar eğitime devam ederken teğmen bana kendince, böyle olmasının sebeplerini anlatmaya başladı.

İzmirli orta halli bir ailenin oğluydu Turhan Teğmen, yanlış hatırlamıyorsam bir de ablası vardı. Babasız büyümüştü. Vatani vazifesini yapmaya giderken annesi emrindeki erata bir tek fiske bile vurmamasını söylemişti. Annesinin sözünden çıkmamanın cezasını, emrindeki askerlerin bu yumuşak tavrını istismar etmeleriyle ödemiş, emirlerini yerine getirmeyenler yüzünden büyük tehlike atlatmıştı. Bunun üzerine verdiği sözü, belki de yemini unutarak bambaşka bir insan olmuş

etrafına saçtığı korku vasıtasıyla herkesin zoraki saygısını kazanmaya ve başarılı bir subay olmaya muvaffak olmuştu. "Ne yazık ki Türk ordusunda dayak korkusu olmayınca emirler yerine gelmiyor!" diyordu.

O gün benim için eğitim bitti, yemek yedikten sonra koğuşta oturup biraz ısınıp dinleniyorken, bölüğün yazıcısı gelerek "Seni teğmen istiyor!" dedi. Bu sefer hiç korkmadan yanına gittim, kapıyı vurup içerden "Gir!" sesini duyunca bürosuna girerek selamı çaktım. Başını önündeki evraktan kaldırarak gayet ciddi ve kesin bir biçimde "Seni koğuşçu yaptım!" dedi.

Teşekkür ederek sevinç içinde ayrıldım, her şey yolunda gittiği takdirde artık benim için eğitim, angarya, nöbet bitmişti. Artık hayatım yatmak ve kitap okumakla geçecekti.

* * *

Koğuşçu her sabah koğuşların temizliğiyle yükümlü mangayı işe koyuyor, ondan sonra da koğuşun içinde veya önünde oturup vakit geçiriyordu. Bütün gün orada kalmaya mecbur değildi. İstediği zaman güvendiği birini yardımcı olarak yerinde bırakır, kışlanın her tarafına gidebilirdi.

İlk günlerde çok zorlandım, bu zorlanmam işin zorluğundan değil, temizlikle görevli mangaya ait olan erlerin kaçmaları yüzünden temizliği tek başıma yapmamdan kaynaklanıyordu.

Şikâyet edip onların dayak yemesine de sebep olmak istemiyordum, ama yorulmaya ve Turhan Teğmen'e hak vermeye başlamıştım. Beni yumuşak gördükleri için bunu istismar etmişlerdi.

Bir gün koğuşun kapısına çıkarak karşıda kümeleşmiş ve aralarında görevli manga erlerinin de bulunduğuna emin olduğum askerlere bütün kuvvetimle seslendim:

"Görevli mangada olup da kaytaranın anasını, avradını, bacısını s . . eyim."

Birkaç kişi karşıdan koğuşa doğru geldi, biri "Bu ne biçim konuşma?" diye itiraz etti.

"Sizin gibi vazife başına gelenlere bir şey yok! Ben kaytaranlara küfür ediyorum!" deyince sustular. Küfür tekrarlanınca diğerleri de tıpış tıpış vazife başına geldiler. Ertesi sabah bu kaytarmalar tekrar ettiği takdirde teğmene şikâyet edeceğimi söyleyince bir daha süpürgeye elimi sürmedim. Bunu yapmayacaktım, ama tehdit bile yeterliydi, teğmen hepsinin gözünü korkutmuştu.

Birkaç gün geçti, bir akşam tam yemeğimi yemiş, soyunmadan biraz uzanmıştım ki bir er gelerek "Teğmenim seni istiyor" dedi. O akşam her 8-10 günde bir gelen nöbetini tuttuğunu biliyordum. Yine kapısını çalarak "Gir!" sesinden

sonra içeri girerek selamımı çaktım. "Selamı melamı bırak da yakanı aç ve çök yanıma!" dedi. Yazı masasının arkasındaki sandalyeye oturmuş, önünde birkaç tabak içinde beyaz peynir, domates, hıyar, zeytin, sardalye, yalancı dolma ve bir büyük şişe *Yeni Rakı* vardı. O anda önündeki bir tabağın içindeki tahin helvasını limonlayarak çatalıyla eziyordu. Masasının yan tarafındaki boş sandalyeye oturmamı ve rahat olmamı söyledi. Oturdum ve bir kadeh senin bir kadeh benim diyerek 2-3 saat içinde her şeyi süpürdük. İlk defa tattığım limonlu helvayı çok beğenmiştim, zaten her şey o kadar güzeldi ki! İstanbul'dan, İzmir'den, ailelerimizden, okullarımızdan, mahallelerimizden, çocukluğumuzdan, dinlerden bahsettik. Bir konudan diğerine atlıyor her şeyi konuşuyorduk. Yıllarca birbirini tanıyan iki arkadaş gibiydik. Biraz sonra koğuştan şarkı, türkü söyleyenleri çağırttı, biz rakımızı yudumlarken onlar yanık sesleriyle bizi Etimesgut'tan çok öteye götürüyorlardı.

Bu durum Turhan Teğmen'in nöbetçi olduğu her akşam tekrarlandı. Nadiren aramıza çok az bir müddet için bölükteki Yahudilerden bir-ikisi katılıyordu. Ben onun daimi rakı arkadaşı ve dert ortağıydım, ancak gündüz onu gördüğümde birkaç saat evvel beraberce kadeh tokuşturduğumuza aldırmadan, herkes gibi saygılı davranıyordum. Ancak çilingir sofrasındaki dertleşmelerimizde bazı hareketlerinin ve çektiği dayağın aşırılığından bahsediyor ve ondan olumsuz bir tepki görmüyordum. Konuştuğum diğer azınlık mensupları erler ondan hiç iyi bahsetmezlerdi, kendilerine yaptığı her yardımı para

mukabili yaptığını söylüyorlardı. Buna inanmakta çok zorluk çekiyordum zira teğmen bana devamlı izin verirken böyle bir şeyi düşündürecek bir imada bile bulunmamış, rakı soframızın masrafının hiç olmazsa yarısını ödemem gerektiğini söyleyince hem kızmış hem de tereddütsüz reddetmişti.

❦ ❦ ❦

İlk çarşı iznimi çok iyi hatırlıyorum. Önce bir hamama giderek üstümdeki kiri atıp gevşedikten sonra öğlen yemeği yemek için iyi bir lokantaya gittim. Asker elbisesinin üstümde bol durduğuna hiç aldırmıyordum ve askerliğim boyunca elbiselerimi düzelttirmek için terziye vermedim, ama yine de herkesten uzak bir köşedeki masanın başına çöktüm. Uzun zamandan beri yemediğim ve tadını bile unutmaya başladığım ızgara bonfile sipariş ettim. Garson biraz sonra yüzünde küçümseyen bir ifadeyle yedikçe pamuk gibi olduğu anlaşılan bonfileyi getirdi, ancak bıçak bile getirmemişti. Yanıma çağırarak bıçak getirmesini rica ettim. Getirmesine getirdi, ama yemeğimi yerken beni uzaktan takip ettiğini fark ettim. Üniforması üstünden sarkan o pejmürde askerin çatal bıçağı nasıl kullanacağını merak etmişti. Biraz sonra tatlı istediğimde tavrı değişmişti. Sonunda oldukça dolgun bir bahşiş verince ondan sonra her yemeğe gittiğimde beni kapıdan karşılardı.

Yeni işimin birçok avantajı vardı, bölüğün küçük kütüphanesinden istediğim kitabı alıyor mütemadiyen okuyordum.

Zor (!) işimde bana yardım etmek için yardımcılarımı kendim seçiyordum, bunlar umumiyetle çoğunluğunu İstanbulluların teşkil ettiği 7-8 kişilik bir grubun üyeleriydi. Birçok konularda tartışmalar yapıyor, koğuşta vaktimizi hoşça geçiriyorduk. Arkadaşlarımızdan biri çok eksantrik bir tipti. Bizden on yaş kadar büyük olup Amerika'dan askerliğini yapmaya gelmiş olan bu tip eski başbakanlarımızdan birinin yeğeniydi. Vatan sevgisiyle yurda dönecek bir kişiye benzemiyordu, anladığım kadar New York'ta kanunsuz işlere karışmış, enselenmeden Türkiye'ye dönebilmişti. Angaryalardan çok tabii bir şekilde, üstlerinin yüzüne baka bak kaçıyor, izin kâğıdı olsa bile onu her zaman unutarak nizamiye kapısından nöbetçilere şöylesine bir selam vererek elini kolunu sallaya sallaya çıkıyordu. Nöbetçiler bu rahatlığı karşısında şaşırıyor, önemli biri olduğunu sanarak onu durdurmuyorlardı. Herhangi birinin onu desteklediğini sanmıyorum, zira amcası yıllar önce ölmüştü. O kadar yıl Amerika'da kalmış olduğu için İngilizcesi mükemmel, Türkçesi ise berbattı. Tatlı ve aynı zamanda komik stili ve yarım yamalak Türkçesiyle –yalan veya doğru– bir sürü anısını anlatır, bizi gülmekten kırıp geçirirdi. Türkiye'ye dönmesinin gerçek sebebini hiçbir zaman söylemiyor, ancak zaman zaman "Beni mahvettiler!" demekle yetiniyordu. Grubumuzdakilerden biri, *Beyaz Kelebekler* adlı müzik grubunun bir üyesi olan Behzat Kutlubağ'dı. Ne yazık ki birkaç yıl sonra Ankara-İstanbul yolundaki bir trafik kazasında, grubunun diğer elemanlarıyla birlikte yanarak öldü. Grubu birkaç kişi daha tamamlıyordu, bunlardan biri bilmediğimiz ve anlatmadığı sebepler-

den dolayı tahsilini üniversitenin son sınıfında yarıda bırakan bir arkadaşımızdı.

Koğuşta konuşup gülüştüğümüz bir ikindi vakti, en son bahsettiğim arkadaşımız, gözleri yaşlı olarak yanımıza geldi. Nizamiyenin bitişiğindeki misafir salonunda ana babasıyla görüşmeye gittiğini bildiğimiz için gözyaşlarını buluşmanın heyecanına verdik, ama hiç de öyle değildi. Ne olmuştu?

Buluşmadan sonra üzgün üzgün bölüğe dönerken bir ses duymuştu: "Gel lan buraya!" Başını kaldırınca bu sesin muhatabının kendisi olduğunu ve onu çağıranın 10 metre kadar ilerde olan bir astsubay olduğunu görmüştü. Yanına yaklaşıp selam çakmış ve hazır ol durumundayken ikinci bir soru gelmişti. "Niçin selam vermedin lan?" "Görmedim" deyince gözlerinde şimşekler çaktıran okkalı iki tokat yemişti. Astsubayın son sözü ise "S . ktir ol git ulan eşşoğlueşek!" olmuştu.

Hiçbir şey yapamadan tekrar selam çakıp sırtını dönerken, yukarılardan bir yerden gelen bir ses ikisini de oldukları yerde durdurmuştu.

"İkiniz de gelin buraya!"

Bakınca bu sesin yolun yanındaki setin üstünde duran, tugay komutanı olan tuğgenerale ait olduğunu görmüşlerdi. İkisi de koşar adım yanına yaklaşıp selam verince general ilk

önce astsubaya dönerek, "Bu ere niçin vurdun?" diye sormuştu. "Selam vermedi komutanım" cevabını alınca arkadaşımıza dönerek yumuşak bir tonla:

"Evladım niçin üstüne selam vermedin?"

"Görmedim efendim, nizamiyede anam ve babamla görüşmüş, heyecanlı ve dalgındım."

General arkadaşımıza "Oğlum senin tahsilin ne?" diye sorunca, aldığı "Üniversitenin son sınıfından terk efendim!" cevabından sonra tekrar astsubaya dönerek "Senin tahsilin ne?" diye sorunca onun kızara bozara verdiği "Ortaokul mezunu" cevabı zor işitilmişti.

Tugay komutanı, er ile astsubayın yüzüne uzun uzun baktıktan sonra "İkiniz de gidin" demekle yetinmişti, ama arkadaşımıza hayatının en unutulmaz anlarından birini yaşatmaya muvaffak olmuştu. Verilmeyen bir selam yüzünden bir eri dövmekten çekinmeyen sadist astsubayı utandırmakla kalmamış, arkadaşımıza bütün ordu mensuplarının aynı olmadığını göstermişti.

* * *

İhtisas bölüğünden başka taraflara sevk edileceğimiz günler yaklaşmıştı. Tüfeğimle tek bir kurşun bile atmamış kusursuz

bir *Şvayk* olmuştum, büyük bir ihtimalle beni sınırın yakınlarındaki bir birliğe göndereceklerdi. Heyecan içinde bekliyor, şansımın bana yardım etmesi için dua ediyordum.

Sevkiyatlardan 10-15 gün kadar önce yabancı lisan bilenleri kısa bir imtihandan geçireceklerini söylediler. Bölüğümüzden müracaat edenler on kişi kadardı. Müracaat edenler, küçük grubumuzun tümünden başka, iki Yugoslavya göçmeniydi. Sınav günü gelince hepimizi bölüğümüzün bir yazıhanesine götürdüler. Yazı masasının arkasında tanımadığımız iki subay duruyordu. Bizi tek tek içeri almaya başladılar, ama kapıyı açık bıraktıkları için içerde olanı biteni duyuyorduk. Önce Yugoslav göçmenlerini alarak bildikleri lisanı sordular ve başka bir şey sormadan nazikçe gidebileceklerini söylediler. Onlardan sonra bizim Amerikalı girdi, ama ağzını açar açmaz seviyesinin imtihan edenlerin çok üstünde olduğu anlaşılınca fazla bir soruyla karşılaşmadı. Orta seviyedeki bir-iki arkadaştan sonra hayatında İngilizce kitap açmadığı anlaşılan bir arkadaşımız girdi. "*Do you speak English?*" sorusuna "*Yes, fakat çok heyecanlıyım*" diye cevap verince içerde ve dışarda herkes makaraları koyuverdi.

Sıra bana geldiğinde önce Türkçe olarak hangi lisanı bildiğimi sordular. "İngilizce, Fransızca, Rumca ve Arnavutça" deyince önce bana dikkatle baktılar, sonra da İngilizce sorular başladı. Sualleri esas soran subayın yanındaki Fransızca konuşunca ona da cevap vermeye başladım. Orta derecede Fransızca bildiğim halde, o Fransızcayı benden kötü konuşuyordu.

Ertesi günü bölük komutanı yüzbaşı beni makamına çağırdı. "Neden İngilizce bildiğini söyledin, bir yolunu bulur seni burada tutardık, şimdi artık bu elimden çıktı" dedi.

Üzülmüş gibi göründüm, ama pek üzüldüğümü söyleyemem. Etimesğut yazın çok sıcak, kışın ise çok soğuktu. Hele yağmurlu günlerde iki kiloluk postallarımız çamur toplayarak beş kiloyu aşardı. Su kıtlığı vardı, bizden bir-iki yıl kadar önce kilerin gazozla tıraş olduğu söylenirdi. Gerçi şimdi durum biraz daha iyiceydi, ama yıkanmak ve banyo yapmak kolay değildi. Banyoya toplu olarak 10 günde bir gidiliyordu ama ben her hafta izinli çıkabildiğim için gitmiyordum. Kaçınmamın bir sebebi daha vardı, sünnetsiz olduğum için diğer erlerin bunu görmesinden çekiniyordum. Tabii daha sonra birçok kişinin sünnetsiz olduğunu öğrendim.

Yabancı lisan bilmemin büyük bir ihtimalle beni iyi bir kıtaya göndereceğine inanmıştım artık; onun için yüzbaşının sözlerine başka bir cevap vermedim. Bana gösterdiği ilginin sebebini sonradan anladım.

Yüzbaşımız kurmay olabilmek için gerekli sınavlara girecekti, bu arada bazı Türkçe yazıları İngilizceye çevirmesi gerekiyordu. Bana gideceğim güne kadar bu vazifeyi verdi. Her şeyi bırakmış, bıkmadan, yorulmadan, sabahlara kadar çalışarak tercümeleri yapmaya çalıştım. Sevdiğim bir şeyi yaptığım için yorgunluğu ve çalışma saatlerini hiç umursamıyordum. Sev-

kiyat günü bana hem teşekkür etti hem de mükâfatlandırdı. Biraz uzamış olan saçımı kestirdi.

* * *

Sevkiyat günü gelip çatmıştı. Bölüğün önünde kümeleşmiş, elinde bir sürü zarfla gelen yazıcının adımızı bağırmasını bekliyorduk. Zarfların üstünde adımız ve nereye sevk edildiğimiz, içinde ise diğer evraklarımız vardı. Zarfın üzerindeki "Kandilli" yazısını okuyan Yahudi bir arkadaşımızın sevinci, bu Kandilli'nin İstanbul Boğazında değil de Erzurum'da olduğunu öğrenince bıçakla kesilmişti.

Amerikalı arkadaşımız ile başka biri İzmir NATO'ya, diğer ikisi İncirlik Üssüne bense Ankara Genelkurmaya sevk edilmiştim. Amerikalı dışındakilerin İngilizce seviyesi benimkinin çok altında olduğu için bu sevkiyatlarda adımın bir engel teşkil edip etmediğini bilmiyorum.

Birbirimize hakkımızı helal edip iyi şanslar diledikten sonra mecburi olarak herkes kendi yoluna gitti. Beni ve benim gibi Genelkurmay Karargâhına sevk edilenleri bir *REO*'ya doldurdular; bir elimizde dosyamız, diğerinde ise torbamız olmak üzere bir saat kadar bir yolculuktan sonra Genelkurmay Karargâhına geldik. Bu karargâh Bakanlıklar semtinde, Ankara'nın merkezinden çıkanların gittiği yolun sağ tarafındaydı. Çok geniş bir nizamiye kapısından girdikten sonra

etrafı çiçek dolu parterlerle çevrili ve parterlerin arasından muhtelif istikametlere giden asfalt yolların başladığı asfalt bir meydana indik. Etrafımız düzenli ve tertemizdi. Etrafımızda az katlı birkaç bina, birkaç *paranga* [baraka], girişe göre sağda dipte Genelkurmay binası vardı. Yolun karşı tarafında sonradan beden eğitimi için kullanıldığını öğrendiğimiz, her tarafı açık bir boş arsa vardı. Karşı tarafın sağında ve solunda 3-4 katlı blok apartmanlar vardı.

Yarım saat kadar bekledikten sonra "Dikkat!" komutu verilince alay komutanının geldiğini gördük. Orta boylu, biraz toplu, tiz sesli bir albaydı. Sonradan öğrendiğime ve bizzat müşahede ettiğime göre sert olmakla beraber çok adil bir insandı. Emrindeki askerlerin, vazifelerini yerine getirdikçe iyi yaşamalarını, temiz ve kaliteli yemek yemelerini isterdi. Nizamiyeden karşıya toplu olarak geçen erlere aşırı hız yüzünden çarpmasına ramak kalan sivil bir kamyon şoförünü nizamiyeden içeri aldırarak, eşek sudan dönünceye kadar dövmüştü. Bir başka gün ise kontrol için gittiği mutfakta pişirilen yemeği tadıp beğenmeyince, "Siz benim askerime bu yemeği yediremezsiniz!" diyerek, sivil aşçıları büyük tahta kaşıklarla biraz okşamıştı (!). Eratın disiplin ve benzeri suçlarının cezası, günde 8 saat nöbet tutmakla yükümlü olan muhafız bölüğüne gönderilmekti. Uzun ve soğuk kış geceleri dışardaki nöbetler yarım saate kadar inebiliyordu.

Tek sıra halinde karşısına dizilmiş, dudaklarından çıkacak

kelimeleri bekliyorduk. Dosyalarımız önceden toplanmış, albayın yanındaki bir astsubayın elindeydi. Astsubay elindeki dosyadan erin adını okuyor, adı okunan iki adım ileri çıkıp selam verdikten ve künyesini okuduktan sonra, dosyayı eline alan albay neticeyi söylüyordu. Sıram gelince albay dosyaya kısa bir göz attı ve "Seni kantinci yaptım" dedi. Daha iyisini beklediğim için üzülmüştüm, kabahat yine adımda mıydı acaba? Çaresiz sineye çekecektim, ama bunda da yanıldığımı kısa bir müddet sonra anladım.

Bütün atamalar bitince bizi gruplara ayırarak her grubu yeni bölüğüne götürdüler. Yeni bölüğümün adı "Genelkurmay Özel Destek Bölüğü"ydü. Diğer bölüklerin tümü de Genelkurmaya bağlıydı. Paşa şoförleri, yazıcılar, emir erleri ve Genelkurmay Karargâhı ile Genelkurmay binasını korumakla yükümlü muhafız bölükleri hep bizim alaya bağlıydı. Er ve subay kantinleri ile bazı paşaların emir er ve yazıcıları, sinema sorumluları ise bölüğümüze bağlıydı.

Koğuşa götürerek yatağımızı gösterdiler ve o gün serbest bıraktılar. Koğuşun ortalarında, sobaya yakın bir yerde, çift karyolanın alt ranzasında yatacaktım. Benim yanımda çok tatlı ve sakin bir Ermeni çocuğu vardı. Nedense tayin edildiği erat kantininin baskısına dayanamayarak işi bırakmak istedi. Alternatifin günde en az 8 saat nöbet tutacağı ve devamlı eğitim yapacağı muhafız bölüğü olduğunu öğrenmesine rağmen fikrini değiştirmedi ve 15 gün kadar sonra gitti.

Koğuşa girişin hemen soluna yeni erlerin isimlerini ihtiva eden el yazılı bir liste asmışlardı. İsimlerin çoğu diğer erlerin telaffuz etmekte zorluk çektiği gayrimüslimlere aitti. Soyadım *Vlastos* olmasına rağmen nüfusta *Vlastu* olarak kayıtlıdır. Akıllının biri *v* ile *l* arasına bir *i* harfi koyunca elimdeki nüfus kâğıdında *Vilastu* oluvermişti. Acemi yerinde *Valastu* yazmışlar akabinde bu *Valusta* oluvermişti. Ne deseler doğrudur deyip itiraz etmiyordum. Nasıl olsa tezkeremi alırken doğrusunu yazdıracaktım. Ancak o gün koğuşta cahil onbaşı adımı tahmin bile edemeyeceğim bir şekilde okumuştu: "*Yeni Bulaştı.*" Ben her zaman olduğu gibi yine itiraz etmedim.

* * *

Henüz herhangi bir yere atanmadığım ilk günlerden bir akşam yatağıma yatmış uyumaya çalışırken birkaç yatak ilerde dört beş erin yeni gelenler hakkında konuştuklarını duydum. Hele bunlardan bir tanesi, orta boylu, esmer, Denizlili, sonradan adının Muzaffer olduğunu öğrendiğim biri ateş püskürüyordu. Bölük hep gâvurlarla dolmuştu, bu durumda nefes almakta bile zorluk çekiyordu. Bu iş böyle olmayacaktı, bir şeyler yapmalıydılar. Tabii bir şey yapabilmek için ne kuvvetleri ne de cesaretleri kâfiydi. Ağzımı bile açmadan uyuyor numarası yaptım.

Yine bu ilk günlerde, daha vazifesi belli olmayanları sabah jimnastiğine götürüyorlardı, pek seviniyordum diyemem ama

yavaş yavaş öğrendiklerim beni iyimser yapıyordu. Anladığım kadarıyla önümde üç ihtimal vardı: biri gecenin birkaç saati hariç devamlı açık olan erat kantini, diğeri Genelkurmay binasının altındaki subay kantini, üçüncüsü ise alayımızın 500-600 metre kadar uzağında olan, ana yolun karşı tarafındaki subay lojmanlarındaki subay kantini. Genelkurmay binasının altındaki kantine gitmeyi pek istemiyordum, zira müşterileri yüksek rütbeli subaylar ve sivil memurlar olduğu için devamlı olarak çok dikkatli olmak gerekiyordu. Er kantinlerini de pek istemiyordum zira orada dur durak yoktu. Geriye "Dış Kantin" dedikleri subay lojmanlarındaki kantin kalıyordu, ama şansım o kadar yaver gidecek miydi?

Birkaç gün sonra bölüğümüzün astsubaylarından biri "Torbanı al gel, dış kantine gidiyorsun" deyince dünyalar benim oldu, zira torbamı almamı söylediklerinde geceleri bölüğümde değil, kantinde yatacağımı da anlamıştım. Kantinde biri kantin sorumlusu olmak üzere dört kişi çalışıyor, bunlardan üçü kantinde yatıyordu.

Bir cipe binerek nizamiye kapısından çıktık ve sağa döndük. 500 metre kadar ilerleyince ilk trafik ışıklarında sola dönerek 100 metre kadar ilerledik. Sağımızda ve solumuzda, yanlış hatırlamıyorsam dört katlı binalar vardı. İlerlediğimiz yollara paralel yollarda aynı şekilde inşa edilmiş birbirine benzer bir sürü bina vardı. Yolun nihayetine gelince soldaki son binaya yöneldik. 7-8 basamak çıktıktan sonra açık olan kapıdan içeri

girince, sağımızda yukarıya tırmanan, solumuzda ise aşağıya inen yine 7-8 basamaklı bir merdiven gördük. Merdivenlerden inerek açık olan bir kapıdan içeri girince kendimizi yeni işyerimin içinde bulduk. Kapıdan sağ tarafa dönünce takriben 4x5 ebadında bir açıklık, girişimize göre sağ tarafta duvar, tam karşımızda ve solumuzda ise yüksekçe yekpare iki tezgâh vardı. Kapıdan girişte karşıya gittiğimizde, sağımızda ince tahta bir duvar, solda dipte ise ikisi birbirinin üstünde, üçüncüsü ise onların yanında üç yatak vardı. Yatakların karşısında ve soldaki duvarda bakkaliye mallarının teşhir edildiği raflar, tam karşıda ise büyükçe kapılı bir buzdolabı vardı. Dolabın yanından sağa dönünce genişliği daha kısa olan tezgâhın arkasındaki duvarda sebze ve meyvelerin teşhir edildiği raflar vardı. Her iki tezgâhın arkasındaki daha kısa ikinci bir tezgâhın üstünde kefeli birer "Kuleli" terazisi, dirhemler ve kese kâğıdıyla ambalâj kâğıtları vardı.

Kantinde bakkaliye çeşitleri, sigara, sebze ve meyve ile kantin subaylarının zaman zaman ya iyi fiyata buldukları ya da benim anlayamadığım sebeplerden dolayı kelepir sayarak satın aldıkları birçok çeşidin satışı yapılıyordu. Sebze ve meyve alışverişi Ankara Merkez Halinden yapılıyor, bakkaliye çeşitlerinin büyük çoğunluğu ise 45-50 günde bir İstanbul'a giden görevliler tarafından askeri kamyonlarla getiriliyordu. Arada göze çarpan eksiklikler olunca Ankara'daki toptancılardan telâfi ediliyordu. Malların üstüne konan kâr marjı çok düşük olduğu için İstanbul'a giden vasıtaların ve subay astsubayların

yolluklarını bile karşılayamıyordu, ama o başka hesaptı. Masraflar başka fondan ödeniyor, kâr başka yere gidiyordu. Ucuz mal satılıyordu, herkes kazanıyordu ya gerisi lafü güzaftı.

Buzdolabımız büyük tek kapılı bir ev dolabıydı, ama buzdolabı malları az olduğu için bize yetiyordu. İçinde bir teneke beyaz peynir, alüminyum kapta birkaç yoğurt, yumurta ve nebati yağlar vardı. Bütün mallar için kantin zimmetlisi satış fiyatı üzerinden borçlandırıyor, sebze-meyve ve kiloyla satılan bakkaliye mallarının bir kısmı için küçük bir fire yüzdesi tanınıyordu. Her sabah kahvaltıdan hemen sonra kantin görevlisi iki astsubaydan birinin nezaretinde üç dört kişilik bir grup Ankara Merkez Haline giderek aldığı siparişlere göre sebze ve meyveleri sabah saat ona kadar kantinlere teslim ediyordu. Er kantini sadece domates, hıyar, soğan ve birkaç çeşit meyve satıyor, diğer iki kantin ise bol çeşit bulunduruyorlardı.

Yatakların arkasında, yol seviyesinden 15-20 cm kadar yükseklikte olan bir pencere vardı, hem kapı hem de pencere vazifesi görüyordu; genellikle akşam 20:00 sularında kantini kapattığımızda oradan girip çıkardık.

Kantin zimmetlisi sorumluluktan çok korkan, en ufak bir zararda daima başkalarını sorumlu gören, yanındaki erlerle 24 saatini paylaştığı halde, belki de hayatında ilk ve son olarak "sert işveren" rolüne bürünebilen İstanbullu, Bakırköylü bir askerdi. Gerçi iyi tarafları yok değildi, ama üzümün tek tanesi

yere düşse hemen değişir, kıyameti koparırdı. Öteki ise terhisine iki aydan az kalmış olan çok sempatik bir Ege çocuğuydu.

* * *

İyi haberleri hemen aileme yazarak mektuplarını doğrudan doğruya kantine göndermelerini söyledim. Kısa bir müddet sonra, her mektup getirişinde bir paket *Yeni Harman* sigarası alan postacı, mektuplarımı benden başka kimseye vermemeye başlayınca, onlara artık mektuplarını Rumca olarak göndermelerini yazdım. Filvaki bir-iki mektup Rumca geldi, ama üçüncü mektup tekrar Türkçe olarak gelince babama oldukça sert bir mektup yazdım. Ben daha hür hissetmenin yolunu bulmuşken, o ne hakla sınırlarımı daraltıyordu? Mektuplarımı Rumca olarak yazmaya devam etmesini söyledim, beni bu hususta ezen hiçbir şey, hiç kimse yoktu. Mektuplarımı –mektubum olsun olmasın– almak için her gün kantine uğrayan postacıya elimle veriyordum.

Gelen ilk mektupta sebep anlaşılmıştı. Babam senelerce işbirliği yaptığı, iki Yahudi kardeşe ait olan toptancıya uğramış ve onlara askerliğimin ne kadar iyi geçtiğini vurgulamak için mektuplaşmamızın bile Rumca olduğunu söyleyince,

"Aman Mihal efendi, ne yapıyorsun? Oğlanın askerliğini mi yakacaksın?" sözlerinden ürkerek böyle davranmıştı. Zavallı babam belki de benim askerliğimle kendi askerliğini bir tu-

tuyor, korkuyordu. Türkçe yazışmamız benim için bir problem değildi, ama mademki evimde babamla Rumca konuşuyordum ve bunu tekrar yapabilecek durumdaydım, bu çekinceyi belki de gurur meselesi yapmıştım.

* * *

Rumca yazışmam herhangi bir problem yaratmadı, ama başka bir çocukça hareketim, hareketimiz hem beni hem de benden fazla, iyi bir arkadaşı çok zor duruma sokabilirdi.

Arkadaşlarımızdan biri, en sert paşalardan biri olan Genelkurmay İkinci Başkanının hem emir eri hem de yazıcısıydı. Gece ve gündüz, istediği zaman Genelkurmay binasına girebiliyordu. Arkadaşımız gece saat 22:00'den sonra, sonradan Genelkurmay Başkanı olan ikinci başkanın bürosuna giriyor, manyetolu telefondan ailesiyle görüşüyordu. Genellikle beraberinde bir-iki arkadaş daha alıyor, onlar da faydalanıyordu. Bir akşam ben de onunla beraber giderek şansımı denemek istedim. Hiçbir zorlukla karşılaşmadan önce Genelkurmay binasına sonra da ikinci başkanın bürosuna gittik. Arkadaşımız manyetolu telefonun kolunu birkaç kere çevirdikten sonra ahizeyi kaldırdı ve emredici sert bir sesle, "Oğlum şu numarayı bağla!" dedi.

Çok kısa zamanda istenen numara bağlandı ve arkadaşımız ailesiyle konuştu. O kapattıktan sonra aynı yöntemle başka

bir arkadaşımız ailesiyle görüştükten sonra sıra bana gelmişti. Evimizde telefon olmadığı için anneannemin evine telefon edecektim. Arkadaşım aynı sert ifadeyle İstanbul *49* .. .. nolu telefonun bağlanmasını emredince çok kısa bir zamanda karşıda çalan telefonun sesini duydum. O devirde santral vasıtasıyla Ankara'dan İstanbul'a bağlanmak için 3-5 saat beklemek gerekiyordu. Telefon açılınca bir sürprizle daha karşılaştım, telefona cevap veren sesin annesini ziyarete gitmiş olan anneme ait olduğunu anladım. Rumca olarak "Anne benim, Yaniyim!" deyince karşı taraftan ses yerine hıçkırıklar gelmeye başladı. Allahtan bu konuşmaya para vermiyordum, zira verseydim konuşmayı değil hıçkırıkları ödeyecektim. Nihayet telefonu merakla yanına gelen babam alınca bir-iki laf edebildik. Annemin ağlaması biraz kesildiğinde o da benimle iki söz edebildi. Bütün konuşmalarımız Rumca oldu. Arkadaşım bana hiçbir şikâyette bulunmadı, ama ertesi günü biraz kafayı çalıştırınca bunu bir daha tekrar etmeye teşebbüs etmedim.

❧ ❧ ❧

Askerliğim sırasında İstanbul'a yaptığım kısa bir ziyaretten sonra, şairin sevdiğinin aksini yaparken, trende bir sınıf arkadaşımla karşılaştım. Havadan sudan, görüşemediğimiz yıllardan bahsettik, iki gün sonra beni kantinde ziyarete geldi. İkimiz de, belki değişik sebeplerden dolayı, hislenmiş ve sevinmiştik. Ben arkadaşlarımın beni unutmadıklarını hissettiğim için, o ise belki de beni başkalarının yaptığı gibi kaçmayıp

Türk Ordusu saflarında gördüğü için seviniyordu. 40 küsur yıl sonra arkadaşlarımla tesadüfen irtibat kurarak internet vasıtasıyla tekrar bir araya geldiğimizde bu olayı bana arkadaşım hatırlattı, ben unutmuştum. Yıllar sonra benim için evinde rakılı bir akşam yemeği vermek nezaketini gösteren bir arkadaşımızın evinde tekrar karşılaştık; beni görebilmek için işlerini ona göre ayarlayarak Irak'tan geldi. Benim için İspanya'dan, Kıbrıs'tan gelen vardı. 31 Ocak 2012 akşamı, yağan şiddetli kara ve soğuğa aldırmadan gelenler bana dünyayı hediye etti.

Hayatımın en güzel yıllarını paylaştığım bu insanların bana karşı olan davranışlarından hislenmememe ve onları derecesiz saymamama ve sevmememe imkân var mı?

❧ ❧ ❧

Kantinimiz sabahın sekizinden akşamın sekizine kadar açıktı. Her gün saat 17:00 sularında kantin zimmetlisi günlük hâsılatı yuvarlak olarak kışlaya, sorumlu subaya götürüyor her ayın sonunda sayım yaparak mali durumu kontrol ediyorduk. Çoğu zaman bilanço eksik veya ziyade çıkıyor, ancak bu ertesi aya devrediliyordu. Zimmetli, kantini devrettiğinde kati bir bilanço yapılıyor, eksik çıkarsa farkı cebinden ödemeye mecbur ediliyordu. Son zamanlarda büyük açıklarını ödeyemeyerek hapse atılan, Genelkurmay'ın altındaki kantini işleten üç arkadaşımızın bu duruma kumar yüzünden düştüğünü hep biliyorduk. Bizim kantinin sorumlusunun ise sigaradan başka

kötü bir itiyadı yoktu. Bense askerliğim boyunca ne sigaraya ne de kumara bulaştım.

Aralık ayı yaklaşıyor, 30 günlük iznimi kullanarak İstanbul'a gitmeyi ve çalışmayı arzuluyordum, ama diğer taraftan içimde yerimi kaybetme endişesi vardı. Kantin zimmetlisi korkmamamı, zira kantin başkanı binbaşıya benden bahsettiğini ve ondan sora zimmetin bana verilmesi teklifini yaptığını söyleyince aralık ayının başında izne çıkarak bütün iznimi çalışarak kullandım.

❦ ❦ ❦

İznimi bitirip geri dönünce beni tekrar dış kantine verdiler, ama orada yeni bir sürprizle karşılaştım. Ben yokken, ilk geldiğim günlerde bölüğün gâvurlarla dolduğundan şikâyet eden Denizlili Muzaffer de kantinimize atanmıştı. Yine bir şey söylemedim, kısa zamanda da çok delikanlı bir arkadaş olduğunu tespit edince içimde ona karşı hissettiğim öfke eridi, kayboldu.

Kantin sorumlusu gidip yerini bana verdiklerinde onun estirdiği terör havasını sona erdirdim. İşin mesuliyetini bilen arkadaşlara bırakıyor, katiyen işlerine karışmıyordum. Kırılan, atılan bir şey olunca bunu eskiden olduğu gibi zararı yapana ödetmiyor, bunun karşılığında arkadaşlarımın desteğini kazanıyordum. Yalnız onlardan bir şikâyetim vardı. Kraldan fazla kralcı olmuşlardı, açık vermemek için fırsat buldukça tartıda

lehime çalışıyorlardı. "Yapmayın!" dedikçe, yarı şaka yarı ciddi, "Sen karışma patron" diyorlar, yine bildiklerini okuyorlardı. Bu arada Muzaffer'le beraber her akşam çilingir sofrasını kuruyor kafayı buluyorduk.

O günlerde İstanbul'a gitme fırsatı çıktı. Kantin takımı alışveriş için İstanbul'a gidecekti. Başçavuşa rica edince beni de gideceklere dahil etti ve bir sabah 3 *REO*'luk bir konvoy halinde İstanbul'a hareket ettik. Öğleden sonra, daha hava kararmadan İstanbul'daydık. Sirkeci Tren İstasyonunun tam yanındaki büyük bir otoparka kamyonları park ettikten ve birer nöbetçi bıraktıktan sonra İstanbullu olanlar evlerimize gittik. Evimde yine bayram vardı, anacığım alelacele sevdiğim yemekleri yapmış, etraftan komşular gözün aydına gelmişlerdi.

Ertesi sabah uyandığımda sağ kasığımda bir ağrı duydum. Aynı zamanda ateşimin de yükseldiğini hissediyordum. Her şeye rağmen mecburi olarak Sirkeci'ye, kamyonların başına gittim. Küçükten beri romatizma ağrıları çektiğim için pek önemsemedim. Okul sıralarındayken birçok doktora gitmiş, ancak bu illetten kurtulamamıştım. En son gittiğim doktor bu ağrılara alışmam gerektiğini, zira bu ağrıların genellikle insanı mezardan evvel terk etmediğini söyleyince romatizma ağrılarımı benden bir parça olarak kabul etmeye başladım. Allahtan 12 yaşımda geçirdiğim müzmin mafsal romatizması kalbimin kapakçıklarına bir zarar vermeden gelip geçtiği için idare ediyordum – bunun tamamen böyle olmadığını yeni öğrendim.

O gün için, ertesi sabaha kadar kamyonların birinde nöbet tutma sırası bendeydi. Gece *REO*'nun arkasında yatacak, yavaş yavaş toplanmakta olan malları koruyacaktım. Durumum devamlı kötüye gidiyordu, kasığımdaki ağrıya dayanamıyor, ateşimin termometreyi kırarcasına yukarılara tırmandığımı anlıyordum. Benim bu halimi gören bir arkadaş yerime nöbet tutmayı teklif etti, teşekkür ederek ayrıldım.

Eve gider gitmez Doktor Hâlim Bey'i çağırdık. Ateşim 40 dereceyi geçmişti. Doktor geldiğinde *iltihaplı römatöid artrit* teşhisi koyarak bir müddet kımıldamadan yatakta kalmamı söyledi. Birkaç gün sonra Ankara Gülhane Hastanesinde bu teşhis teyit ediliyordu. Babam ertesi günü kafile başkanım bularak durumu izah etti ve İstanbul'daki bir askeri hastaneye yatırılmamı rica etti. Ancak binbaşı Nuh diyor peygamber demiyordu. "Erlerin hepsi bana zimmetli, aldığım gibi aynen teslim etmeye mecburum" diyordu. Yine asker mantığı, ölseydim beraberinde cesedimi mi alacaktı? Sonunda orta bir yol bulundu. Babam beni bir otoyla Ankara'ya götürecek, arabamız yol boyunca kafilenin peşinden ayrılmayacaktı. Nitekim kafile iki gün sonra İstanbul'u terk ederken Çengelköylü bir tanıdık şoförün kullandığı arabayla konvoyun peşine takılmış, Ankara'ya doğru yol alıyordum. Ben arabanın arka koltuğunda, başımı babamın dizlerinin üstündeki bir yastığa dayamış, ateşin tesiriyle çok üşüdüğüm için sırtıma bir battaniye almıştım. Babamı yalnız bırakmak istemeyen bir Türk komşumuz da dükkânını kapatarak bizimle beraber gelmişti. En küçük

bir sarsıntı müthiş ağrılara sebep oluyor, ateşim ise büyük bir ihtimalle termometrenin ölçmeye kafi gelemeyeceği derecelere çıkıyordu. İstanbul ile Ankara arasındaki 500 kilometreye yakın mesafeyi kat ederken nasıl dayanabildiğimi bilmiyorum. Beni taşıyan arabanın nizamiyeden içeri girdiğini ve az sonra sedye üzerine yatırılarak konulduğum ambulansla hastaneye doğru yola çıktığımı anımsıyorum. Her halde yolda bayılmışım ki ambulanstan nasıl indirilerek yatağa yatırıldığımı hiç hatırlamıyorum. Bir an için gözlerimi açınca başucumda babamı gördüm. Derhal İstanbul'a dönmesini istedim, kimseye ihtiyacım yoktu, emin ellerdeydim artık. Ondan bir daha katiyen gelmemesini, hele hele anamı hiç getirmemesini istedim. Oğlunun ne kadar deli olduğunu bildiği için söz verdi, ama seneler geçtikten sonra anamla beraber 10 gün kadar sonra geldiklerini, ancak bana hiç görünmeden, ben uyurken uzaktan baktıklarını ve doktorumla konuştuklarını öğrendim. Birkaç gün kalıp tehlikenin tamamen geçtiğine ikna olunca, beni sadece uzaktan severek, İstanbul'a dönmüşler. Beni bir de dayım ziyaret etti, ama o benim için değil, bir müşterimizin yeni dükkânının açılışına geldiğini söyleyince, yalan söylediğini bile bile sesimi çıkaramadım.

❦ ❦ ❦

İlk iki üç gün ateşler içinde yanıyor, yatağın içinde bile hareket ederken dayanılmaz ağrılar çekiyordum. Üç-dört gün sonra tekerlekli sandalyeyle hareket etmeye başladım, daha

sonra ise 17-18. güne kadar baston desteğiyle yürüyebildim. Ondan sonrası oldukça kolaydı.

Gülhane Hastanesinde siviller de tedavi görüyordu, bunlardan biri hafif bir beyin kanaması geçirdiğini anladığım hoş bir ihtiyardı ve ona muhtelif tahliller yapılıyordu. Bir gün ona prostat muayenesine gideceğini söylediklerinde dalga geçerek bunun ne olduğunu anlatmaya başladım. Yalnız bana inanmamakla kalmadı, "Bana parmak atacak babayiğit daha anasının a . . ndan çıkmadı!" deyiverdi

Yatağından alarak yarım saat kadar sonra geri getirdiler. Suratı karmakarışıktı, alay etmek için ağzımızı açamadan hüngür hüngür ağlamaya başladı. Başına gelen şey zavallı ihtiyarı o kadar sarsmıştı ki belki de buna dayanamayarak birkaç gün sonra öldü.

Yanımızdaki kadınlar koğuşunda ise 20 yaşlarında, evinin ikinci katının penceresinden düşerek felç olan bir genç kız vardı. İntihara teşebbüs etmiş olduğuna emindim, ama hem kendisi hem de yakınları bunu doğrulamıyorlardı. Zayıf, orta güzellikte, fakat çok tatlı, hoşsohbet, cana yakın bir kızdı. Rahatça yürümeye başladıktan sonra beraberce birçok saatimizi geçiriyor, kızının haftalarca sonra benimle konuşurken gülümsediğini, güldüğünü gören annesi bu yakınlığı çok iyi karşılıyordu. Adı "Saadet"ti, ama maalesef artık saadet ondan çok uzaklara gitmişti. Hastanenin kısmımızdaki küçük kütüp-

hanesinden kitaplar alarak okuyor, beğeneceğini umduğumu ona da veriyordum. Onun için salt bir arkadaşlıktan da öte hisler beslemeye başlamıştım, duyduğum hissin aşk olduğuna inanmama rağmen ona bunu açıklama cesaretini kendimde bulamıyordum. Kendisine cesaret veriyor, kuvvetli olursa bu durumunu yeneceğine inandırmaya çalışıyordum. Bu yanılgımdan beni yanına çağıran doktoru çıkarttı, *paraplejik* bir hastanın iyileşme ümidi yoktu, sadece büyük gayret ve egzersizlerle yaşam kalitesi biraz düzelebilirdi o kadar. Buna rağmen ben onunla arkadaşlık yapmaya devam ediyor, onu güldürüyor, ümit etmesine sebep oluyor, benim her gün yanına gelmemi büyük bir heyecan içinde beklemesini sağlıyordum. Artık konuşkan, neşeli olmuş, gülmeyen yüzünde tatlı bir gülümseme peyda olmuş, evvelce tiksindiği yemeklerini iştahla yemeye başlamıştı. Sabahları yanına gitmekte geç kalınca, hastanede görevli ve Saadet'i her sabah ziyaret eden bir kadın yüzbaşı yanıma geliyor ve bana "Haydi git, bekliyor!" diyordu.

Sıhhatimin yerine gelmiş olması beni bir taraftan sevindiriyor, diğer taraftan bu dostluğun taburcu olmamla bitebileceğini düşündüğümden çok üzülüyordum. Bir gün kütüphaneden aldığım bir kitabı okurken bana ne olduğunu anladım. Düşüncelerim berraklaştı, ama bundan dolayı sevindiğimi veya gurur duyduğumu söyleyemem.

Okuduğum kitap Stefan Zweig'ın *Acımak* adlı bir eseriydi. Bu roman bir gence âşık olan ve bu aşkı karşılık gören kötü-

rüm bir kızın hikâyesini işliyordu. Kızı sevdiğine inanan genç bu hislerin aşktan ziyade "acımak" olduğunu anlayıp, istemeden bunu kötürüm kıza da hissettirince kız intihar eder. Sarsılmıştım! Kadere ve alınyazısına inanmamama rağmen bu kadar büyük bir tesadüf nasıl olabilirdi? Hangi görünmez el, hangi kuvvet o kitabı oraya koymuştu? Ona verdiğim ümidin ne kadar yanlış olduğunu anlamıştım. Zaten, eğer yalan söylüyorsa, bir kere hayatına son vermeye teşebbüs etmişti, ikinci bir denemeden onu kim alıkoyabilirdi?

Birkaç gün sonra taburcu olarak kantine döndüm, yokluğumda her şey yerinde gitmişti. Ertesi sabah beni kantinde, etrafımdaki lojmanlardan birinde oturan, hastanedeki kadın yüzbaşı ziyarete geldi. Düşüncelerimi biliyormuşçasına konuştu; Saadeti ziyaret etmememi rica etti, ona daha fazla ümit vermek manasızdı. Yarım ağızla kabul ettim, ama ertesi gün tekrar gelmesini, zira Saadet'e kısa bir mektup göndermek istediğimi söyledim. Hakikaten söz verdiği gibi geldi ve ona arkasına kısa bir yazı yazdığım bir kart verdim. Kart güneşle ufkun birleştiğini gösteriyordu, yazdığım yazı da hatırladığım kadarıyla aşağı yukarı şöyleydi:

Bu kartı görünce güneşin batışını gösterdiğini düşündüğüne eminim ama yanılıyorsun. Kartın arkasında güneşin doğuşu olduğu yazıyor bakabilirsin. Hayata daima, ne olursa olsun iyimser bir gözle bakmayı öğrenmelisin. Senin adın gibi daima "Saadet" içinde yaşamanı ve bütün güçlüklere soyadın "Kaya" gibi göğüs

germeni isterim. Nerede olursan ol uzaklarda bir yerde seni daima şefkat ve sevgiyle hatırlayan bir kişinin var olduğunu sakın unutma!

Arkadaşın Yani

Onunla başka bir temasım olmadı.

* * *

Benden evvelki sorumlunun terhisinden sonra kantindeki personel eksikliği sempatik, kültürlü bir erin atanmasıyla kapanmıştı. Yeni arkadaşımızın önemli bir özelliği vardı. Alay komutanımızın yeğeniydi – annesi albayımızın kardeşiydi. Ancak hiçbir zaman bu akrabalığını bize üstün görünebilmek için kullanmadı, zaten istese de yapamazdı, bunu ilerde oldukça acı bir şekilde anladık. Yeni arkadaşımızın yakınlarda bir yerde evi vardı, haftada 3-4 gün kimse bilmeden orada yatıyordu.

Gâvur düşmanı diğer arkadaşımla her akşam oturup içki içiyorduk, yakındaki bir bakkaldan rakımızı, şarabımızı veya votkamızı alıyor, efkâr dağıtıyorduk. Genellikle, tehlikeli olduğu için, içkileri lojman kapıcılarından birine aldırıyorduk. Bakkalın etrafındaki yollarda müfrezeler dolaştığı için yakalanmaktan korkuyor, nadiren kendimiz gidiyorduk. Gerçi buna da bir kulp bulmuştuk, ama yine de tehlikeye atılmaktan çekiniyorduk.

Yanımızdaki lojmanda bizimle çok iyi konuşan, efendi, erleri başkaları gibi hakir görmeyen bir yüzbaşı otururdu. Akşamları demlendiğimizi biliyordu, ondan saklamamıştık. Yakalandığımız takdirde içkileri onun için aldığımızı onun gönderdiğini söyleyecektik. "Hiç merak etmeyin, sözümün arkasında dururum!" demişti. Çok şükür bu bakımdan o devreyi kazasız belasız atlattık.

Arkadaşım Muzaffer çok pis içkiciydi, benim aksime içkilerin hepsini karıştırır ayrıca içine sigarasından kül katardı, sarhoş olmak isterdi. Bütün ikazlarıma rağmen bu huyundan vazgeçmiyordu. Hayatımda böyle içki içen başka birine rastlamadım.

"Yeğen"in evine gittiği bir akşam Muzaffer her zamanki gibi çilingir soframızı hazırladı, kadehleri doldurdu. Başlamadan evvel yanımızdaki pilli radyoyu açtık, açmamızla dükkânın içini melodik, Arapça lisanında okunan *Kuran-ı Kerim*'in anlamadığımız sözleri kapladı. Kandildi! İlk şaşkınlıktan sonra Muzaffer kendini toparlayarak, "Yahu patron, bugün peygamberimizin doğum günü, kutlayalım!" diyerek kadehini kaldırdı.

Pek dindar değildi, namaz kıldığını, dua ettiğini hiç görmemiştim, ama bu durum beni rahatsız etmişti. "Sen ne yaparsan yap, ben içmeyeceğim!" dedim. Şaşkın bir ifadeyle sebebini sordu, "Yarın konuşuruz" diye cevap verdim.

Fazla konuşmadan yemeğimizi içkisiz yedik ve yatıp uyuduk. Uyanıp işe başladığımızda,

"Patron, dün akşam için çok teşekkür ederim ama neden?" diye sordu.

"Birkaç gün sonra kendi kabahatini üstünden atabilmek ve arınmak için başka bir suçlu arayacaktın. Bu gâvurdan daha uygunu var mıydı?"

Daha bir şeyler söylemek istiyor, belki de için için kendisiyle mücadele ediyordu.

"Patron, bir itirafta bulunmak istiyorum, ilk geldiğin günlerde sana kötülük yapmak istedim. Bütün azınlıklar hakkında önyargılı olduğumdan çok şey söyledim ve daha çoğunu yapmaya yeltendim, ama çok şükür ki beceremedim. Geç de olsa özür dilerim."

Ne kadar memnun olduğumu ve sevindiğimi anlatamam, bu itirafı yapan Muzaffer'in gerçek bir dost olduğuna artık inanıyordum. Dünmüş gibi hatırladığım ve aklımdan çıkmamış, içime işlemiş olan sözlerini ve onunla beraber kimlerin olduğunu bütün teferruatıyla anlatınca "Niçin itiraz etmedin, neden bugüne kadar bana hiçbir şey söylemedin?" diye sordu. "Eğer konuşsaydım senin gerçek bir arkadaş olduğuna asla kani olmayacak, bugünkü saadeti tatmayacaktım!" diye cevap verdim.

Maalesef kısa bir müddet sonra meydana gelen üzücü olaylar Muzaffer'i kantinden ve benden uzaklaştıracaktı.

Arkadaşlığımızın perçinlendiği o akşamdan 15-20 gün kadar sonra Muzaffer'e acı bir haber geldi, babası ölmüştü. İstediği izin nedense verilmeyince firar ederek cenazeye gitti. Dönüşünde ceza olarak kantinden alınarak muhafız bölüğüne atandı. Günlük hâsılatı teslim etmeye giderken onu bazen nizamiye nöbetinde görüyordum, ama eskiden yüzünden eksik olmayan gülümseme gitmiş, hüzün çökmüştü. Bu durumun bana bir iyiliği de oldu, çilingir sofrasında tek başıma kalınca içkiyi tamamen kestim, bundan sonra da hayatım boyunca bir daha aşırı içki içmedim.

* * *

Kantinde akşamları artık "yeğen"le baş başa kalmıştık. Kantinin diğer iki elemanı yemeği kaçırmamak için bölükte yatmayı tercih ediyorlardı. Yeğenle ben "iaşe bedeli" aldığımız için idare ediyorduk.

Zaman zaman kışlaya gidiyor, orada da kurulmuş olan bir grupta çeşitli konuları tartışıyorduk. Aramızda İstanbul'un en büyük içkili gazinolarından olan *Çakıl Gazinosu*'nun sahiplerinden biri de vardı. Karargâhımızda sinema sorumlusuydu. Bazen akşamları normal seanstan sonra özel olarak yakın arkadaşları için *Mikili* (!) filmler oynatırdı. Kapıdan girerken he-

pimizin eline kâğıt bir huni verir, "Etrafı kirletmemeniz için!" derdi.

Grupta dertleştiğimiz bir gün arkadaşlardan biri bana bir soru yöneltti:

"Askerlikten ve şartlarından hiç şikâyet etmiyorsun, o kadar çok mu memnunsun bu hayattan?"

"Tezatlarla dolu askerliğin hayatımızda acı ve lüzumsuz bir parantez teşkil ettiğine inanıyorum. Bunun sizler için de geçerli olduğunu arada sırada parlamanızdan ve patlamanızdan anlıyorum. Geçen hafta biriniz askerliğe, daha önce bir başkanız vatana, ötekiniz bayrağa, Atatürk'e sayıp sövdünüz. Bunları kimin söylediğini hatırlayabiliyor musunuz?"

"Hayır!" cevabını alınca devam ettim,

"Bu münasebetsizliklerden birini ben yapmış olsaydım, hepiniz mutlaka hatırlayacaktınız. Hepinizin kendisi için hak gördüğü bu davranış benim için hak değildir. Bana yarı şaka yarı ciddi atfettiğiniz *İyi Gâvur* adının bana daha az acı verdiğini sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Bununla her seferinde beni gerçekten size yakın olarak kabul ettiğinizi, ama hiçbir zaman sizden biri olarak görmeyeceğinizi vurguluyorsunuz. Bunun için ben daima söylediklerimde ve yaptıklarımda dikkatli olmaya mecburum."

Cevap vermediler, ama çöken sessizlik bana söylediklerimden çok daha fazlasını anladıklarını haykırıyordu.

* * *

Zaman geçiyor, 100'den ters saymaya başlayacağım gün yaklaşıyordu. Günlük hâsılatı teslim etmeye gittiğim bir gün kantin subayı bana bakkaliye ile sebze meyveyi ayıracaklarını söyledi. Manav dükkânı 100 metre kadar ileride kurulacağından istediğimi seçerek diğeri için bir sorumlu tavsiye etmemi söyledi. "Müsaade ederseniz, aradaki mesafeye rağmen, terhisime kadar her ikisini de üstlenmekten çekinmiyorum" deyince, "Oğlum ne diyorsun? Burası asker ocağı, çalarlar başın belaya girer" dedi. "Benim arkadaşlarıma güvenim tamdır" diye cevap verince, "Biz senden memnunuz, mademki sorumluluk seni korkutmuyor bir diyeceğim yok, istediğin gibi olsun" deyiverdi. Hakikaten benden sonra ikiye ayrılan kantinleri yeni sorumlulara teslim ettiğimde hiçbir sorun çıkmadı, bölük yüzbaşısı ise terhisimden evvelki son sabah içtimaında herkesin önünde bana teşekkür etti.

* * *

Bir akşam "yeğen" ile birlikte tiyatroya gitmeye karar verdik. Yakındaki bir açıkhava sinemasının sahnesinde Muammer Karaca *Cibali Karakolu*'nu oynayacaktı. İstanbul'da gidememiştim, kalktık gittik, katıla katıla güldük, ama ne yazık ki

gülmemiz burnumuzdan geldi. Tiyatro bitince o evine, bense kantine gittik. Sabah gün ağarırken arka camın hızla vurulduğunu duydum, gelen kantinimizde çalışan tatlı bir Karadenizli erdi, getirdiği haberler ise iyi değildi.

Akşam nöbetçi subay bizi kontrol etmek için iki er göndermiş, bizi kantinde bulamayınca firarımızı vermişlerdi. Hepsini toplasak bütün kantin hayatımda 4-5 kereyi geçmeyen bu akşam çıkışlarımızdan biri, o bir tek teftiş gecesine rast gelmişti. Hemen bir taksi alarak hâlâ uyumakta olan arkadaşımın evine gittim. Kapıyı onu uyandırana kadar şiddetle vurduktan sonra giyinerek derhal aşağı inmesini söyledim. Kantine dönerken yolda bir plan hazırladık. Bu plana göre aramızın çok iyi olduğu, arka blokta oturan bir kapıcıyı da suç ortağı yaptık. Biraz sonra onu bulup derdimizi söyleyince derhal dediğimizi yapmaya razı oldu. Akşamın nöbetçi subayı daha nöbeti devretmeden karşısına çıktık. Suçlulardan biri komutanın yeğeni olmasaydı birkaç tokat yemekten kurtulabilir miydim bilmiyorum, ama böyle bir şey olmadı. Gece nerede olduğumuzu sorunca arkamızdaki bloktaki kapıcının evinde yemekte olduğumuzu söyledik. Bir müddet evvel İstanbul'dan bir siparişini getirtmiş, o da buna karşılık bizi evinde yemeğe davet etmişti. Uzun müddetten beri ev yemeği yemediğimiz için reddetmedik, reddedemedik. Kapıcının adı soyadı ve adresini verdik, sorulursa o da aynı şeyleri söyleyecekti.

Nöbetçi binbaşı bizi şöylesine bir süzdü ve alaylı bir tonla,

"Bu kapıcı ailesinin pezevenkliğini mi yapıyor? "diye soruverdi.

Cesaretle bakışımı üstünden çekmeden,

"Bilakis efendim, kendisi çok namuslu bir insandır, ama lütfen yüzümüze bakıp söyleyin. Karşınızda güvenilemeyecek iki insan mı görüyorsunuz?" dedim.

İnanır gibi oldu, "Hakkınızdaki kararı komutan verecek" dedi.

Biraz rahatlamıştık, hele arkadaşım işin en zor kısmının geçtiğini söylüyor, amcasını bulur bulmaz her şeyin halledileceğini söylüyordu. Bir ağacın ardına saklanarak komutanı kollamaya başladık, nasıl olsa her sabah kışlanın her yerini karış karış geziyordu, oradan da geçecekti. Filvaki biraz sonra komutan gözüktü. Arkadaşım birkaç adım atarak önüne kadar geldi ve çaktığı selamdan sonra *hazır ol* durumunda durdu. Ben saklandığım ağacın arkasından çıkmamıştım. Komutan kuvvetli, tiz, cırlak diyebileceğim sesiyle,

"Ben seni dış kantine karı-kız oynatmaya, içki içmeye göndermedim. Kendine haritadan yer beğen!" sözlerini, "Defol git önümden!" diye tamamlayarak sırtını döndü gitti.

Ümitlerimiz suya düşmüştü, albayın yeğenini affetmeye

niyeti yoktu. Bir çare bulmalıydık, benim askerliğimin bitmesine 40 gün kadar kalmıştı, "yeğen"in ise altı aydan fazla askerliği vardı.

Hakkım olan 15 günlük iznimi almamıştım, askerliğimin sonuna bırakarak daha önce terhis olmayı düşünüyordum, arkadaşım ise aynı düşünceyle hiç izin kullanmamıştı; içine düştüğümüz bu durum her şeyi berbat ediyordu. Bölük komutanına giderek yardım etmesini rica ettik.

Aynı akşam kantinlerimde sayım yapıp yeni sorumlulara devredince bir yükten kurtuldum. Allahtan hesaplarımda açık yoktu ve ertesi gün ben onbeş günlük, arkadaşımsa aylık iznini alarak kışladan ayrıldık. Annem ile babama yeni bir sürpriz.

Döndüğümde her şey sütlimandı, belki de olanları komutan da biliyor ancak bilmemeyi ve unutmuş olmayı tercih ediyordu. Ailelerinin birbirine çok yakın olduğunu öğrendiğim için, belki de küçük bir disiplin hatası yüzünden kız kardeşinin kalbini kırmak istememişti.

* * *

Terhisime birkaç gün kala her şeyi koyuvermiş, avare avare geziniyordum. Artık kendi isteğimle bölüğümde yatıyor sabahları geç uyanıyordum. Böyle bir sabah bölük kapısından içeri bölük komutanı ile alay komutanı beraber girince bende

bet beniz kalmadı. Allahtan beni tanımadı, neden yattığımı sorunca da bölük komutanı hasta olduğumu söyledi.

Terhisimin arifesinde yüzbaşıma giderek sabah saat kaçta ayrılacağımı sordum, ama aldığım cevap pek de iç açıcı değildi, 6 gün daha askerliğim vardı. Aldığım bir mükâfat iznini yazıcı normal izin gibi geçirince oradan 4 gün, teslim evrakındaki damga iki gün sonrasını gösterdiği için oradan da 2 gün kaybediyordum.

Nihayet o 6 gün de geçebildi. Yüzbaşı terhis evrakımı vazife başında olanların haricindeki bütün bölük önünde verdi. Beni örnek bir asker olarak vasıflandırarak sivil hayatımda başarılar diledi ve kucakladı. Orada olduğum müddetçe başka bir erin terhisinde böyle bir davranışla karşılaşmamış olduğum için oldukça hislendim. İlk günkü sabit fikrim pek değişmemişti, hâlâ bu iki yılı hayatımdan çalınmış iki yıl olarak kabul ediyordum, ama yaşadığım bazı olaylar, tanışmış olmakla şeref duyduğum bazı insanlar yüzünden, düşüncelerimdeki eski katılık kalmamıştı.

* * *

Artık hayata atılabilirdim, önümde hiç engel yok gibiydi – ama engeller umduğumdan çokmuş. En başta iki yıldır bana hasret kalmış anamla babamı, önüme ne kısmet çıkarsa çıksın yalnız bırakamazdım. Görüyor ve anlıyordum ki ben onların

yaşama sebebiydim, bunu bir kalemde silemezdim. Ayrıca dayımın bana ihtiyacı vardı. Ne yazık ki aileme ve sevdiklerime olan ve açık olarak göstermediğim aşırı sevgim ve bağlılığım yüzünden yine kanatlarımı açamayacaktım. Her şeye rağmen dünyaya bir daha gelsem bile farklı davranışlarda bulunacağıma inanmıyorum. Belki yapabileceklerimden çok daha azını yapabildim, ama içim öyle rahat ki! Etrafımdakilere yaşarken iyi davranmaya çalıştım, mezarlarını ziyaret etmek hiçbir zaman içimden gelmiyor, ama onları her hatırladığımda bunu onlar için mevlit kabul ediyorum. Ben yaşadığım müddetçe sevdiklerim, saydıklarım benim içimde yaşamaya devam edecekler.

Biraz dinlendikten sonra hayat bıraktığım yerden tekrar aynen başladı, ama kısa bir müddet sonra beni yeni vazifeler bekliyordu.

* * *

Köyümüzde cemaat, kilise ve okulun yönetimini üstlenecek yeni kişiler seçilecekti. Saydığımız ve sevdiğimiz yaşlı başkan ve ikinci başkanın teklifini kabul ederek 3-4 genç adaylığımızı vermeye karar verdik. Nitekim terhisimden bir ay kadar sonra seçimler oldu ve sürprizli bir sonuçla karşılaştık. Benim bilmediğim bazı sebepler yüzünden köylüler başkan ile ikinci başkanı, birinci ve ikinci yedek üyeliğe layık görmüşlerdi. Onların tecrübelerinden faydalanmak isteyen biz gençler

müsebbibi olmadığımız bu duruma bir çare aradık ve bulduk. Yedi kişilik yönetim kuruluna seçilen gençlerden ikisi istifa edecek ve yerlerine yedek üyeler, tekrar eski sıfatlarını alarak geleceklerdi. Ancak evdeki hesap çarşıya uymadı, bu durumu bir gurur vesilesi yapan ikili bulduğumuz çözümü kabul etmedi. Belki de böyle davranmakta haklıydılar.

Her şey değişmişti. Yeni yönetim kurulunun yaptığı ilk toplantıda, yaşıtım olan en yakın arkadaşım genel sekreterliğe, bense başkanlığa seçildim. İstanbul azınlık cemaatlerinin yönetim kurullarının her hangi birinde 23 yaşında başkan ve genel sekreter o zamana kadar olmamıştı, bugüne kadar da olmadı sanırım.

Yeni olmanın verdiği şevk, çalışma arzusu ve heyecanla oldukça iyi çalışıyorduk. Bize güvenmeyen ve bunu çekinmeden sağda solda açıkça beyan eden yöneticiler ve bilhassa kasanın elinden alınarak bir arkadaşımıza verileceğini sanan, ancak bunda yanılan eski veznedar bile kısa zamanda yanımızdaydı. Pek sevilen bir kişi olmadığı halde dürüst ve hali vakti yerinde olduğu için veznedarlığa yine onu seçtik, bunu beklemiyordu. Makamımız bize gurur değil, çalışma arzusu vermişti, bunu anlayan köylü de ilk günlerdeki tereddütünden vazgeçmiş, bizi destekliyordu.

Vazifeyi devralmamızdan kısa bir müddet sonra kilisemizin bağlı olduğu Kadıköy Metropoliti vefat etti. Yerine, daha

sonra Hıristiyan Kiliselerinin ve bilhassa Katolik ve Ortodoks Kiliselerinin yakınlaşmasında, yüzyıllardan beri gelen karşılıklı aforozların kaldırılmasında büyük rolü olacak olan Meliton Haci getirildi. Birkaç yıl sonra Patrik Athenagoras öldüğünde Meliton Haci'nin yeni patrik olma emeline Türk Hükümeti onu aday listesinden çıkararak set çekmişti. Meliton, Kadıköy Metropolitliğini on gün sonra pazar günü Kadıköy Kilisesinde yapılacak bir törenle devralacaktı. Günün programının tanzimi için İstanbul'un Anadolu Yakasının cemaatlerinden birer temsilci merkez cemaat sayılan Kadıköy'e davet edildi.

Kadıköy Kiliseleri Yönetim Kurulunun merkezinde yapılan toplantıda köyümüzü temsil ettim. Sıram gelince ben de diğerleri gibi adımı şanımı söyledim. Ağzımdan "başkan" kelimesi çıktığında masa etrafında toplanmış 20 küsur kişiden bir kısmının alaylı bir tavırla gülümsediğini gördüm, ancak her zaman yaptığım gibi görmezlikten geldim. Günün programı yapılırken hiç çekinmeden konuşmalara karıştım, fikir verdim, ağzını bile açmayan çoğunluktan biri olmadım. Sıra en mühim şeye, yeni metropolitimiz için kilise içinde yapılacak konuşmaya gelmişti. Kadıköy cemaatinin başkanı bu konuşmayı yapmak için beni teklif etti, ciddiydi; alaycı bakışları değişmiş, teklifini ortaya atmıştı. Sağdan soldan teklif desteklenmeye başlayınca müdahale ederek şunları söyledim,

"Toplantının başlangıcında Çengelköy cemaatinin başkanı olduğumu söyleyince bir çoğunuzun küçümseyerek gülümse-

diğini gördüm, teklifin samimi ve ciddi olduğuna inandığım için bu kadar kısa zamanda hakkımdaki fikrinizin değişmesinden ancak şeref duyarım. Merkez cemaatimizin sayın başkanı dururken benim veya başka birinin bu konuşmayı yapması doğru olmaz. Zaten kısa zamanda yeni dini liderimiz tek tek bütün kiliselerimizi şereflendireceğinden, hepimiz cemaatimizi temsilen ona hitap edebileceğiz." Teklifim oybirliğiyle kabul edilerek bana başka bir vazife verildi. Ayinin yapılacağı pazar günü, Üsküdar'da, arabalı vapurdan indiğinde ilk olarak ben ona "Yeni makamınıza hoş geldiniz!" diyecektim.

* * *

Yönetim kurulumuzda 50 yaşlarında, köyümüze birkaç yıl önce transfer olmuş bir Karamanlı vardı. Amcası, devletin kilise yöneticilerini seçimsiz atadığı "Tek Mütevellilik" zamanında yıllarca kiliseyi bir kişi ile beraber, hiç kimseye hesap vermeden yönetmiş, fakat yapılan ilk serbest seçimleri kaybederek elindeki her şeyi ve en mühimi sınırsız ve sonsuz sandığı salahiyetlerini devir ve teslime mecbur olmuştu. Buna rağmen yeni yönetime büyük zorluklar çıkarmaya devam etmiş, aralarındaki davalar henüz sonuçlanmamıştı. Yeğen, amcasının karakterinden çok şey taşıyordu, ancak namuslu ve daha evvel başka bir semtin cemaat yönetim kurulunda vazife almış olduğundan tecrübeliydi; onun için amcasının günahlarını taşıdığı halde aramıza almakta tereddüt etmedik. Amcasının ölümünden sonra, tek varisleri olduğu teyzelerinin Çengelköy'deki ev-

lerine yerleşmiş, onların bir an evvel dünyadan göçmeleri için dua ediyordu, ama ne yazık ki zevki kursağında kaldı, onlardan evvel gitti. Boşanmıştı, ama nedenlerini anlatmıyordu. Ancak bir gün sohbet ederken, "İnsan karısıyla yalnız tek şekilde, normal pozisyonda aşk yapmalıdır, başka türlüsü saygısızlıktır!" deyince durum anlaşıldı. Eşinde bulamadığı çeşidi karısı her halde başka kimselerde aramıştı.

* * *

1925 yılından beri Rumca olarak aralıksız neşrine devam eden *Apoyevmatini* gazetesinde, başlığın altında, sevilen bir İstanbullu öğretmenin sözleri yazılıdır:

"*Apoyevmatini* olmadan kimse doğmaz, kimse ölmez."

Bununla İstanbul Rumlarının doğum, evlenme, ölüm haberlerinin mutlaka bu gazetenin sayfalarında yer aldığı kastedilmektedir. Rumların yoğun olduğu zamanlarda telekomünikasyon bugünkü gibi olmadığı için her aile bir *Apoyevmatini* alarak en son sosyal haberleri öğrenirdi. Gazeteyi alamayanlar ise komşulardan ödünç alırdı. Babam her akşam gazeteyi getirir, anam ise sadece ölüm ilanlarını okurdu. Uzak akraba veya tanıdıklarımızdan birinin ölümünü ve defin günü ile yerini ancak bu şekilde öğrenebiliyorduk.

Arkadaşımızın amcası iki kez ölme saadetine erişmişti, bunlardan ilkini dostumuzun ağzından dinleyelim:

Bir akşam Apoyevmatini *gazetesini aldığımda amcamın öldüğünü ve cenazesinin ertesi günü Çengelköy'den kaldırılacağını okudum. Sabah sabah gittim kendime siyah bir kravat aldım ve acele olarak bir terziye giderek –şişmanladığım için– pantolonunu biraz genişlettiğim koyu bir kostüm giyerek cenazeden 3 saat kadar evvel Galata Köprüsünün Eminönü tarafında olan Boğaz İskelesinden vapura binerek Çengelköyüne geldim. Önceden bir de çelenk siparişi vermiştim. Vapurda kiliseye götürdükleri birkaç tane çelengin arasında benimki de vardı, fena değildi. Kiliseye hiç girmeden iskeleye 15 dakika kadar mesafede olan eve gittim. Teyzelerimi de alarak kiliseye cenazeye gidecektim. Yüzüme üzgün bir ifade vererek kapının tokmağını vurdum ve açmalarını bekledim. Nitekim biraz sonra kapı açıldı ve ölüyü dipdiri karşımda görünce bayılmamak için kendimi zor tuttum.*

"Sen ölmedin mi?" deyince karşımdaki amcam küfre başladı.

"P . ştlar, p . zevenkler, o . ospu çocukları, onların hepsini hapse atmazsam bana Bodoz demesinler!"

Sinirinden sözleri birbirine karışıyor, takma dişleri salyalarıyla beraber nerdeyse ağzından çıkıyordu. Onları ve gazeteyi mahkemeye vereceğini söylüyor ateş püskürüyordu.

Amcam mahkemeyle uğraşmayı çok severdi. Babası öldüğünde, yarı şaka yarı ciddi, onun para yerine birkaç tane neticelenmemiş birkaç mahkeme bırakmasını tercih ettiğini söylerdi.

Bodoz gazete ve şüphelendiği kişiler aleyhine dava açtıysa da bir şey yapamadı, eşek şakasını yapanlar her şeyi düşünmüşler, açık vermemişlerdi. Köyde herkes bunu kimin yaptığını biliyordu, ama kilisedeki pek temiz olmayan icraatı yüzünden sevilmeyen Bodoz'un lehine kimse şahitlik yapmadı. Mahkeme uzadıkça uzadı, sonunda davayı açan bu dünyadan göçtü gitti, dosya kapandı.

Arkadaşımız amcasının ölümünü ikinci kez haber aldığında, kapıyı açan teyzesine "Bu sefer sahiden mi öldü?" diye sormaktan kendini alamamıştı.

* * *

Bodoz'un yeğeni *A.* çok tatlı hoşsohbet bir insandı. Keyfi olup da başından geçen bazı olayları anlatırken gülmekten katılırdık. Bu hikâyelerden biri daha evvel yönetim kurulunda bulunduğu bir kilisenin papazıyla ilgiliydi. Kilise papazı evli ve çocuklu olmasına rağmen gözleri başka yönlere de kayardı. Bu hikâyeyi de yine onun ağzından dinleyelim:

Papaz hakkında hoşuma gitmeyen bazı dedikodular duymuştum; daha papaz olmadan evvelden, senelerden beri arkadaşım olduğu için bu meselenin aslını öğrenmek istedim. Yalan söylemesini önlemek için de bir pazar günü ayinden sonra, daha papazın ayinini icra ettiği mahale girdim ve ona,

"Dikkat et, hakkında beğenmediğim dedikodular duydum, cemaatten bir kız öğrenciyle ilişkin varmış! Bunlar bir papaz için affedilmez şeyler, ayağını denk al!" dedim.

"Ne diyorsun A.*, ben evli barklı çocuklu adamım, gül gibi karım var, bunlara nasıl inanabilirsin? Bütün bunları beni çekemeyenler çıkarıyor!" diye cevap verdi.*

Pek inanmamıştım, biraz daha sıkıştırınca İncil*'i eline alarak öpmeye ve yemin etmeye, biraz sonra da ağlamaya başladı. Acıdım, fazla sıkıştırmadan fakat şüphelerim tamamen silinmeden bıraktım. Gittim, ama zangocu bir tarafa çekerek gözünü dört açmasını ve şüpheli bir durumda, hangi saatte olursa olsun yakında olan evime gelerek bana haber vermesini tembih ettim.*

"Şüpheli bir durum görür de bana haber vermezsen işinden evinden olursun, seni ve aileni tekmelerle, gözümü kırpmadan sokağa atarım!" diye korkuttum.

Bir hafta kadar geçmişti ki evime gelen zangoç 5 dakika kadar evvel genç bir kızın papazın evine girdiğini söyledi. Hemen giyinerek yakında oturan iki yöneticiyi evlerinden alıp papazın kapısına dayandım. Zili çaldığımızda uzun bir gecikmeden sonra kapı açıldı ve beti benzi atmış olan papaz karşımıza çıktı. Gecenin bu vaktinde ne istediğimizi sorarken sözlerini karıştırıyordu. Daha da emin olmak için eşiyle çocuklarının evde olup olmadıklarını sordum. Evde değillerdi, başka bir semtte oturan ablasının

evine ziyarete ve gece yatısına gitmişlerdi, yoksa bunun için de yöneticilerden izin mi almak gerekiyordu? Cevap vermeye lüzum hissetmeden, kapıda dikilmesine rağmen onu iterek içeri girdik. Evinde o anda reşit olmayan bir öğrenci kızı bulundurduğuna dair bir ihbar aldığımızı söyleyince inkâr etti. Evi arayacağımızı söyleyince reddedemedi. Tek tek bütün odaları, mutfağı, tuvaleti, yatak altlarını kontrole başladık. Nereye baksak kimseyi bulamıyorduk. Sonunda yatak odasındaki çift kapılı gardırobu açtım, dikkatlice bakınca entariler arasında bir çift bacak gördüm. Gardırobu açarken yanıma yaklaşan papaz elimi tutarak "Arkadaşım A.*, ne olur karımı çocuklarım düşün!" diye yalvarınca, başka taraflarda aramalara devam eden yöneticilere "Burada da yok!" diye seslenerek gardırobun kapısını kapattım.*

Tam dışarı çıkmak üzereydim ki gözlerimin önüne kilisedeki sahne geldi, başkalarına örnek olması gereken bu adam İncil*'i öperek ne yeminler etmişti. Tekrar geri dönerek gardırobun kapısını açtım ve gördüğüm bacakların sahibini kulağından çekerek dışarı çektim.*

"Ulan küçük o. ospu! Papazınkini nasıl alabildin?" diye sordum.

Kızın ailesi olayın büyümemesi için elinden geleni yapmıştı; bu papazın da işine geliyordu, zira paçayı daha küçük, uzak bir kiliseye atanmakla kurtardı.

A.'nın hiç kimseye itimadı yoktu, herhangi bir şeyi kaybolduğunda bu ister kalem, çakmak, sigara, anahtar olsun, daha iyice araştırmadan, inanarak "Kalemimi kim çaldı?" derdi. Bu huyu yüzünden sırf onunla alay etmek için onun çeşitli mallarını saklayarak birkaç gün sonra tekrar meydana çıkaranlar vardı. Derneğimizin Kilyos'a yaptığı bir otobüs gezisinde o denizdeyken donunu alıp saklamışlardı, birkaç gün sonra kaybolan don yönetim kurulunun toplantı günü masanın üstündeydi.

Her ayın son günü, kilisede mum yakanların karşılığında para attıkları kutular açılarak bağışlar sayılıyordu. En az üç kişilik bir heyet tarafından yapılması gereken bu işi genellikle o günkü ayinde bulunan yöneticiler yapıyordu, ki bazen bu rakam bütün yönetim kurulunun üye sayısını, yani 7'yi bile buluyordu. Sayım bittikten sonra bir tutanak hazırlanıyor ve orada bulunanların tümü imzalandıktan sonra paralar imza karşılığı veznedara teslim ediliyor, tutanaksa genel sekretere veriliyordu.

Ayın son pazarı olan bir gün ayinden sonra kutuları açarak paraları bir masanın üstüne boşalttık, *A.* ile beraber 5 kişiydik. Önce paraları cinsine göre ayırıyorduk. *A.* 5 liralık banknotları ayırıyordu, ancak ayırırken paranın her iki yüzüne dikkatle bakıyordu. Bir ara yanımdaki arkadaşın beni dürttüğünü hissettim, bakınca daha ayrılmamış paraların içinden 5 liralık bir banknotu bana göstererek cebine koyduğunu gördüm. Biraz sonra paraların ayırımı bitip de en büyük banknotlardan baş-

layarak saymaya başlamamız gerektiği anda *A.* paraların üstüne ellerini koyarak, "Durun! Burada bir hırsız var, kutuya işaretli bir banknot atmıştım, bulamadım. Kim bilir kaç para çalınmış?"

Bunları söylerken yüzü kıpkırmızı olmuş, sesi titremeye başlamıştı. Fazla uzatmadan kahkahalar arasında arkadaşımız cebinden işaretli banknotu çıkarınca bir şey diyemeden sustu, ama ilerde de huyu hiç değişmedi.

Evde olmadığı zamanlarda teyzelerinin anahtar uydurarak odasına girdiklerine inanıyordu, bunu önlemek için büyük bir beyaz karton üzerine Türkçe olarak "*Allahtan Kork*" yazarak kapının tam karşısına koymuştu. Doğma büyüme Türkçe konuşan Karamanlı Rumlardan olan amcası gibi teyzeleri de aralarında hep Türkçe konuşurlardı, zaten Rumca konuştukları zaman ne dedikleri pek anlaşılmazdı. *A.* şüphelerinde haklı mıydı, haksız mıydı bilemiyorum?

Genellikle Türkçe konuşurken bir sürü atasözü kullanırdı. En sevdiği söz "*Hacivat g . t s . ker, Karagöz cereme öder*!"di. Ayrıca bir inancı daha vardı, "Anahtar dost içindir, düşman engel tanımaz" derdi.

Ona bir gün pek de akıllı adam işi olmayan bir eşek şakası yaptılar. Bir rakı sofrasında aşırı içki içirip zilzurna sarhoş ettikten sonra onu kilise deposundaki bir tabutun içine

yatırdılar. Az çok hepsinin bildiği, cenazelerde okunan ilahi ve ayetleri başında okudular. Bu şaka ona pek de yaramadı, zira birkaç ay sonra kısa bir hastalığı takiben öldü. Belki teyzelerinin mirasını yiyemedi, ama hiç olmazsa hayattayken cenazesine iştirak etti.

* * *

Tatlı ve aynı zamanda komik bir olay da köyümüzün yeni atanan papazının başından geçmişti. Bu papaz işlerinin bozulması ve iflas etmesi yüzünden papazlığı seçen orta yaşlı bir halk çocuğuydu. Bilenlerin yardımıyla papazlığı zar zor öğrenmeye çalışıyordu.

Tayin edildiğinin ilk haftası durakta Üsküdar'a gitmek için otobüs beklerken sakalından, şapkasından ve siyah kostümünden papaz olduğuna kani olan 12-14 yaşlarında iki çocuk biraz uzaktan laf atmaya başlarlar. "Kızıl papaz!" "Makarios!" gibi sözler her zaman papazlara yakıştırılan en masum sıfatlardı. Ama piyasa adamı olan papazımız daha rolünü iyice anlayamamış, artık böyle sataşmalara cevap vermemesi gerektiğini öğrenememişti. "Ulan o . ospu çocukları, sizin ananızı ..." diye başlayarak Tahtakale'de öğrendiği bütün küfürleri sayarak çocukların üstüne yürümeye başlamıştı. Papaz, çareyi kaçmakta bulan çocuklardan küçük olanının büyüğe dönerek şöyle dediğini duymuştu:

"Demedim mi ulan sana, papaz değilmiş işte!"

Bir din adamının, hem de bir Rum din adamının ağzından böyle galiz küfürlerin çıkabileceğini çocuğun aklı havsalası almamıştı.

* * *

Kilisenin içinde bile komik olaylar oluyordu. Hayatının sonbaharında, senelerce beraber olduğu kadınla evlenen bir köylümüz, kilisedeki merasimin uzamasından sıkılınca, Türkçe olarak, "Kısa kes papaz efendi, Aydın havası olsun!" deyince bütün cemaat, papaz dahil gülmekten kırılmıştı.

İlginç bir olay da bir tanıdığımın da davetli olduğu başka bir semtteki bir düğünde olmuştu. Düğünden evvel arkadaşlarıyla içki içerek zilzurna sarhoş olan damadın ayakta sallandığını gören bütün davetliler kıs kıs gülüyordu. Bu yetmiyormuş gibi damat ayin devam ederken şarkı söylemeye başlamıştı. Okuduğu şarkı yeni çıkan ve ilk sözleri "Ben evlenmek istemiyorum!" olan Rumca bir sükseydi. Arkasındaki *kumbaros* ne kadar çekiştirirse çekiştirsin, ne yaparsa yapsın şarkı devam ediyordu; *İncil* okunurken bile durmamıştı. Rezaletin son perdesinde ise içindeki içki ve mezeleri kusmak suretiyle roket gibi fışkırtmasıyla Papaz ve *İncil*'i berbat etmişti. Merasime alelacele kısa yoldan son verildi.

Yunan uyrukluların 1964 yılında başlayan İstanbul'dan kovuluşunu pek yaşamadım, zira o zamanlar vatani vazifemi yapıyordum. 1966 yılında döndüğümde, Türk uyruklu olmadıklarını bilmediğim birçok tanıdığımı göremedim. Büyük göç başlamıştı, ailenin bir ferdi kovulunca diğerleri de yavaş yavaş onu takip ediyordu. İstanbul'u bozan, kanını emen, Türkiye aleyhinde zararlı faaliyette bulunan pis Rumlar tek tek misafir oldukları bu topraklardan sökülüp atılıyordu. Aralarındaki yaşlılar, kötürümler kim bilir gençliklerinde Yunanistan'a ve Kıbrıs'a ne paralar kaçırmıştı? Galata Köprüsünün Adalar Vapur İskelesindeki âmâ gazeteci ve milli piyango satıcısı belki de ajandı, çok şükür o da kovuldu. İlk kovulanlar Türkiye aleyhine zararlı faaliyetlerde bulunmakla suçlanmış ve suçlarını İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde imzaladıkları bir tutanakla itiraf etmişlerdi, bundan büyük ispat gerekir miydi? Can-ı gönülden imzalamayanlar teşvik mahiyetinde biraz okşanmıştı sadece.

İlk partinin kovulanları büyük kazığı yiyenlerdi. Türkiye'yi iğrenç mevcudiyetlerinden kurtarmaları için onlara üç gün mühlet veriliyordu. Giderken yanlarına sadece 100 Dolar ile şahsi eşyalarını ihtiva eden orta boyda bir valiz almalarına müsaade ediliyordu. Havaalanında veya sınırda, içine para veya ziynet eşyası saklandığı şüphesiyle birçok kişinin giydiği ayakkabılar paramparça edilmişti. Türk basınında, istisnasız, İsmet İnönü Hükümetinin Rumlara, Varlık Vergisinden sonraki en büyük, fakat aynı zamanda en başarılı darbesini öven yazılar çıkıyordu. Basın o kadar bitaraftı ki işi bozulduğu için fabrika-

sını kapatmış olan bir tanıdığımızın "mesleği" hanesine "jigolo" yazmaya tereddüt etmiyordu. Kovulanların hepsinin taşınır ve taşınmaz malları ile banka hesaplarına el konmuştu. Banka hesapları onların adına, kesinlikle faiz işletilmeden durmaya devam edecekti, ama enflasyonun patlamasıyla birkaç yıl sonra o banka hesaplarındaki paranın hiçbir değeri kalmadı.

Askerlik hariç, Türkiye'ye karşı olan vecibelerini aksatmadan yerine getiren, bir çoğu Yunanistan'ı hiç görmemiş Yunan uyrukluların bu şekilde tek tek emniyet müdürlüğüne getirilmesi ve yapılan işlemler pek kolay yürümediğinden başka, daha kolay bir çıkar yol seçildi. İkamet izni biten her Yunan uyruklu, kovulanların gittiği şartlarla, 10 gün içinde Türkiye'yi terk etmeye mecbur ediliyordu. Bu kovulacaklara biraz zaman kazandırmıştı. Paralarının banka dışındaki kısmını muhtelif yollarla Yunanistan'a kaçırabilenler olmuş, birçok kişi de işyerlerini bedelsiz olarak Türk ortaklarına veya güvendikleri çalışanlarına devretmişlerdi. Bunların arasında paranın ve malın üstüne oturarak eski ortaklarının veya eski patronlarının bir daha hatırını bile sormayanlar olduğu gibi, hayatlarının sonuna kadar velinimet saydıkları ortak veya patronlarını unutmayan ve uzakta olmalarına rağmen yardım etmenin bir yolunu bulanlar olmuştu.

❧ ❧ ❧

Köyümüzde, II. Dünya Harbinde Yunan saflarında Ortadoğu'da savaşmış, kendinden başka hiç kimseye zararı dokunmayan, ayyaş mı ayyaş bir tip vardı. Yunanistan ona gazi

maaşı bağladığı için nereye gitse hayatına aynen devam edebilecekti. O yıllarda Atina'nın Dafni semtinde, Yunanistan'ın bütün şaraplarının yer aldığı bir fuar açılmıştı. Dört ay kadar sürecek bu şöleni ziyaret edenler küçük bir ücret mukabilinde, geniş bir yer kaplayan, muhtelif yerlerinde değişik stilde şarkıcı ve orkestraların devamlı şov yaptığı bu mahalde istediği kadar şarap içiyordu. Dostumuz o günün hayaliyle yaşıyordu, Dafni'ye gidecek, her gün sızana kadar içecekti. Ama ne yazık ki bu fuar kış aylarında kapanıyordu, yetişebilecek miydi acaba?

Zilzurna sarhoş olduğu bir gün Sirkeci'deki İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne giderek ilk açık gördüğü kapıdan içeri girdi. Daha memurlar ne olduğunu anlamadan "Beni ne zaman kovacaksınız?" diye soruverdi. Memurların sorularına dili sürçerek cevap verebilince onu bir sandalyeye oturtarak çay ısmarladılar, ama o "Kovun artık beni, Dafni'ye yetişemeyeceğim" diye ısrar ediyordu. Memurlar gülerek ve sırtını sıvazlayarak, "Hiç merak etme, çok yakında seni de kovacağız" diye söz verince gitmeye razı oldu. "Söz verdiler yakında gidiyorum" diye böbürleniyordu. Hakikaten kısa bir müddet sonra tayini (!) çıktı; tesadüf mü yoksa hakikaten dosyasını sırasız mı ele almışlardı bilmiyorum.

* * *

6-7 Eylül olaylarının yapamadığını, beceremediğini 1964 kararları yapmıştı. İkamet izni biten Yunanlıların tamamı sınır dışı edilince onlardan geride kalanlar kitleler halinde göçe

başladı. En mühimi gençler kaçmaya başlamıştı. Bir kısmı Yunan Üniversitelerinde okumak, bir kısmı ise askere gitmemek için kaçıyordu. Rum vatandaşın artık Türk Hükümetine, Türk Kanunlarına, Türkiye'ye güveni kalmamıştı. Türk makamları bırakın bu gidişe engel olmayı, desteklemek için elinden geleni yapıyordu. Askerliğinin ikinci yoklamasını yapmış, birkaç gün sonra kıtalarına gidecek olan gençler kısa bir seyahat izni istiyor, bir daha Türkiye'ye uğramayacakları bilindiği halde bu izin tereddütsüz veriliyordu. Kısa bir müddet sonra gençlerin ebeveyni de işlerini ayarlayarak çocuklarının yanına gidiyordu. 1950 yılının 150.000 kişiyi aşan Rum azınlığı hızla eriyor, eritiliyordu. Birçok kişi başka özel bir sebebi olmadan, istenmediği ve istikbalinden endişe ettiği için bu ülkeden gidiyordu. Varlığının bir gün yine bir sebep yaratılarak gasp edileceğinden korktuğu için gidiyordu. Kimseye hesap vermeden, derin nefes alabilmek için gidiyordu. Yunan uyrukluların kovulması sadece piramidin tepesiydi, temeli genişledikçe genişliyordu.

Arkalarına bakmadan, bakmaya cesaret etmeden giden, kaçan birçok tanıdık ve arkadaşımı gördüm, bunların çok azını giderken kalbim parçalanarak uğurladım. İstemememe rağmen hayatın bir gün beni de gitmeye mecbur edeceğini anlıyordum.

Dört kişiden ibaret olan çok yakın bir dostluğun parçalandığına şahit oldum. Bu dört kişilik grubun bir üyesi, benden bir-iki yaş büyük, hayatımızın bir devresinde yediğimiz içti-

ğimiz ayrı gitmeyen çok sevdiğim bir arkadaşımdı. Biri Türk olan diğer ikisini onun sayesinde yazlığa gittikleri Büyükada'da tanımış, kısa zamanda eşlerimiz de birbirleriyle kaynaşmıştı. Ben yazlığa bize evlerinde bir oda ayıran kayınbaba ile kayınvalidemin sayesinde gidiyordum. Arkadaşlarımla her akşam ailece buluşuyor, fırsat buldukça okey veya kâğıt oynuyorduk. Eşlerimiz de aralarında aynı şeyi yapınca keyfimize diyecek yoktu. Arkadaşlarımızdan Türk olan babasından kalan yüklü bir mirası yemiş, paraların büyük kısmını har vurup harman savurmuştu. Bizimle tanışması bu gidişi oldukça frenlediği için hem eşi hem de annesi bu dostluğu çok iyi karşılamışlardı. Annesi tam bir hanımefendiydi; anamın babamın, büyüklerimden hiçbirinin elini öpmeyen ben, evlerine gittiğimde elini öpmekten kendimi alamıyordum. Arkadaşımız Macit'in güzel bir de sesi vardı, bir zamanlar şarkıcı olmaya yeltenmiş, ama babası buna mâni olmuştu. Kafayı bulunca *Makber*'i öyle güzel okurdu ki! Ağzından hiçbir zaman Rumları veya başka azınlıkları küçümseyen bir söz çıkmamıştı. Eşi ise pek onun gibi değildi, arada bir farkında olmadan dokundurur du. Arkadaşlarımızdan birinin evinde oturup demlendiğimiz bir pazar günü eşi laf arasında ağzından *gâvur* kelimesini kaçırıvermişti. Hepimiz duymamış gibi yaptık, ama arkadaşımız Macit karısına öfkeyle "Dilini eşekarısı soksun!" deyivermişti.

Hayatımda bir bedduanın o kadar kısa zamanda tuttuğunu o gün gördüm. Beş dakika kadar sonra Macit'in eşi su içerken kızardı, bozardı, yutkundu ve bağırmaya başladı. Su içerken

bardağa düşmüş olan eşekarısını görmemiş, arkadaşımızın bedduası tutmuştu. Hem gülünecek hem ağlanacak bir durumdu, dili hızla şişiyordu. Allahtan motorla karşıya yetiştirdiler de hayatı kurtuldu. Ancak dilinin peltekliği günlerce konuşmasına engel oldu. Atina'ya göçtükten yıllar sonra arkadaşımı Aksaray Mobilyacılar Çarşısında buldum. Hepimiz gittikten sonra eski alışkanlıklarına dönerek bütün parasını kaybetmiş, artık antika mobilya tamiriyle uğraşıyordu. Birkaç yıl sonra ise vefat ettiğini duyup eşini evinde ziyaret edince bana eskisinden bile daha samimi ve candan davrandı.

Gruptan ilk kopan Çengelköylü arkadaşımdı. Atina'ya göç etmeye karar verdikten sonra ayrılık günü, daha doğrusu ayrılık gecesi geldi çattı. Onu bizden uzaklara götürecek otobüs tam gece yarısı Tepebaşı'ndan kalkıyordu. Bütün takım onu uğurlamaya gittik, belki de bir daha görüşemeyecektik. Biz son sohbetimizi yaparken etrafımızda da birçok kişi kendi yolcusuyla dertleşiyordu. Birdenbire çok yakınımıza büyük bir gürültüyle parçalanan bir şarap şişesi düştü. Daha ne olduğunu anlamadan onu bir ikincisi takip etti. Konuşmalar bıçak gibi kesilmişti. Herhalde etraftaki bar ve pavyonların birinden çıkan sarhoşlar da otobüsü uğurluyorlardı. Belki herkes susmuştu, ama Macit susmadı. Yerden kırılan şişenin boğazını alıp silah gibi elinden tutarak şişelerin geldiğini tahmin ettiği yöne doğru yürüdü. İlerlerken şişeleri atanlara en galiz küfürleri okuyordu,

"O . ospu çocukları, gelin de size şişe atmanın ne olduğunu göstereyim, gelin de bu şişeyle karnınızı deşeyim. Ulan İ . neler, sizin yüzünüzden bugün ben en iyi arkadaşımı kaybediyorum, g . tünüz sıkıyorsa gelin de hıncımı sizden alayım."

Cevap vermeye cesaret eden olmadı.

Hayatımızda bir daha bir araya gelemedik. İstanbul'dayken üçü Feriköy-Kurtuluş tarafında, biri de Çengelköy'de oturan bizler haftada 3-4 gün mesafeye aldırmadan buluşuyorken, Atina'ya gelen üç kişi, evlerimizin arasındaki mesafe 1 kilometreden fazla değilken ve hepimizin altında araba olduğu halde tek tük görüşebiliyoruz. Bu şehir bizi galiba çok değiştirdi. Aile içinde bile, artık saatlerimiz birbirine uymadığı için, küçüklüğümde ve gençliğimde yaşadığım sıcaklığı burada bulamıyorum. Her akşam anamla, babamla, daha sonra eşim ve çocuğumla beraber yemeğimi yiyen ben, artık ayda bir çocuklarım ve eşimle hep beraber yemek yiyebildiğimde içimden bayram ediyorum. Bizi o kadar değiştiren ne oldu acaba? Hayat mı, yıllar mı, Atina mı, belki de bunların tümü. Bilmiyorum İstanbul'da durum böyle mi?

❧ ❧ ❧

Nişantaşı'nda kırtasiye dükkânı olan ve oyuncak da satan bir kadın müşterimiz Atina'ya giderken oturdukları evin anahtarını getirmiş ve bunun Bahçekapı'da bir hanın içinde

yazıhanesi bulunan bir avukata verilmesini rica etmişti. Anahtarı aldığında, vermiş oldukları birkaç aylık kiranın makbuzunu kesecekti. Anahtarı vermek için onun Atina'dan telefon etmesini bekleyecektik. Nedense avukattan çok çekiniyordu, pek haksız olmadığını bizzat gördüm.

Avukata telefon ederek bürosunun açık olduğu saatleri sorduktan sonra, bir cebime bana verilen anahtarı diğerine de bir çekmecede bulduğum işe yaramaz bir anahtar koydum. Önce sahte anahtarı verecek, herhangi nahoş bir durumla karşılaşmadığım takdirde, yanlış yaptığımı söyleyerek, doğru anahtarı verecektim.

Adresi kolayca buldum, bürosunun katına çıkarak kapılardaki tabelalarda avukatın ismini aradım. Kapıyı vurarak içeri girdim, burası iç içe iki odanın birincisiydi, ikinci odada, tam karşımda bir büronun arkasında biri, her iki yanında da birer sandalyede oturan iki kişiyle sohbet ediyordu. Ben içeri girince konuşmasını kesti ve gayet nazik bir şekilde "Buyur evladım" dedi. 50 yaşlarında, gri saçlı, yakışıklı diyebileceğim bir adamdı. Cebimdeki sahte anahtarı uzatarak kimden olduğunu söyledim. Daha sözümü bitirmeden yüzündeki ifade değişti ve bağırmaya başladı. Bağırırken kıpkırmızı olmuş, arada bir ağzından çıkan salyalar önündeki masanın üstüne akıyordu.

"Neden kendileri gelmediler? Yunanistan'a kaçtılar değil mi? Sen de mi o alçaklardansın? İsmet Paşa sizin bütün varlı-

ğınızı almakla, kovmakla çok iyi etti ama bir yerde hata yaptı, Hitler'in Yahudileri temizlediği gibi topunuzu temizlemeliydi"

Benim kadar yanındakiler de şaşırmıştı, makbuz için hiçbir laf etmeden kapıya kadar gittim, kapıyı açtım ve o "Defol!" diye bağırırken son sözümü söyledim:

"Verdiğim anahtarı g . tüne sok, çünkü onunla yalnız oranı açabilirsin!"

Merdivenleri ikişer üçer atlayarak kaçtım, zira arkamdan bet sesini duymakta devam ettiğim avukat beni yakalatmanın yolunu bulabilseydi belki de anahtar başka tarafa girecekti.

* * *

1970'li yıllar ailem için üzücü bir olayla başladı. Ailemizin sevgili bir ferdini, teyzemin 53 yaşındaki eşini kaybettik. Bu kaybı ilk anından sonuna kadar içinden yaşadığım için bana çok tesir etmişti. Dükkânda dayımın bulunmadığı bir sabah teyzem çok telaşlı bir sesle onu aradı. Eşinin dili sürçmeye başlamıştı. Bir taraftan ambulans çağırmış diğer taraftan bizden yardım istiyordu. Hemen bir taksi alarak Aynalıçeşme'deki evlerine gittim. Ambulans da o anda gelmişti. İkinci kattaki dairelerine gidince teyzemin eşinin bir koltukta giyinik olarak oturduğunu gördüm. Konuşmaya çalışıyor, fakat beceremiyordu; bu durum tam evden çıkmak üzereyken başına gelmişti.

Teyzem daha anlatırken sedyeyle onu almaya geldiler. Bütün ısrarımıza rağmen sedyeye yatmayı reddetti ve biraz da ayağını sürüyerek asansöre girdi. Ambulansta, bütün yalvarmalarımıza karşın, şoför mahalline oturdu. Kilolu bir kişiydi, bir şey yapamadan Hilton Otelinin arkasındaki Fransız Hastanesine gittik. Doktor daha görür görmez, hastanın beyin kanaması geçirdiğini ve durumun çok tehlikeli olduğunu söyledi. Ben ümit ederek, "Buraya kadar kendi ayağıyla geldi, bu iyi bir işaret değil mi?" diye sorunca doktor, "Biraz sonra kalkamayacak" diye cevap verdi, nitekim az sonra dediği oldu hasta komaya girdi. Doktorlar beş gün onu kurtarmak için ellerinden geleni yaptılar, ama altıncı gün zatürree geçirerek dayanamadı, hayata gözlerini yumdu. Doktor Benbanaste'nin çaresizlik içinde, "Beynine artık bir damla bile kan damlamıyor, zatürreeden kaybediyoruz" deyişini hâlâ unutamıyorum.

O günlerin baskı ve üzüntüsü içinde, her şey yolunda gittiği takdirde çok güleceğimiz, trajikomik bir olay oldu.

İkinci gün hasta çok ağırlaştı, teyzem devamlı olarak yanında kalıyor, bense 24 saatimin 16-18'ini belki bir şey lazım olur diye orada geçiriyordum. Üçüncü gün sabah saat 6 sıralarında oradaydım. Hasta idrarını tutamadığı için hademe altını değiştiriyordu, ancak apış arası kıpkırmızı olmuş, yara açılmak üzereydi. Hastabakıcı büyük boy bir prezervatifin boru vazifesi görerek bunu önleyebileceğini söyledi. Dışarı çıktım ve Hilton'un tam karşısında bir eczane buldum. Kapısındaki

yazıya göre 8'de açılacaktı, saat zaten 7:30'u bulmuştu, nöbetçi eczane arayacağıma beklemeye karar verdim. Eczacı vaktinde gelmişti, kapıyı ve sonra da ışıkları açmasını bekledim ve içeri daldım. "Buyur evladım, ne istedin?" sorusuna "Büyük boy bir prezervatif" deyince bana öyle bir baktı ki! Hemen işin aslını kısaca anlatınca tavrı değişti ve istediğimi "Geçmiş olsun" diyerek verdi.

Bu ani ölüm ailenin seyrini değiştirmişti, gerçi teyzem için geçim derdi pek yoktu, ama 8 ve 7 yaşlarındaki kızı ile oğlu babasız kalmıştı. Ailemiz bütün sevgisini, bütün ihtimamını bu çocuklara gösteriyordu, ama bu sevgi onları şımartmamıştı. Tam bu yeni duruma mecburi olarak alışılmaya başlanıyordu ki Türk Hükümetinin yeni bir sürprizi her şeyi alt üst etti. Babalarının nüfus cüzdanlarında "dini" hanesinde "Rum Ortodoks" ibaresi olmayan çocuklar Rum İlkokullarına kabul edilmeyeceklerdi. Teyzemin eşi Arnavutluk'tan gelmeydi ve nüfus cüzdanında böyle bir kayıt yoktu. İlkokulun üçüncü ve dördüncü sınıfında okuyan çocuklar okula kabul edilmeyince teyzem kısa zamanda her şeyini yok pahasına satarak Atina'ya göç etti. Teyzem evlenmeden evvel Feriköy Rum İlkokulunda öğretmenlik yapmıştı. Dönemin patriği Patrik Dimitrios, teyzem öğretmenken aynı okulda din dersi öğretmeniydi. Teyzeme çok yardımı dokundu, onun sayesinde Salamina Adasındaki bir ilkokula tayin oldu. İşine gidip gelmek için her gün 4 saati yollarda geçiyordu. Müthiş bir baskı altında büyüttüğü çocukları ise bütün yaptıklarının karşılığını seçtikleri dalda fazlasıyla

muvaffak olarak manevi olarak katbekat ödediler. Hayatının sonuna kadar kimseden maddi yardım kabul etmedi. Evde geçirdiği bir kazada sağ ayağı sakatlanınca emekli oldu. Devlet memuru olmasına rağmen Yunan uyruğunu almadı, Atina'da yine bir kaza yüzünden öldükten sonra çocukları vasiyetine uyarak onu İstanbul Şişli Rum Mezarlığına defnettiler. Senede en az üç dört kez, kızı Atina'dan oğlu ise Amerika'dan İstanbul'a giderek analarını ve etrafındaki bütün aileyi ziyaret ederler.

* * *

Atina'ya ilk olarak 1972 yılında geldim, dayımın birkaç aylığına teyzeme bıraktığı anneannemi İstanbul'a geri götürecektim. Ancak evin içinde birkaç adım atabilen anneannemi tekerlekli sandalyeyle götürüyordum. Uçağımız hava boşlukları yüzünden oldukça sarsılmaya başlayınca yan gözle anneanneme baktım. Yüzünde en ufak bir korku, telaş, heyecan yoktu, ama yine de soramadan edemedim, "Korkuyor musun, anne?" "Sen yanımdayken korkarmıyım?" diye cevap verdi.

Dönüş yolculuğu ne kadar rahat geçtiyse, aksine Atina'ya giderken çok ıstırap çektim. Havadaki seyirden şikâyetim yoktu, ama kalkıştan evvel ve inişten sonraki olaylar yenilir yutulur cinste değildi.

Giderken, yürüme problemi olmayan, oldukça zinde,

uzaktan akrabamız olan bir ihtiyar teyzeye refakat etmemi rica etmişlerdi. İhtiyarın oğlu İstanbul'da, kızı ise Atina'da yaşıyordu, artık yıllardır oğlunda kalan anasını yanına alabilecek duruma gelmişti. "Sırtıma mı alacağım? Neden olmasın" diye cevap vermiştim ricalarına. Filvaki havaalanında buluşmuş beraberce pasaport kontrolünden geçmiştik.

Bagajlarını görünce küçük bir şok geçirdim Kalın bir iple bağlı olan iki eski büyük valizden başka 12-15 kadar yine ip veya sicimle bağlı plastik torbaları vardı. Çaresiz sineye çektim, ilk pasaport kontrolünden sonra bagaj kontrolüne geldik. Benim tek valizimin kontrolü uzun sürmedi, ihtiyarın valizlerine geçtik. Gümrük memuru valizi açınca en üstte küçük bir halı gördük, memur bana bakarak ihtiyara sordu, "Madam bu halı eski mi?" "Ooo, çok eski" diye cevap verince bana dönerek "Bilirkişi çağırmamız lazım, şöyle kenarda bir bekleyin" dedi. "Ne diyorsunuz beyefendi, şüpheli bir şey görüyorsanız, derhal valizden çıkarın dışardaki oğluna veririz."

Benim bu samimi çıkışım memuru yumuşatmıştı, ikinci valize geçti, onun da en üstünde bir halı vardı. İhtiyar onun da çok eski olduğunu söyleyince işe baştan başladık. Ben halıları çıkarması için ısrar ediyor o ise bilirkişinin gelmesini istiyordu. Gerçi halıların pek ahım şahım bir şey olmadıkları belli oluyordu ama memur ya mesuliyetten korkuyor ya da eziyet etmek istiyordu. İşin daha kötü tarafı da vardı. Memur valizin kapağını kendine doğru açtığı için valize yukardan bakıyor

bense bulunduğum yerden –yandan– valizlerdeki elbiselerin arasına sıkıştırılmış birkaç adet ikon görüyordum. Eğer memur valizi karıştırmaya başlasaydı, bilirkişiden kurtulmaya pek imkân yoktu. Onun için bu durumun beni çok rahatsız ettiğini belirterek halıların çıkarılmasında ısrar ediyordum. Sonunda memur ikna oldu, valizleri ve torbalardan sağlam görünenleri bagaja vererek kalan 5-6 torbayı yüklenip çıkış kapısına yöneldik. O zamanlar havaalanımızda, kapıdan uçağa gitmek için normal otobüs kullanılıyordu, havaalanı taşıma araçları yoktu. Elimdeki plastik çantalarla içimden okuya okuya önce otobüse sonra da uçağa bindim, şükürler olsun ki yanımdaki kadın benden daha iyi yürüyordu, o bakımdan hiçbir derdim olmadı. Allahtan yolculuk çok iyi geçti, ama bütün olanlar hem canımı sıkmış hem de iştahımı kesmişti. Yemeğimi iade etmedim, zira ihtiyar kendi yemeğini yedikten sonra benimkini de yemişti. İnişten sonra her şeyin nihayet bittiğini sanıyordum, ama ne gezer, rezaletin son perdesi daha oynanmamıştı.

Uçaktan terminale geldikten sonra pasaport kontrolünden geçmiş, uçak seferimizin yazıldığı şeridin başında valizlerimizi bekliyorduk. Biraz sonra şerit çalışmaya ve valizler gelmeye başlayınca şeridin ortalarında bir yerde valizleri ve torbaları beklemeye başladım. Tam birinci valizi almışken şeridin başından gelen kahkaha sesleriyle irkildim. Sanki başıma gelecekleri anlamıştım, kahkahaların sebebini anlamak için yakına gidince vücudumdaki bütün kanın başıma hücum ettiğini hissettim. Şeridin üstünde çeşitli renkte çoraplar, uzun ve kısa paçalı

donlar, sutyenler, trikolar, bluzlar, ne olduğu belirsiz rengârenk paçavralar gezinmeye başlamıştı. Siyah, bej ve kahverenginin tonlarından başka gökkuşağının bütün renkleri de oradaydı. Yüzüm kıpkırmızı olmuş şeridin üstündekileri toplarken ihtiyar sağa sola dönüyor her yeni parçanın görünüşünde, "Bu da benim, bu da benim!" diye haykırıyordu. Şeridin tekrar kaybolan kısmındaki parçaları toplayamazsa onların bir daha dönmeyeceklerini sanıyor, etrafımızdakilere yardım etmeleri için yalvarıyordu. Bu arada bizim uçuşumuzla ilgisi olmayan ancak uzaktan gülüşmeleri duyarak gelen meraklı kalabalık büyüyor, küçük çocuklar annelerine biraz daha kalmak için yalvarıyorlardı. Ve o kalabalığın içinde ben, kulaklarımı tıkamaya çalışarak don, sutyen topluyordum. Nihayet işkence bitince gerekli işlemleri yaptıktan sonra dışarı çıktık. Bu müthiş sahneyi yakından takip eden gümrük memurlarından biri gülerek ve hiç aramadan valizlerimizi işaretleyince dışarıya çıkabildik. Orada bekleyen ihtiyarın kızına ağzıma geleni söyleyip, çektiğim rezaleti anlattım. Anasını azarlamaya ve her şeyi atacağını söylemeye başladı, ama ne yazık ki olan olmuştu.

Beni iyi tanıyıp karakterimi bilenler, nasıl bir durumda olduğumu çok daha iyi anlayacaklardır.

Birkaç gün sonra kızı gönlümü almak ve teşekkür etmek için beni ve yeğenlerimi AEK stadının bulunduğu semtte güzel bir açıkhava lokantasına götürdü. Masada bir kuş sütü eksikti, ama akşam eve gittiğimizde zor yürüyorduk. Her mezeden

yememiz için o kadar çok ısrar etmişlerdi ki! Ertesi günü teyzem telefon ederek teşekkür etmemizi isteyince en hoşunu 10 yaşındaki kuzenim söyledi: "Ne diyorsun be anne! Midemizi bozdular, bütün gece sıkıntıdan uyuyamadık, bir de teşekkür mü edeceğiz?"

Çaresiz, her şeye rağmen teşekkür ettik.

Buna yakın bir olay da eşimle geldiğim bir seyahatte yaşandı. Eşimin ailesinin dostu olan Atinalı bir aile bizleri daha önce bahsettiğim şarap şöleninin yapıldığı semtte bir açıkhava gazinosuna götürmüştü. Yediklerimiz içtiklerimiz cidden nefisti, ancak yemeğin sonunda soda içmek isteyince bizi misafir eden ailenin reisi çok kızmıştı. Yemeği yavaş yavaş, hissederek hazmetmemiz icap ediyordu.

* * *

Göç sırası eşimin ailesine gelmişti. İstanbul'u önce ağabeyi ile karısı terk etmiş, sonra da ondan küçük erkek kardeşi, Atina Üniversitesinde okumak için askerliğini yapmadan Türkiye'den ayrılmıştı. Onlar ayrıldıktan sonra, 1974 yılının temmuz ayında Atina'ya bir seyahat yapmaya karar verdik. 16 Temmuz günü *Olympic Airways* uçağıyla İstanbul'a dönecektik. Cumartesi akşamı için artan paramla tiyatro için 4 bilet aldım, eşimin ağabeyi ve eşiyle beraber gidecektik.

Cumartesi sabahı radyolardan ve sağdan soldan gelen marş sesleriyle uyandık, Türkiye Kıbrıs'a çıkartma yapmıştı. Kısa bir müddet sonra sıkıyönetim ve seferberlik ilan edildi. Halk gıda maddeleri satan dükkanlara ve marketlere hücum etmiş, birkaç yerde arbede çıkınca polis sokağa dökülmüştü. Atina ve bütün Yunanistan'da bir kaos hüküm sürüyordu. Türkiye'yle irtibat tamamen kesilmiş, bütün kara, deniz ve hava seferleri iptal edilmişti. Hiçbir şey çalışmıyordu, seferberlik ilan edilmişti ama kıtalarına gidenlere üniforma, postal ve silah verilemiyordu. Param da tamamen tükenmişti, Allahtan tiyatroya giderek ödediğim bilet paralarını geri istedim ve aldım. Pazartesi günü hava şirketine gidip uçak biletlerinin karşılığını isteyince, ancak İstanbul'dan alabileceğimi söylediler. Türk Başkonsolosluğuna giderek İstanbul'a dönmek için yardımlarını isteyince başımın çaresine bakmamı söylediler. Adım Yani olmayıp Ahmet, Mehmet olsaydı acaba yardım edecekler miydi?

Ne olursa olsun İstanbul'a dönmeliydim, benden haber alamayan, hiç temas edemediğim anam babam, kayınpeder ile kayınvalidem ne yapıyorlardı acaba? Sonunda trenle dönmeye karar verdik. 20 Temmuz Cuma akşamı saat 19:30 da trene binerek İstanbul'a yöneldik. Ağır ve yorucu bir seyahatti. Yol boyunca yandaki kompartımanda bulunan ve Almanya'dan dönen bir grup işçinin sonuna kadar açtığı pilli teypten Türkçe şarkılar dinliyorduk. Hiç kimse onlara bir şey demiyordu, ama onlar etraftakileri bu davranışlarıyla tahrik etmekten çekinmiyorlardı. Cumartesi gecesi sınıra gelebildik. Kompar-

tımana "küçük dağları ben yarattım" pozlarında üniformalı biri girerek pasaportlarımızı istedi. Yanımızda uyuyan bir turisti kafasına elindeki pasaportlarla vurarak uyandırdı. Ben müdahale ederek "Bu ne biçim davranış, daha nazik davranamaz mısınız?" diye sorunca beni trenden indirmekle tehdit etti. Yan kompartımanda hâlâ Türk müziğini bütün kuvvetiyle dinleyen Türklere hiçbir şey söylemeyen veya söyleyemeyen o terbiyesiz adam beni tehdit ediyordu. Ne pahasına olursa olsun İstanbul'a gitmek istiyordum, turist ise olandan bitenden bir şey anlamamıştı, çaresiz sustum. Daha sonraki yıllarda ve bilhassa Atina'ya yerleştikten sonra, vatandaşın gücünün çoğu zaman üniformalıların gücünü aştığını gördüm, ama bunu o zaman bilmiyordum.

Yunan tarafında birkaç saat kaldıktan sonra tren tekrar hareket etti, biraz ilerledikten sonra aniden gecenin alaca karanlığında zınk diye durıverdi. Dışarıyı biraz aydınlatan kompartıman ışıklarından etrafımızın Türk askerleri tarafında sarıldığını gördük. Biraz sonra birçok asker, başlarındaki birkaç subayla birlikte trene çıktılar. Yunan tarafında görmediğimiz, soğuk bir durum yaşıyorduk. Bilhassa Almanya'dan gelen işçilere muhtelif sualler sordular, yolda askeri konvoylarla karşılaşmış mıydık, öbür tarafta ne oluyordu. Öbür tarafta şehirlerdeki telaştan başka bir şey olduğu yoktu, zaten aldıkları cevaplar da bu yöndeydi. Türk sınırında da saatlerce bekledikten ve pasaport ile gümrük kontrolü yapıldıktan sonra İstanbul'a doğru yol almaya başladık. Pazar günü 15:30 sıralarında, 44 saatlik

bir yolculuktan sonra Sirkeci'ye vardık. Her ne kadar olaylar bizi korkuttuysa da bu sefer kimse hıncını bizden almaya kalkışmadı.

* * *

Ertesi yıl hayatımın en mesut yıllarından biri olacaktı, ilk çocuğum dünyaya geliyordu. Babam ölmüş olduğu için Çengelköy'deki kırtasiye dükkânımıza günde 14-15 saat çalışarak annem bakıyordu. Eşimin ana babası da diğer çocuklarının yanına gittiğinden, eşim sekizinci ayını doldurunca onu Atina'ya gönderdim. İlk gittiği günden beri ucuz bir doğum kliniği bulmak için yolları arşınlamaya başlayınca haftasına kalmadan sancıları tuttu ve bir kız çocuğu dünyaya getirdi. Derhal telefon ederek bana müjdeyi verdiler. Pasaportumu, dövizimi zaten hazırlamıştım, ama hâlâ İstanbul-Atina arasında uçak seferleri başlamamıştı. Derhal Elmadağ'daki *Olympic Airways* bürosuna giderek ertesi günü sabah 10:30 için Dedeağaç-Atina uçak bileti ayarladım ve vakit kaybetmeden küçük, askılı bir çantaya en gerekli olan şeyleri koyduktan sonra Keşan otobüsüne bindim. Keşan'dan bir İngiliz turistle parayı paylaşarak taksiye bindik ve akşam 11:00 sıralarında İpsala'ya geldik. Kısa bir pasaport kontrolü ve gümrük muayenesinden sonra Meriç Köprüsünü yayan geçtik ve Yunan tarafına vardık. Gümrük muamelesi ile pasaport kontrolü orada da kısa geçti. Sabah 8:00 sularında şehirlerarası otobüsün geleceğini söylediler. Bekleme salonları yoktu, bürolarında beklemeye müsaade et-

melerini rica ettik, reddettiler. Yanımdaki turist *sleeping bag*'ini açarak açıkhavada yattı uyudu; bense gecenin o vaktinde, sivrisineklerin sokmalarına dayanamayarak, 5 kilometre mesafede olduğunu öğrendiğim *Ferres* kasabasına doğru yol almaya başladım. Zifiri karanlığı sadece yıldızlar aydınlatıyordu. Arada sırada geldiğim istikametten bir araba geliyor, ancak kollarımı kaldırarak otostop yapmama rağmen kimse durmuyordu. Aniden yakınlardan bir yerden köpek havlamaları duyulduktan sonra etrafımı 5-6 tane iri köpek sardı. O anda hayatımın en korkulu anlarından birini yaşadım. Azgın köpekler beni oracıkta parçalayacak, karımı ve babasız büyüyecek olan yeni doğmuş çocuğumu göremeyecektim. Bütün hayatım gözlerimin önünden geçti, ama kurtulmak için soğukkanlılığımı muhafaza etmem gerekiyordu. Tempomu değiştirmeden, yalnızca önüme bakarak yürümeye devam ettim, o esnada kalbim göğsümden dışarı çıkacakmış gibi hızla çarpıyordu. Köpekler beni biraz daha havlayarak, hırlayarak takip etti ve geldikleri gibi, birdenbire karanlığın içinde kayboldular.

Uzun bir yürüyüşten sonra yolun sağ tarafında uzaktan ışıklar gördüm. Daha da yaklaşınca ufak bir benzin istasyonuna ait olduğunu anladım. Kapalıydı, ama tam yanından sağa içeriye doğru giren bir yol başlıyordu. Yolun başındaki tabelada "Ferres 500 metre" diye okuyunca ferahladım, hedefime varmıştım. Daha gün ağarmadığı için benzin istasyonunu bolca aydınlattığı bir sete oturarak, yanımdaki kitabı okumaya başladım. O kadar gergindim ki hiç uykum yoktu. Sabah saat

7:00 sularında tabelanın yanından içeriye doğru yürümeye başladım, biraz sonra kasabanın ilk evleri görünmeye başladı, on dakika dolmadan küçük bir meydana vardım. Meydanın bir tarafında "Ferres-Atina" diye tabelası olan mavi beyaz eski bir otobüs, başka bir köşede 3-4 taksilik bir piyasa, tam karşımda ise bir kahve vardı. Hemen kahve müdavimlerine otobüsün saat kaçta hareket edeceğini sordum. 8:00'de cevabını alınca bir kahve sipariş ettim. Hemen etrafımı sararak nerden geldiğimi sordular, çekinmeden cevap verdim. Otobüse binene kadar içtiğim kahveler üç olmuştu, ama ne kadar ısrar ettimse de para almadılar. "Kahveler bizden baba, yolun açık olsun!" dediler.

Otobüs beni Dedeağaç şehrine girmeden, yolun üstünde olan havaalanının tam önünde bıraktı. Başka bir aksilikle karşılaşmadan, birkaç saat sonra eşimle çocuğuma kavuştum.

* * *

Yakın bir tanıdığın başından, Türk-Yunan sınırında, oldukça ilginç bir olay geçti. Maltalı olan babası İstanbul'da bir Rum kadın ile evlenmiş, bu evlilikten biri erkek biri kız iki evlat doğmuştu. Kız evlenip ailesiyle Atina'ya göç edince o zamanlar 65 yaşlarında olan ve hiç evlenmeyen dostumuz 90'lık anasıyla İstanbul'da kalmıştı. Babası ve kendisi İngiliz uyruklu olduğu için sefaretten her ay ufak bir yardım alıyordu. Ondan başka elinden çok şey geldiği için ufak tefek meremmet, boya,

tamir işleriyle uğraşıyor, geçinip gidiyordu. Büyük teyzemin sayesinde, yurtdışında olan bir Rum'un evinde para vermeden kalıyor, ailemizin ufak tefek günlük alışverişini yapıyordu. Kız kardeşiyle yıllardır görüşmemiş oldukları için anasıyla birlikte Atina'ya gitmeye karar verdiler, zira o bilmediğim sebeplerden dolayı İstanbul'a gelemiyordu. Atina'ya sakin bir otobüs yolculuğundan sonra hayırlısıyla vardılar, 15 gün kadar misafir kalıp yine otobüsle dönüş yolculuğuna başladılar. Sınıra yaklaşana kadar her şey iyi gidiyordu, ama aniden fenalık geçiren anasının ilaç, kolonya, su ve masaja rağmen kollarında son nefesini verdiğini hissetti. O anda otobüs Yunan hudut kapısına iyice yaklaşmış, vakit gece yarısını geçmiş olduğundan çoğu uyumakta olan yolculardan hiçbiri olayın farkına varmamıştı. Anasının çantasında bulduğu bir rujla yanaklarına biraz renk verdikten sonra otobüs durur durmaz inerek pasaport polisine gitti. Otobüste olan yaşlı anasının romatizmadan mustarip olduğu için yürüyemediğini ve yerinde kalmasında mahzur olup olmadığını sordu. Polis inınemesinde mahzur olmadığını söyleyince rahatladı, ama polis ve gümrük memuru kontrol için otobüse girince peşlerinden o da içeri daldı. Anasının yanına giderek memura, "Uyuyor, uyandırmamı ister misiniz?" diye sordu. "Lüzum yok!" cevabını alınca işin en zor kısmı atlatılmış oldu. Aynı senaryo Türk hudut kapısında da muvaffakiyetle işleyince otobüs İstanbul'a doğru yol almaya başladı. Biraz sonra şoförün yanına giderek olan biteni anlatmaya başlayınca, sürücü az kalsın otobüsü şarampole yuvarlıyordu. Arkadaşımız böyle yapmakla otobüsün saatlerce Yunan tarafında kalmasına

engel olmuş ve annesinin naaşının Yunanistan'dan İstanbul'a getirilme masrafından kurtulmuştu.

* * *

1978 yılının Ekim ayında henüz 18 yaşını doldurmamış olan kuzenim, bizleri görmek için İstanbul'a geldi. Birkaç gün kaldıktan sonra dönüş yolculuğu için 30 Ekim günü otobüsle Atina'ya uğurladık. Ertesi günü sabah sabah beni sık sık tuvalete gönderen bir karın ağrısı yüzünden işe biraz geç gittim. Dayım beni görür görmez "Nerdesin be oğlum, anne [anneannem] çok hasta, Spiro [yeğenim] geri geldi" diyerek başka bir açıklama yapmadan çıktı gitti. 31 Ekim 1978 günü saat tam 10:00'da oturma odasının koltuğunda kalp kifayetsizliğinden ölen anasına ancak yetişti. Kaderin cilvesine veya büyük tesadüfe bakın ki dayım 31 Ekim 1985'te aynı odada, aynı koltukta, sabah saat 10:00'da kalp kifayetsizliğinden hayata gözlerini yumdu.

Diğer taraftan yeğenimin başına neler gelmişti?

Sakin bir yolculuktan sonra Türk hudut kapısına varmışlar, pasaport ve gümrük kontrolü yapıldıktan sonra alışveriş için gittiği *Free Shop*'ta kaşla göz arasında pasaportu kaybolmuştu. Bilhassa solcuların kovalandığı bir devir yaşandığından gençlerin pasaportu çok kıymetliydi. Büyük bir ihtimalle başka bir kapıdan elinde bu pasaportla başka bir genç yurtdışına kapağı atmıştı. O günlerde kaybolan pasaportun yerine, aradan çok

uzun bir müddet geçmeden yeni pasaport verilmediği için durum çok ciddiydi. Diğer taraftan yeğenim reşit olmadığı için annesinin yazılı rızası lazımdı, ama işin o tarafı kolaydı, teyzem nasıl olsa cenazeye gelecekti. Her ihtimale karşı tekrar hudut kapısına giderek şansımızı yine denemek istedik. Aynı gün daha hava kararmadan kuzenimle beraber hudut kapısına gittik. Pasaport polisi ile gümrükçüler yardımcı olmaya çalıştı. Evvelki akşam çok estiği için belki rüzgâr yüzünden nehrin sahiline kadar gitmiştir diye Meriç Nehrinin sahiline inmemize ve aramamıza müsaade ettiler. Hiçbir şey bulamayınca yüzümüzdeki üzüntüyü ve çaresizliği gören bir memur bize başka bir şey önerdi. "İsterseniz gidin bir de Yunan tarafına sorun, belki bulan olmuş oraya teslim etmiştir." Yüzüne bakıum, gayet ciddiydi, ama ben cesaret edemedim.

Cenazeden sonra derhal pasaport işlemlerine başlandı, sonunda pasaport alındı, ama bazı güçlüklerin yan yollardan bertaraf edildiğini sanıyorum, zira kuzenim tekrar Atina'ya doğru yola çıktığında dayım benim de onunla beraber gitmemi uygun gördü. Yıllar sonra bile karşılaştığımız zaman "Senin bir aptallığın benim Atina'ya bir haftalık seyahatimi sağladı!" diye dalga geçerim.

* * *

Üç arkadaşımla, onlardan birine ait 4x4'le İstanbul'a yaptığımız bir seyahatte de başımıza ilginç olduğu kadar komik de sayabileceğim bir olay gelmişti.

Yunan ve Türk hudut kapılarından geçtikten sonra dümdüz bir yolun üzerinde İstanbul'a doğru yol alıyorduk. Gün henüz ağardığından etrafta in cin top atıyordu. Normal bir hızla yolumuza devam ederken ileride bize sağa yanaşmamızı gösteren bir trafik polisi ve otosu gördük. Dediğini yapınca, gördüğümüz polisten başka bir ikincisinin de arabanın sürücü mahallinde oturduğunu gördük. Yabancı plakayı gören polis önce tereddüt etti ama biz Türkçe konuşunca "100 kilometreyle seyretmeniz gereken yolda 122 kilometre hızla gidiyordunuz, ceza vereceksiniz" dedi. Biz bu hızın da üstüne çok çıkmıştık, ama oraya varana kadar yolun sağ veya solunda herhangi bir oto veya kamera görmemiştik. "Bakın biz buraya gelene kadar hız sınırı 100 kilometre yazan herhangi bir levha görmedik" deyince bu ilginç, komik ve unutulmaz cevabı aldık, "Bir yerde mutlaka vardır!"

Mesele verdiğimiz 20 Euro'yla hallolduktan sonra, ayrılmadan hangi noktalarda başka trafik arabalarını bulunabileceğini de söylediler.

* * *

Ehliyet almak için müracaat ettiğimde önce yazılı imtihana girdim, bu imtihandan geçmek için bile yan yollara müracaat edenler vardı. O zamanlar Beşiktaş'ta Barbaros Bulvarı'nın çıkışa göre sol tarafında bulunan bir yerde imtihana gireceğim günün sabahı vapurda, amatör ehliyet alacaklar için olan tra-

fik sual ve cevaplarına bir göz attım, geçer not almak için bu çalışma yeterli olmuştu. Anam günün birinde her şeyi bırakıp şoförlüğe niyetlenmemden korktuğu için ağlayarak amatör diploma almamda ısrar etmişti, zaten böyle bir niyetim de olmadığından, bir seferlik de olsa hatırını kırmak istemedim.

Yazılı imtihandan sonra bir de direksiyon imtihanı vermem gerekiyordu, bu imtihandan yardımsız geçmek usta sürücüler için bile çok zor olduğundan, benim gibi bir acemi için başarılı olmak imkânsızdı. Bu yüzden direksiyon öğretmenimin aracılığıyla yardım almaya karar verdim; her halde parsadan o da nasibini alıyordu.

İmtihanlar özel bir yerde yapılıyor, şoför adaylarından istenen şeyler herkesçe biliniyordu. "Trotuara fazla yaklaşma da bir kazaya kurban gitmeyelim, zira lastiklerin oraya değerse mecburi seni geçiremezler, zira etrafta bakanlar var" nasihatini alınca sıram geldiğinde biraz dikkatli olmanın yeterli olacağını anladım.

Sınavdan evvel dosyalarımız dağıtılırken yanımıza bir trafik komiseri gelerek dört dörtlük bir nutuk attı:

"Yanınıza gelen bazı açıkgözler size sınavda başarılı olmak için mutlaka para vermenizin icap ettiğini söylemişlerdir. Bu adamlara kanmayın, inanmayın! Sizin hakkımızla geçtiğiniz sınavı sanki onların eseriymiş gibi gösterecekler, paranızı alacak-

lardır. Türk Polisi böyle işler yapmaz, eğer aranızda para vermiş olanlarınız varsa gitsin paralarını geri istesin."

Sınav sonunda öğretmene bunu anlatınca, kahkahalarla gülerek, "Ben parayı ona verdim!" dedi.

Nutuk çeken komiseri tarif etmeye kalkışırsam, o günlerde bu işlerle ilgilenen herkes kim olduğunu anlayacaktır, onun için yapmıyorum.

Sıramın gelmesini beklerken bir ara bir karambol oldu, sıranın üçüncüsü olan arabanın sürücüsü arabasını ileri alırken fren yerine gaza basınca ikinci arabaya, o da birinciye çarptı. Önemli bir hasar olmadı, ama birinci arabanın sürücüsü başarısız oldu, ikinci arabadaki hâmile hanım sürücü heyecanlanarak sınava girmedi, bunlara sebep olan ise hiçbir şey olmamış gibi başarılı oldu.

* * *

1970'li yılların sonunda İstanbul ve Türkiye'de yaşam bir kâbus hâlini almıştı. Bütün yüksek öğrenim müesseselerinde gençler sağcı ve solcu olarak ikiye ayrılmıştı. Bir çoğu edindikleri silahları kolaylıkla kullanmaya başlamışlardı. Hiç yere gece gündüz insanlar ve bilhassa gençler göz kırpmadan öldürülüyordu. Yakın tanıdığımız, dost ve müşterimiz olan bir ailenin oğluna okuduğu üniversitede yaklaşarak onlara katılmasını

istemişlerdi. "Ben kimseden yana değilim, bitarafım" deyince şu cevabı almıştı: "Bitaraflık olmaz, ya bizimlesin ya da bize karşısın, sana karar vermen için üç gün mühlet veriyoruz." Hali vakti yerinde olan aile üç gün içinde genci Amerika'ya göndermişlerdi.

Bu durum azınlıkların biraz da lehine işliyordu; bizi unutmuşlardı, şimdi daha önemli işler vardı. Beşiktaş'a bir müşterimizden para almaya gittiğim bir sabah merdivenli üst geçitten geçerken merdivenlerin sonunda metreyle bir ölçümler yapan iki kişi gördüm, onları rahatsız etmemek için iç taraftan geçmek istedim, ama o tarafta da her halde bir kova kırmızı boya dökülmüştü ki tereddüt etmeye başladım. Boya tarafından geçmek için adım atınca ölçüm yapanlardan biri, "Dikkat et kardeşim, kanlara basacaksın" deyince irkildim, o benim boya sandığım bol miktardaki kırmızı sıvının bir insanın vücudundan akan kan olduğunu anlamak benim de kanımı dondurmuştu.

Müşterimiz olan Laz bir kırtasiyeci inadını hayatıyla ödemişti. Sağ bir örgüte mensup gençler onu solcu gazeteleri satmaması için ihtar edince, mesleği icabı hepsini satmaya devam edeceğini söylemiş, üç gün sonra bu direnişi yüzünden dükkânının içinde kurşun yağmuruna tutularak hayatını kaybetmişti.

Tahtakale'deki dükkânımıza alışverişe gelen bir müşteri-

miz, kendisini birdenbire Eminönü Meydanındaki polisler ile gençler arasında biraz evvel çıkan silahlı çatışmanın ortasında bulmuş, canını yere yatarak zor kurtarmıştı.

Bir akşam Tahtakale'nin en kalabalık saatinde, dükkânımızın tam karşısında, bir genç elindeki silahla 5-6 kez havaya ateş etmiş, elini kolunu sallaya sallaya acele etmeden kayıplara karışmıştı. Her gün bir han veya büyük işyeri kundaklanıyordu.

Gerek telefonla gerekse yazı gönderilerek İstanbul'un bilinen zenginlerinden örgütler için para isteniyordu. Bunların çoğu korkudan, istenen parayı vermeye mecbur kalıyorlardı. İlerde bunlardan bir kısmı kanunsuz örgütlere yardım etmekle suçlandılar.

* * *

Dayım 15-20 günlüğüne Atina'ya seyahat edecekti. Otobüs yine Tepebaşı'ndaki yazıhanenin önünden sabahın erken saatlerinde kalkıyordu. Valizini bagaja koyduktan sonra beni bir tarafa çekerek şunları söyledi:

"Dün beni bir örgüte mensup olduğunu söyleyen biri arayarak 100.000 lira istedi, vermediğim takdirde oğlumu öldüreceğini ilave etti. Çok korkuyorum gitmeyip burada kalmayı düşünüyorum."

Dayım çok erkenden ailesinin yükünü omuzlarına almıştı, aile Arnavutluk'tan geldikten sonra celeplik yapan babası parasını açıkgözlere kaptırıp iflas edince kasaplık yapmaya başlamış, diğer taraftan teselliyi içkide bulmuştu. Böylece kısa bir müddet sonra hayata veda eden babasından başka, romatizma ve artrit yüzünden zor yürüyebilen bir anne ile üç kız kardeşinin mesuliyetini yüklenmişti. Üç kız kardeşini de evlendirdikten sonra herhalde bekâr hayatına alışmış olmalı ki hiç evlenmemişti, şantajcı her halde benim onun oğlu olduğumu sanıyordu.

Olaya herhalde gereken önemi vermediğim için hiç merak etmeden gitmesini önerdim, ben her şeyin hakkından gelecektim. Herhangi zor bir durumla karşılaştığım takdirde derhal telefon edip dönmesini isteyeceğime dair söz verdikten sonra onu uğurladım. Herhalde benim bunu yapmayacak kadar inatçı olduğumdan hiçbir şüphesi yoktu.

Dayım yurtdışına seyahate gittiği zaman bunu söylemekten çekinirdi, "Müşteri ziyareti için Anadolu'ya gitmişti!" Aslında dayım birkaç kez oyuncak fuarı için Almanya'ya, Roma'ya ve Paris'e gitmişti ama seyahatlerini çoğunu kız kardeşi ve yeğenlerinin bulunduğu Atina'ya yapıyordu. Doğduğu Arnavutluk'a bile rejim yüzünden hiç gitmemişti. Zaten bu seyahatler 15-20 günden fazla sürmüyordu. 50 yaşına kadar Türkiye'den hiç çıkmamış, ama artık her sene 15-20 günlük bir tatile alışmıştı.

Dayımın hayatta üç aşkı vardı: ailesi, işi ve Beyoğluspor

Kulübü. Saydığım sıra bazen değişiyor, ikinci veya üçüncü saydığım bazen başa geçiyordu. Dükkânını sabahın 7'sinde bizzat açar, akşam 7'de yine kendi kapardı. Her aşkında değişik karakterde üç adam görürdük: işinde sert, bağıran cimri bir patron, ailesi için şefkatli ve fedakâr bir danışman ve koruyucu, BSK için ise herkesin saydığı müşfik, barışçı, aşırı cömert bir baba. Zaten başkanıyken hayata gözlerini yumduğu BSK'de seneler sonra bile "Baba" diye anılır. Vefatından sonra kulübün idare heyeti toplantısına giderek, hepsini tanıdığım üyelere, dayımın kulübe verdiği borçlarla ilgili evrakları getirdiğimi söyledim. Kendi arzusuna göre verdiklerini ve takıma verdiği primleri katiyen yazmıyor, ancak zaman zaman kendisinden istenen kasa açığı yardımlarını kaydediyordu. Rakamın oldukça yüksek olması heyeti hem şaşırttı hem de endişelendirdi. Onları daha çok zor durumda bırakmamak için şunları söyledim: "Ben buraya bu parayı talep etmeye değil, size notlarını getirmeye geldim. Bu parayı dayımın sevdiği kulübe son armağanı olarak kabul edin."

Dayımın, idare heyetinden birkaç kişiye özel olarak borç verdiğini biliyordum. Adlarını açıklamadığım bu kişilerin borçlarını yine kulübe makbuz mukabili ödeyerek makbuzu Atina'daki adresime göndermelerini rica ettim. Bilmem bir 5 liralık makbuzun bile gelmediğini söylememe lüzum var mı?

Dayım otobüsle İstanbul'dan ayrıldıktan sonra gittim dükkânı açtım. Öğlene kadar her şey her gün olduğu gibi gitmiş, beni kimse rahatsız etmemişti. Saat 13:00 sularında çalan

telefondaki ses dayımı istiyordu. Sert ve emredici bir sesle telefona çağırmamı istedi, ona dayımın Anadolu'ya müşterilerine gitmiş olduğunu anlatınca, bana oğlu olup olmadığımı sordu. Dayımın anlattığı kişiyle konuştuğumdan o anda emin oldum. Oğlunun olmadığını ve benim orada çalışan bir müstahdem olduğumu söyleyince, "Bir müstahdem için Türkçeyi çok iyi konuşuyorsun" dedi. "Yani müstahdemin iyi Türkçe konuşmaya hakkı yok mu?" diye sorunca, "Kısa kes, söyle ona yüz bini hazırlasın" dedi

Konuşmamız boyunca sesinin ardından, boğuk olarak makine sesleri geliyordu, beni korkutmaya çalışanın büyük bir ihtimalle bize mal veren imalatçılardan birinde çalıştığını ve o günlerin ortamından faydalanmaya çalışan bir zavallı olduğuna kanat getirdim.

"Söylediğiniz meseleden bana patronum dün bahsetti, ama duyduğum makine seslerinden nereden telefon ettiğinizi tahmin edebiliyorum. Kapatır kapatmaz polisi arayacağım" diyerek ahizeyi yerine koydum. Polise telefon etmedim, ama herhalde tahminimde yanılmamıştım ki bir daha rahatsız eden olmadı. Dayıma olanı biteni dönünce anlattım.

* * *

Atina'ya göç ettiğimde dayım herkese Kanada'ya gittiğimi söylemişti, Oğlu Kanada'da okuyan bir müşterimiz seyahatte olduğum bir gün benden adresimi isteyince "hay hay" diyerek

yazıhaneye girdim, biraz arar gibi yaptıktan sonra, dışarı çıkarak, "Yeni ev değiştirdik, adresi hatırlamıyorum, not defterim de yanımda değil, ben size dayım vasıtasıyla bildiririm," diyerek olayı biraz yamadım.

* * *

Anneannemin ölümünden bir yıl kadar geçmişti, işlerimizin yoğun olduğu aralık ayındaydık. Genellikle o ayın 15'ine doğru, yıl sonuna kadar işe gidiş gelişlerim daha kolay olsun diye dayımlarda kalmaya başlardık. Dayım pek yalnız değildi, birkaç yıl evvel eşi ölen büyük teyzem de onunla oturuyordu. Bir akşam eve döndüğümüzde teyzem bana bir kadının devamlı olarak telefon ederek rahatsız ettiğini söyledi. Kadın bir matbaanın adını vererek orası olup olmadığını soruyor, olumsuz cevap almasına rağmen, İlk Yardım Hastanesinde bir doğumumuz olduğunu söylüyordu. O gün teyzem belki on sefer aynı hikâyeyi dinlemiş, sonunda telefonu açık bırakmıştı. Ertesi gün pazardı, sipariş hazırlamak için işe gidecektik, ama bu her günkünden bir-iki saat daha geç olacaktı. Telefon çalınca ben açtım, karşıdan bir kadın sesi "Cihan Matbaası mı?" diye sordu. Matbaanın pazar günü açık olamayacağını bile bile kendi kafalarına göre şakalarına devam ediyorlardı. Şimdi onlarla alay etme sırası bendeydi, "evet" cevabını verdim, karşıdaki ses de bir gün önce teyzeme defalarca anlattığı hikâyeyi anlatmaya başladı. Sonuna kadar dinledikten sonra, "Bakın hanımefendi, burası plastik y . rrak imalathanesi, her a . a uy-

gun mallarımız vardır, isterseniz size de bir tane uydururuz" dedim. "Nasıl böyle konuşursunuz beyefendi?" diye sorunca, "Konuşurum tabii, hemen kapatmazsan daha neler duyacaksın, bir daha rahatsız edersen polise şikâyet edeceğim!" diyerek telefonu kapattım. Akşam eve döndüğümde teyzem bir daha rahatsız edilmediğini söyledi.

Ertesi gün işe indikten biraz sonra eve telefon etmem gerekti. Numarayı çevirdim ve bekledim, hat açılınca karşıdan yabancı bir ses "Buyrun, Cihan Matbaası," deyince donakaldım. Bu matbaa zaman zaman bizim de iş verdiğimiz tanıdık bir matbaa olup, Cağaloğlu'ndaydı. Telefon numaraları bende vardı, hemen numarayı çevirdim ve az sonra teyzem cevap verdi. Telefonların biri Cağaloğlu diğeri ise Beyoğlu'ndaydı, bizimki *49 .. .. diğeri ise *22 .. .. idi, hatlar nasıl karışmıştı hâlâ anlamış değilim. Derhal numaramızı bir daha çevirerek Cihan Matbaasını aradım ve iki gündür bir doğum dolayısı ile İlk Yardım Hastanesinden arandıklarını, hatlarımız karışmış olduğundan o ana kadar telefonların soğuk bir şaka olduğunu sanarak önemsemediğimi söyledim. Ahizeyi yerine koyduktan sonra PTT'nin telefon arıza kısmını arayıp hat karışıklığını bildirdim, aynı gün arıza giderildi.

* * *

Yunanistan'a yerleşeli yıllar olmuştu, artık Yunan uyruğunu alımam gerektiğini düşünüyordum. İşim içkiyle ilgili oldu-

ğundan muhtelif içki ithalat firmaları müşterilerini İngiltere, Fransa, İspanya, İtalya, Portekiz gibi ülkelere iş seyahatine gönderiyorlardı. Yunanlılar elini kolunu sallaya sallaya geçerken ben her zaman Türk pasaportum yüzünden hem sıkıntı çekiyor hem de niçin durdurulduğumu merak eden meslektaşlarının sorularına muhatap kalıyordum. Artık bunun değişmesi lazımdı, ama Türk uyruklu bir Rum'un Yunan tabiiyetine geçmesinden sonra, kanun icabı adı ve soyadı Resmi Gazete'de yayımlanınca Atina'daki Türk Başkonsolosluğu uyruğunu değiştirenin Türk vatandaşlığından çıkarılması için işlemlere başlıyor ve bu çok kısa zamanda sonuçlanıyordu. Ben bunun olmasını istemiyordum.

Daha Yunan vatandaşlığını almak için başvurmadan İstanbul'a yaptığım bir seyahatte Gayrettepe'deki Pasaport Müdürlüğüne giderek müdür beyle görüşmek istedim. Hiçbir zorlukla karşılaşmadan kapısını tıklayarak "Gel" sesinden sonra içeri girdim. Tam karşımda duvarda büyük bir Atatürk resmi ve arkasında orta yaşlı bir beyin bulunduğu büyük bir büronun üstünde bir Türk bayrağı ve muhtelif evraklar vardı, "Buyur evladım" deyince derin bir nefes alarak konuşmaya başladım.

"Efendim, vatana borcum yok, askerliğimi yaptım ödedim! Maliyeye de borcum yok, onu da ödedim. Sosyal sigorta veya Bağ-Kur'a hiçbir borcum yok onları da ödedim. Hiçbir kuruma veya şahsa en küçük bir borcum olmadığı için istediğim

zaman kolumu sallaya sallaya yıllarca bulunduğum yurtdışından Türkiye'ye gelebiliyorum. Yaşadığım ülkenin şartları artık oranın uyruğunu almamı gerektiriyor, ancak tamamen hissi sebeplerden dolayı Türk vatandaşlığını kaybetmek istemiyorum, ne yapmalıyım?" Bütün konuşmam boyunca beni sabırla dinlemiş hiç sözümü kesmemişti. "Evladım nerede yaşıyorsunuz?" diye sorunca aldığı "Yunanistan'da" cevabı üzerine "olmaz" dedi. "Almanya'daki vatandaşlarımıza oluyor da bize niçin olmuyor?" diye ısrar edince, önce başını önüne eğdi, sonra ise gözlerini tekrar bana çevirerek, "Haklısın evladım Almanya'daki vatandaşlarımıza göz yumuluyor, sizler için haksız bir ayrım yapılıyor, bana inan ki elimde olsa yardım etmek isterdim" diye sözlerini tamamladı. Yapacak bir şey kalmamıştı teşekkür ederek ayrılırken yerinden kalkarak yanıma geldi ve elimi sıkarak sırtımı sıvazladı. O an beni bir düşünce sardı, ferden mükemmel insanlara sahip bir millet nasıl olur da toplu olarak hareket edince o kadar değişebiliyor ve istenen istikamete yönlendiriliyor?

* * *

Eşimin bütün ailesi Atina'ya yerleşmişti, birçok arkadaşım da oradaydı; artık bana da yol görünmüştü. Kırtasiye dükkânını kapatmış olan annem bir müddet dayımın yanında kalacak, biz iyice yerleşince o da yanımıza gelecekti. Köylüm ve Atina'da hâlâ ortağım olan bir arkadaşımla beraber maaile seyahat etmeye karar verdik, ancak gitmeden önce başımdan beni çok korkutan bir olay geçecekti.

1979 yılının Nisan ayının 29. günü, bir cumartesi günüydü, dükkânda pek işimiz yoktu. Ertesi gün biraz dinlenecek, bu dinlenmeye 1 Mayıs Pazartesi günü de konulmuş olan sokağa çıkma yasağı yüzünden devam edecektik. Son yıllarda Bahar ve İşçi Bayramı olan 1 Mayıs'ta çıkan olayları önlemek için bu karar alınmıştı.

Dayım dükkânda yoktu, bir saat kadar sonra dönecekti. Bir taraftan pazartesi günü sevk edeceğimiz siparişleri hazırlıyor, diğer taraftan da tek tük gelen perakende müşterilerine hizmet ediyorduk. Bir ara alışveriş için Mısır Çarşısına gelen ve bu arada bizi de ziyaret eden kayınvalidemle sohbet ederken dükkâna 10-12 yaşlarında, elinde bir karton sigara tutan bir çocuk girerek, "Sigarayı getirdim, parayı ver" diyerek *Marlboro* kartonunu uzattı. "Ben sigara migara sipariş etmedim, yanlışın var" deyince yanlışı olmadığını sigarayı biraz evvel benim sipariş ettiğimi, bana 500 liranın üstünü verdiğini ve parayı almadığını anlatmaya başladı. Büyük bir ihtimalle bana benzeyen biri onu dolandırmış, o da çaresizlik içinde parasını benden istiyordu. Israr etmeye devam edince sonunda kovmaya mecbur oldum.

Tekrar işimin başına dönerek gerekenleri yapmaya başladım, arada bir fırsat buldukça vezneye oturttuğum kayınvalidemin yanına giderek sohbete bıraktığımız yerden devam ediyorduk ki o çocuk tekrar içeri girdi. Bu sefer arkasına ellerinde birer *STEN* tutan (*sten* diyorum, zira silahları hiç tanımam)

benden daha uzun boylu ve daha yapılı iki kişi vardı. Çocuk tereddüt etmeden "İşte bu!" diyerek beni gösterdi.

Hemen yanıma gelerek ikisinden biri "Bizimle beraber Emniyet Müdürlüğüne geleceksin!" dedi. Sebebini sorunca, çocuğun onu dükkânımızın önündeki yolda dolandırarak parasını aldığını şikâyet ettiğini söylediler. Sabahtan beri işyerimden dışarı çıkmadığını ve sigara kullanmadığını söyledim, ama fayda etmedi. Çocuk kaçak sigara satmasına rağmen çekinmeden, ağlayarak Emniyet Müdürlüğüne kadar gitmiş ve tesadüfen o anda çıkmakta olan ve niçin ağladığını soran Emniyet Müdürüne kendince her şeyi anlatmıştı. Emniyet Müdürü de çocuğun parasını dolandıranı kendisine getirmelerini emretmişti. Çocuğun parasını alan herhalde bana çok benziyordu ki dediğinden şaşmıyordu. Müdürlerinin talimatına uyarak polisler beni Emniyet Müdürlüğüne götüreceklerdi. Polisler konuşurken etraflarına bakıyorlardı, benim biraz da mübalağa ederek sağa sola emir yağdırdığımı görünce dükkânın kime ait olduğunu sordular, "bizim" diye cevap verdim. Onların sadece verilen emri yerine getirecek birer icra organı olduğunu anladığım için onları ikna etmenin gereksizliğini anlayarak, çalışanlara son talimatları verdikten sonra kaynanama dayım gelene kadar orada kalmasını rica ettim ve polislerin arasına girdim. Bu arada dükkân, komşular ve etraftaki işportacılar tarafından istilâ edilmişti. Hepsi de yıllardır beni tanıdıklarını ve böyle bir olaya karışamayacağımı söylüyorlardı, belki bu fikir polislere de tesir etmişti, ama onlar emir kuluydu.

Çocuk önde ben iki polisin arasında arkada, Mısır Çarşısının bizim tarafa bakan kapısından girerek Eminönü'ne bakan kapısına doğru yürümeye başladık, Allahtan ellerime kelepçe takıp beni daha çok rezil etmediler. Yürürken "Sonunda suçsuz olduğum anlaşılacak, ama selamınaleyküm, aleykümselam demeden dayak yemekten korkuyorum," deyince polislerden biri "Merak etme, sana bir fiske dahi vurdurmam" dedi. Mısır Çarşısından çıkınca orada park etmiş *Renault* marka bir polis arabasına bindik. Polislerden biri sürücünün yanına diğer polis, çocuk ve ben arkaya oturmuştuk. Öndeki polis daha araba hareket etmeden telsizle konuşarak "Müdürümüzün emrettiği adamı yakaladık, getiriyoruz" diye haber verdi. Her şeye rağmen dayanamayarak küçüğe döndüm. "Senin yüzünden orada bir tek tokat dahi yersem, söz veriyorum anandan emdiğin sütü burnundan getireceğim" demekten kendimi alamadım, arabadaki polisler ise benim bu sözlerime hiçbir tepki göstermediler.

Sirkeci'deki müdüriyet binasına geldikten sonra yanlış hatırlamıyorsam ikinci kata çıktık. Sol taraftaki demir parmaklıklı nezaretin önünden geçtikten sonra müdür yardımcılarından birinin yanına götürdüler. Ceplerimde ne var ne yoksa boşaltmamı söylediler. Söyleneni yaptım, cebimde aralarında 500 TL'lik banknot bulunmayan biraz para, tükenmez kalem, burun mendili ve kıymetini bile bilmediğim birkaç tane devlet tahvili vardı. Tahvilleri aynı günün sabahı kıymetlerini öğrenmem için bana yanımızda çalışanlardan biri vermişti. "Bunlar kimin?" sorusuna, "benim" diye cevap verdim.

Bu arada beni getiren ve bana fiske vurdurmayacağını söylemiş olan polis benim böyle bir olayla ilgimin olamayacağını, zira dükkânımızda gördüklerinin ve etraftan benim lehimde konuşanların bunu kanıtladığını söylüyordu. Müdür yardımcısı yerinde biraz gerilerek ona, "Görünüşe aldanma, gözlerimiz neler gördü neler, hele suçsuz suçlu tonla!" dedi.

Biraz sonra orta yaşlı bir polis memurunun daktiloya geçirdiği ifademi verdim ve okuduktan sonra imzaladım; tokat mokat yememiştim çok şükür, bu badireyi atlatana kadar da yemedim.

İfademi imzaladıktan sonra aynı katın koridorunun sonunda olan, takriben 3x3 metre ebadında bir odaya attılar. İçerisi belediye otobüslerinin akşam seferlerindeki arka sahanlıkları kadar kalabalıktı ve herkes ayaktaydı. Kapı açılınca polis memuruna nefes alabilmeleri için biraz aralık bırakmasını rica ettiler, hakikaten içerisi çok havasız ve kokuluydu. Girer girmez hepsi bana geçmiş olsun demeye ve tutuklanmamın sebebini sormaya başladılar. Kısaca izah ettikten sonra ben onların hemen hemen hepsinin evvelki akşam Maçka dolaylarında yapılan hüviyet kontrolünden sonra tutuklandığını öğrendim; yine hemen hemen hepsi benden çok daha gençti. Ya hüviyet ibraz edemedikleri ya da şüpheli bulundukları için buraya tıkılmışlardı. Hüviyetleri tespit edildikten sonra temiz olanlar serbest bırakılacaktı.

O odada, o sıkışık yerde zaman zaman nefes almakta bile zorluk çekerek, ayakta iki saatten fazla kaldık, sonra hepimizi oradan yanı başındaki büyük bir büroya götürdüler. Vakit ilerlemiş olduğu için memurlardan çoğu paydos etmişti. İstediğimiz yere oturmamızı söyledikten sonra, aramızdan iki kişinin polis nezaretinde kantine giderek yiyecek alabileceğini söylediler, birçok kişi para vererek seçilen iki kişiye siparişlerini verdi, ama benim hiç iştahım yoktu, midem düğümlenmişti.

İsteyenlerin birer telefon hakkı olduğunu söyleyince bu hakkımı derhal kullanarak dayımı aradım. Endişe dolu sesini duyunca orada bulunmaktan başka hiçbir problemimim olmadığını ve bana çok iyi davrandıklarını söyledim. Bütün piyasanın benim için seferber olduğunu, hatta alışık olanlardan bir-ikisinin yerime nezarethanede kalmayı teklif ettiklerini söyledi. Ancak cumartesi günü ve mesai saatinin geçmiş olması ve beni mutlaka görmek istediğini söylemiş olan Emniyet Müdürünün verdiği emir yüzünden bir türlü problemimizi çözecek bir yetkili bulunamıyordu. "Üzülme dayı bu da geçecek" diyerek telefonu kapattım.

Vakit çok yavaş geçiyordu, Allahtan bizi bir daha o dar odaya sokmadılar. Belki de mesainin bitmiş olması yüzünden büronun boşalması ve etrafımda gördüğüm gençlerin bana masum görünen yüzleri yüzünden orada saatlerce kalmamıza izin verdiler. Saat 4:00 sularında beni müdür yardımcısının yanına götürdüler. Beni karşısına oturtarak beni ona götüren

polis memuruna iki çay getirmesini söyledi. Onca saatten sonra içtiğim çay benim için hayat gibiydi. İşimizle alakalı, sözde masum birkaç sual sorduktan sonra sigaracı çocuğun onun gibi kaçak sigara satan ağabeyini de bularak müdüriyete getirttiğini ve onları biraz "okşadığını" söyledi. "Suçsuz olduğuna eminim, ama müdürümüzün emri elimi kolumu bağlıyor" diye devam etti. "Bu akşam nezarette kalman lazım, yarın pazar, ertesi gün 1 Mayıs, hiçbir işlem yapamayız, artık salı günü çıkarsın. Yahu sen neymişsin, seni kurtarmak için kimler gelmedi ki! Yerine salı gününe kadar nezarette kalmayı teklif edenler bile geldi."

Bürosuna giderken yine nezarethanenin önünden geçmiş ve içerde tur atan, yüzünde meymenet olmayan birkaç kişiyi yan gözle süzmüştüm. Onların arasında üç gün ve gece kalmak beni korkutuyordu.

Birçok şey sormaya devam etti. Sorduğu şeyler havadan sudan gibi görünüyordu, ama hiç de öyle değildi. Anlamazlıktan gelerek sorduğu bütün sualleri tereddütsüz cevaplandırıyor, çaktırmadan onun istediği tarafa yönlendirmeye çalışıyordum, kurtuluşumun onun elinde olduğuna artık kani olmuştum.

Araştırma sorularına son vererek, aniden "Dayının adı ne?" diye sordu. "Niko" deyince, "telefon aç da bana ver" dedi. Dediğini yapınca da yumuşak ve dostça bir sesle dayımla konuşmaya başladı:

"Bay Niko, yeğenin yanımda, suçsuz olduğunu anlamış bulunuyorum, ama ne yazık ki onu mutlaka görmek istediğini söyleyen müdürümüz henüz dönmedi, döneceği de şüpheli. Yardım etmek isterim, ama elim kolum bağlı, galiba en az salı sabahına kadar onu nezarethanede misafir edeceğiz."

Sözlerine devam ederken elinden bir şey gelmediğini tekrar söylüyor, arada da, eğer müdür bey tatmin olmayıp da ısrar ederse salı gününün bile şüpheli olduğunu vurguluyordu. Dayımın söylediklerini duymuyordum, ama müdür yardımcısının ifadesinin değişip yüzünü memnun bir tebessüm kaplayınca sohbeti tahmin etmek pek de güç olmadı.

"Tamam Bay Niko, mesuliyeti ben üstüme alacağım, müsterih olun" deyince bu işin hayırlısıyla bittiğini anladım. Bana bir çay daha ısmarladıktan ve sağa sola emirler yağdırdıktan sonra odadan çıktık. Parası dolandırılan çocuk ile 17-18 yaşlarındaki ağabeyi hâlâ koridorda bekliyordu. "Ulan eşşoğlueşekler, hem kaçak sigara satıp paranızı kaptırırsınız hem de sağa sola iftira atarsınız" diyerek ikisine de ikişer tane okkalı tokat attı. Ufaklık tokatları yedikten sonra, "Beni idama da götürseniz benim paramı bu aldı" deyince iki tane daha yedi. İki kardeş el ele tutuşmuş önde, ben müdür yardımcısıyla arkada işyerimize doğru yol almaya başladık. Saat 18:00'i bulup geçmişti bile. Yolda havadan sudan konuşuyorduk, ancak bir ara yanımdaki amire "Herhalde dolandırıcı bana çok benziyordu, bakın hâlâ inanarak ısrar ediyor," diye küçüğü savunmak

istedim. Her ne kadar benim saatlerce müdüriyette kalmama sebep olduysa da bir taraftan önümde yediği dayaktan dolayı ona acıyordum. İşyerimizin bulunduğu Ketenciler Caddesine gelince birer tekme sallayarak kardeşleri serbest bıraktı. "Bir daha kaçak sigara sattığınızı görürsem sizi falakaya yatıracağım!" demeyi de ihmal etmedi. Dükkâna girince dayım bizi görür görmez amiri yazıhanesine aldı. Biraz sonra yazıhaneden çıkan iki kişiden birincisinin yüzünde kulaklarına kadar varan büyük bir tebessüm vardı. Bana geçmiş olsun diyerek ayrıldı. Dayım ise yazıhanesinin kapısında, yüzü kıpkırmızı, ellerini göğe doğru açarak ha bire haç çıkarıyordu. Yanına giderek "Ne kadar verdin?" diye sorunca, "Bilmiyorum, cebimi tamamen boşalttım" diye cevap verdi.

Bu olay bana artık bu ülkede yarınımın tamamen belirsiz ve karanlık olduğunu göstermiş, verdiğim göçme kararının, her şeye rağmen doğru olduğuna beni inandırmıştı.

* * *

İstanbul'dan temmuz ayının ortalarında ayrıldık. Aynı köyden, üçer ferdi olan, aynı hayallerle dolu iki dost aileydik. Hayatımızın belki de ortasında, bilmediğimiz bir diyara, baştan başlamaya gidiyorduk. Fazla eziyet çekmemek için gemiyle seyahat etmeye karar verdik. Eşyalarımızın geri kalanını bir arkadaşımız otobüsle gönderecekti

Seyahatimizi yaptığımız *Akdeniz* vapuru bu yolculuğu sık sık yapıyor, ilk uğradığı Pire Limanından sonra, yanlış hatırlamıyorsam, başka Akdeniz limanlarına da gidiyordu. İstanbul'u, Boğazı, Adaları ve sevdiğim her şeyi geride bırakarak gençliğim, sıhhatim ve ümidimden başka silahım olmadan belirsiz bir istikbale doğru yol alıyordum. Yeni vatanımızın bizleri nasıl kabul edeceğini bilemediğim için büyük bir heyecan, baskı ve mesuliyet hissi altında ezildiğimi hissediyordum. Gemiye bindiğimizin ertesi günü, sakin bir yolculuktan sonra Pire'ye vardık. Acele etmeden valizlerimizi toparlayarak gümrük mahalline geldik. Bana Yunanistan'daki ilk "Hoş geldin"i orada söylediler.

İstanbul'da çok alıştığımız için yakın bir arkadaşımın imal ettiği kolonyalardan altı şişe almıştım. Kolonyaları muhtelif valizlere dağıtmak aklımdan bile geçmediği için bana oldukça yüklü bir para ödettiler. "Altı kişiyiz, her birimize bir şişe düşer" dememe rağmen hiç dinlemeyip parayı söke söke aldılar. Arkadaşımın valizindeki bir halıyı da alıkoydular, günler sonra vergisini ödeyerek geri aldı. İlk soğuk duştan sonra dışarı çıkarak ayrı ayrı iki taksiye bindik ve ayrı semtlerde olan misafir edileceğimiz evlere doğru yöneldik. Kısa bir müddet sonra, Atina merkezine oldukça yakın olan kayınpederimin evindeydik. Valizlerimi ikinci kattaki küçük daireye taşıdıktan sonra, 4 yaşını henüz doldurmuş kızımı alarak Merkez'deki Atina Milli Parkına gitmeye karar verdim. Kızımı elimden tutarak otobüs durağında beklemeye başladım. Otobüs biraz sonra ge-

lince önce kızıma çıkması için yardım ettim sonra da otobüse bindim. Otobüsün içinde biletimi alırken kızım beni elimden çekerek,

"*Baba konuşabilir miyim?*" diye sordu.

* * *

Bu olayı her anlatışta –şimdi yazarken olduğu gibi– irkildim, tüylerim diken diken oldu. O anda karım ile çocuğumun her gün yaşadığı dramın farkına vardım: ben kızımı alıp da gezmeye götürmüyordum, ama her gün yanında olan anası demek ki dışarıda konuşmasına mâni oluyordu. Kızım evin dışındayken ağzını daima kapalı tutmaya zorlanmıştı. O gün çocuğumun vapurda nasihatleri unutarak Rumca konuştuğu bir gün karşısında oturan bir kadının, kin ve nefret dolu bir sesle karıma, "Ermeni misin, Rum musun ne boksan sustur şu çocuğu!" dediğini öğrendim. Eşim sadece, hüviyetinde ay yıldızın bulunduğunu söylemekle yetinerek yer değiştirmişti, ama işin en kötüsü yolculardan hiçbiri müdahale etmek zorunluluğunu hissetmemişti.

Şimdi çocuğum bir şeylerin değiştiğini nasıl olduysa anlamış ve hiçbir zaman sormadığı bir sual sormuştu bana:

"*Baba konuşabilir miyim?*"

"Artık istediğin kadar konuşabilirsin" diye cevap verdim.

* * *

Yeni vatanımda çok zor günler geçirdim, hâlâ da geçiriyorum, burada bir kızım daha oldu. Kızlarımdan büyüğü ilk dört yılını geçirdiği diğeri ise çok az gördüğü İstanbul'u taparcasına seviyor. Diğer taraftan ben, hayal kırıklığına uğradığımda, hayatta ve işimde büyük güçlüklerle karşılaştığımda, kızımın saf dudaklarından dökülen o iki kelimeyi tekrar aklıma getirerek devam etmek için güç alıyorum:

"***Baba, konuşabilir miyim?***"

BABA KONUŞABİLİR MİYİM?

YANİ VLASTOS

Çengelköylü hemşerimiz Yani Vlastos, Atina'da Türkçe kaleme aldığı bu anı-romanında artık var olmayan bir kenti, anıların, suretlerin ve her daim umudun İstanbul'unu anlatıyor.

Bu şehrin insanları, aileleri, yangınları, serserilikleri, aşkları, inadı, tebessümleri, azınlığa düşen yürekleri, sarhoşlukları, şenliği ve sesizlikleri, Vlastos'un ailevi ve kişisel tarihinin sürükleyiciliği içinde yerlerini alıyor.

Galata'dan Kurtuluş'a elinde sefertasıyla yürüyen bir matbaa çırağının yoksulluğuyla adımlıyoruz Cadde-i Kebiri, Arnavut inadı giriyor kanımıza, filizleniyoruz; Boğaz kıyısında haylaz bir çocuk, 6 Eylül gecesi mana arayan gözler, Robert Kolej'de bir futbol ve edebiyat aşığı, Tahtakale'de genç bir oyuncakçı, Ankara ayazında 2 yıllık asker, Köy'de insanları için çaba gösteren bir cemaat temsilcisi ve nihayetinde Atina'da, *Faliro*'da denize karşı yine de İstanbul atan bir sekte-i kalp oluyoruz.

1 147000 38301

THG 0885373 CHR